

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skitse over fortiden

Til mine efterkommere

af Hanne Rosenørn-Lehn

Skitse over fortiden

Til mine efterkommere

af

Hanne Rosenørn-Lehn

1992

Mange tak til Richy og Michael for materialet til denne bog.

En hjertelig tak for oplysninger, som har været mig uerstattelige til:

Bobby von Buchwald
Bente Bernstorff-Gyldensteen
Carin von Haffner
Frants Lassen
Richy og Michael Rosenørn-Lehn.

En meget stor tak til min »Energikilde« (godsfuldmægtig Bente Vangkilde) for opstøvning af antikvarisk bogmateriale om H. W. Bissen og for maskinskrivning efter kassettebåndsdiktat med indbinding samt for al elskelighed i det hele taget.

Denne bog er trykt i anledning af forfatterens 75 års fødselsdag den 3. juli 1996 af Oreby og Berritzgaard godsarkiv.

Eftertryk kun efter skriftlig tilladelse fra forfatteren og efter denne, den i familien værende ansvarlige for Oreby og Berritzgaard godsarkiv.

Trykt hos Poul Kristensen Grafisk Virksomhed A/S Herning

Indhold

Slægten Bissen 10

indbefatter blandt andet: Herman Wilhelm Bissen Anna, Rudolph, Vilhelm, Hanne, Emil og deres familier.

Slægten Benzon 27

indbefatter: Alfred Benzon (den ældre) og A.B.

Svanen 32

indbefatter: Beskrivelse af lejligheden over Svaneapoteket.

Stokkerup 34

indbefatter: Beskrivelse af hus og have og Petersborggaard.

Morfar, mormor og børnene 37

indbefatter blandt andet: Alfred Vilhelm og Bøje.

Det nye Stokkerup 47

indbefatter: Beskrivelse af hus og have.

Onkel Bøje og Tante Else 50

Else og Per Kampmann 52

Mor Else, Onkel Per og børnene 55

Mosehøjvej nr. 4 60

indbefatter: Beskrivelse af hus og have.

Lysagervej nr. 21 63

indbefatter: Beskrivelse af hus og have.

Jeanne 64

Slægten Lassen 67

indbefatter blandt andet: Axel og Ebba Lassen, Fritz, Jenny, Thyra, Kuno, Axel, Estrid, Bobby, Hans-Christoph, Emil, Anders, Frants, Bente og deres familier.

Farfar, farmor og børnene 71

Familien Lassen på Bækkeskov 91

Som kuriosum og ikke vedrørende slægten:
familien Reedtz-Thott på Strandegaard 93

Hanne, Monne og mors og fars skilsmisse 95

Slægten Hage 97

indbefatter blandt andet: Alfred Hage (den ældre), Alfred, Johannes, Ville, adoptivdøtrene Elisabeth og Johanne, Christopher, Dagmar, Torben, Jørgen og Christian.

Rüdebäck 99

indbefatter: Beskrivelse af hus og omgivelser.

Tilværelsen på Rüdebäck 105

indbefatter blandt andet: Dagligdag, gæster, fester, udenlandsrejser.

Farvel til Rüdebäck 125

indbefatter blandt andet: Mosehøjvej, Ruslands-rejsen.

Italien 128

indbefatter blandt andet: Andreas Basse, Rejser, Mors og Dres bryllup, Schweitz, England, Amerika.

Cornesel 135

indbefatter: Beskrivelse af hus og have.

Tilværelsen på Cornesel 138

indbefatter blandt andet: Dagligdag, gæster (Frants Lassen).

Danmark 146

indbefatter blandt andet: Stokkerup, Paladshotellet, Svendborg, Mosehøjvej, Pension Berg.

Familien Wichfeld 154

indbefatter blandt andet: Jørgen og Monica de Wichfeld, Hubert, Axel, Addi, Ivan, Varinka, Viggo, Grønningen.

København 157

indbefatter blandt andet: Pension Berg.

Hotel d'Angleterre 162

indbefatter blandt andet: Ivans og mit bryllup.

Næstved 166

indbefatter blandt andet: Tilværelsen i Næstved. Flugt til Falster.

Engestofte 169

indbefatter: Beskrivelse af hus og omgivelser.

Tilværelsen på Engestofte 171

indbefatter blandt andet: Monicas død, Monnes død, Vivecas fødsel og dåb.

Det sidste år på Engestofte 180

indbefatter blandt andet: Ivans og min skilsmisse, Ivans død, Jørgens død.

Italien 187

indbefatter blandt andet: Cornesel, Ottos besøg, Venedig.

Otto's og mit bryllup 190

Oreby Mølle 1946 192

indbefatter: Beskrivelse af hvorledes Oreby Mølles indre, ydre og omgivelser så ud i 1946.

De følgende års forandringer 199

indbefatter: Beskrivelse af Oreby Mølles nye omgivelser og forandringer ude og inde til og med det endelige resultat. Slotshaven og Berritzgaard have.

Familien Rosenørn-Lehn 227

indbefatter blandt andet: Benedicte lensbaronesse Rosenørn-Lehn, Fredrik, Sigrid, Bitten, Otto, Carl og deres familier.

Tilværelsen på Oreby Mølle 238

indbefatter blandt andet: Tjenestefolk, funktionærer, Richy's fødsel og dåb. Michaels fødsel og dåb. Gæster, omgangskreds. Fester.

Oreby Slot 269

indbefatter: Beskrivelse af hus og ø.

Onkel Fredrik's død	275
Tant Sigrids død	276
Dagligt liv på Møllen	277
Udenlandsrejser	294
Mors 75 års fest	306
Otto's og min skilsmisse	308
Mors død	313
Otto's død	316
Viveca	317
Richy og familie	320
Richy og Michael	326
Michael og familie	328

Forord

Eftersom det eventuelt kan interessere en eller anden har jeg medtaget beskrivelser af huse, deres interiører og omgivelser, i og med ingen af dem eksisterer mere under deres daværende form, men for de uinteresseredes skyld, vil disse kedelige beskrivelser være betitlede med husenes navne i registeret, således at de kan springes over.

Slægten Bissen

Den nu uddøde slægt Bissen stammede fra Celle i Hannover. Ifølge biografisk leksikon var stamfaderen adlet, og navnet var oprindeligt Bisbing eller Bistring. Den første danske Bissen blev udvist på grund af sit temperament i dueller. Han indvandrede fra det Hannoverske til Glückstadt, af lagde titlen og skiftede navn til Bissen.

Herman Wilhelm Bissen var sønnesøn af Johann Hinrich Bissen og søn af Christian Gottlieb Wilhelm Bissen (1766-1847), som var landmand og senere »schreiber« i Slesvig by. Den 20. marts giftede han sig med Anna Margrethe Dorothea Elfendeil (1763-1848), datter af »Amtschuster« i Slesvig. Johann Heinrich Wilhelm Elfendeil og Sofia Dorothea fødte Thamsen.

H. W. Bissen blev født den 13. oktober 1798. Hans søskende var søsteren Margrethe Dorothea Wilhelmine, brødrene Carl Friedrich og Heinrich samt søsteren Antoinette. Børnene voksede op på en landejendom i Westerfeld ved Geltinge.

Den store pengekrise i det 19'ede århundrede ruinerede faderen, som efter forgæves at have forsøgt diverse ansættelser endelig blev arkivar ved Landscommissionen.

H. W. Bissens yngre broder, med hvem han havde megen lighed i sind og skind, flyttede efter at have lært urmageri i Berlin til Paris. Han var optiker og gjorde betydningsfulde opfindelser på urmageriets område. Heinrich Bissen, kaldet Henry, slog sig ned på et landsted i Belle Ville udenfor Paris, og her avlede han svaner, fasaner og ænder samt dyrkede sjældne træer og planter. Hans kaktusdrivhus var kendt viden om for sine usædvanlige sorter.

Den zoologiske og botaniske interesse var gennemgående mest hos de mandlige familiemedlemmer med Bissen-blod i årerne.

Herman Wilhelm Bissen

Min tipoldefar havde fra sin tidligste barndom lyst til at forme i ler, skære i træ og tegne. En sygdom i benene forhindrede ham i at gå i snedkerlære, men hans kunstsyster vakte opmærksomhed. Venner af huset, auktionsforvalter Westphal, historiemaleren C.C.A. Bøhndel og provst C. F. Callisen støttede ham og tilvejebragte en sum, for hvilken han kunne rejse til København og uddanne sig til maler, foreløbig for tre år.

Ifølge Haavard Rostrups bog om H. W. Bissen, som mest indeholder fortællinger og beskrivelser af hans billedhuggerkunst, var H. W. Bissen tavs

og grublende med en ydre ro, der dækkede over et heftigt temperament, som af og til stod i flammer. Han havde en inderlig samhørighed med naturen og en trang til kunstneriske aktiviteter, der først viste sig som fantasiudfoldelse. Alt dette kom til at danne grundvolden i hans natur, selve det fundament, hvorpå hans kunstneriske personlighed bygges op.

Forinden jeg går videre, vil jeg referere et brev fra hans yngste søster Antoinette til H. W. Bissens datter Anna, fordi man af dette uddrag allerede læser de fleste afgørende træk i tipoldefars karakter.

Antoinette Bissen skriver til niecen; »Din Fader var fra sin tidligste Tid et ejendommeligt Barn, han var af en taus Natur og var meget allene; der tegnede eller snittede han alle slags Ting, Dyr, Mennesker, Potter og så videre. Når han havde en Tegning færdig, løb han til Moder og spurgte hende, om den var god, og hun har vist altid fundet den smuk og rost ham. Om Morgenen stod han tidligt op og fodrede Ædderkopper, som boede i en Busk. Da skete det engang, den store Ulykke, at min Søster og Pigen lagde Tøj til tørring på en Busk, hvori han havde en grøn, sjelden Ædderkop, der derved blev forjaget. Da brød hans Hæftighed ud, han løb efter dem begge med tykke Stokke for at tugte dem for deres skammelige Gjerning. Han var ellers mild, rolig og stille og gjorde ingen noget Ondt, undtagen når man forstyrrede ham i hans Beskæftigelser.

Når han ikke efter sin Sædvane kom tidligt op om Morgenen for at gaa sine Vandringer, var han hele Dagen forstemt, vilde ikke lege med os, hvilket han dog ellers gjorde, rigtignok kun en kort Tid; han blev snart træt deraf og var atter beskæftiget på sin Maade. Han søgte efter Larver, satte dem i Kasser, fodrede dem til de forpuppede sig og til sidst blev til Sommerfugle. Fuglereder med Unger i bragte han hjem og fodrede. I Sidehuset havde han sine Fugle og andre Dyr, således Snoge og Firben, der vare ham til uendelig megen Glæde. Han var meget nervøs. Hver Juleaften blev han syg (beklemt), som han sagde, kunde ikke få Vejret. Da fik han hurtigt Hoffmannsdråber og måtte i Seng.

Ofte legede han Busemand med os (det betyder Djævel, men det Ord, turde vi Børn ikke sige). Han var Busemanden, og han jagede frygteligt omkring efter os. Legen var dog snart til Ende, saa sad han igjen ved sine Bøger (både Friedrich og han havde Timer hos Pastor Werner). Ofte blev der hentet Bøger beklædt med broget Papir; deraf phantaserte han Busemænd med Hale, Horn og Hestefod, og så levende fortalte han derom, at jeg havde en ubeskrivelig Angst for de Bøger. Om aftenen læste Fader højt, da sad han med spændt forventningsfuldt Ansigt og saae bestandigt på Fader, som om han vilde snappe Ordet ud af Munden på ham; det var lykkelige Timer for ham. Du har også blandt dine Tegninger en, der forestiller en Forelæsningsaften hos os...«

I henhold til Haavard Rostrup og Oscar Bloch's bøger samt biografisk

leksikon var H. W. Bissen for første gang i København november 1816. Han begyndte med at betale skolepenge på akademiets fritegnningsskole og rykkedes herefter op i modelskolen. Han tegnede tidligt portrætter til alles tilfredsstillelse. Han omgikkes læge Callisen (broder til provsten af samme navn) og hans svigersøn toldkammerdeputeret konferensråd Herman Bech. Igennem denne førtes han ind i nogle af tidens mest betydningsfulde kredse.

Han beskrives som en tænksom og viljestærk yngling med et veludviklet hageparti, lysende blå, uundgåelige øjne og en klar pande under det ureglerlige rødblonde hår.

Efter sigende følte han sig ikke vel i København og tvivlede på sin fremgang i kunsten, hvorfor han efter tre år i hovedstaden vendte tilbage til Slesvig med tanke på at rejse til Tyskland.

Provst Callisen henledte imidlertid Prins Frederiks (Christian den VIII's søn) opmærksomhed på ham ved Prinsens tilstedeværelse i byen på gennemrejse med det resultat, at H. W. Bissen atter indfandt sig på Akademiet med tilsagn om understøttelse fra Prinsen. Han boede nu på »Den Norske Løve« første sal, og det blev et samlingssted for muntre kunstner venner med hvem han tog på ture, hvorunder alle tegnede. To gange ugentlig spiste han middag hos Bech's.

1819 vandt han Akademiets store sølvmedalje for modeltegning. Han levede af at tegne og male portrætter, desuden udførte han nogle billeder på egen hånd blandt andre »Axel og Valborg«. Næste gang han konkurrerede til den lille guldmedalje var han 23 år (1821). Han blev lukket inde for at udføre skitsen til arbejdet, der senere skulle bearbejdes omhyggeligt. Opgaven var »Jacobs sønner, som bringer ham Josefs blodige kjortel«. H. W. Bissen var tvivlrådig med hensyn til kunstarten, og medens han betænkte sig støttede han sig så stærkt til sin farvespatel, at den knækkede og dermed var valgmulighederne ude. H. W. Bissen blev billedhugger. Det var en stor overraskelse for Akademiet, der kun kendte ham som maler, og den lille guldmedalje blev ham enstemmigt tilkendt. Siden vandt han den store guldmedalje for relieffet »Jesus helbreder Jairi datter«. Hans overgang til billedhuggerkunsten mødte straks medgang, og han fik en masse bestillinger af kendte personligheder.

Med den store guldmedalje fulgte adgang til Akademiets rejsestipendium, der tildeltes H. W. Bissen fra 1824 og tre år frem og forlængedes siden med yderligere to år, og da det derefter endnu ikke var ledigt, kom man ham til hjælp gennem understøttelse fra fonden ad Usus Publicus.

1823-24 holdt han jul hos forældrene i Slesvig og blev der godt seks uger for i begyndelsen af februar at rejse sydpå med sin broder Henry, der skulle i urmagerlære i Berlin og med sin hund Biton, som altid fulgte ham. Rejsen gik over Nürnberg til München, hvor han blev så plaget af sit dår-

lige helbred, at han blev opholdt der i fem uger. Med Ernst Meyer, der var i München for at male, gik han til fods til Venedig, hvor de forblev et lignende tidsrum. Over Florens nåede de Rom 1824. Overalt, hvor de kom frem, tegnede de. H. W. og Ernst Meyer samt hunden Biton slog sig ned hos en kammerat fra Akademiet, Just Mathias Thiele, der sammen med Chr. Holten havde lejet en hel etage i et hus på hjørnet af Via della Porta Pinciana og S. Isidora. Der boede de alle fire. Biton nød megen berømmelse og var skattet af vennekredsen.

H. W. Bissens italiensophold kom til at strække sig over ti år. Han var 27 år, da han i Rom for første gang gjorde brug af en mejsel. Og i denne hovedstad kom han til at eje to store atelier. Årerne i Rom afbrødes af to længere rejser. Sammen med H. E. Freund, med hvem han sluttede et nært venskab, drog han på kryds og tværs igennem hele Italien.

H. W. Bissen havde i den første del af sit italiensophold mange vanskeligheder at kæmpe med, dels havde han et dårligt helbred, dels havde han sin personlige beskedenhed og tilbageholdende væsen, hvilket i begyndelsen syntes at have besværliggjort hans forhold til Thorvaldsen, desuden voldte det ham ulidelige kvaler at lære marmorhugningens teknik, og det lykkedes ham kun ved den overordentlige energi, han besad. Han modnedes igennem sine arbejder og befæstede sin position, som man i København havde ventet det af ham. (Til romertiden hører blandt andet; »Blomsterpige«, Glyptoteket »Paris med æblet«, »Ceres« og Thorvaldsens buste i kolossal størrelse, som en kreds af velhavere skænkede Akademiet i marmor samt nogle relieffer til Glyptoteket).

1834 forlod han Rom for over Slesvig at rejse til København. To dage efter sin hjemkomst, hvor han boede hos vennen Thiele på Charlottenborg, forlovede han sig med Emilie Møller fra Høsterkøb. Akademiet agerede ham straks efter hans ankomst og optog ham 1835 som medlem på statuetten »En valkyrie« (Glyptoteket). Man var straks betænkt på at skaffe ham arbejde. Ved Prins Christian Frederiks tilskyndelse og på Thorvaldsens kraftige anbefaling overdrog kommissionen til Christiansborg Slots genopførelse ham til at modellere en frise til slottets riddersal. Der anvistes ham værksted i den store Materialgård, Frederikshavns Kanal nr.30, hvorfra han efter eget forslag udførte en lang række arbejder.

Den 13-10-1835 blev han gift med Emilie Hedevig Møller født i København 19-2-1808, som datter af Peder Christen Møller, melhandler og ejer af Christineborg Mølle og senere Friheden i Høsterkøb.

Materialgården lå smukt og indeholdt to store atelier forneden, som mest var værksteder, hvor H. W. Bissen var lærer for talrige elever og et foroven, der var hans private atelier. Der havde han sydlandske planter, krybdyr og insekter om sig under arbejdet.

Selve boligen bestod af rummelige værelser, som var berømte, de var

dekorerede 1829-35 af hans ven, professor ved Akademiet, billedhugger Herman Ernst Freund. Til Materialgården hørte en have, hvor H. W. Bissen dyrkede sjældne planter og blomster, og også her havde han en masse dyr og krybdyr.

Ved Friends død 1840 måtte han overtage fuldførelsen af dennes efterladte arbejder, og samme år blev han valgt til professor ved Akademiet. Med alt dette stod H. W. Bissen nu i en rastløs virksomhed, som udøvende kunstner, lærer og værkstedsleder, der varede hele hans liv. Ved Akademiet beklædte han tillige direktørposten i treåret 1850-53.

H. W. Bissen har uden tvivl lidt meget i sin ungdom, for også fra hans romertid klager han i breve over sin svaghed. I 1841 drog han med sin familie til Rom for to år. Familien var ifølge et gammelt pas; Professoren, hans hustru Emilie Hedeveg, sønnen Vilhelm, der var fem år, den to-årige datter Anna og ni måneder gamle datter Amalia samt pigen Sophie Frederikke Holst. Den 26. august 1841 forlod familien København og drog over Kiel, Hamburg og Altona, hvor de skiltes fra Emilies søster Amalie, der havde fulgt dem på vej, videre over Hannover, Frankfurt, Strassburg til Genua, hvorfra de sejlede til Civitavecchia og nåede Rom den 9. oktober for at begynde det sørgelige og afkortede ophold i Tiber-staden.

Af Emilie Bissens breve til hendes søster fremgår det, hun ikke er overbegeistret; »Vi kører bestandigt med to Heste«, og at de i Frankfurt bistodes af familien Bernus, som hentede dem i en prægtig ekvipage for at vise dem omegnen. De tog med dampskib ned ad Rhinen til Basel og igennem Schweiz til Genua, hvorfra dampskibet førte dem til Livorno, derfra (som Emilie Bissen skriver det) Citta di Vecchia og Rom, samt at Bravo havde forsømt at sørge for lejlighed og møbler til dem, hvorfor de måtte tage til takke med et par dårligt møblerede værelser, og at baronesse Stampe og Thorvaldsen tog sig af hende og viste hende hele byen«. Det var umuligt at finde en bolig, som de ønskede det, og de endte med at flytte ind i en kold lejlighed uden sol eller opvarmning, hvor lille Amalia og Anna blev syge af inflammationsgigtfeber. Emilie selv, hendes mand og sønnen Vilhelm blev også angrebne. Den 21. december døde lille Amalia Bissen og blev begravet på den Protestantiske Kirkegaard i Rom lillejuleaften. Hendes forældre tog det meget tungt.

Efter der var faldet lidt ro over sindene, begyndte H. W. Bissen at arbejde, og de var meget sammen med vennerne Stampes og digteren Holst samt Konstantin Hansen, og de nød gensynet med Jerichaw, som havde opholdt sig i Rom siden 1832.

Ved påsketid 1842 fik sønnen Vilhelm brystkrampe og blev alvorligt syg. Efter lægens råd forlod de den skrækkelige bolig for at flytte hen til H. W. Bissens ven, landskabsmaleren Thöming.

I maj rykkede de ind i deres nye hjem i Via Gregorina nr.13, 95 trap-

petrin op, men med en enestående udsigt over hele Rom. Der blev trivsomt med tæpper på alle gulve og blomster overalt, skriver Emilie Bissen. Sommeren tilbragte de i Ariccia, hvor H. W. Bissen fortsat arbejdede.

Efter at datteren Anna havde været døden nær, vendte familien hjem til Danmark i august-september. De omgikkes mange kendte personligheder, deriblandt Beck, Thorvaldsen, Oehlenschläger, Clausen, Schow, der sammen med andre venner foranstaltede en stor fest til H. W. Bissens ære. Der var Molbeck, Lehmann, Hammerich og iblandt andre betydningsfulde mænd Ørsted, Madvig, Forchhammer, Gundelach-Møller, Eckersberg, Hetsen, Bindesbøll, Marstrand, Molin, Carl Ploug, J. L. Heiberg, Worsaae, Monrad, Høyen med flere.

H. W. Bissens helbred skrantede fortsat, og det var ikke, førend han op søgte Hydroterapiens grundlægger, Pr. Priessnitzske, for sit dårlige blodløb (som hans efterkommere alle har arvet, bortset fra Richy og Michael), at han blev raskere.

Efter de skrappe koldtvandskure i Gräfenberg i Tyskland restaureredes han varigt og blev, som der står skrevet; »Et sindsbillede på nordisk kraft«.

I november 1845 rejste han påny til Rom for at arbejde, han boede i et studium, men turde ikke blive længe af hensyn til hans hustru Emilies skrantende helbred.

10. marts 1843 nedkom Emilie Bissen med endnu en søn, der blev døbt Hugo. Han døde i 1847, dagen før sin 4 års fødselsdag, og den sidste søn Rudolph blev født i 1846.

H. W. Bissen foretog kortere rejser, som gik over Flensborg, Rom for at besøge sin ældste søn Vilhelm, der i mange år billedhuggerede der. Han tog ad søvejen over Marseille til Paris, dels for at besøge broderen Henry, dels for at gøre studier til Flensborgløven, i Jardin des Plantes, derefter tog han hjem over Slesvig for at besøge sin søster Antoinette, som nu levede i Kiel og havde arvet forældrenes indbo.

I Rom blev han Thorvaldsens betroede medarbejder, og denne udviste ham en tillid, som ingen anden, han udnævnte ham endog til sin executor testamenti og pålagde ham varetagelsen af sin kunstneriske vilje med hensyn til hans museumsorganisation, og ligesom H. W. Bissen i sin tid overtog Friends bo, arvede han Thorvaldsens ufuldendte arbejder.

Ifølge Sirgurd Schultz; »var H. W. Bissen et pligtmenneske, altid virksom, han færdedes helst i sine værksteder og i sit hjem. Omend tilbageholdende af natur, havde han et voldsomt temperament, der dog kun sjældent bruste op. Af vrede over A. S. Ørsteds brev 20-10-1854 til Folketingets vælgere, ville han sønderslå modellen til hans (endnu ikke opstillede) statue af ham, og han forhindredes kun med møje heri af en elev. Han besad de samme hårde og skarptskårne træk, den sindets elskelighed, ubøjelige retlinethed og usnobbede selvhævdelse, der præger det billede, han gemmen

sine mange buster har tegnet af samtiden. Hans personlighed var monumentalt som hans værk, og det skyldtes ikke mindst hans menneskelige egenskaber, når »fyrrenes ånd« og dens mænd står for eftertiden med et skær af udpræget karakterstyrke«.

H. W. Bissens hustru skrantede mere og mere af tæring, og de tog begge en kortere tur til Gräfenberg. Han havde planer om en rejse til Grækenland, men hans hustrus sygdom samt politiske begivenheder, der indledes 1848, satte punktum herfor.

Halvtreds år gammel var hans kraftige røde fuldskæg og håret gråt, men skikkelsen lige skulderbred, blikket lysende, og hænderne med de lange smalle fingre følsomme.

1850 nåede hans karriere sit højdepunkt i ydre henseende, men hans højtelskede Emilie døde den 17. december 1850, hvilket han tog sig usædvanligt nær (hans legemsstore siddende statue af Emilie viser, hvor yndefuldt og smuk hun var). Men han ophørte ikke med at arbejde, og dette medførte, at han foretog rejser for at studere, afsløre eller skabe buster af kendte personligheder landet over. Hans »Landssoldaten« i Fredericia blev meget berømmet. En sommer tog han i juni måned til Norge med Høyen, Sonne, Constantin Hansen, Grundtvig, Martin, Hammerich, Hartmann, Hauch, Hostrup, Mantzius, Carl Ploug, Chr. Richardt og J. L. Ussing. De tegnede, hvor de kom frem. Derefter foretog han en rejse til England, hvor han udstillede i London, over Frankrig til Rom og med ophold hos broderen i Paris og tilbage til Rom, hvor han forblev vinteren over.

Sommeren 1852 vendte han hjem fra Italien og 16. juli viedes han til Catharina Marie Sonne, som var søster til ungdomsvennerne Jørgen og Edward Sonne. Hun var født den 31-12-1809 og døde den 5-7-1892 i København. Marie var datter af kobberstikker Jeppe Jørgen Sonne.

Marie Sonne var en moden kvinde på over fyrre, en mild, moderlig natur, der tog sig kærligt at H. W. Bissens børn af første ægteskab. De tre børn (Vilhelm, Anna og Rudolph) kaldte hende tante Marie. Påny blev der bragt harmoni og hygge ind i hjemmet ved Frederiksholms Kanal.

Hver tirsdag samlede vennerne i Materialgården. Disse aftener blev en institution, og der kom foruden mange berømt heder flere unge, og tonen var friere end andet steds. Ved disse modtagelsesaftener skriver Oscar Bloch, at han, der var barn, havde fornemmelsen af, at gamle Bissen ikke befandt sig vel i sit tøj. Han foretrak sin blouse (kittel), som han ellers altid bar. Disse blouses fik han i fødselsdags og julegave af hustruen Marie og datteren Anna, der selv syede dem.

I 1853 rejste H. W. Bissen ledsaget af sin 17 årige søn Vilhelm til Berlin over Dresden, Prag, Wien til Italien. De opholdt sig tre dage i Venedig og boede i en god solrig bolig i Rom. Fra Civitavecchia gik turen hjem over

Livorno, og de gjorde ophold hos Henry Bissen i Paris, forinden de vendte hjem.

Siden 1845 havde H. W. Bissen atelierne stående i Rom, og han ville have opgivet dem, men af hensyn til hans unge søn og medarbejder beholdt han dem.

Breve imellem fader og søn vidner om et meget smukt forhold imellem det italienske værksted og Materialgårdens arbejdsværelse, hvis vindue var et lille Italien med cypresser, kaktus, aloer og palmer, firben, skildpadder og fløjtende vagtler i skøn forening.

H. W. Bissen nøjedes ikke selv med at hjemføre olivenplanter, andre træsorter og blomsterfrø samt ikke mindst dyr fra Italien. Han ulejligede ikke alene sin søn med forsendelser og hjembringelser, men også Italiensfarerne mellem venner og bekendte. Det har sikkert ikke altid været lige behageligt at skulle medbringe planter og dyr, især da disse sidste strakte sig fra aber, papegøjer, egeren over løvfrøer, skildpadder, bier og edderkopper til firben, øgler, snoge og slanger, deriblandt en seks fod lang Askulapslange, som man må formode, han egenhændigt medtog. Når krybdyrene var velinstallerede i hans private atelier og have, gik han om sommeren aftenture med sit net på voldene for at fange insekter til at ernære dem med. Om vinteren hjalp han dem til rette i urtepotter, så de trygt kunne gå i hi. I haven holdt han stålorme, foruden de af de allerede nævnte dyrearter, som trivedes dér i sommerhalvåret. Ydermere havde han tamme måger, alliker, stillidser og ugler. Hans insektsamling blev, ligesom hans møntsamling, betragtet som enestående.

Hvad hans hustru har ment om menageriet får stå hen i det uvisse, men hun har utvivlsomt været tilfreds med, at han havde etableret familien Venturi fra Rom i København.

Venturi importerede varer fra Italien og solgte dem i en butik i København. Forretningen gik fint, for de varer han forhandlede (pastasciutta, parmasanost, tomatpuré, olivenolie, ris, sardeller, salami, sorte og hvide trøfler, grønne og sorte oliven med meget mere) kunne dengang ikke købes andre steder, og der var en masse Italiensbegeistrede danskere på de tider.

Vores familie har igennem 5 generationer handlet hos Venturi og hans efterkommere, som stadig talte italiensk foruden dansk. Personligt købte jeg som den sidste alle italienske lækkerier hos hans tipoldebarn indtil sommeren 1970, hvor jeg flyttede til Frankrig, men vi korresponderede til højtiderne. Nu er butikken formentlig ophørt med at eksistere for den sidste Venturi i den branche døde, og italienske varer sælges jo nu overalt.

Når H. W. Bissens værker afslørede, var der mere virak om ham, end han brød sig om. Lehmann fortalte; »at den 7. maj kom en »Røver« på hans

Contor med et stort gråsprængt Skæg og grå Hat, han kunne ikke begribe, hvorfor han i Fredericia havde nydt så stor Hæder, indtil han udenfor Byen kørte en Bonde forbi, som strax efter i Carriere kørte ham op og med Hatten i Haanden spurgte om det ikke var Professor Bissen...«

Omkring 1859 tog H. W. Bissen politipas til Hamburg over Korsør videre igennem de prøjsiske og øvrige tyske og østrigske stater, Frankrig og til Rom og tilbage over England. Han var otte dage med sønnen Vilhelm i Rom, derefter i Paris for at trænge til bunds i rovdirets natur i løbet af en snes dage i Jardin de Plantes med henblik på Istedløven. Efter at skitsen var færdig, forlod han Paris og drog over Slesvig og Kiel, hvor han besøgte sine søskende og bragte en frisk hilsen fra broderen i Paris.

Natten mellem den 12te og 13de oktober brast den svære jernstang, der bar hele løvekroppen, og den vældige lermasse – 6 læs eller 50 tønder – styrtede ned. Var det sket om dagen under arbejdet, var H. W. Bissen ufejlbarligt blevet knust. På kun ti dage byggede han hele løven op igen. (Istedløven blev opstillet på Flensborg Kirkegaard).

Oktober 1861 rejste han med hustruen Marie, den 22 årige Anna og 15 årige Rudolph til Rom. Dennes gang over Wien. De blev hele vinteren i Italien og vendte først hjem det følgende forår. Kort efter ankomsten blev først Rudolph, siden Marie syge, og til sidst blev Anna angrebet af rheumatisk feber.

H. W. Bissen finder Rom meget forandret, men glæden over gensynet med Vilhelm og hans unge brud er stor. Den 15. februar fejredes hendes 26 års fødselsdag, og efter nogle få måneder brød familien op efterladende Anna for, at hun kunne være til hjælp og opmuntring for sin svigerinde og veninde (Hanne Hage), der ventede sin nedkomst.

I april – maj foretog H. W. Bissen en afstikker til Carrara for at se på marmor sammen med sønnen Vilhelm. De udvalgte altid personligt de stykker i marmorbruddene, som de skulle anvende. Disse blev derefter udhugget efter mål i store blokke, som transporteredes via skib til Danmark. Han vendte straks hjem herefter, men i juli 1864 tog han en lille tur til Carrara med sønnen Rudolph, og det blev sidste gang, han besøgte Italien. Hjemrejsen gik over Paris for at hvile ud hos hans yndlingsbroder Henry i Belle Ville. Det blev også sidste gang, at han så ham.

65 års dagen for Frederik den VII's fødselsdag den 6te oktober 1873 fandt afsløringen af Rytterstatuen sted, til hvilken Vilhelm i 1863 var kommet hjem for at hjælpe faderen, og Vilhelm indkaldte Parisiske bronzestøbere og indrettede sit eget støberi i Valby.

Afsløringen fandt sted i overværelse af kongeparret i spidsen for en tusindtallig forsamling.

Haavard Rostrup skriver; »En strøm af berømt heder passerede igennem Materialgårdens værksted, datidens ypperste, kulturens kernetropper, vi-

denskabsmænd, komponister, digtere, politikere, kunstnere, præster, majoratsbesiddere, smukke damer, militærpersoner og udlændinge for at få lavet deres buste af H. W. Bissen«.

Efter 1864 ønskede tipoldefar ikke mere at opholde sig i længere tid i Tyskland, og da han i 1866 påny var overanstrengt og plaget af gigten, søgte han ikke et tysk kursted, men valgte at tage til Söderköpings Vattenkuranstalt i Sverige. Her opholdt han sig kun kort, da han kedede sig bravt, og det dårlige vejr forhindrede ham i at gå på insektjagt. Han afbrød kuren og tog hjem. Hjemme ventede der ham opbrud og forandring af alle hans livsvaner.

Flere gange i de foregående år havde statsministeriet truet med at inddrage embedsboligen i Materialgården og beslaglægge den til andet brug. Hver gang lykkedes det H. W. Bissen at opnå udsættelse. Nu i 1867 skulle det imidlertid være alvor. På nogle grunde på Gammelholm bag Charlottenborg (Heibergsgade) indrettedes nye boliger og atelierer til Bissen og Jerichaw, og det var meningen, indflytningen skulle finde sted det følgende år, så snart huset var i orden.

H. W. Bissen var ikke glad for at skulle forlade det gamle billedhuggerhjem ved Frederiksholms Kanal. Han planlagde, at efter sin 3-årige periode som lærer ved modelskolen at slå sig ned i Rom for at slutte sine dage dér.

Han indrettede det midlertidige nye hus, men kom ikke til at flytte ind. Henimod vinterens slutning, et halvt års tid førend hans 70-års dag, blev han angrebet af en heftig brystbetændelse, som tre dage senere standsede hans hjerte. Det var 10. marts 1868.

Kunstakademiet holdt ved hans død en mindefest i Kongeparrets overværelse med taler af Høyen og sange af Carl Ploug til musik af Peter Heise.

Herman Wilhelm Bissen udstillede 37 gange på Charlottenborg, og udlandet så arbejder af ham på Verdensudstillinger i Paris 1855 – 67 – 78 og i London 1851-62. Hovedsamlingen af hans værker findes i Glyptoteket, omfattende repræsentationer i Kunstmuseer på Fr.borg i Ålborg og Århus museer, fremdeles i Hirschsprungs Samling, Fyns Stiftsmuseum i Odense, museerne i Maribo, Randers, Ribe og Nationalmuseum i Stockholm. Herman Wilhelm Bissens værker kan foruden på museer ses flere steder, såsom »Landsoldaten« i Fredericia, »Frederik den VI« i Frederiksberg Have. »Moses« foran Vor Frue Kirke. »Flensburg Løven« i Flensburg og »Frederik den VII« foran Christiansborg.

Anna

H. W. Bissen og hans hustru Emilies næstældste barn var datteren Anna. Hun fremstår ifølge breve i Oscar Blochs bog og også af hans egen be-

skrivelse af hende som et fint og hjælpsomt menneske, der for så vidt vides forblev i hjemmet, hvor hun som ung tog undervisning i dans og italiensk sammen med hjerteveninden Hanne Hage. Hun tog sig af sin lille niece Hanne og opdrog hende under broderens fravær og ofrede sig i det hele taget for familien, som hun var usædvanligt nært knyttet til.

Rudolph

Familiens yngste, Rudolph, blev født 1846 og var således 10 år yngre end den ældste, broderen Vilhelm. Han havde arvet sin faders svagelige helbred og skrantede ofte som barn, men derudover var han en livlig og foretagsom dreng med mange interesser. Han yndede sejlsport og benyttede Vilhelms efterladte båd, der lå fortøjet i Holmens Kanal, og han overtog den, da broderen rejste til Rom. Han var en ivrig jæger og rytter hos Rantzaus på landet, og han morede sig med kammeraterne Oscar og Carl Bloch med hvem, han enten kørte i sin vogn forspændt med hans ged, svømmede eller sejlede hasarderet. De opførte med flere af hans venner selvkonstruerede skuespil ved festlige lejligheder i Materialgården.

I søsterens Annas breve til broderen Vilhelm i Rom skinner en vis imponerthed igennem over Rudolph, som 14-årig har anskaffet sig en lang pipe og tobakspung, og det at han allerede ryger syntes at betragtes som tegn på, at han er ved at blive voksen.

Han uddannedes til maler på akademiet og hos maleren P. C. Skovgaard. Han var en flittig landskabsmaler, dog uden større kunstnerisk originalitet. Ikke desto mindre udførte han en mængde portrætter i olie eller som tegninger og litografier, der hænger på mange forskellige museer og i samlinger. Han var medlem af Akademiets plenarforsamling. Rudolph Bissen døde gift, men barnløs 1911.

Vilhelm

Herman Wilhelm og Emilies ældste søn blev født 1836 og fik navnene Christian Gottlieb Vilhelm Bissen i dåben, hvilket viser, at han blev opkaldt efter sin farfader.

16-17 år gammel fik han lov til at begynde i faderens atelier, hvor han fik sin væsentligste uddannelse. 1853 blev han indskrevet i Akademiets 1. frihåndsklasse og 1856 vandt han den lille sølvmedalje for en modelfigur. 1857 rejste han til Rom og benyttede faderens atelierer der. Frasset kortere ophold i København blev han i Rom indtil 1863. Fra Italien hjemsendte han 1859 sin første offentlige debut, spring vandsfiguren »Dreng, der trykker på en vinsæk«. Den vakte opmærksomhed og indbragte ham Neuhausens præmie. På bestilling af Alfred Hage rejste han i 1861 til Caprera for at

modellere Garibaldi (buste i Paris og i Glyptoteket, hvor der foruden er en portrætstatue af Garibaldi). Han høstede også megen ære af statuen »Den gamle Kong Ægeus«, der udførtes i Rom. I 1866 modtog han halvdelen af Eibeschüts præmie for statuen »Noah«. Samme år tog han til Carrara for at studere marmorteknik. To mindre rejsestipendier fra Akademiet 1866-67 og Anckers legat 1867 tillod ham at blive i Italien til faderens død hjemkaldte ham. Han havde fået udsat sin militærtjeneste på grund af arbejdet i Rom med vandspringsdrenge.

Vilhelm Bissen var en smuk og velskabt mand, slank, bredskuldret, muskuløs med et fornemt hoved. Håret var brunt, øjnene blå, panden høj og klar og den smalle næse let buet. På en af hans hjemture, som ofte gik over Schweiz, Frankrig og Tyskland forelskede han sig i søsteren Anna's veninde, Hanne Hage.

Hanne var som sin søster Elisabeth steddatter af politiker, handelsmand Peter Anton Alfred Hage til Oremandsgaard ved Mern og ejer af Stokerup ved Springforbi. Hanne var døbt Johanne Vilhelmine Mikkelsen og var ligesom søsteren Elisabeth datter af provst Marcus Christian Vilhelm Mikkelsen og Frederikke Vilhelmine Faber. Moderen giftede sig efter provstens død for 2. anden med Alfred Hage, som i forvejen havde to sønner og en datter (sønnen Alfred politiker og minister, som arvede Oremandsgaard og Johannes Hage politiker og godsejer til Nivågaard). Datteren blev aldrig kaldet andet end Ville.

Elisabeth (Mikkelsen) Hage blev gift med digteren Carl Ploug, og Ville ægtede under protest komponisten Peter Heise. Ved en scene desangående mellem fader og datter i hallen på Oremandsgaard, flåede Ville i hidsighed sit ur af kæden og slyngede det i marmorgulvet, så det knustes. Gamle Hage samlede det op, rejste retur til Schweiz, og fik det repareret til hende, og Ville fik sin Heise (omtalte ur arvede hendes niece, min mormor Hanne Benzon, født Bissen og mor efter hende, og fra mine hænder gik det over i min ældste søn Richy's. (Uret er forarbejdet af guld, blå emalje med underlagt mønster og en buket i brillanter).

Vilhelm Bissen og Hanne (Johanne) Hage blev viet 12. september 1861, og i 1862 rejste de til Rom. Det var et meget lykkeligt ægtepar, der ventede sig, og den 4. juli 1862 nedkom Hanne med en lille pige, men kort herefter blev hun syg og døde efter svære lidelser den 28. juli 1862. I H. W. Bissens breve til sønnen trøster han ham smukt og klogt, efter at sønnen havde afslået hans forslag om straks at rejse ned til ham i Rom, og i Vilhelms breve til faderen kan man følge døds kampen fra time til time. Det sidste brev afbryder han for at gå ind at se til den syge og derpå fortsættes det med, at han sønderknust meddeler, at nu er det forbi.

Min oldemor Johanne Bissen blev begravet på den Protestantiske Kirkegård i Rom (ligesom Vilhelms lillesøster Amalie Bissen). Hendes ægtemand

huggede selv hendes sobre gravsten og indridsede blot »I dag skal du være med mig i Paradis«. Johanne Bissen * 15. februar 1838 † 28. juli 1962. Hun blev 26 år gammel.

I september ledsagede Vilhelm Bissen søsteren Anna, den spæde datter Hanne og hendes smukke italienske amme til København, hvorefter han rejste tilbage til Rom, hvor han dybt ulykkelig fortsatte sit arbejde.

På Materialgården tog Anna sig af barnet, som inden ammen blev anskaffet i Rom blev flasket op med æselmælk. Hun var blevet døbt Giovanna på Capitol, men som sin afdøde moder blev hun aldrig kaldet andet end Hanne. Tipoldefar legede i ledige stunder med »Stumpen«.

Den italienske amme, som havde efterladt sig ægtemand og flere børn i Rom, opretholdt forbindelsen igennem breve via oldefar, og ammens humør svingede alt eftersom, hun modtog de sparsomme nyheder. Den lille Hanne påstod senere, at hendes til tider iltre temperament, skyldtes æselmælk og den italienske ammes (men sandt at sige har alle med Bissenblod i årerne tendens til sjældne og kortvarige, men stærke temperamentsudfoldelser).

Efter H. W. Bissens død overtog oldefar hans værksteder og store virksomhed. Vedrørende Rytterstatuen af Frederik den VII Christiansborg, modellerede han på egen hånd hesten efter faderens skitse. Han gik så meget ind i faderens arbejder, at han til offentlige monumenter leverede forstørrelser efter faderens originalmodeller. Til støtte for denne virksomhed benyttede han sit støberi på Frederiksberg, der udførtes ikke alene hans egne arbejder, men man påtog sig også opgaver for andre kunstnere.

I henhold til biografisk leksikon; »gled Vilhelm Bissen for den offentlige bevidsthed naturligt ind i faderens anseelse som en kunstner, der var selvskreven til officielle bestillinger. Fra hans atelier udgik en række monumenter, der kunstnerisk set i lige linie fortsætter faderens værk. Ham skyldes en mængde statuer placeret overalt i landet. Men blot som faderens elev og fortsætter ville han ikke have indtaget den plads og den rang, han har i dansk kunsthistorie«.

Sigurd Schultz skriver i biografisk leksikon; »Omkring 1880 skete der imidlertid et gennembrud hos ham, hvor han tog skridtet over i den nye tid, naturalismens. Blandt de officielle bestillinger har dette sat sig spor i reliefferne af »Saxo« og »Tyge Brahe« på det Kongelige Biblioteks facade mod Christiansgade og Håndværkerreliefferne i Industriforeningens portal samt gesimsfigurerne, derimellem »Tubal Kain« i bronze ved Polyteknisk læreanstalt. Det gælder også hans største værk Absalons Rytterstatue på Højbro Plads, men hans egentlige hovedværker blev dels statuen af Dronning Caroline Amalie i Rosenborg Have og »En Dame« (marmor, Kunstmuseet), dels en række unge kvindeskikkelser »Danaide« (Marmor, glyptoteket), »Vasemalerske« (marmor), der nåede stor popularitet og ud-

bredtes i små gengivelser. »Jægerinden« (bronze), »Atalanta overvunden i væddeløbet med Hippomenes« (marmor) (de tre sidste i Kunstmuseet), samt »Ynglingen til Hest«, der opstilledes 1903 på Ny Carlsberg Fondets bekostning på Vesterboulevard ved Langebro.

Rækkevidden af de skridt Vilhelm Bissen tog bliver iøjnefaldende, når man ser udviklingen fra Thorvaldsens »Fyrstinde Bariatinska« over den ældre Bissens siddende statue af hans hustru Emilie til sønnens modedame »Over gaden i dårligt føre«. Ligesom faderen opdrog Vilhelm Bissen en række elever i sit værksted. Flere af den naturalistiske generations bedste navne findes i blandt dem«.

Vilhelm Bissens personlighed bliver tydelig ved synet af hans kunst, stadig ifølge Sigurd Schultz; »Ligesom tøvende fra et stille dyb har her udkrystalliseret sig en fint kultiveret ånd. Den ytrer sig i en sprød musikalsk ynde gennem en bevægelsesrytme og en stemning, der ligner en udklingende tone, svagt hørlig og dog gennemtrængende for det følsomme sind« og siden; »Et kompleks af stemning og rytmik, som er født af en udsøgt begavelse, og som i sit væsen står i pagt med antikken på en helt anden måde end Thorvaldsen. Det hører med til billedet af denne personlighed, at han holdt af dyr og havde sine intellektuelle glæder ved at iagttage deres færd. Allerede fra de tidlige år faldt det ham let at give disse oplevelser plastisk form i statuetter, som blev højt værdsatte (Romersk tyr, stangende gedebuk, elefant og adskillige af katte)«.

Februar 1871 valgtes Vilhelm Bissen til medlem af Kunstakademiet og marts 1887 til medlem af Akademirådet. Han beklædte posterne som professor i billedhuggerkunst, var Akademiets direktør og sidenhen dets vice-direktør for igen at blive dets direktør, og han var medlem af Gallerikommisionen.

Oldefar udstillede, ligesom tipoldefar, 37 gange på Charlottenborg 1857-1913, desuden Verdensudstillingerne i London 1862, Paris 1867, 1889. Chicago 1893 (medalje), den internationale jubilæumskunstudstilling i Berlin 1891 (guldmedalje) og utroligt mange andre steder. Hans portrætstatue af faderen H. W. Bissen er opstillet foran Kunstmuseet i København. Selv blev han, ligesom faderen, ofte afbilledet af malere, tegnere og billedhuggere.

Vilhelm Bissen giftede sig for anden gang, da han for alvor var vendt hjem fra Rom med Anna Vilhelmine Bruun, født den 24-3-1830, datter af kommandørkaptajn Palle Christian Bruun og Elisabeth Crone. Det var den 16. oktober 1867.

Mor fortalte, at han skal have sagt; »Den som har været lykkelig gift, gifter sig igen«, ligesom han påstod, at man i livet får halvt øl og halvt champagne. Nogle får øllet først og champagnen siden, andre omvendt, og endelig er der dem, som får det blandet.

Mor sagde, at Oldefar Bissen var som sin fader, overordentlig flittig. Han

begyndte at arbejde i sit atelier kl. 7 og holdt ikke inde før lige tids nok til at nå hjem til at klæde sig om til middagen. Han havde, bortset fra temperamentsudbruddene, et mildt sind, og mor huskede, hvorledes hendes morfader højt op i årerne havde en ungdommelig slank og spændstig figur. Til børnebørnenes fryd gjorde han svære legemlige øvelser, såsom hundrede armbøjninger i træk uden den mindste gène, og han tog til det sidste alle trapper i løb.

Det siger sig selv, at han med sit venlige, hensyntagne væsen må have været ilde berørt, da han ved en af sin gifte datters berømte store middage under en konversation om racer med sin borddame, i samme øjeblik en pause indtraf i de almene samtaler, kom for skade at svare højt; »Der er to slags jøder; snydejøder og rabalderjøder«, hvortil Georg Brandes fra den anden side af bordet erklærede tørt; »Ja så gad jeg vidst, hvilken af de to jeg tilhører«.

Nogle af Vilhelm Bissens betragtninger har, takket være mors kærlighed til ham, overlevet ham som f.eks.; »For at være lykkelig, må man mindst have syv uopfyldte ønsker«, og »Høflighed er ungdommens pryd og alderdommens forbandede pligt«.

Den aften, hvor oldefar vendte hjem fra sit atelier, og ikke tog trapperne i fuldt firspring, blev hans hustru Anna foruroliget og med rette, for det blev sidste gang, forinden han døde år 1913. Vilhelm Bissens urne står på Bispebjerg Krematoriums Kirkegaard.

Emil

I Vilhelm Bissens andet ægteskab med Anna Bruun fødtes kun en søn, Emil Bissen (men jeg kender hverken hans fødselsår, dødsdag eller beskæftigelse).

Mormors halvbroder var naturligtvis langt yngre end hende selv, hun elskede denne halvbroder, ligesom hun kom til at elske sin stedmoder.

Som sagt ved jeg næsten intet om ham, udover hvad mor har fortalt. Han var en stor jæger og gourmet, og hans sjældne møntsamling blev foræret til staten.

Mor og hendes søskende holdt inderligt af ham, han skal have været meget venlig og morsom. Mor berettede, at når hans kokkepige havde fri, inviterede han hele familien til italiensk middag. Han tilberedte selv saucen til (Venturi's) spaghetti. Det tog ham timer at gøre den rigtig lækker, og når familien ankom, var han indsmurt fra top til tå i tomatsauce, ligesom køkkenets vægge, loft og gulv bar præg af hans kokkereren, men middagen var også anstrengelserne værd.

Emil Bissen kom ulykkeligt af dage før tiden. Han blev fundet skudt

igennem hovedet. Han havde været i færd med at rense sine jagtgeværer. Men der var tvivl om, det var selv-forskyldt. Han døde ugift.

Hanne

Vilhelm og Hanne Bissens datter Hanne, som blev født i Rom den 4-7-1862 tilbragte sin første barndom på Materialgården hos sine bedsteforældre. Da ammen var vendt hjem til Italien, tog hendes faster Anna Bissen sig af hende, assisteret af pigerne. Hanne gik i privatskole hos sin moster Lise (Elisabeth Ploug) sammen med venners jævnaldrende børn. Hun elskede at opholde sig på Stokkerup ved Øresund, og hun skulle siden komme til at eje stedet rimeligtvis som så meget andet en arv fra morforældrene (Hages).

Hun flyttede til sin fader og hans anden hustru efter, at de var blevet gift.

Den unge Hanne Bissen rejste meget med sin fader, både forinden og efter hans giftemål. Rejserne gik over hele syden, som hun kom (ligesom resten af slægten) til at føle sig meget nært knyttet til.

Under et længere ophold i Paris, hvor hun førte hus for sin fader, var der iblandt andre af hendes tilbedere en som Vilhelm Bissen anså for at være et udmærket parti, men da han anmodede Hanne om at overveje muligheden heraf, svarede hun forarget; »Du vil da ikke binde mig til en mand med det ene ben i graven«.

Ganske vist var hun kun omkring de 16 år, men den unge markis var ikke fyldt 30.

Mormor var henrivende, ikke ret høj, spinkelt og forfinet skabt med perfekte proportioner. Hendes lange hår var bølget og sort og øjnene blå, næsen let buet og smal, munden bedårende, der legede altid et lille smil om den. Hendes hud var lydefri. Hun udviklede sig tidligt til at blive en stor personlighed, hun var intelligent, storsindet og gavmild, og så havde hun megen humor.

Som ganske ung stod hun model hos sin fader til statuen »Pigen med vandkrukken«. Som sagt var hun fuldendt skabt, hvilket var og er uhyre sjældent, almindeligtvis måtte kunstnerne bruge en models hoved, en andens overkrop og en tredies underkrop for at opnå idealet af klassisk skønhed.

Det trættede og kedede Hanne at stå stille så længe ad gangen, hun var alt for livlig til at være rolig, og da hendes fader for et hundrede og syttende gang irettesatte hende uden held, fik han et af de Bissenske hidsighedsanfald, men i stedet for at skælde datteren ud, knuste han sit værk.

Hanne Bissen var også meget ombejlet i Danmark, men hun kunne ikke rigtigt bestemme sig for nogen. Blandt andre anholdt Alfred Benzon den yngre, kaldet AB om hendes hånd hos Vilhelm Bissen, og han fik tilladelse

til (med chaperone) at invitere hende til skøjtebal. Det foregik på tilfrosne søer med orkesteret placeret under et halvtag.

AB var en stor sportsmand, men det var Hanne ikke. Hun vaklede ud på skøjterne ved AB's støtte, og han, som var en høj og stærk ung mand, nærmest bar hende rundt i en wienervals, og midt i dansen friede han. I al sin hjælpeløshed indvilligede hun, men dagen efter, hvor han lykkestrålende aflagde Bissens visit, hævdede hun uden forældrenes viden forlovelsen.

Nogen tid herefter kom AB's gamle barnepige, som var forblevet i det Benzonske hjem og bad om at få Vilhelm Bissen i tale. Hun betroede ham i al hemmelighed, at Alfreds hovedpude hver morgen var våd af tårer, efter at Hanne havde slået op med ham. Oldefar tilkaldte datteren, og i enrum betydede han, at hun havde opført sig utilladeligt, for når man siger A, må man også sige B. Og således gik det til, at AB og Hanne blev viede maj 1888 og blev et meget lykkeligt ægtepar.

I ægteskabet skulle komme to sønner og to døtre.

Slægten Benzon

Slægten Benzon menes oprindeligt at nedstamme fra en norsk biskop, men der foreligger ingen optegnelser førend 1699, hvor min tiptiptipoldefar, Christian Benzon, blev født. Han virkede som byfoged i Stubbekøbing og døde 1765 efterladende sig tre sønner, hvoraf den ældste blev præst i Vesterskov, den yngste postmester i Næstved, og den midterste Niels 1747-1803 var postmester i Stubbekøbing. Hans søn Lorenz Jacob 1790-1864 var agent samme sted og havde to sønner Edward, som var konsulent i Nykøbing Falster og Alfred Nicolaj 1823-1884, der var apoteker og fabrikant i Stubbekøbing og siden i København.

I 1849 giftede han sig med Anna Dorothea Vilhelmine Østergaard 1823-1893, datter af økonomiforvalter og købmand Peter Larsen Østergaard og Anna Britta Holmstrøm, og de fik sønnerne Alfred 1855-1932 og Otto 1856-1927, samt så vidt jeg husker døtrene Anna og Emma.

Ifølge biografisk leksikon blev min oldefar Alfred Benzon efter kandidatksamen i 1845 ansat hos apoteker Rüdell i Kiel og i et større drogefirma i Hamburg. Efter farmakognostiske studier ved Universitetet i Bonn, købte han 1848 Svane Apoteket i København og påbegyndte en engrosvirksomhed i tilknytning til apoteket. For at skabe udviklingsmuligheder for denne del af sin virksomhed, købte han i 1863 Anilinfabrikken i Sophiehåb ved Kalvebod Strand, senere Halmtorvet, hvor firmaet Alfred Benzon havde hovedsæde. I 1864 indrettedes under Svane Apoteket, Østergades Materialhandel. Da ejendommen, hvor apotekets siden 1782 havde ligget, var forældet og ved Ny Østergades anlæggelse 1877 blev nedrevet, købte han naboejendommen og fik plads til at opføre en moderne bygning, samtidigt indrettedes her teknisk materialhandel tillige med de udstrakte kontorer og hømopatisk apotek. Efter tilskyndelse af sundhedsautoriteterne anlagde han i 1882 et filialapotek i Thorshavn. Fabriksvirksomheden voksede efterhånden, således at han kunne forsyne landets apoteker, som hidindtil selv havde importeret varerne, og hans produkter blev kendt igennem industriudstillinger, hvor fabrikken vandt en række prisbelønninger. Ved Verdensudstillingen i Wien 1873 var Benzon medlem af juryen. Men han var foretagsom også på andre områder. I 1862 medvirkede han i arbejdet for uddybningen af Kalvebodstrand, og han deltog ivrigt i diskussionen om nye toldforhold og var konsulent for toldbestyrelsen ved forandring af toldtariffen. 1859-75 var han medlem af bestyrelsen for Industriforeningen. Fra 1873 tillige for aktieselskabet Kastrup Glasværk, og da Zoologisk Have 1872 omdannedes til aktieselskab, deltog han som bestyrelsesmed-

lem. Også på historiske og naturvidenskabelige områder var han stærkt interesseret. Herom vidner hans meget betydelige samlinger af droger, planter, fugle, konkylier, mønter og oldsager. Fra dreng af var han en flittig samler af botanik og ved rekonstruktionen af Botanisk Forening 1865 støttede han den på alle måder og ydede den i begyndelsen frit lokale i sit hjem. Samlingerne overgik efter hans død til museer.

Ved mange møder optrådte han som foredragsholder, og han skrev mange fagbladsartikler, såvel til ind som udland.

Privat var Alfred Benzon stadig citeret efter biografisk leksikon en fornøjelig mand, fuld af humor og lune. Han dyrkede megen selskabelighed, og fremragende videnskabsmænd samledes i hans gæstfrie hus, hvor hans hustru Anna var ham en værdifuld støtte. Da han døde, før han fik uddelt Etatsråds titlen, udnævntes hans enke 1885 til Etatsrådsinde.

AB

Sønnen Bøje Peter Lorents Alfred blev født 1855 og blev apoteker, fabrikant og politiker. Han blev aldrig kaldet andet end AB. Som nævnt giftede han sig 1888 med Hanne Bissen.

Hans broder Otto, kaldet OB, (1856) var, foruden at dele apotek og fabriksvirksomhed med ham, en på de tider højt skattet forfatter af højaktuelle satiriske, politiske skuespil, som opførtes på Det Kongelige Teater.

I biografisk leksikon kan læses, at morfar, efter at være blevet student 1873, blev discipel i to år hos faderen på Svane Apoteket i København. Han blev cand.pharm. 1877, derefter studerede han kemi på Polyteknisk Lærestanstalt samt handelsvidenskab. Han gik tillige på Krøyers Tegneskole og udstillede som marinemaler i flere år på Charlottenborg. Ved oldefars død 1884 overgik apoteket og fabriksvirksomheden tilligemed apoteket i Thorshavn til morfar og hans broder Otto, og ved Otto Benzons død 1927, blev morfar eneleder af det store foretagende. (Apoteket i Thorshavn beholdt brødrene til 1899). Under AB's myndige hånd udvidedes fabrikken ved Kalvebodstrand meget betydeligt ved oprettelse af nye afdelinger, og der opførtes moderne lager og fabriksbygninger. Indenfor apotekervæsenet blev AB (fra 1892) et meget virksomt medlem af Danmarks Apotekerforening, og ved sine fremragende administrative evner og sine ualmindelige talegaver blev han formand 1894-1926. Ved sin fratræden blev han foreningens æresmedlem. Som formand udførte han et meget stort arbejde for sit fag, men hans dobbeltstilling som apotekernes tillidsmand og indehaver af fabrikken påførte ham berettigede angreb, som han dog altid mødte med stor overlegenhed. Hans største indsats, indenfor dette område, var deltagelsen i udarbejdelsen af apotekerloven 1913, der afløste

forordningen af 1672. I første række skyldtes denne lov AB's store arbejde. AB var medlem af medicinalkommissionen af 1909 og under krigen 1914-1918 handelskyndig rådgiver for Justitsministeriet og Industrirådet. En tid tog han ivrigt del i det politiske liv og var 1896-1908 medlem af Københavns Borgerrepræsentation valgt på borgerlisten, men tilhørende den liberale opposition. Fra 1901-03 var han medlem af Folketinget som repræsentant for Københavns anden valgkreds og valgtes herigennem til medlem af Havnerådet 1904-25.

I disse år virkede han ivrigt for sin by, og havde han først påtaget sig en sag, hvilede han ikke, førend han havde fået sin mening så vidt muligt gennemført. Således var han medvirkende ved opførelsen af Langelinie Pavillonen til hvis Yachtklub lokaler, han tegnede samtlige møbler, som brændte ned med den. Han var medvirkende ved indlemmelsen af Valby i Københavns Kommune, ligesom det hovedsageligt skyldtes ham, at Gefion Springvandet fik den plads og opstilling, det har. Endvidere havde han en mængde private hverv, hvor hans uimodståelige talefærdigheder og vittige hoved medførte, at hans synspunkter ofte blev de sejrende; Han var formand i De Forenede Bryggerier, bestyrelsesmedlem i Den Kongelige Porcelænsfabrik, i Privatbanken i København, flere Dampskibsselskaber foruden meget andet.

Allerede som barn havde morfar interesse for roning og sejlsport, hvortil senere kom skøjteløb (han var Danmarksmester i baglæns skøjteløb) og deltog i ridekonkurrencer, heri tog han præmier (som for eksempel en ridepisk med hestesko i platin og brillanter, hvor jeg har lavet hesteskoen om til en lås i en perlerække, fordi brillanterne er store og gode).

Gennem sin farbroder, som tillige var bådebygger i Nykøbing Falster og en af de første i Danmark, som byggede fartøjer til lystsejlad, næredes hans interesse for sejlsporten, og det blev også indenfor denne sport, han kom til at spille en afgørende rolle.

Han tegnede selv sine skibe og gav dem typenavne, såsom Svanen, Mågen, Ællingen med mere. Fra 1872 deltog han i mange kapsejladser, både i Danmark, England og Tyskland. De forskellige type sejlere, han konstruerede, var meget hurtige. 1894-1904 var han næstformand i Kongelig Dansk Yachtklub, senere dens æresmedlem. Hans mange nye ideer, særligt angående regler for kapsejlad vakte stærk modstand, men i 1894 blev han medlem af International Yacht Racing Union i London samt af den permanente komité fra dens dannelse 1907. Han udarbejdede nye målregler for sejlsporten, af hvilke hans R-regel blev lagt til grund for de internationale regler på målekongressen i London 1907. På grund af sin sejerinteresse kom han i nær forbindelse med Kejser Vilhelm. I inden og udenlandske fagblade skrev AB en del artikler, særlig om yachtmåling, men også om pharmaceutiske emner. Adskillige legater er i årernes løb stiftet af ham,

ofte i forbindelse med broderen Otto, hvoraf de fleste er kommet den pharmaceutiske stand tilgode.

I 1932 overdrog morfar Svaneapoteket til sin brodersøn, Niels Benzon (1893-1975), umiddelbart før den nye apotekerlov ophævede de salgbare privilegier trådte i kraft, men allerede på det tidspunkt var morfar syg.

Morfar blev aldrig sig selv igen efter mormors død, han overlevede hende da også kun med to år. Mormor døde af en lidelsesfuld knoglekræft den 15.2.1930. Morfar døde den 21.5.1932.

Min mor rejste en slags bodsrejse med morfar. Mormor havde altid længtes efter Syden, og når svalerne drog bort, havde hun haft svært ved at holde tårerne tilbage. Morfar havde selvsagt ikke haft megen tid til at rejse til Syden med hende, og det angrede han efter hendes død, derfor rejste mor med ham til alle de steder i Syden, hvor den unge Hanne Bissen havde været, og som hun så ofte talte længselsfuldt om.

Så vidt jeg husker, havde AB og OB en søster ved navn Emma, og det må have været hende og en søster til ved navn faster Anna, der forblev i det, som dengang var det Benzonske Palæ på Kongens Nytorv nær Akademiet, og som jeg besøgte som ganske lille.

Om vintrene boede mine bedsteforældre i en meget stor lejlighed ovenpå Svane Apoteket, og den blev aldrig kaldet andet end Svanen. Om sommeren opholdt de sig på Stokkerup og forår og efterår på Petersborggaard.

Otto Benzons sommerbolig var nærmeste nabo til Stokkerup. Han havde sønnen Niels og en datter Lise, som døde ung samt datteren Tove, der blev gift med Andreas Hvass.

Morfar anvendte begge hænder lige godt, og han tegnede med begge hænder samtidigt (blandt andet de to haner, som forarbejdedes i jern og opstilledes på Rådebäck's køkkenhavepiller. Det er også ham, der har tegnet den smukke hoved trappe til rokokoheresædet. Han tegnede ligeledes en italiensk brønd til haven for at glæde mor og en del meget kønne stentøjsbænke). Han malede tillige portrætter, men tog selvfølgelig ikke imod bestilling. Hans ven, Ø.K. stifteren H.N. Andersen, bad ham udføre sit portræt, og da det var færdigt forærede han ham en håndfuld ædelstene til Hanne. AB tegnede to brocher i ægyptisk stil, en til mormors hårsøjle på issen og en til kjolen. Han forarbejdede dem tilmed selv og indsatte H.N. Andersens ædelsten. (Efter at have arvet smykkerne ved min søsters Monnes død, tegnede jeg et par vingeformede øreclips og en fingerring som en skarabae. Hofjuveler Hertz forarbejdede dem i guld og ædelsten, således blev det et sæt, som Christina Rosenørn-Lehn, min sønnesdatter, fik i dåbsgave).

Som ung var AB høj, slank og sportstrænet med blondt hår og studset skæg. Han havde kloge blå øjne med et spillende humoristisk glimt.

AB arbejdede hjemme sent om nätterne, derfor fik han en brunch med rhinskvin ved 11-12 tiden. Jeg ser endnu mormor slå to varme blødkogte æg ud i et stort krystalglas på fod, tilføje en smørkugle, salt og peber og røre og hakke det hele sammen. Efter brunchen hengav han sig dynamisk til sine utallige gøremål og vendte ikke hjem igen før til middag.

Denne gren af slægten Benzons er begravet på Taarbæk Kirkegaard.

Svanen

Huset Svanen på Østergade i København dannede en vinkel med sidegaden. Hjørnet formede en smal facade med store vinduer. I kælderetagen, som man kom ned til ad trapper fra fortovene på de to sider lå den hømpatiske afdeling og materialhandelen med blandt andet krydderier fra hele verden.

Ovenpå lå Apoteket, også med to indgange, et fra hvert fortov. Det var langt større før Niels Benzon (Otto Benzons søn) moderniserede hele husblokken. Fra og med 2. etage lå den Benzonske vinterbolig og bredte sig i resten af huset. Den bestod af 1. , 2. og 3. sal forbundne med en poleret mahognitrappe med løber, som udmundede i hallen.

Alle de højloftede rummelige værelser havde store vinduer, som vendte ud til gaderne. Folkeværelser og køkkenregioner vendte ud mod gården.

Væggene var panelerede med mahogni i hallen, og i stuerne, hvor panelerne var i hoftehøjde, hang der malerier af berømte kunstnere helt op til loftet, bortset fra spisestuen, som var prydet med AB's egne store malerier.

Gulvene var af parket og dækkede med persiske tæpper, undtagen i hallen, hvor der var sort og hvidternede marmorfliser.

Fra lofterne hang smukke krystallysekroner eller bronzekirkekroner med stearinlys. De blev tændt ved hjælp af meget lange messingstænger med et tændelys i den ene ende og slukkede på samme måde med en messingslukkehætte. Det besørgede tjenestefolkene, som tilkaldtes, når man trak i de lange, perlebroderede klokkestreng, der hang ved hver stues indgangsdør. Der var tillige stager og petroleumslamper på bordene, og værelserne blev opvarmet af kaminer og kakkelovne og smukt forarbejdede smediejernsovne.

Samtlige værelser på 1. sal havde fløjddøre. I hallens vinduer var indsat antikke blyindfattede kulørte glasmalerier, og herfra førte polerede mahognidøre ind til salonerne og ud til køkkenregionen.

Salonerne bestod af hjørnestuen, midterstuen, musikværelset og den store spisestue. Hjørnestuen var bemærkelsesværdig med vinduer ud til to gader og et stort vindue i hjørnefacaden. Det var et enrudet udsigtvindue med nedsænkede blomsterkasser for neden og et ottekantet mahogniplateau foran, hvor et ottekantet mahognigelænder indvendigt dannede ryglæn med sæder og polstring. En lille løberbelagt mahognitrappe overfor udsigtvinduet førte op til plateauet, som var belagt med et tæppe, på hvis midte stod et persisk ottekantet indlagt lavt rygebord med nedsænket kobber og messingbakke med hanke. Rundt om den lå pretiosa. Udsigten ned

over Strøget fra denne forhøjning var meget underholdende. Hestekøretøjer, biler og cykler fylkedes på gaden, medens datidens elegante københavnere promenerede på fortovene for at se, ses og handle i byens fineste butikker.

På 2. sal var en lang mahognipaneleret bred gang med løber. Denne korridor, som ingen vinduer havde, oplystes af en lang dobbeltrække petroleumlamper, hvis glas var formede som fakler. Mahognidøre førte ind til gæsteværelserne, som alle havde udsigt til gaderne. Korridoren afsluttedes i den ene ende med et baderum og i den anden af et lille mahognipaneleret værelse med »Tronstolen«. En mahognitrappe førte op til en lille platform foran toilettet, der var forarbejdet i udskåret indlagt mahogni og så ud som en trælænestol med høj ryg og armlæn. Sædet var et opslåeligt låg, hvorunder en zinkspand med savsmuld befandt sig. I stedet for udskylningsvand, kom der savsmuld, når man trak i snoren.

Hver og en fik sit bad i et stort rundt, fladt zinkkar med hanke, der blev båret ind i de respektive værelser af pigerne, som derefter hentede kander med dels koldt, og dels kogende vand, der blev blandet efter ønske. I baderummet opbevaredes badekarrene, her var koldt rindende vand og en beholder til at varme vand i samt en udslagningsvask.

Hvert gæsteværelse havde, foruden seng, stole, skab og natbord, et mahognimøbel med en marmorplade (en servante), hvor der stod et vandfad, en kande med koldt vand og en sæbeskål, og i skabet nedenunder stod potten. Disse ting var af fint porcelæn, smukt dekoreret, og de svarede til hinanden (bortset fra mormors, der var af drejet sølv). Pigerne kom med kogende vand til at blande med det kolde, når man trak i klokkestrengen. På de høje mahogninatborde med marmorplader stod stearinlys i en sølvstage, ved siden af lå lyslukker og svovltændstikker, og der stod altid en frisk sodavands-sifon med et glas.

3. sal var mine bedsteforældres private domæne, som jeg kun har set en gang ved et sygebesøg hos mormor, forinden hun døde. Her var lavere til loftet, og alle vinduerne vendte ud til gaderne.

Vinterboligen Svanen lå centralt for børnenes skoler (pigerne gik i Zahles Skole), man spadserede med lethed på besøg hos fastrene, som boede i det daværende Benzonske Palæ og for at smutte over i Det Kongelige Teater, behøvedes ikke et køretøj.

Stokkerup

Stokkerup, hvis station var Springforbi, lå i den ene ende af et meget stort terræn beliggende imellem Strandvejen og Øresund. Det trefløjede murstenshus vendte mod nord og havde indkørsel på bagsiden i havens ene hjørne. Over hoveddøren var et regnbeskyttende, vifteformet glashalvtag. Huset lå højt og havde en pragtfuld udsigt over sundet, såvel fra den store flisebelagte terrasse som fra de store franske vinduesdøre, der var buede foroven. De var meget forud for deres tid, fordi de bestod af hver to store skydeglasdøre, som var indrammede med (og havde et lavt panel for neden af) poleret mahogni. De deltes på midten og rullede lydløst ind i hver sin ydervæg, når man åbnede dem, og på stille varme sommerdage var de åbne, og man kunne således gå ind i samtlige af de højtloftede store rum fra den plane terrasse indenfor huset trefløjede facade.

Køkkenregioner og folkenes værelser lå i kælderen, og gartnerparret havde deres egen bolig, som var vel skjult af buskads og træer.

Jeg mener, at de oprindelige stalde med mere havde været i nabovillaen, bygget i samme stil og sten, men den grund er formentlig blevet solgt fra ved en eller anden lejlighed.

Fra indkørslen kom man op ad en trappe til hoveddøren og ind i hallen med sort og hvidt net marmorgulv og mahognipaneler. Herfra førte døre ind til de forskellige afdelinger af huset, og en mahognitrappe med løber førte ovenpå til samtlige sove og gæsteværelser.

Salonerne havde alle parketgulve med persiske tæpper, smukke lysekroner, malerier og møbler.

I højre fløj lå den store balsal med lyse mahognipaneler og orkestertribune. Den hed Strandsalen, vel nok fordi samtlige glasskydedøre vendte ud mod havet.

I midten lå to saloner med udsigt til hav og have, hvoraf jeg husker mormors bedst (og sjovt nok kom jeg til at få denne stues komplette indbo med nogle få undtagelser, efter at mor havde arvet og anvendt det).

Fløjdørene imellem stuerne stod altid åbne og flugtede med hinanden. I mormors stue stod Napoleon-møblementet, men de åbne montre med spejlglassabeklædning, de indeholdt dengang mormors sjældne samling af franske opaliserende glasgenstande »Paté de verre de Gallét«. På rokokkokomoder med marmorplader langs væggene stod hendes anden store samling af det smukke, brogede indiske porcelæn. Caroline Mathildes krystal-amethyst-lysekrone med spejl bund hang midt i stuens loft. De fyldte

chokolader i en Gallét-bonbonnière havde deres plads på bordet sammen med andre ting.

På den modsatte væg overfor vinduesdørene førte en fløjdør ind til en vinterhave, som hed Havegangen, fordi det var igennem den, at man tre mahognitrappetrin op kom ind i spisestuen, som fyldte hele den venstre fløj.

Havegangen, som vendte ud mod indkørslen, var glasoverdækket, og ydervæggen var af mat glas. Dette lange rum havde sorte og hvide marmorfliser på gulvet, og på tæpperne stod magelige ostindiske kurvemøbler. Langs væggene stod med jævne mellemrum hvide marmorbuster på sorte marmorpiller, der var tilpas høje til, at busternerne kom i øjenhøjde. Mod glasvæggen voksede store frodige ildrøde pelargonier. Ved siden af trappen op til spisestuen stod en smukt udskåret alabastskål, der fungerede som springvand. Det var i Havegangen, at den daglige kaffe efter middagen blev indtaget.

Spisestuen var meget stor og paneleret op til loftet, som var berømt. Det bestod af polerede bjælker, der krydsede hinanden, så der fremkom mindre kvadratiske loftsfelter, hvori fuglemaleren Peter Freuchen havde malet en forskellig fuglefresco i hver. I stuens fire hjørner stod et buet skab, og bordet, der kunne trækkes ud til over fyrrer personer, var det cubamahognibord, som Alfred Hage den Ældre i sin tid lod lave på bestilling i London. (Også det arvede mor efter mormor). I den modsatte gavl af indgangsdøren, var døren til anretterværelset. Alt træværk i spisestuen var holdt i lys poleret mahogni. Vinduesdørene var skudt åbne om sommeren, for som mormor sagde; Der skal altid være friskt og køligt i en spisestue, det skærper appetitten.

Stokkerups have var temmeligt enestående. Langs med Strandvejen skærmedes den af en over mandshøjt, flettet pilegrenshegn, som var fuldstændigt skjult af et tæt træ og buskadshegn. På den modsatte side af den høj, huset var bygget på, lå et højdedrag beklædt med bøgeskov af tykke, gamle ranke bøge og isprængt skovstier. Mellem de to højdedrag var en temmelig stejl dalsænkning, og fra skov til hus var terrænet beklædt med græsplæne, bortset fra dalen selv, hvor der under nogle vældige kirsebærtræer med store og søde spanske sorte og gule bær, var en rosenhave med flisegange. Her stod det antikke romerske badekar i hvidt marmor, som H. W. Bissen havde hjemført fra Italien.

Der løb en spadseresti fra hus til skov på hver side af haven, hvor den ene langs med hegnbuskadset fulgte plænenes bratte nedsænkninger og stigingskurve, førte den anden langs med havskrænten over en naturtræbro, der forbandt højdedragene med hinanden. Tæt ved den var en forhøjning i plænen bevokset med store gamle lindetræer, der dannede et naturligt lysthus.

Ud imod havet faldt stejle bjørneklovevoksede skrænter ned til en bred spadseresti langs med strandkanten. På to steder var der trætrapper, hvor trinene var kilet ind i selv skrænten, som forbandt den øvre med den nedre spadseresti. På denne sidste, langs vandet, er Krøyers billede af de to små Benzon-piger malet (i familien Kampmanns eje).

Der var en stenbådebro med slæbested bygget ud i havet, hvortil AB's både var fortøjede. En anden lang bro, som var af træ på pæle, førte ud til et træbadehus ude i vandet. Det var bygget firkantet, og broen løb hele vejen udenom. Indvendigt var der to omklædningskabiner, et til damer og et til herrer og i midten, omgivet af en plankeafsats, var et frilufts bassin med trapper ned til bunden, så de, som ikke vovede sig ud på en længere svømmetur fra broens trapper bag huset, kunne bade her i det friske vand, der løb frit imellem pælene, som konstruktionen hvilede på.

Skoven endte på den ene side ud til havskrænten, og på den anden op ad hegnet ud mod Strandvejen. Her var bygget en træplatform med bænke og en trætrappe førte op dertil. Stedet blev kaldt »Globænken«, fordi man uset kunne sidde der under trækronernes skygge og kigge ud på de forbi-passerende på Strandvejen. Skoven blev gennemskåret af piletræs hegnet og fortsatte på Otto Benzon's domæne.

Stokkerup var efter datidens mode, som sagt, bygget så det vendte mod nord, og herrerne bar om sommeren støvletter med gamacher, snævre bukser, lange jakker, veste, stive flipper og manchetter samt stråhatte, og damerne, med deres lange opsatte hår i valke, var iførte højhalsede bluser med ruches, skinkeærmer til albuerne og stramme ned til håndleddene, bælte i taljen og lange klokkenederdele og under tøjet havde de bluseliv, korset, mamelukker, strømper og lange skørter. Fodtøjet var knapstøvler. Og som regel bar de parasoller, handsker og hat.

Som på Svanen var jeg aldrig i hverken Stokkerups eller Petersborggaards kældere, folkeværelser, køkkenregioner eller stalde.

Fra Petersborggaard husker jeg staldlængerne og selve den hvide hovedbygning med rødt tegltag, hallen, nogle af stuerne og havestuens trappe, fordi jeg som ganske lille faldt ned ad den og endte i rosenhaven, og så husker jeg, at jeg kørte med en dukkebarnevogn fyldt med ulykkelige små hundehvalpe (jeg har aldrig brudt mig om dukker).

Mormor, morfar og børnene

Mine bedsteforældre fik som sagt fire børn, Alfred Vilhelm, kaldet Aff, Bøje, Else og Jeanne (Johanne), nærmere om dem senere.

Mormor og morfar førte stort hus, de var gæstfrie og omgangskredsen interessant med mange videnskabsmænd, kunstnere, forfattere og politikere.

Mormor var kendt, ikke alene for sin skønhed, elegance og sit vid, men også for sin enestående værtindefærdighed, og for den mad, der blev serveret på det smukkeste porcelæn, glas, sølvtøj og bestik. Alene damaskugene var en seværdighed med indvævede motiver til lejligheden, som for eksempel jagtscener til jagtmiddage og lignende. Servietterne, der hørte til, var umådeligt store. Mormor førte selv sine husholdninger med dygtige folk og altid ypperlige kokkepiger.

Hanne Benzon's middage og frokoster var eftertragtede og sammensætningen af gæster fornøjelig. Som regel var de fyrrer til bords om søndagene. (Blandt de intellektuelle inviterede kan jeg nævne nogle ganske få eksempler, såsom H. C. Andersen, Gustav Wied, Georg Brandes, Carl og Oscar Block, Zartmann, Krøyer, Exner, Bjørnstjerne Bjørnson, P. Heise og Årestrup, som skrev digte til mormor).

Mormors husførsel var ikke helt almindelig, hun bestilte de udenlandske varer direkte; Kaviar fra Persien, Foie gras (gåseleverpostej) fra Strassburg, Stiltonost og ingefærkiks fra England, kandiserede frugter fra Frankrig og levende skildpadder fra Østen. Disse sidste fragtedes hjem med Ø.K. bådene og blev tøjret ved Stokkerups slæbested ved bådebroen i afventen på at blive til skildpaddesuppe. Gåseleverpostej ankom i store cylindriske krukker forarbejdet af stivnet fedt, hvis yderside var glaseret lysebrun og skåren i relief, som dannede kurvefletning. Hele cylinderen blev serveret på et sølvfad, og hver især tog for sig med en stor sølvgrødske, som ikke beskadigede de hele træfler, patéen var fyldt med. Kaviaren serveredes i deres omfangsrige dåser, som var placeret i en krystalskål med knust is og stod på et sølvfad med citronbåde. De danske østers blev ligeledes serveret på store sølvfade med knust is og citronbåde. Stilton-osten serveredes i deres høje stenkrukker, som stod på sølvfade, og enhver, som forsynede sig med en ske, havde pligt til at fylde det tomrum, som de havde efterladt i osten med portvin fra krystalkaraflerne, der stod med mellemrum på spisebordet, hvorfor osten smagte bedre jo nærmere man nåede bunden.

Alle vinsorter blev tilsendt i store tønder, som aftappedes i vinkælderen.

Hedvinene ankom i mindre ankre, der, når de var tømte, fyldtes med snaps for at give denne aroma.

Denne form for husholdning videreførte børnene, omend noget reduceret, og de fortsatte med mormors personlige opskrifter, hvilket jeg også gjorde, undtagen de kostbareste retter, såsom østerssuppen, der var sammenkogt af østers, fiskesuppe og champagne. Den serveredes lettere cremet og rygende varm og hertil iskolde nyåbnede og løsnede østers, som hver især lod glide ned i suppen.

Sommerfrokosterne på Stokkerup, hvor børn og børnebørn var samlede, begyndte med et overdådigt såkaldt koldt bord, hvor lune og kolde retter om hinanden stod på dugen. Foruden røgede ål, laks og så videre, stod der altid en stor krystalskål med hummerhaler og klør i mayonnaise og en med pillede rejer samt en tredie med frisk frugtsalat i mayonnaise. Der var sild, sildesalater med meget mere for ikke at sige, at der var ikke det, der ikke var, men blandt de lune retter i lågfade husker jeg bedst et med små lunkne duer og deres indvolde. De var så møre som smør, fordi de aldrig havde fløjet.

Når mormor mærkede, at vi børn var mætte, gav hun os lov til at gå fra bordet. Hun rejste sig, og hendes lange nederdel knitrede, når hun gik hen til et af hjørneskabene og fremdrog et Anton Berg marcipanbrød til hver, inden vi løb ud af de åbenstående skydedøre for at lege i haven.

Selv mormors udebagte brød var bedre end andre steder, fordi hun havde flere forskellige bagere, og hver havde en specialitet, som hun nøjedes med at købe; Hun fik bragt franskbrød fra en, surbrød fra en anden, rug og sigtebrød og rundstykker fra de, der bagte det ønskede bedst. Det samme gjaldt for slagtere og fiskehandlere.

Mor fortalte, at der var en speciel slags jødekager, bagt i kalkunfedt, som var ekstra lækre, og de blev bragt direkte på bagepladen af jødingen selv. Der lå en serviet over pladen, og når kokkepigen ville bede hende indenfor med kagerne, betakkede jødingen sig for at træde over tærsklen til et kristent hus, kokkepigen måtte end ikke røre ved hendes serviet eller bageplade, hvorfor kagerne blev hældt ned på det fad, kokkepigen strakte frem, og det foregik udenfor.

Mormor havde en vane med ikke kalde sine leverandører ved navn, måske fordi hun handlede hos så utroligt mange. I hendes salon hang en telefon på væggen. Når hun ville tale med den slagter, der havde den bedste oksetunge, sagde hun ned i telefontragten; »Er det den lille mand med den store tunge?« og så videre. Det generede tilsyneladende ingen.

En af hendes kokkepiger, en meget bastant person, der regerede sine køkkenpiger med hård hånd, stillede en dag i døren til mormors stue, satte hænderne i siderne på sin hvide uniform og insinuerede lettere triumferende, at mormor måtte have glemt at bestille fisken til middagen. For

ikke at tabe ansigt skred mormor fra sit skrivebord hen til telefonen, ringede fiskehandleren op og sagde bare; »Så var det de søtunger!« Fiskehandleren, som ikke havde fået en forudgående bestilling svarede kvikt; »De er på trapperne fru Benzon«.

Den bedste af hendes kokkepiger var usandsynligt dygtig, men hun havde en svaghed for portvin, og for at hun ikke skulle drikke madvinen under forberedelserne til de store middage og blive utilregnelig, var det en aftale, at hvis hun holdt sig ædru, indtil strabadserne var overståede, forærede mormor hende en kasse portvin, medens køkkenpigerne tog sig af de følgende dages måltider.

De fire børn gik så vidt muligt ens klædte, såvel på udenlandsrejser, som hjemme. Det var skrædder Alm den Ældre, der syede deres Harris tweed, ligesom han var morfars skrædder. Gamle Alm havde samme svaghed for portvin som mormors daværende kokkepige, og mormor behandlede ham på samme måde, holdt han sig i ave, medens han syede det Benzonske tøj, fik han en kasse af den bedste portvin bagefter.

Lige så flot mormor var, lige så nærig var morfar, med undtagelse overfor mormor, som havde carte blanche, men han spenderede nødigt på sig selv.

Under en af hans Londonrejser, fik mormor skrædder Alm til at forny hele hans garderobe og forærede hans gamle slidte tøj til gartneren. Ved hjemkomsten blev morfar rasende og forlangte sit tøj tilbage.

I musikværelserne spillede mormor violin og mandolin, og morfar akkompagnerede hende på klaver. Han komponerede også, blandt andet husker jeg en dansevisse til os børnebørn (Christian og Tove Kampmann, min søster Monne og mig), som han satte tekst til og instruerede os til at optræde i til hans egen koreografi.

Begge mine bedsteforældre var talentfulde, intelligente og havde megen humoristisk sans, og de var meget morsomme selv og fulde af vid.

Mormor læste fransk litteratur og hentede opskrifter af bøgernes beskrivelser af måltider, som for eksempel »Foreller à la Guy de Maupassant« en herlig ret, hvor forellerne krydres og lægges i et smurt gratinfad med skivede løgringe og laurbærblade. Det hele overhældes med en god hvidvin og sættes i ovnen til fisken og løgene er møre, og den rigelige sauce er en delikatesse. Dertil serveres varme rundstykker til at dyppe.

På landet var morfar altid iført tweedsæt, bestående af smalbenede bukser, vest og jakke. Guldurkæden hang over hans, med alderen fremkomne, lille embonpoint. Han havde brune snørestøvler og tweedkasket og fægtede og pegede med sin stok, som han bestemt ikke behøvede at støtte sig til. Jeg husker ham som gråsprængt blond med studset skæg, kloge blå øjne med et humoristisk glimt bag brillerne på den smalle, krumme næse. Med alderen blev han skaldet på issen.

Mormor beholdt sin tids mode livet ud, og hun var meget elegant og smuk. Det var almindeligt, at når Kongen spadserede, gik hans modgængere ned i rendestenen og tog hatten af og bukkede for herrernes vedkommende, medens damerne nejede dybt, men når han mødte Hanne Benzon, var det Kongen, der gik ned i rendestenen med hatten i hånden.

Mormors kjoler var pragtfulde, de bestod af et stramtsiddende, langærmet bluseliv i samme stof som den lange nederdel. Under livet havde hun en højhalset, langærmet silke eller batistbluse i hvidt med kniplingsruches på brystet og om håndleddene. Bluselivet og nederdelen sluttede stramt til om hendes smalle talje. Om aftenerne bar hun altid nederdele med slæb og smukke smykker. Stofferne var af fed silke med små buketter på mørk bund eller sribede, altid i dæmpede farver. På fødderne havde hun små håndsvede knapstøvler af gedeskind. Jeg husker særligt et par, som fascinerede mig, fordi de changede. Hendes oprindeligt sorte, grånende lange hår, var opsat og på issen bar hun en lille sort veloursløjfe. Udendørs var hun altid iført store hatte med blomster eller fjerpynt, handsker og paraply eller parasol ifølge vejret.

Selv hendes underskørter var af en så smuk silkekvalitet og så velsyede, at mor en aften, mormor var på vej ned for at modtage middagsgæster, gjorde hende opmærksom på, at hun ikke, som sædvanligt havde slæb på nederdelen. Mormor brast i latter, for hun havde glemmt at tage nederdelen på og var på vej ned i det bare underskørt (som selvfølgelig var i samme farve som kjolen).

Mormor bar altid brillantringe, som lynede, når hun bevægede de kønne, hvide hænder, og hun bar forskellige brocher om aftnerne. Mor sagde, at hun ind imellem kunne glimre som et juletræ, fordi hun dækkede pletter med brocher, hvis hun var uheldig at spilde på sig ved en middag. Mormors tasker var også fra datiden, de var snøreposer i samme stof, som den dragt eller kjole, hun havde på.

Hun havde en skyeterrier ved navn Badudde, som hun sagde var en krydsning mellem en gulvmåtte og en paraply. Badudde sparede på kræfterne ved at sætte sig til rette på mormors slæb, og den blev siddende og bumpede ned ad de tre trin fra spisestuen, hvor den under måltiderne opholdt sig lydløst under bordet. Ved en af de store middage, hvor mor, som voksen, deltog, tabte hun sin serviet og bøjede sig lynhurtigt for at samle den op, hvorved hun under den gulvlange spisebordsdug, så Badudde gå vagt. Den bed i alle de fødder, den kunne nå, hvorfor samtlige gæster sad med optrukne ben. Ved en anden stor middag med mine morforældre ved hver bordende, skete det for en af tjenerne, at han fuldt belæsset med et stort tungt sølvfad med steg gled på det glatte parketgulv og kurede ned langs hele spisestuen, åndsnærværende nok til at holde

fadet over hovedet. Han standsede ud for mormor, rejste sig værdigt og bød rundt fra det intakte fad.

Mormor var festlig og gavmild. Jeg erindrer de årlige skovture med charabanc til Dyrehaven, hvor en stor dug på et egnet sted blev bredt ud på græsset med plaids rundt omkring til at sidde på. Der blev fortæret halve, kogte hummere, små buttede kyllinger, nye kartofler med dild og smør og store røde jordbær med stilk, som man holdt i, medens man dypede dem i melis. De voksne drak champagne, og vi børn fik gul citron sodavand.

Hvad mormors rundhåndethed angår, husker jeg i særdeleshed, at Monne og jeg og vores barnepige var på vej ud af Svanen for at spadsere en tur i København, og da vi stod i hallen råbte mormor oppe fra den øverste trappeafsats, om vi havde noget at more os for, og inden vi nåede at svare, kastede hun penge ud over gelænderet. Mønterne sprang og hoppede klingrende på marmorgulvet, og sedlerne sejlede ned over os, som en flok måger.

Mormor, som var opvokset med skønhed, havde selv megen skønheds-sans. Den gav sig blandt udslag i hendes dejlige samlinger af glas, porcelæn, sølvtøj og plet. Hun bemærkede tidligt, at plet ofte overgik sølv, fordi sølv-smedene kunne udvise langt mere dristighed, når udformningen foregik i kobber eller messing, forinden de forsøvede. Hun konkurrerede med Wedells om den bedste pletsamling. En meget smuk pletsamling med tilbehør erhvervede hun for den (også dengang) latterlige sum af 5 kroner, fordi de fleste foretrak det, måske mindre smukke, men gedigne sølv.

Hun lærte sine døtre kun at give deres børn kønt legetøj, for at deres øjne tidligt kunne vænnes til æstetik, rene linier, gode former og farver.

Mormors devise var; »Il n'y a pas une vie heureuse, il n'y a que des moments heureux«

Mormors medfølelse sind fremgår af følgende episode; En natlig indbrudstyv blev grebet på fersk gerning af tjenestefolkene på Stokkerup, og hele familien dukkede op. Medens morfar ringede efter politiet, fik mormor ondt af tyven, som var en beskidt kæmpe, der stod ved den sæk, han havde nået at fylde med hendes sølvtøj. Mor fortalte, at hun hørte mormor sige; » Den stakkels lille tyv kan da ikke gå sulten i fængsel«, hvorefter hun sendte bud efter en af de store, høje kaffelagkager, der stod i spisekammeret og trak til middagen dagen derpå. Denne lagkage var en af hendes specialiteter. Den var lavet af hjemmebagte lagkagebunde, som var lagt i lag med en stærk kaffesmørcreme, der også var glattet ud over hele lagkagen. Som barn var mor dybt betaget ved synet af tyvens store snavsede næver med de sorte negle, som greb om hele den høje lagkage og sank dybt ind i den, medens han spiste den, som havde den været en sandwich.

Mormor, stod i modsætning til morfar, tidligt op, og om sommeren fø-

rend Stokkerup var vågnet, gik hun ned til badehuset og badede nøgen, for billedhuggerdatteren var det den eneste naturlige måde at bade på.

Da hendes fire børn var små, havde de en håndfast barnepige, som hed Testrup, og hendes årlige fridag var mormors rædsel, efter den dag, som jeg omtaler her; Den begyndte med, at de ellers vilde unger, forekom mormor mærkværdigt stille, og da hun gik udenfor for at se efter dem blinkede årsagen til den usædvanlige tavshed over hele den store plæne, der var oversået med sølvbestik, som ungerne havde tilranet sig i sølvtøjskufferne. Alle blev sammenkaldt for at samle op, men alt blev ikke fundet i første omgang.

Siden spadserede mormor på gangstierne, og da hun kom ind i skoven, mødte hun Bøje, og eftersom hun lige havde talt med Aff og Jeanne, spurgte hun ham om, hvor hans søster Else var, til hvilket han uskyldigt svarede; »Else ligger på havets bund og stirrer op i himlen«. Mormor styrtede ned til vandet, hvor Else ganske rigtigt var gledet ned ad bådslæberen og lå urørligt på det lave vand med åbne øjne. Else blev reddet og var uskadt.

Før frokosten kom stuepigerne fortvivlede til mormor, fordi de ikke kunne rede småpigernes lange lyse hår. Aff og Bøje havde moret sig med at sætte skovsnegle på søstrenes hoveder, og de havde indfiltret sig håbløst i håret og måtte vaskes ud.

Inden middag blev mormor kaldt op af den alarmerede pige, som et øjeblik havde vendt ryggen til Else, der sad i zinkbadekarret, hvor hun hikkede og boblede, fordi hun havde spist sæben. Ved hjælp af mælk fik hun kastet op, så børnenes middag forløb normalt under overvågning af deres moder, men da mormor skulle gå ovenpå for at sige godnat, havde Else stukket hovedet ud mellem sengens tremmer og ingen kunne få det tilbage igen, førend snedkeren savede hende fri.

Da de fire børn gik i skole havde Aff en overgang en manu- duk- tør, som kom udefra, og en dag kom han for tidligt, for børnene var ikke færdige med deres kolossale morgenmad. Mormor var som altid til stede, men i negligé med to lange fletninger ned ad ryggen. Manu- duk- tøren blev meldt, og inden hun kunne nå at få et ord indført, sprang børnene begejstret op, trak ham indenfor og bad ham deltage i morgenmåltidet, hvorfor hun ikke fandt anden udvej end at gemme sig under spisebordets gulvlange dug, og der lå hun på alle fire, medens ungerne vedblev at nøde den villige manu- duk- tør. Det varede en rum tid, før alle brød op, og mormor kunne forlade skjulestedet for sin ufuldstændigt påklædte person. I stedet for siden at bebrejde børnene deres drillesyge, lo hun hjerteligt ved tanken om, hvad de havde fået hende til.

Morfar var streng overfor børnene, som han behandlede ens uanset de var piger eller drenge, hvilket dengang var højst usædvanligt. De skulle alle

være all round i sportslig henseende, foruden at de selvfølgelig skulle optræde for gæsterne med sang, spil, dans og så videre. Han var deres læremester indenfor sejlsport, roning, svømning, ridning, skøjte og skiløb med mere. Han sad ved roret i bådene og kommanderede som en kaptajn sine sømænd. Men hans metode var effektiv, for de blev alle som en dygtige til al form for sport. Mor blev tillige en god fægter, og jeg mener, det var ved en af disse lejligheder, hun traf Danmarksmesteren Elsa Fischer, som blev gift med Antonio di Soragna, dette nævnes kun fordi di Soragnas dukker op med mellemrum siden hen.

De vilde Benzon-unger var i stand til at stå på deres cykelsadler og suse ned ad spadserestien med så megen fart, at de uden at vælte, nåede helt op og ind i bøgeskoven og omvendt.

AB krævede også, at hans døtre fik en uddannelse, men ikke en hvilken som helst, for mor der havde en smuk altstemme, blev opfordret af sanglæreren til at stille imod en karriere indenfor operaen, men teaterverdenen var tabu.

Else tog handelseksamen og blev siden en fin økonom, men mor, som opholdt sig mere ude på skolegangen, end inde i læreværelset, fordi hun var alt for livlig, lattermild, sjov og rastløs, og fordi hun i et år blev taget ud af skolen på grund af reumatisk feber, nøjedes med en præliminæreksamen (= real) for derefter at sættes i lære på Københavns cecilørskole, hvorfra hun tog sit sølvmedediplom.

Da Else og Jeanne var unge piger, og efter deres debutballer var bedt meget ud ledsaget af brødrene, var morfar påholdende nok til at forlange de kørte med sporvogn. De har sikkert vakt opsigt i deres lange silkekjoler med safirsmykker for Elses vedkommende og rubiner for mors. (De var længe ens klædt, også til fester). Over kjolerne bar de zobelforede fodlange frakker af kinesisk silke.

En eftermiddag, hvor de sad med to mandlige venner på Stokkerups plæneskråning og snakkede og lo, blev mor opmærksom på, at Elses skørt stak uærbart frem under hendes lange nederdel. Mors hjerne har altid løbet hurtigere end hendes tunge, hvilket har afstedkommet de løjerligste udtalelser gennem årene, og i dette tilfælde, hvor hun i hast ville advare søsteren, kom hun til at sige; »Else, Else kartofflen ses!« Herrerne har utvivlsomt undret sig.

Alfred Vilhelm

Hanne og AB's ældste søn, Alfred Vilhelm, blev født 29. juni 1889. Han blev som sagt aldrig kaldet andet end Aff. Han var fuld af spilopper og efter mors sigende ustyrligt morsom og charmerende.

En dag, hvor han havde inviteret en skolekammerat med hjem til Sva-

nen, spurgte han ham om, han havde lyst til at hilse på hans fader, og da drengen indvilligede, anbragte han en hjemmelavet bombe i baderummet ovenpå, han antændte den, og ved det øresønderrivende brag den afstedkom, hørtes AB's lynhurtige trin op ad trappen. Han kom farende til åstedet aldeles rasende, men inden han nåede at lukke munden op, sagde Aff til sin ven; »Må jeg præsentere min far«.

Efter sin eksamen skulle han være landvæsenselev, og for første gang havde han selv pakket. Da mormor kom op i hans værelse for at se, hvordan det gik, var han i færd med at klippe de tøjstykker, der stak udenfor de lukkede kufferter, af.

Aff lærte landvæsen i Jylland. Han døde på sin egen herregaard, Pandum, den 27. juni 1919, knapt 30 år gammel af en forfærdende tyfusepedimi. Hans forældre kom aldrig over at have mistet ham, og hans søskende mindedes ham ofte.

Bøje

Efter Aff's død var Bøje den ældste i børneflokket. Han fødtes 11. august 1891. Han blev zoologisk forskningsrejsende og fabrikant.

Bøje var et uhyre velbegavet barn, selvom han knap sagde et ord, førend han var omkring de 6 år, men derefter tog han revanche resten af sit liv ved en uafbrudt, interessant og morsom veltalende, og han, som altid havde været lidt udover det almindelige, blev en stor og festlig original.

Forinden han fik munden rigtigt på gled, lå han for det meste under træerne og studerede insektliv. Han havde arvet meget Bissen-blod, både hvad angår det dårlige blodomløb, udseendet og dyreinteressen. Bøjens udseende som ung var umådeligt tiltrækkende. Han havde en høj pande og blev forholdsvis tidligt skaldet, men bevarede en krans af mørkt hår om issen. Hans næse var lige med »araber«-følsomme næsebor. Munden fast og tænderne gode. Hans skikkelse var perfekt og atletisk trods sin finlemmethed. Som AB lagde han sig til med en »kalaskula« som ældre. I sine yngre dage var han meget efterstræbt af det modsatte køn.

Bøje blev student som 16 årig på Gammelholms Latinskole og uddannedes derefter i overensstemmelse med traditionerne til farmaceut. Han blev cand.pharm. 1915. Siden studerede han i Zürich og ved Sorbonne i Paris, og der afsluttede han studierne i 1923 med doktorgrad for at arbejde med zinkens fysiologiske betydning for planter og dyr. 1928 blev han medindehaver af firmaet Alfred Benzon og fra 1936 til 1962 direktør og formand for bestyrelsen. 1952 blev han formand for Alfred Benzons Fond.

I henhold til biografisk leksikon udvidedes Bøjens interesse fra ungdommen for jagt og sejlads med årene til at omfatte zoologi, dyrebeskyttelse og naturfredning. Den økonomiske uafhængighed og hans idealisme og ak-

tive uadvendte natur gjorde ham selvskreven som bestyrelsesmedlem i talrige foreninger og organisationer i ind og udland, for eksempel stiftede han Dansk Havjagtforening og var formand for den europæiske afdeling af The International Committee for Bird Preservation samt næstformand for Jagt og Skovbrugsmuseet og Det Internationale Jagtråd. Indenfor jagtorganisationerne og i dagspressen var han i mange år en varm fortæller for fredning af pattedyr og fugle. To institutioner, Zoologisk Have og Universitetets Zoologiske Museum, har i særlig grad nydt godt af Bøjes foretagsomhed og gavmildhed. Fra 1937-65 var han en overordentlig aktiv formand for Zoologisk Haves bestyrelse, og efter Axel Reventlows død 1955 tillige direktør i halvandet år. Hans omfattende viden var af betydning for dyrenes trivsel, og han forærede og til dels hjembragte en lang række sjældne dyr til Haven, blandt andet den afrikanske elefant Tempo (1937), flere giraffer, to gorillaer og ikke mindst Havens første okapi, som han hentede på en temmelig hasarderet flyvetur til Congo 1948. Bøje var Zoologisk Museums største mæcen gennem tiderne. Han bekostede store jagt og indsamlingsekspeditioner til Østafrika 1935 og 1937 og til Congo og Sudan 1946-47, hvorfra han hjembragte pattedyr til Museets dioramaer og store mængder af pattedyr, fugle og insekter til de videnskabelige samlinger. Omkring nytår 1952 var han med »Galathea« til øer syd for New Zealand for her at skyde søelefanter med mere til museet. Andre dyr skaffedes på ture til Skandinavien, Spanien og Lille Asien eller ved køb af private samlinger i særlig grad af fugle og fugleæg. Han muliggjorde også udgivelsen i fyrrerne af Museets årbog, og på grundlag af en større pengegave at oprette et Fond til støtte for dansk zoologi, i første række Zoologisk Museum. 1948 udgav han den fornøjelige bog »Mine afrikanske udflugter«, og han har blandt andet været bidragsyder til »Danmarks Pattedyr« og jagtbøger. Han fik guldmedaljen for Societè Nationale d'acclimation de France 1952. Galatheamedaljen 1955 og blev Ridder af Dannebrog med mere.

Bøje var som sagt en smuk mand som ung. Han var på en rejse, hvor en russisk prinsesse blev så forelsket i ham, at hun lod hånt om alt og kom ind til ham om natten. Bøje, som var en udtalt gentleman, følte sig nødsaget til at gifte sig med hende for hendes rygtes skyld, men ægteskabet opløstes tre måneder efter.

Siden mødte han på en jagt på Lolland den skønne Else Thiedemand Nielsen, født 1895, datter af godsejer Axel Waldemar Nielsen og Anna Wilhelmine Thiedemand. De blev gift i juni i 1920 i Maribo.

Tante Else havde et meget smukt hoved med gennemsigtig hvid hud og kridhvide tænder. Øjnene var grønne og meget store omgivne af sorte vipper og bryn, og hendes hår var langt, stort, let krøllet og dybt rødt.

Jeg har et fotografi af hende i min hjerne, fra jeg var barn; Efter en stor middag hos mine bedsteforældre på Stokkerup stod hun blandt andre på

den grønne plæne iført en lang kongebå kjole, og solnedgangen kastede gyldne stænk over det mørkerøde hår, hvor de løsrevne lokker lyste som nypudset kobber. Tante Else talte syv sprog perfekt, hun var en strålende rytterske og tog mange præmier i golf.

Else førte hus for Bøje, medens han studerede ved Sorbonne i Paris, og da havde hun meget lidt hjælp, hvis hun havde nogen, for AB var meget påpasselig med sit studieunderhold, og Else var så vidt, jeg ved, ikke velhavende som ung, førend hun arvede forældrene. Hun havde en broder, der overtog Binnitze og en søster gift Muus. Broderens datter blev gift Kjær.

Ved hjemkomsten til Danmark flyttede de ind i en pragtfuld lejlighed i Amaliegade, hvorfra jeg har gode frokostminder, fra da jeg var barn. Else havde et ekstraordinært køkken uanset kokkepigen og altid perfekte folk. Hun var en glimrende værtinde, men brød sig ikke om selskabelighed. Hendes store sorg var, at hun var ude af stand til at få børn og derved uddøde Bissen-Benzonerne.

Det nye Stokkerup

Bøje arvede såvel fabrikkerne som Stokkerup. Til alles forargelse lod han det rive ned på grund af svamp i kælderetagen og byggede en dejlig villa i bøgeskoven lige ud til skrænten mod Øresund.

Der, hvor den gamle bygning havde ligget, lod han grunden tilså med græs, så at plænen strakte sig herfra og helt op til villaens terrasser.

Det tætte buskads, som dækkede for det høje piletræshegn, forblev. Havgangene blev sløjfede, broen forsvandt for en cirkelrund smal tunnel (kaldet C. Th. Sørensens Måneport) i skrænten i dalen med udsigt ud til havet. Han beholdt de kønneste gamle træer og H. W. Bissens italienske antikke marmorbadekar, som blev stående i dalsænkningen mellem staudebede gennemskårne af fliser. Bådebroen bevaredes, men badebroen med badehuset forsvandt.

Det nye Stokkerup lå mod syd og var bygget i semi-italiensk stil. Indkørslen fra Strandvejen snoede sig igennem det af bøgeskoven, som var blevet tilbage og op til gårdspladsen, der havde skov på de to sider, og huset på de to, for huset dannede en vinkel. Det var kalket svagt rosa og havde grønne skodder samt et smukt tegtag i douce toner, tagstenene var importeret fra Italien.

Hallen, som havde en gedigen, poleret mahognihoveddør med messingbeslag, havde gulv af sort og hvidt marmor, og væggene var malet off white. I dens vinduer var indsatte de antikke kulørte glasmalerier fra Svansens hall. Hallen havde døre og paneler af mahogni. Overfor hoveddøren førte en fløjdør ind til tante Elses salon. Til højre herfor var der et gæstetoilet, og til venstre for fløjdørene stod et stort renæssancebord opad væggen med et stort spejl i udskåren, forgyldt ramme. Opad den modsatte væg stod et stort antikt klædeskab til gæsteovertøj. Nær dette førte en poleret og løberbelagt mahognitrappe op til anden etage. Trappen belystes af et vindue ud mod gårdspladsen, og der hang tegninger af Herman Wilhelm Bissen og Vilhelm Bissen på de off white trappevægge.

Efter trappen førte en dør ind til anrettergangen med fløjdøre ind til spisestuen.

Ved siden af renæssancebordet trak væggen sig lidt tilbage, og her var der en dør, som førte ind til en afsats, hvor døren overførte førte ind til onkel Bøjes bibliotek, og en mahognitrappe med løber førte til højre ned til bilardstuen.

I hallens loft hang en stor antik bronzekirkekrone.

Tante Elses salon var overordentlig smagfuld med en marmorkamin i

gavlen mellem hendes skrivebord og en rokokokomode, på hvis marmorplade en trediedel af mormors indiske porcelænskrukker pyntede.

Væggene i denne stue var douce rosa og beige og havde felter, hvori de fine malerier hang. Lysekronen var af krystal, og der lå persiske tæpper på parketgulvet. Der var en glas-terrassedør flankeret af to vinduer med forrede silkegardiner ud mod terrassen, der løb langs hele husets haveside og rundt om gavlen, hvor der var en udendørskamin, ligesom der var på den lavere beliggende terrasse foran biblioteket.

Tante Elses salon havde en møbelgruppe ved kaminen, og såvel ved sofaen som ved en af lænestolens sider stod antikke småborde med lamper og pretiosa og på det ene altid et lille sølvlågfad med fyldte chokolader. Overfor kaminmøbelgruppen stod en antik forgyldt møbelgruppe under portrættet af Aff og Bøje som drenge.

Indgangsdøren flankeredes af henholdsvis et flygel og en rokokokomode med yderligere indiske porcelænskåle på marmorpladen.

Modsat kaminen stod fløjddøre åbne ind til onkel Bøjes bibliotek, som havde et stort karnapvindue omgivet af gardiner, hvorunder hans skrivebord med stol var placeret. Op ad de vinduesløse vægge med fløjddøre henholdsvis ind til tante Elses salon og spisestuen stod polstrede sofaer og stole med et persisk tæppe imellem og småborde ved sofaernes sider. Væggen overfor vinduet var helliget en mahognireol med Vilhelm Bissens dyrestatuetter mellem bøgerne, og døren af samme træ ud til hallen (og ned til billardstuen). Reolen gik fra gulvet og omtrent op til loftet, men på den off white strimmel væg ovenover hang halverede modeller på mahogniplader af onkel Bøjes bedste motorbåde. Der var parketgulv, og en bronzekirkekronen hang ned fra det hvide loft.

Billardstuen havde en mahognibar i den ene ende og en lædersofagrube i den anden. Ved indgangsdøren stod mahognistativet med køer. Overfor denne var der en fransk dør ud til kaminterrassen. Væggene var off white og behængt med indrammede avisudklip med tegninger af og digte om Bøjes meriter. Under billardbordet lå et stort tæppe på parketgulvet, og en bronzekirkekronen kastede lys over bordet.

Spisestuen var ovenpå billardstuen i gavlen med to vinduer ud mod Øresund og to samt en fransk dør ud til terrassen. Den var cremefarvet og havde to fløjddøre, henholdsvis ind til biblioteket og ud til anrettergangen. På parketgulvet under det store spisebord med Chippendalemøbler lå et stort tæppe, og over bordet hang en krystalkrone. Mellem fløjddøre og på væggen, modsat den franske terrassedør, stod smukke buffeter med sølvtøj og stager, og mellem vinduerne med silkegardiner ud til Øresund, stod et stort gammelt sølvtøjsskab. Langs de frie vægge var de tiloversblevne Chippendalestole opstillede.

Anrettergangen førte ind til anretterværelset, køkkenet, spisekammeret

og entreen med køkkendøren i den ene ende af det vinkelformede hus gavl. Disse rum var i off white og havde vinduer (bortset fra gang og entré) ud til Øresund. I samme fløj, men med vinduer ud til gårdsplads og skov lå tjenerchaufførens, stuepigens og kokkepigens værelser med bad.

På anden etage var der en lang gang, som endte med døre ind til onkel Bøjes værelse med bad og vinduer ud til Øresund og tante Elses rosa værelse med bad og vinduer ud til haven. På gårdsiden lå yndige chintzbetrukne gæsteværelser med bad.

Onkel Bøje og Tante Else

Under 2'den verdenskrig boede jeg nogle måneder på Stokkerup, medens jeg gik i tegnelære hos billedhugger Rolf Schütze.

Tante Else fik frie hænder af mor til at genoprette min garderobe, hvilket hun gjorde grundigt, lige fra skræddersyet tweeddragt og frakke over kjoler og balkjoler hos Jac. Olsen til en dejlig leopardpels, som onkel Bøjes trænede øje synede, inden den blev accepteret.

De gav en større middag med dans for mig, de unge gæster nød den lækre mad og de udsøgte vine, og bordet var særdeles smukt dækket. Vi dansede i biblioteket og spillede billard nedenunder, hvor onkel Bøje stod bag sin lange bardisk.

Bøje var i Røde Kors under revolutionen i Rusland, og da jeg engang spurgte ham om, hvorledes det begivenhedsrige ophold havde formet sig, gav han mig et svar, som var typisk for ham, han sagde; »Joh, det lykkedes mig minsandten at tæmme en lille vild zobel«.

Når onkel Bøje havde tid foretog han lange sejlture i den sidste model af de største og hurtigste motorbåde, som han udskiftede, så snart den nyeste model var på markedet. Den gamle forærede han marinen, hvor han havde aftjent sin værnepligt. Som oftest havde han sine gode venner med på langtursejlad.

På Stokkerup var der i begyndelsen en jagthund og en kæmpestor newfoundlænder, siden blev de erstattet med den største og mest velholdte English Sheepdog, jeg har set.

I et meget stort bur havde onkel Bøje et sjældent egern, som han muligvis havde hjembragt fra Sudan, eftersom dyret lød navnet Mustapha. En dag, hvor han som sædvanligt var på sit kontor på fabrikkerne, slap Mustapha ud og pilede op i havens allerhøjeste træ, og det rørte den ikke, at tante Else lokkede for den. Da tjenerchaufføren satte en lang stige til træet, forsvandt den op i kronen og forblev usynlig. Else ringede efter Bøje på fabrikken, der straks kom hjem, gik hen under træet og sagde med ganske almindelig stemme; »Kom lille Mustapha, far er kommet hjem«, og vupti sprang egernet ned og satte sig til rette på han skulder.

Onkel Bøje var et festligt menneske og en stor gourmet, han røg ikke, men han elskede chokolader, og han tålte knap og nap et glas vermouth, ikke desto mindre gav han efter, når hans påpasselige hustru var på afstand (denne vagtsomhed fik ham til at tiltale hende med; »Else mit strengespil«, hvilket var en pæn form for harpe).

Jeg havde engang som voksen en herre til bords, der var lutter begej-

string over at have deltaget i en af Bøjes safarier. Han fortalte, at de havde spist en overdådig middag i det frie efter dagens vellykkede jagt. På et sent tidspunkt blev Bøje båret – stiv som et bræt – ind i sit telt af seks pygmæer, men morgenen derpå var han oppe før alle andre og gik frisk som en fisk fra telt til telt og vækkede alle deltagerne med en morsom historie.

Under mit ophold på Stokkerup så jeg hver morgen, Bøje svømme langt ud i Øresund præcis klokken seks og vende tilbage for at klæde sig på inden morgenmaden, som han og jeg indtog sammen i ophøjet tavshed i spisestuen. Han ladede op til dagens veltalenhed bag sin avis. Tante Else fik altid sin morgenbakke op ovenpå. Derefter tog vi S-toget til København og med sporvogn ud til hvert vores job. S-toget var fyldt til bristepunktet på grund af manglende private transportmidler. Passagerne var alle nedtrykte efter at have hørt krigsnyheder i radioen, men Bøje gik op og ned i toget (jeg har aldrig set ham sidde dér), udbredte sig optimistisk og overbevist om de allieredes snarlige komme og dermed befrielsen for tyskernes besættelse. Da vi alle væltede ud af toget, så jeg glade ansigter overalt, og dette gentog sig på hjemturen. Bøje nåede at opleve hele toget, forinden passagerne steg ud ved deres respektive stationer.

I hemmelighed gav han store summer for at støtte undergrundsbevægelsen, dette ved jeg bestemt ikke fra ham selv, for han var meget beskeden og tillukket om sin person, men fra en af mine frihedskæmpervenner.

Bøje var mærkeligt nok temmelig genert på visse områder, og jeg havde det indtryk, at han under den livlige og sprudlende overflade, var en indadvendt og tænksum natur. Men at han, forkælet materielt set, som han var, ikke skulle sætte pris på de mindste ting, fremgår af hans taknemmelige sætning, når han var inviteret til et måltid. Midt i det hele udbød han spontant; »Hvem har det bedre end vi?!«.

Da han var blevet slået til Ridder af Dannebrog og blev lykønsket, svarede han lidt genert; »Tak det glæder mine venner og ærgrer mine fjender«.

Efterhånden døde hans jævnaldrende venner, og han telefonerede derfor næsten dagligt til Otto Rosenørn-Lehn, som han satte stor pris på.

Onkel Bøje døde af sit dårlige Bissenske blodomløb, som endte med at give ham koldbrand i benene. Han døde den 14.10.1976 på Sct. Lucas Stiftelsen, og tante Else fraflyttede Stokkerup, og kom til at bo i en større lejlighed i stueetagen på Sct. Annæe Plads nr. 9, som tilhørte Jens Friis. Richy hjalp hende med at flytte. Hun døde der efter megen sygdom og ensomhed den 28.2.1985, over 90 år gammel.

Hun telefonerede ofte til os alle, og jeg besøgte hende de gange, jeg endnu kom til Danmark. Mine børn besøgte hende jævnligt efter, at hun, på grund af alderdom, konsekvent afslog deres invitationer.

Else og Per Kampmann

Min moster, Else Benzon, født den 26.12.1892, kaldte jeg Mor Else (til forskel fra tante Else Benzon), og det vedblev hun med at hedde i vores familie. Grunden hertil var, at jeg som 3-4 årig holdt rekonvalescens hos hende og onkel Per (Monne har vel kun været knapt 4 måneder og blev passet af mor, som næppe kunne have mig også, efter at jeg havde gennemgået en blindtarmsoperation og efterfølgende pådraget mig bylder af hospitalsinfektion, som da de dagligt skulle skæres i, holdt mig så længe på hospitalet, at jeg påny måtte lære at gå fra mors udstrakte arme til fars frem og tilbage, jeg husker dette som selve lykken). Christian og Tove, Mor Elses og Onkel Pers børn, kaldte hende naturligtvis mor, og det kom jeg også til at gøre, og således endte det med, at hun fik navnet Mor Else. (Iøvrigt satte Christian mig op på sit cykelstyr og ramlede ind i en lygtepæl, hvorved vi endte i grøften, og mit ar skred cirka 3 cm.).

Som ung var Mor Else høj – 172 – hun havde bevaret barndommens skære teint, og det lange gyldne hår blev askeblondt, hun satte det i en knude i nakken. Mor Else havde regelmæssige ansigtstræk, blå øjne og uregelmæssige, stærke hvide tænder. Hun var langlemmet og fint skabt og havde en smuk figur. Hovedet sad på en lang hals, og hendes skikkelse var slank.

Mor Else mødte onkel Per Kampmann, vist nok på Skagen, i badesæsonen, hvor samtlige unge fandt sammen og morede sig med golf, tennis og badning. For Elses og Pers vedkommende var det, efter mors sigende, kærlighed ved første blik.

Christian Peter Georg, kaldet Per, Kampmann, blev født samme år som Else 31-5-1892. De blev gift i København den 8.3.1916.

Per var ældste søn af grosserer Chr. J. (Jas) Kampmann til Palstrup ved Rødkjærsbro i Jylland, en sommergård i Lønstrup samme egn og en meget stor villa i Ordrup, hvortil gamle fru Johanne Kampmann født Schmidt flyttede efter ægtemandens død i 1937.

Per havde en søster Tulle, som blev gift med en englænder Forrest, og de fik to sønner, Simon og Eric. Hans broder Niels, som var den yngste af søskende, var en humorfyldt, livlig mand, som drev Palstrup og blev gift med Gertrude (? efternavn) kaldet Rutte. De fik datteren Agnete, kaldet Gølle og tvillingerne Hanne og Peter. (Disse børn var omtrent på alder med min søster Monne og mig).

Niels Kampmann omkom i sin bedste alder i en bilulykke, fordi han ville

undgå at påkøre et rådyr om natten. Rutte kom fra ulykken med kvæstelser, som blev helbredte.

Per fik navnet Lykke-Per i omtale, fordi alt lykkedes for ham. Han var en køn, blondt, blåøjet mand og lidt højere end Else. Han var velskabt og sportstrænet. Per var knusende dygtig og effektiv, ligevægtig og et glad gemyt, der satte pris på vovede historier.

I henhold til biografisk leksikon, blev Per student fra Metropolitan Skolen 1910 og cand.polyt. som bygningsingeniør 1916 (civilingeniør og entreprenør). Efter eksamen fik han ansættelse ved Christiani og Nielsen, Århus-afdeling. Siden stiftede han sammen med Otto Kierulff og Jørgen Saxild ingeniørfirmaet Kampmann, Kierulff og Saxild, kaldet Kampsax, der allerede det første år efter stiftelsen udførte store jernbeton- og havnearbejder, særligt i Danmark, Island, Færøerne og England. 1923 stiftede de tre firmaet Saxild og Partners i London, der i 1927 blev sammensluttet med det danske ingeniørfirma Peter Lind og Co. Ltd. (likvideret i 1980). 1927 fik det unge danske firma, gennem entreprenørfirmaet Saabye og Lerche en henvendelse fra den svenske lokomotivfabrik, Nydquist og Holm A/B om at påtage sig projekteringen af ca. 1.000 km ny jernbane i Tyrkiet, hvortil svenskerne skulle levere lokomotiverne, medens danskerne skulle lede udførelsen af jernbanebyggeriet. Kampmann tog opgaven og ledede gennem seks år det store arbejde. Fra 1933 var han atter hjemme i Danmark og fik overdraget bygningen af 1.000 km jernbane i Iran. Samtidigt deltog han i projekteringen af nye store opgaver, således motorveje, Storebæltsbro og Øresundsbro og ydede her en stor indsats. Det var ham en stor skuffelse, at krigen 1940 satte en foreløbig stopper for planernes udførsel. Kampmann var medlem af den såkaldte Højgaard's Kreds, der arbejdede for etableringen af en uparlamentarisk regering under den tyske besættelse, en tanke, der dog blev afvist af Christian den X. Under krigen var Per Kampmann meget aktiv ved dannelsen og bygningen af det Danske Stålværk i Frederiksværk, ligesom han ydede en stor indsats ved rekonstruktionen af Burmeister & Wain.

Kampmanns hovedindsats er hans medvirken i begyndelsen af efterkrigsårene ved dannelsen af det Skandinaviske Luftfartsselskab, SAS, og det skyldes sikkert hans energi og forhandlingsevner, at det lykkedes at etablere dette store foretagende, som siden har udviklet sig til et selskab af meget betydelige dimensioner. Han blev selskabets første præsident og var tillige leder 1947-50, hvorfor han i samme periode fratrådte som direktør for sit gamle selskab. I de senere år administrerede han forskellige store byggeforetagender, således SAS-hotellet og en række store udvidelser for B & W. 1951 udarbejdede han på statsministeriets foranledning indstilling om erhvervsmæssig udnyttelse af mineralforekomster ved Mestersvig i Grønland. Kampmann var i denne periode tilknyttet dansk erhvervsliv

gennem bestyrelses erhverv i et betydeligt antal virksomheder; Formand for bestyrelsen i Det Danske Luftfartsselskab, alternerende formand for SAS, formand for B & W, Dampskibsselskabet Vendila, Kampmann og Herskind A/S og Nordisk Mineselskab, medlem af bestyrelsen for De Forenede Bryggerier, Store Nordiske Telegrafelskab, Gosch tændstiksfabriker, Det Danske Stålvalseværk, Korsør Glasværk og Atlas Copo samt medlem af repræsentantskabet for Privatbanken. Han havde store evner til at forelægge ideer og synspunkter på en overbevisende måde og var næsten altid i stand til at gennemføre, hvad han troede på. Han var en af de mest fremtrædende personligheder i dansk erhvervsliv i efterkrigstidsårene. Medlem af Akademiet for de tekniske videnskaber i 1947 – R.1931. DM.1938. K2.1951.

Hermed slutter biografisk leksikon, P.H. Bendtzen (Poul Vinding).

Mor Else, Onkel Per og børnene

Onkel Per var aktiv, idérig, energisk og driftig, men altid rolig og meget afslappet i sin fritid. Han sejlede med sin søn, spillede tennis med familien og venner, spillede golf og gik på jagt og var lystfisker om en hals. Han tog jævnligt til Norge for at fange de mange store laks sammen med vennerne, Andreas Hvass (gift med Tove Benzon), Prins Axel og Hugo Hasselbalch. Han var tillige meget musikalsk og spillede glimrende på harmonika.

Han fortalte mig engang, om det held, han havde haft mellem jægere på en båd i Tyrkiet. Uendeligt højt over dem sejlede en fugl, han sigtede i spøg på den, skuddet gik af, og ned faldt fuglen stendød for hans fødder. Han var mindst lige så forbavset, som hans medjægere var imponerede.

Else og Per blev som sagt gift i 1916. Deres respektive familier havde intet forudgående kendskab til hinanden, ej heller fælles interesser, men ingen af Alfred og Hanne Benzons børn giftede sig efter deres forældres ønske.

I begyndelsen af ægteskabet, hvor Per endnu virkede i Danmark, boede de i en yndig villa med stor have i Valby. Her fik de sønnen, Christian Alfred, og et par år efter datteren Tove (som var et år ældre end jeg). Da familien vendte hjem fra de langvarige ophold i Tyrkiet og Persien købte mor Else en kæmpestor grund i Ordrup og lod opføre en villa på størrelse med en herregaard. Onkel Per var en overgang lige ved at købe det daværende gamle Benzonske Palæ på Kongens Nytorv, men jeg tror ikke, Mor Else ville flytte ind i København.

Deres ægteskab virkede meget lykkeligt, indtil deres fnuglette, blonde datter Toves tragiske død. I en alder af 13 år blev hun angrebet af en forfærdelig lidelsesfuld rygmarvsbetændelse, som holdt hende sengeliggende indtil hendes død. Mor Else veg ikke fra hende nat og dag og måtte gennemgå at se og høre sit barns pine. Tove tryglede hende om at måtte leve, og påberåbte at Gud da ikke kunne lade hende dø så ung.

Mor Else blev fuldstændigt forandret siden Toves bortgang. Hun lukkede sin sorg inde for omverden, men hun skulle aldrig mere blive den samme som før. Hun ville ikke have flere børn og ophørte for altid med at fejre jul. Jeg husker stakkels Christian holdt jul og nytår hos os (i Sverige). Mor Else, som havde været særdeles smukt, moderigtigt og kostbart klædt, mistede interessen for tøj og smykker, og hendes munterhed virkede undertiden forceret. Det eneste hun brød sig om, foruden Per og Christian,

var at læse og foretage lange rejser over hele verden, men hun førte sit hus mere end upåklageligt og tog sig meget af unge mennesker.

Christian Alfred, som må have været født i ca. 1918 var nærmest overbevaget og det på utallige områder. Han tog studentereksamen før tiden og blev både advokat og civilingeniør. Allerede som barn var han en strålende musiker, der som Ligt evnede at spille klaver med bagsiden af hænderne. Foruden klaver spillede han harmonika og guitar og hans uskrevne, spontane kompositioner var meget smukke. Han var en glimrende sejlsportsmand, fisker og en eminent tennisspiller.

Christian var høj, velskabt, finlemmet som forældrene med blondt hår og blå øjne og en pragtfuld række tænder. Hans hænder var sjældent smukke, ligesom hans ben. Han satte pris på at diskutere alle mulige emner, blot for diskussionens skyld, men han havde et blidt og kærligt væsen og var under masken næsten overfølsom.

Hans kvindetække var bemærkelsesværdigt. De unge piger sværmede om ham, selvom han var udtalt nærig, hvilket han selv fandt uhyre morsomt og gjorde en sport ud af. Engang overværede jeg, at Mor Else gav ham 100 kroner (hvilket var en anelig sum i trediverne) til dækning af middagsudgifter med mere. Han havde inviteret en af de unge damer ud. Dagen efter overrakte han Mor Else de tiloversblevne penge, som beløb sig til 99 kroner og 50 øre, altmedens han påstod, at han og den udvalgte havde haft en vellykket aften.

Meget senere fortalte den kønne Dyveke Bruun, gift med Monnes og min ven, Gustav Helsted, (Jørgen Wichfelds grandniece), at hun som yngre havde været bedt ud af Christian og havde set hen til en tête-a-tête-middag på en god restaurant, men han havde hentet hende i sin åbne sportsvogn og billet hende en tur langs Strandvejen, og da hun omsider spurgte, hvornår de skulle spise, havde han svaret; »Straks, hvis du er sulten«. Han havde standset vognen foran en kiosk og havde købt hende en iskage. Det forklarer, hvorfor han altid havde penge med hjem, men ikke hvorfor de unge piger fortsat sværmede om ham.

Christian rejste til Amerika for at tage eksamen som sagfører og som civilingeniør på engelsk efter de der gældende regler. Han studerede ved Massachusset-Universitetet i Boston, og da 2. verdenskrig brød ud, og Danmark blev besat medvirkede han ved fremstillingen af atombomben.

Som 16 årig viste de første symptomer på ungdomssløvsind sig hos Christian. Han blev behandlet af de kyndigste læger, men sygdommen skred alligevel langsomt frem. Han nåede dog, efter at være vendt hjem til Danmark, at gifte sig med den nydelige Birthe Reinhardt og bosætte sig på Palstrup Gods i Jylland, hvor han også havde sin yacht. De fik to sønner Christian Erik og Per Nicolaj og datteren Tove. Alle børnene var sunde, raske og velbegavede, og Mor Elses lykke på gamle dage. Familien blev på

Palstrup, hvor Christians død indtraf, og hans enke er blevet boende efter, at hun har giftet sig igen med Gerhardt Schaumburg med hvem, hun yderligere har en datter.

Onkel Per oplevede ikke Christians død, eftersom han døde først af cancer den 7.4.1959 i Ordrup.

Mor Else mistede mand og begge børn, men hun fortsatte ukueligt sit liv på Mosehøjvej og foretog endnu længere rejser, ledsaget af svigerinden Rutte (Gertrude Kampmann). Hun læste meget og broderede smukt stramaj, som hun fik lavet til sæder på enkle, smukke rektangulære mahognistel. Hun forærede disse praktiske cocktailsborde eller bænke til familiens medlemmer. Min fik jeg tilsendt, den er i grønne nuancer og står i min entré.

Med alderen klingede Mor Elses lange rejser af, men hun ulejlignede sig årligt, indtil hendes helbred svigtede med at besøge mig i Frankrig.

Hun boede altid i et dobbeltværelse på Hôtel Carlton i Cannes. I låget på hendes knaldrøde kuffert (for lettere at finde den i lufthavnene) var fastspændt et fjerlet edderdunstæppe med japon-silkebetræk, som hun bragte med sig over hele kloden.

Når jeg kom for at hente hende, bad hun mig vente i hendes værelse i 10 minutter, hun lagde sig på den ene seng, drog edderdunstæppet over sig og fik det, hun kaldte: »Et knald på brillen«. Præcis 10 minutter senere slog hun øjnene op og var lysvågen og udhvilet.

Uvist af hvilken grund (for langsom har jeg aldrig været) kaldte hun mig »Sneglesen«, til gengæld kaldte jeg hende »Sneglemor«, hvis ikke hun sagde »Lille kanin« eller »Kaninchen« til mig.

Hun inviterede mig på restaurant, efter vi havde været oppe i min lejlighed i Le Cannet, hvor jeg endnu ikke havde haft råd til at anskaffe mig gardiner, hvorfor hun straks forærede mig penge til at købe stof for. Når vi sad på restauranten, sagde hun, i det øjeblik de store krabber blev serveret; »Så nu tier vi bomstille og spiser«, og det var i virkeligheden en god idé.

Mor Else var som alle Benzoner og Bissener en original, og en stor personlighed. Hun havde en stærk vilje, og en, måske en anelse dominerende karakter. Hun var gennemreel, præcis og meget ordentlig, var uhyre hjælpsom og havde en udviklet humoristisk sans, selv kunne hun også være meget morsom. Hun forvaltede personligt sin kolossale formue og var meget godgørende i det skjulte mod sletstillede. Dertil kom, at hun var utroligt gæstfri på sin egen manér, for hun kunne ikke fordrage selskabelighed. Det var ikke kun mig, der nød godt af at bo på Mosehøjvej i et værelse med bad, nyde hendes udsøgte køkken og vine, få gratis vasket og værelset gjort i stand, for såvel Jørgen som Christian Hage fra Oremandsgaard (sønner af Torben Hage og Magna Kaufmann) og Iver Reedtz-Thott fra Strandegaard (Tage og Else Reedtz-Thott's yngste søn) boede der i alle

de år, hvor de studerede i København. Det var et frit ophold, og der var en fri tone i huset.

Mor Elses ordenssans gav sig blandt andet udslag i, at hun fik lavet en gedigen messingplade, som var sat op indvendigt på hoveddøren. Den havde forskydelige felter, hvorpå vore navne stod indgraverede, var vi ikke hjemme til middag, skulle vi blot skyde skiltet med vort navn til højre, forinden vi gik hjemmefra af hensyn til køkkenet og borddækningen.

Fra opholdet på Stokkerup i 1940 og på Palads Hotel med mor, Dres og Monne, kom jeg til at bo på Mosehøjvej, medens jeg fortsat gik i lære hos billedhugger Schütze, som havde sit atelier i nærheden.

Når Mor Elses enorme hasselnødder var modne, inviterede hun os alle i familien, unge og gamle, til i stedet for the at gå med hende ned til hasselnøddealleen. Hun uddelte sølvnøddeknækkere og sølvsaltkar med blått glas indvendigt til hver, og så vandrede vi i samlet trop ned i frugthaven for at gøre os tilgode, medens vi passiarede.

Mor Else havde et dagligt ritual efter middagen og inden kaffen. Jagthunden og Newfoundlanderen blev kaldt op fra kælderen, hvor de blev lukket ind fra hundegården om natten for at sove. De kom op ad trappen til hallen og »sad pænt« ved siden af hinanden på tæppet. Mor Else hentede et af de små runde sølvlågfade med mørk, ren chokolade, der stod på kommoderne, og så fik enhver af os lov til at kaste chokoladetabletter til hundene, som enten greb dem i luften eller sad stille med en tablet på snuden, for på kommando selv at kaste den i vejret og gribe den igen.

Efter at have været meget elegant og båret sine pragtfulde smykker, klædte Mor Else sig som ældre uhyre enkelt og praktisk. Alle hendes kjoler var ens i snit, men varierede i stoffer og farver. De lod kun hendes lange hals fri (»Søster Svanehals« som Bøje kaldte hende), og de havde alle en silkeforet, enkel langærmet jakke. Hun bar altid to ringe, en brillantindfattet cashimirsafir på den ene finger og en brillantindfattet, stor brillant på den anden. I ørerne havde hun konstant to små runde og flade gulddørestik, som var udskårne i arabiske skrifttegn, formentlig en gave fra hendes børn. Resten af hendes pragtfulde smykker med undtagelse af en perlekæde forblev i boksen, indtil hendes børnebørn og velsagtens sønne-datteren Tove arvede dem. Hun gik aldrig med andet end forholdsvis lavhælede, håndsnyede sko, der var udringede, men havde en rem med en knap over vristen. Mor Else aflagde med årene sit pelsværk og erstattede det med en marineblå »chauffør«-overfrakke, der tålte regn og havde et bælte om taljen. Jeg har aldrig set hende bære en hat. Af en eller anden grund, måske fordi familien havde foræret hende den, brugte hun konsekvent en temmelig stor, brun krokodilletaske, hvis hanke efterhånden blev repareret med sejlgarn.

Mor Else, der fra naturens hånd var overordentligt smukt skabt, blev som

gammel, omend stadig rank, lidt bastant, og hendes lange bølgede mørkeblonde hår, som hun havde båret i en nakkeknode, blev efter, at det var grånet, klippet kort og sat i nakken i en art knude af lutter småkrøller.

Mor Else led tidligt af reumatisme i form af periodiske anfald af ischias i begge ben. I Persien blev hun så syg, at hun pr. ambulancebil blev kørt til et hospital i København.

Som ældre gik hun meget dårligt, men hun sagde aldrig et kny om smerter. Når man spurgte hende, fordi hun af og til måtte gå med stokke og næppe kunne klare den lille Oreby Mølle hovedtrappe, slog hun det altid hen.

Mor Else havde sin egen urokelige mening om alt, for eksempel nægtede hun at gå til hoffester og lignende. (Dronning Ingrid satte stor pris på Per og Prins Axel var hans bedste ven). Per måtte gå alene. Mor Else drømte ikke om at nedringe sig efter den første ungdom, og til hoffester var det obligatorisk, og det var almindeligt til andre middage.

I en megen fremskreden alder (omkring de 80) lod hun bygge et etages hus, der hvor tennisbane og skov havde været beliggende for enden af Mosehøjvejs store have. Huset fik udgang til Lysagervej (i Ordrup), som blev forlænget til hendes nye villa, Lysagervej nr. 21. Hun solgte Mosehøjvej og resten af den mægtige grund og installerede sig på Lysagervej i en mindre, parklignende have. Her besøgte jeg hende de gange, jeg var hjemme i Danmark, og hun var barnligt henrykt for den Foie gras, som jeg altid medbragte (med tanke på, at hun kunne købe sig al den gåseleverpostej, hun ønskede, var det rørende at se hendes glæde).

Mor Else endte med at have meget svært ved at gå, så det var fornuftigt af hende at flytte. Lysagervej havde ingen dørtrin eller andre besværligheder, og hun boede der trods alt i cirka 8 år.

I de sidste år fik hun angina pectoris og måtte have to sygeplejersker på skift med andre to døgnet rundt.

Mor Else overlevede ikke alene sin mand og sine børn, men også samtlige søskende. Hun døde 88 år gammel i 1981 på Lysagervej nr. 21.

Mosehøjvej 4

Mosehøjvej i Ordrup lå ikke langt fra Villevordes gartneri, en sidevej fra Femvejen førte op dertil.

Indkørslen til nr. 4 markeredes af to høje grønmalede låger og en ganglåde, og gårdspladsen var næsten flankeret af husets to fløje.

Huset var af røde teglsten med røde tagsten, havde hvide vinduesrammer, grønne skodder og hoveddør. Det formede nærmest et liggende romersk I-tal, men fløjene ud mod haven var kortere.

Haven, som omgav det på de tre sider, var enormt stor og berømt indenfor gartnere og haveinteresserede, især fra udlandet, som i små grupper ad gangen fik tilladelse til at blive vist rundt af Villevorde-gartnere.

Mor Else elskede blomster og planter, og det var arkitekt »Se til højre – Sørensen« (C. Th.), der havde anlagt haven sammen med Villevorde Gartneri, som, foruden Mor Elses gartner, jævnligt passede den.

Midt foran husets facade og i flugt med stenfliseterrassen med fuglebædet udhugget som en overdimensioneret muslingeskal, strakte den mægtige og sjældne plæne sig ned mod en skov, hvor den svingede til højre og endte i et langt stort stenbassin, som fulgte dets krumning. På stenkantens ene side bugtede sig en kæmpeslange af kulørt mosaik, den var så bred, at man lige kunne sidde overskrævs på den. I bassinet var der åkander og fisk. Derefter nåede man til den grønne tennisbane, som lå skjult for huset, ligesom gartnerens bolig med have helt nede for enden af grunden bag skoven.

Plænen flankeredes ned til svinget af pragtfulde staudebede med stenfliser imellem, og bag dem til begge sider, løb pergolaer af teglstensøjler med bejdsede bjælker imellem og overgroede af roser, klematis og kaprifolium. Bag pergolaen til venstre for huset facade var der en frugthave af udsøgte arter, og her sluttede haven, ligesom på den modsatte side, med skov og buskads op til naboen. Bag pergola nr. 2 var endnu en frugthave, som blandt andet indeholdt en allé af store hasselnøddebuske med nogle enorme nødder. I denne frugthave var der også bærbuske og jordbærbed samt endelig hundegården, hvor Pers jagthund og husets Newfoundlandere opholdt sig om dagene, når de ikke gik tur eller var med på jagt for førstnævntes vedkommende. For at skjule hundegård og bærbuske fra spisestuen, stod der en høj thujahæk i halvmåneform om et mindre bassin i klassisk firkløverform, hvori der, foruden guldfisk og åkander, var et springvand.

Selve den sikkert kilometerlange plæne var importeret fra England, hvor

det fine bløde, klart grønne korte græs bruges til golf-greens. Der var ikke én, siger og skriver én ukrudtsvækst, der fik lov til at gro dér, derfor var den en sjælden seværdighed.

I fløjene ud til gårdspladsen var der garager forneden til familiens tre biler, Pers Bentley, Elses Rover og Christians åbne sportsvogn. Tjenerchauffør Glud holdt dem skinnende rene. Han var »arvet« efter gamle fru Kampmann.

I fløjen ud mod hundegården var en køkkenindgang, og her lå køkkenregionerne, regeret af en glimrende kokkepige. En trappe ved siden af spisekammerdøren førte op til en gang med pigeværelser og bad på fløjens 2. etage. De havde alle nydelige værelser med radioer. Her boede 3-4 personer.

På den modsatte fløjs 2. etage lå gæsteværelser med bad og adskilt wc samt ud til haven Christians store dagligstue, som blev opholdsstue for os unge, medens han var i Amerika.

I hovedhuset ud mod haven lå flere gæsteværelser med bad og wc'er overfor. Gangen løb igennem hele huset og havde, foruden badene, skabe til linned og lignende. For enden af denne fløj nr. 2 og med udsigt til have og frugthave lå onkel Pers soveværelse med balkon, som stødte op til mør Elses. Deres bad lå overfor på den anden side gangen. Hele 2. etage var malet i en lys, perlegrå farve.

Hoveddøren i hovedhuset var grøn med messingbeslag (og havde en afsats foran med en trappe ned til gårdspladsen). Igennem denne kom man ind i en højloftet entré med et legemstort spejl, et åbent overtøjsskab, gæste-wc og en enkelt-dør til anretterværelset, og overfor hoveddøren, med det omtalte messingskilt, førte en fløjdør ind til en hall med en malet løberbelagt trappe til 2.sal, den fulgte langs med tre vægsider, og hallen var åben hele vejen op til og med 2. sals loft, hvor der hang en stor kirkekrone i en lang messingkæde. Denne slags hall havde sort og hvidtternet marmorgulv med et stort persisk tæppe, og overfor trappen stod en møbelgruppe op ad væggen, som var prydet med et stort gobelin. På hver side af sofaen stod mahognikommoder med sølvstager og sølvbonbonnières med chokolade. Modsat møbelgruppen og opad trappevæggen stod et smukt klapbord med sølvstager. Ligesom entreen var denne hall-stue holdt i perlegråt, og trappegelænderet var malet i samme farve, ligesom dørene, men det øverste af gelænderet var malet rustrødt. Overfor indgangsdøren var der franske glasdøre, som stod åbne ud til den vindskærmede terrasse med mahogniligestole, som stammede fra en luksuslinier. Der var vinduer på hver side af terrassedøren. Under trappen var en dør til kældertrappen, ad hvilken hundede kom op for at få deres chokolader. Nær vinduesvæggen ud mod haven var to fløjdøre overfor hinanden, hvoraf den ene førte ind til spisestuen, hvis ene hjørnevæg var dekoreret med palmer og en lille abe.

I spisestuens gavlvæg var en fransk dør ud til en lille balkon med udsigt til springvandet foran thujahækken. To vinduer ud mod haven flankerede et stort mahognisølvstøjsskab. Opad væggen, modsat gavlvæggen, hvor fløj-døren var anbragt nær hjørnet, stod en smuk buffet med sølvstøj og stager. Overfor skabet stod en kønt anretterbord nær døren ind til anretterværelset, og på den anden side af det var en indbygget kamin. Spisebordet var stort og ligesom rokokostolene i ædelt træ. På parketgulvet lå et persisk tæppe, og fra loftet hang en krystallysekrone. Væggene var pastelgule som baggrund for vægmaleriet, og gardinerne var neutrale.

Overfor spisestuens fløjdøre i hallen, stod fløjdøren til Mor Elses pompejansk-røde dagligstue altid åbne. Der var sorte guldindvirkede silkegardiner om de to store vinduer ud til haven. Imellem dem stod et meget stort indlagt chatol med pretiosa på den nedslåede klap. Overfor chatollet og opad den modsatte væg stod flygelet, flankeret af to møbelgrupper i silke og fløjl omkring lave borde, og nær indgangsdøren havde Mor Else mormors skrivebord med stol fra Svanen. Opad den modsatte væg stod en stor rokokokommode med marmorplade og en trediedel af mormors indiske porcelænsamling. Fra de hoftehøje paneler og helt op til loftet var væggene dækkede med malerier. På parketgulvet lå sjældne persiske tæpper, og fra loftet hang en stor krystallysekrone.

Fløjdørene, modsat dem til hallen, stod også altid åbne ind til onkel Pers bibliotek, hvis vægge var pastelgule. Stuen var lang, og i dens ene ende var en grå marmorkamin flankeret af to højtsiddende vinduer ud mod gården, og i den anden ende stod onkel Pers kæmpeskrivebord med stol foran et stort vindue. Ved siden af skrivebordet stod en møbelgruppe ligesom i midten af stuen langs den ene langvæg. Den anden var, bag et par lænestole og et rygebord, dækket af en mahognibogreol i hovedhøjde. Ovenpå reolen stod Vilhelm Bissens bronzestatuetter, og på væggen over dem hang meget sjældne persiske tæpper, endnu finere end de, som lå på parketgulvet. Ved møbelgrupperne, som var i brunt læder, stod perlemor-sindlagte tyrkiske og persiske småborde. Fra loftet hang en bronzekirkekrone.

Backgammon-spillet, som blev flittigt benyttet, stod i onkel Pers bibliotek, ligesom hans tobaks-opbevarings-kiste på ben. Onkel Per røg meget og kun hans egne Craven A, som blev fremstillet til ham med hans monogram.

Lysagervej 21

Nederst i Mosehøjvejs hæve og med Mor Elses gartner som nabo, dog med et skjulende hegn imellem, anlagde Mor Else sit nye, formindskede domæne. Det var en off white et-etages villa med rødt tegtag. Vinduer og døre var i poleret mahogni.

Villaen lå midt på et relativt set mindre terræn med plæne, parktræer og rhododendronbuske.

Grænsen ind til naboerne var skov og buskads.

Lysagervej i Ordrup blev forlænget, så den skar sig et stykke ind i Mosehøjvejs skov for at ende her foran Mor Elses hus nr. 21. Grunden var omhegnet af blomstrende buskads. Ved husets ene gavl var garagen tilbygget, for Mor Else kørte stadigvæk sin Rover efter de 80 år.

Indvendigt i villaen, som var malet off white på alle vægge, var der alle tænkelige raffinementer rent teknisk set og dejlige polerede træsorter til døre og paneler. Huset bestod af en etage og en kælder, hvor den største boks, jeg har set, befandt sig.

Overfor indgangsdøren i hallen førte en mahognifløjddør ind til dagligstuen, og der var en enkelt dør ud til køkkenregionen og overfor den en magen til ind til gæstetoiletet.

Dagligstuen fyldte husets ene gavl, og den nåede helt op til taget. På den høje vinduesløse væg hang malerier over hinanden, og de fik lys fra en række vinduer på den modsatte væg. Der var, foruden fløjddøren fra hallen, en fransk dør i gavlen ud til en vindbeskyttet terrasse. Overfor denne stod mahognifløjddørene åbne ind til en gang, på hvis endevæg det store helfigurportræt af Tove hang.

Dagligstuen havde, som spisestuen, parketgulv med persiske tæpper og krystallysekrone. På væggen ved siden af døren til gangen hang der malerier hele vejen op til loftet, og under dem stod en blå fløjlssofagrube om et lavt rundt bord med pretiosa. I den modsatte ende af stuen var Mor Elses skrivebord og stol foran en mahognibogreol.

Gangen fik kun dagslys fra den åbenstående fløjddør til dagligstuen. På begge sider førte mahognidøre henholdsvis ind til en paneleret spisestue med en fransk dør ud til haven, gæsteværelser med bad, samt Mor Elses soveværelse med bad. Køkken, pantry og pigeværelser lå ud imod gårdspladsen.

Lysagervej var et veludført, praktisk og overkommeligt hus.

Jeanne

Min mor, den lattermilde, sjove og festlige yngste af Bissen-Benzons børnene, som næsten altid var eet stort kridhvidt smil, havde som ung pige langt, sort hår, klare, grønne, glade øjne, en smal let buet næse som mormors og gylden hud. Hendes tandrække var perfekt. Mor slægtede Bissnerne på, såvel hvad angik ansigtstræk som god skikkelse. Hun var højbarmet, forholdsvis bredskuldret og havde en meget smal midje samt smukke ben (i tyverne, hvor kjolerne blev knækorte, gik hun for at have Danmarks smukkeste ben). Hun var middelhøj, muskeltrænet, af den megen sport og dans og havde kønne, stærke hænder.

Mor var svagelig som barn, hun fik reumatisk feber og blev taget ud af skolen i et helt år. Denne tid mindedes hun, som den lykkeligste, fordi hun hele tiden var sammen med sin højtelskede moder. Hun voksede sig siden stærk og mere modstandsdygtig end de fleste, ganske som hendes oldefader H. W. Bissen, selvom hendes hjerte var mærket af sygdommen for livet. Ydermere led hun meget af rheumatisme, når hun opholdt sig i Norden. Som gammel fik hun påny gigtfeber under et af hendes sædvanlige julebesøg på Oreby Mølle. Hun blev indlagt på Maribo Sygehus og helbredt med cortisonepræparatet Prednizone, som foranledigede, at hendes gråhvide hår begyndte at blive sort igen, og hendes vægt øgedes med 11 kg (vand). Jeg sad dagligt hos hende. En dag påpegede jeg, at hun så ung ud, fordi hendes ansigtshud var glattet ud af den indvendige væske. Mor spejlede sig næsten aldrig, hun brugte læbestift uden spejl. Nu rakte jeg hende et håndspejl, og hun blev forfærdet. Hun undersøgte sit ansigt og udbrød beklagende; »Men hvor er alle mine dejlige rynker blevet af? Nu kan det slet ikke ses, at jeg har levet og lidt«.

Som ung var mor et sportsmenneske af rang, hun red, fægtede, spillede tennis og golf, sejlede, roede og sprang ud fra 10-meter vippen. Hun svømmede som en professionel og gik meget gerne på jagt, fiskede, pilkede, løb på skøjter og ski, men mest elskede hun at svømme og at danse. Hun var kendt for at danse godt.

Mor var kunstnerisk anlagt og tegnede glimrende, ligesom hun kom til at udføre mange smukke ting i sølv og siden i keramik. En morgen kom hun før tiden til Ciselørskolen og blev mødt af en ophidset lærerinde, der nervøst sagde; »Ih, frøken Benzons, det er godt, De er her så tidligt. Skynd Dem op, før de andre kommer og slå dem ned, frøken Benzons, slå dem ned!«

Mor forstod ikke et ord, men ilede op til sit arbejdsbord og vendte den sølvfrise, som hun havde udhamret dagen forinden og efterladt uden at

kaste et blik på forsiden (udhamring til relief foregår fra bagsiden). Frisen forestillede en antik, græsk scene med en række nøgne krigere, som på bagsiden var ridsede som tegning, færdige til udhamring. Eftersom mor var begyndt på at udhamre kønsdelene og var gået for hårdt til værks, så hun på retsiden de mange strittende fallos, som havde foranlediget lærerindens indstændige; »Slå dem ned frøken Benzons, slå dem ned!«

Mors diplomopgave var et stort cigarskrin, som hun siden forærede min far, der beholdt det til sin død, hvorefter det kom i Richy's eje, men både før og siden lavede hun mange andre ting, såsom the og kaffestel med tilbehør. Hun reparerede derefter selv sit sølvtøj eller ciselerede monogrammer. Jeg husker hende stadigvæk med blæselampen i hånden.

Som voksen aftegnede hun kirkegulvmotiver i Italien, som hun derefter broderede, og på ældre dage slog hun sig på keramik i Rom. Hun udførte kaffestel, fiskepisestel (til Bøje) og nogle originale og meget smukke skåle og askebægre, som blev farverigt malede og brændt. En figur i ler, blev støbt i bronze, det var en overdimensioneret, overkørt frø, der virkede helt moderne. (Den forærede hun Jean Louis Laran, som lod lave en marmorfod til at stille den på og sidenhen forærede han den til Ricky for at den kunne høre hjemme i familien).

Mormors halvfætter, Christopher Hage, ældste søn af Alfred Hage den yngre, gjorde blandt mange andre stormkur til mor, som var mindst 17 år yngre end han. Hun tog ham ikke alvorligt, og en dag, hvor han kom anstigende iført ulasteligt jakkesæt med lysegrå vest, gamacher, stråhat og monokel (han var iøvrigt en nydelig, høj, slank og gyldenlødet mand med sort hår og moustache, og han havde en umiskendelig lighed med Christian den X., som det rygtedes var hans rigtige fader) drillede Jeanne ham, indtil han indvilligede i at sætte sig op på hendes cykelstyr. Næppe sad han dér, førend hun susede i rasende fart med brusende skørter og flyvende hår ud af indkørslen, et kort stykke hen ad Strandvejen og ind i Dyrehaven, hvor hun ikke bremsede før ved bredden af en mergelgrav og så hårdt, at Christopher blev kastet ud i dammen. Hun fiskede ham op, hylende af latter, og hans humoristiske sans svigtede ham ikke, selvom han var dyngvåd.

Jeg har en episode i klar erindring fra, da Monne og jeg var små. Mine morforældre holdt en stor middag på Stokkerup, og efter den opholdt gæsterne sig i haven i den lyse sommeraften. Mons og jeg havde fået lov til at være længere oppe, og vi stod på havegangen nede ved Øresund i ens hvide organdikjoler med strutskort og pufærmer, som kradsede. Kjolerne, der var syede i Venedig, var oversåede med små applikerede, lyserøde roser og grønne blade. Vi betragtede mor og nogle gæster, som lo og samtalede ude på bådebroen. En eller anden udfordrede mor ved drillende at påstå, hun ikke turde springe i vandet i sit selskabstøj. Mor satte af i et

perfekt hovedspring og svømmede en stund under vandet, før hun, til almen begejstring, dukkede op. I hendes lange sorte silkekjole med det kortklippede sorte hår (det var i tyverne) klistret ind til hovedet, lignede hun en sælhund behængt med dryppende brillantsmykker.

Som gammel blev mor hvidhåret, og hendes klart grønne øjne falmende til blå. Hun brugte de læsebriller, hun havde fået, da hun var 30 lige til sin død, og med dem broderede hun det fineste petit point.

Mor var altid glad og i godt humør, undtagen når hun fik et af de Bissenske hidsighedsanfald, men dertil skulle hun provokeres alvorligt. Hun var ustyrligt gavmild, hjælpsom og morsom. Inderst inde husede hun et følsomt og beskedent sind, og hun havde, det man kalder, et meget stort og vidtfavnende hjerte. Mor undgik ikke sin tildeling af livets sorger, men hun efterlevede sit motto; »Del dine glæder med andre, og behold dine sorger for dig selv«. Hun spredte glæde, hvor hun kom frem, og så var hun komplet usnobbet, for hende var kongen og røgteren begge blot mennesker, derfor var hun altid sig selv, hvor end hun befandt sig.

Hun blev omtrent lige så berømt for sit køkken og sine værtindeevner, som mormor, og hun var altfavnende gæstfri.

Som alle Bissener længtes hun altid efter Italien, men hun kom til at virkeliggøre sin drøm om at måtte forblive dér, indtil hendes død.

Mor blev forlovet med en engelsk officer, som faldt i 1. verdenskrig. Siden mødte hun min far, Fritz Lassen, til et bal og mærkeligt nok, blev hun ikke straks, som alle hendes medsøstre, hovedkulds indtaget i ham, og dog blev det ham, hun giftede sig med. (Jeg tror i 1919).

Mere om hendes liv og væsen sidenhen.

Slægten Lassen

Der foreligger ikke noget om slægten Lassen, før biografisk leksikon, hvorfra nedenstående er hentet.

Vores tiptiptipoldefar var Jørgen Alexander Lassen 1713-83. Han var sognepræst i Hejls og Vejstrup. Han havde tre sønner, hvoraf en blev konsul i Marseille, en cand.theol. og forpagter og den ældste Rasmus Lassen 1755-1825 var sognepræst i Kværdrup. Han havde to sønner, Aksel Frederik blev prosekutor i Kiel og var oldsagssamler. Den ældste Adam Alexander Frederik 1788-1875 fik datteren Lydia Rasmine Lovise, som blev gift med proprietær Valdemar Engelsted. Datteren Eline Regitze Kathinka giftede sig med provst Karl Vilhelm Schousboe. Datteren Julie Henriette Rosalie blev gift med købmand og rådmænd i Århus, Hans Henrik Bering Liisberg. Endelig sønnen Alexander Frederik, som var sognepræst i Sværdborg samt en yngre søn, Henrik Karl Alexander, der blev distriktslæge.

Præsten Alexander Frederik Lassen fik 4 sønner. Aksel Frederik Julius Christian samt Peter Frederik Rasmus, Alexander Lassen Landorff forretningmand på Sumatra, Christian administrator på Sumatra, hvis søn, Erik, blev museumsdirektør i København, Niels Alexander, kaptajn i artilleriet, hvis søn H.C.A. Lassen blev overlæge og til slut sønnen Rudolf, som blev departementeret.

Aksel Frederik Lassen 1858-1925, godsejer til Høvdingsgaard var min farfar. For at få et indtryk af ham som ung, citerer jeg fra »DANSK SØMANDSLIV MEMOIRER OG BREVE« af kaptajn Sølling, og deriblandt et brev fra Aksel Lassen til forfatteren. (Frants Lassen min fætter har tilsendt mig fotokopier af et parti af bogen).

Ifølge kaptajn Søllings optegnelser; »En dame med en lille stridhåret dreng kom om bord på »Dronning Louise« 2. november 1872 og spurgte efter kaptajnen, som dog ikke var ombord. Det viste sig at være pastorinde Lassen, og sønnen skulle med skibet som dæksdreng. Han hed Aksel Lassen og blev den senere plantageejer og godsejer til Høvdingsgaard ved Præstø. Den daværende skibsdreng har meddelt, at han sommeren forinden var til orloga som frivillig lærling om bord på »Esben Snare«, og at hans fader gennem rhederen Kjørbo, der var hans ungdomsbekendt, skaffede ham hyre i september 1872 i »Dronning Louise« .

»Skibet« fortæller Aksel Lassen »lå dengang uden rigning på Bodenhofsplads. Jeg arbejdede efter bedste evne og lærte meget ved således at være med til at rigge et sejlskib fra dæk til top«. Sølling og Lassen boede alene ombord og spiste middag på en beværtning Over gaden under van-

det lige udenfor porten; Maden var udmærket og kostede 1 mark. Om søndagen lød menuen altid på sødsuppe og flæskesteg med rødkål.

Fra Hongkong gik vi til Touron Bay på Cochinchina-kysten. Vi lå der i ca. 5 uger, og hver lørdag fik vi en lille kalv ombord, som blev slagtet og spist til næste lørdag. Der blev fortalt, at der var tigre i land, og at man skulle være forsigtig med at gå i land, når det var mørkt. Kaptajnen gik dog ind med båden en eftermiddag kun medtagende et gammelt gevær og drengen Aksel Lassen, som kaldtes præsten til at ro. De havde ikke været ret længe borte, før de kom roende tilbage af alle kræfter, begge lignede de døden fra Lybæk og var våde, som druknede mus. Da de havde lagt båden til ved en stor bjælke, som de trådte ud på, slog denne bjælke øjeblikkeligt et stor slag med halen og viste sig at være en vældig krokodille, og de faldt begge to i vandet, som dog ikke var dybt, men fuldt af mudder, så de så forfærdelige ud.

Vi havde som sædvanligt supercargo og chinesere ombord for ladningens skyld, så det gik i en fart, efter at være færdige med at lade, gik vi i mørkningen udenfor havnen for at være klar til afgang næste morgen. Morgenen kom, og vi skulle til at hive ankeret op og sætte sejl, da det blev opdaget, at vi manglede vore to drenge, Aksel Lassen og Kristian Kalundborg. Der blev søgt efter dem overalt, men de var og blev væk, men på samme tid opdagedes det, at der manglede en lastleider, en ankerbund, en planke, to lempeskuffer, og at noget løbende tovværk hang ud over siden, og så var vi klare på, at de var deserterede. Der var så intet andet at gøre, end at sætte båden i vandet, og kaptajnen roede op til byen og meldte det i Konsulatet med påbud om at sende drengene til Hongkong med det først afgående danske skib. Da kaptajnen kom igen, hev vi ankeret op, satte sejl og satte kursen efter Hongkong med fint vejr, men noget tåget.

Nogle dage efter vor ankomst til Hongkong, kom den danske bark »Flensborg« fra Nieuchwang, og da han sejlede agten om os, råbte kaptajn M. Køedt over til os; »Jeg har jeres to drenge ombord!«. Drengene blev da hentede, og vi fik så historien om deres eventyr, og lykkelige var de igen ved at komme ombord i deres gamle skib. Det lod til, at disse drenge var noget eventyrligt anlagte samtidig med, at de ikke var tilfredse med deres lønning. I Nieuchwang lå der en amerikansk orlogsmænd, og en dansk sømand dér ombord havde mødt drengene og lovet at hjælpe dem ombord i amerikaneren, hvor gagen var 30 dollars om måneden i stedet for 12 i »Dronning Lovise«. Det hele var imidlertid en uheldig spekulation. For det første var de nær druknet, da de deserterede, da den ene af dem fik krampe, da han kom i det kolde vand. Så kom de ind i en chineserhytte, hvor de fik mad og drikke og i tilgift en masse lus, som plagede dem forfærdeligt. Dagen efter blev de strax attraperede og sendt ombord i »Flensborg«. Ellers blev der ikke taget notits deraf. De var meget flinke

efter dette lille eventyr, og så fik de lidt højere gage, da de ellers vare flinke drenge.

De to skibsdrenge desertation forløb ifølge godsejer Lassens fortælling således;

»Christian Kallundborg (Simmelkjær) og jeg deserterede ganske vist, men det gik til og forløb på en noget andet måde, end det er beskrevet af kaptajn Sølling. Initiativet var mit, må jeg bekende, skønt jeg jo var den yngste. Foranledningen var, æt jeg, der var påmønstret i Hamburg, for en månedshyre af 9 Rdlr. som jungmand, havde fået det løfte af kaptajn Bondo, at jeg efter et års forløb skulde stige til 12 Rdlr.. Da året var omme, gik jeg til Bondo og bad om at få løftet opfyldt, Bondo var i dårligt humør, hvad han forøvrigt næsten altid var overfor mandskabet, svarede bandende og skældende i en grov tone, at »skibet først måtte tjene penge, inden min hyre kunne forhøjes«, noget som efter min mening ikke vedkom mig. Jeg svarede ham temmelig uforskammet, at når han brød sit løfte, så ville jeg lejlighedsvis tage vare på mig selv og mine interesser. Fra Hongkong gik vi til Tientsin ved Pejhofloden, og der lå en amerikansk kanonbåd »Ashelot«, og jeg traf nogle skandinaver, dog ikke danske der ombord. Der blev ikke lovet mig noget, men der blev sagt, at de manglede mandskab, og at man gerne antog skandinaver. Der skete intet i Tientsin, da vi lå der ved flodbredden, og lejlighed til desertionsforsøg ikke syntes gunstigt. Vi gik derfra til Nieuchwang, hvor »Dronning Louise« blev sat på grund for ved lavvande at rense bunden, hvorefter vi indtog den sædvanlige ladning olie-kager o.s.v. Vi droppede ned ad floden og ankrede udfor flodmundingen i åben sø, antageligt ca. 1 à 2 sømil fra land. Der havde været megen utilfredshed ombord, og under opholdet i Nieuchwang kom det til et ligefremt lille mytteri, hvor kaptajnen, der trak en revolver, som jeg slog ham ud af hånden, nær var blevet kastet overbord af Svend Dibler Jensen, hvilket dog blev forhindret af Sølling og Anders Sørensen. Da vi droppede ned ad floden kom »Ashelot« op ad den. Harmen over kaptajn Bondo var stor i lukaf'et. Om aftenen besluttede jeg at prøve på at rømme, og Christian Kallundborg sluttede sig til mig, men hele mandskabet hjalp os med forberedelserne. Beregningen var, at kaptajnen, da skibet allerede var udklaret, næppe ville vente på at få fat i os igen, men sejle videre til Hongkong og lade os løbe. Hvis alle de genstande, som det ovenfor siges manglede, virkelig havde været borte, så har vi i hvert fald ikke taget dem. Vi pakkede det tøj, som vi ønskede at tage med i vore olieklæder, således at vi kunne klæde os tørt på, når vi kom i land, bandt bylterne på ryggen, og efter at have firet ankerbunden i vandet, det eneste skibsgods vi medtog, for at bruge den til støtte under den lange svømmetur, blev vi selv firet i vandet over bougen af skibet af det øvrige mandskab. Vi havde ventet til C. kl. 3 om morgenen, da strømmen vendte for at benytte flodbredden til at hjælpe

os indefter. Det var i slutningen af september, og vandet var ikke koldt. Splitternøgne var vi begge. Alting gik programmæssigt, og det lykkedes os at lande lidt op ad floden, hvor vi klædte os på og hvilede i den høje rørbevoxning, ventende på dagningen for at finde vej ind i landet. Vi kunde, fra vort opholdssted, se skibet, da det blev lyst, og næppe var det sket, førend vi så båden blive affiret, og kaptajnen ro ind på floden og op til Nieuchwang passerende tæt forbi os, og det var jo en streg i regningen, da det var os ganske klart, at han gik til Konsulen (en engelsk købmand) for at meddele vor forsvinden. Vi observerede ham gående ombord igen. Skibet lettede og stod til søs. Så gik vi op i landet og kom til en bondegaard, hvor chineserne tog godt imod os og gav os at spise. Vi blev der et par dage, og hvad der fortælles, om lusenes mangfoldighed er rigtigt nok, dog plagede de os ikke, skønt de var store som 3 à 4 almindelige lus, men utøj har overhovedet aldrig villet have noget at gøre med mig. Da vi mente ikke at måtte spilde tiden, hvis vi skulle have nogen chance for at komme i amerikansk orlogstjeneste, tog vi tredie dags eftermiddag benene på nakken ad Nieschwang til. Afstanden var dog længere end beregnet, så da vi endelig med en Sampan sent på eftermiddagen kom langs siden af »Ashelot« blev flaget halet ned i samme øjeblik. Vi meldte os strax hos en vagthavende officer, der strax gjorde os opmærksom på, at da flaget var halet ned var »business over for the day«, og han føjede til, at den danske konsul på stedet havde sendt bud ombord, at der fra et dansk skib var deserteret et par unge fyre, han føjede til: »We want you very much and would certainly have taken you, if you had turned up yesterday, but under the circumstances we can't do it unless you square the consul first«. Vi ærgrede os over at være kommet en halv dag for sent, men der var ikke andet »under the circumstances« at gøre end at springe i det og henvende os på konsulatet. Først måtte vi overnatte, og det skete i en chinesisk snask, hvor vi, for de penge jeg fik for at sælge mit uhr, opnåede mad og natteleje. Den næste morgen gik vi til konsulen, en ældre englænder, der forhørte os og var temmelig ubehagelig, jeg måtte føre ordet, da jeg talte ganske godt engelsk, og Christian Kallundborg ikke var meget sprogkyndig udover lidt Hongkong-pidgeon, jeg var vist temmelig fræk, da det endte med, at konsulen kaldte mig »A damned sealawyer« og satte os i kachotten. Denne bestod i en lerklinet hytte, som vi prompte sparkede væggene ud af, og da vi kom udenfor, mødte vi konsulens to døtre, et par rigtigt søde unge piger i 16-17 års alderen. Det viste sig, at de havde lyttet bag døren under forhøret og moret sig kosteligt, havde fået interesse for os og egentlig var gået over for at se, om de ikke kunne gøre noget for os. De gik så i forbøn for os, og konsulen, som var blevet i bedre humør, tog os ind i huset, og vi spiste frokost med familien. Derefter ankom kaptajn Kødte af barken »Kjøbenhavn« fra Flensborg, som konsulen havde sendt bud efter. Han var meget

elskværdig og sagde: »Hør nu sømænd, I kan lige så godt tage det fra den gemytlige side og gå frivilligt med, ellers sender konsulen jer ombord i jærn, for til Hongkong skal I«. Dette var os ganske indlysende og efter at have taget afsked med pigebørnene, gik vi ombord med ham og sejlede samme eftermiddag. Kaptajn Køedt holdt ord og behandlede os udmærket. I Hongkong kom kaptajn Bondo ombord og vilde have os med sig, men jeg nægtede det, hvorefter, vi dagen derpå, blev eskorteret til konsulatet, hvor retten blev sat. Han truede med at sætte os 3 måneder i fængsel med »hard labour« ved skærveslagning, og jeg gjorde ham opmærksom på, »at det var han ikke berettiget til«. Han var rasende, men der var ikke noget at gøre, og jeg nægtede at gå ombord i »Dronningen«. Bondo var ikke glad ved situationen, måske noget fordi han forudså, at jeg vilde skrive hjem om sagen og om flere andre forhold, der vilde være ubehagelige for ham. Sølling kom så til stede, og ham havde vi jo ikke noget imod, tvertimod. Han snakkede med os og prøvede at tale os til fornuft og følgen var, at Bondo i hans nærværelse lovede, at hvis vi gik ombord igen, så skulle jeg få mine 12 Rbd. beregnet fra udgangen af de første 12 måneder efter påmønstringen i Hamborg, at der ikke skulde blive gjort grin med os, at der ikke skulde tages hævn over os, når vi atter kom til søs, og at jeg skulde være letmatros. Alt dette garanterede Sølling personligt for. Så gik vi ombord, og dermed var den historie forbi.«

Kaptajn Sølling skriver; »Aksel Lassen gik fra skibet, da hans tid var omme. Han kom til Sumatra for at bestyre en tobaksplantage for sin søster, og som konsul Købke siden købte. Aksel Lassen blev senere ejer af Høvdingsgaard, som nu ejes af hans søn, godsejer Emil Lassen«. Og hermed slutter kaptajn Søllings omtale af farfar.

Farfar, farmor og børnene

Mor har fortalt, at farfar efter at have bestyret tobaksplantagen på Sumatra, rejste blandt andet til Ceylon, hvor han skabte sig en formue som plantageejer og foregangsmand med meget mere. Der er opstillet en buste af ham på Borneo.

Min farfar var ikke ret høj, men havde et særdeles smukt hoved. Han var gift første gang på Ceylon med Jane Crawford Hewetson, som døde i 1885 og anden gang med farmor, Ebba von Schau, født 1858 og død 1931, datter af en gammel officersslægt, som uddøde, da hendes seks brødre faldt i 1. verdenskrig. Slægten von Schau havde, ligesom farfars brødre og onkler, altid bekæmpet tyskerne, så tyskerhadet var en fælles sag. Af farmors slægt er kun 2 officerer nævnt i Biografisk leksikon: Ernst Frederik (Friderich) von Schau 1826-64. Hans fader var sekondritmester, senere oberstløjtnant Hans von Schau 1772-1842. Han døde efter kamp ved Dybøl.

Ernst von Schau var fader til Gustav von Schau (siamesisk navn og titel: Phya vasù dep.)

Begge var mønsterværdige officerer, og Gustav rejste i 1884 til Siam af lyst til at opleve verden, der opnåede han straks en stilling i hæren som instruktør og lærer ved Kongens livgarde, hvortil han fik tilkaldt danske officerer. Han udrettede meget storartet og vendte først tilbage til Danmark efter over 30 års ophold i Siam. Han blev general og indvalgte i Danmark i bestyrelsen for Det østasiatiske Kompagni, i hvilket han havde sæde til sin død.

Farmor var høj, slank og velskabt med lange elegante lemmer. Hun var meget sød og humoristisk anlagt. Hun bar briller og det blonde, gråsprængte hår i en valk.

Farfar lod opføre et stort hus i Roskilde, hvor de boede i begyndelsen af ægteskabet, siden lod han bygge den prægtige villa Stabbath på en stor grund i Københavns udkant, som jeg har en svag erindring om, ligesom jeg kun ganske vagt husker Høvdingsgaard, velnok fordi jeg ikke var mere end omkring et par år gammel ved vore besøg.

Axel og Ebba Lassen fik 4 børn, hvoraf min far Fritz var den ældste. Derefter kom datteren Jenny og datteren Estrid samt sidst sønnen Emil.

Farfar var en alvorlig mand, og hans højtidelige væsen afstedkom indimellem en befriende latter hos farmor og hos mor, såsom da han ved en af de store frokoster på Stabbath standsede bordkonversationen igennem at påkalde sig opmærksomhed ved at banke i bordet, hvorved alles ansigter vendtes mod ham i forventning om en tale. Farfar sagde gravalvorligt og højt: »Mark my words! Koteletten er brændt!«.

Han var streng mod børnene på sin egen facon, for han afstraffede dem hverken med uskæld eller lussinger, men det forekom dem ulideligt, at han for en forseelse ikke talte med synderen i en uge, hvilket foranledigede farmor til henimod slutningen af den langvarige ignorering at stikke offeret en daler til trøst.

Farfar havde medbragt sjældne og pragtfulde ædelstene og smykker fra sit udenlandsophold, som han forærede farmor, der ikke interesserede sig det mindste for juveler, hvorfor de for det meste lå i en boks.

Ebba Lassen foretrak bekvemmelighed fremfor elegance. Jeg husker hendes daglige grå lange nederdel med bælte i taljen og hendes hvide højhalsede bluse med lange ærmer med skinker til albuerne, og så har jeg svært ved at glemme, at hun i stedet for støvletter gjorde sig det behageligt i tennissko.

Farfar begik selvmord i 1925. Han havde for mange år tilbage fra Ceylon medbragt en gift og en modgift, som bevirkede, at hans lig forblev normalt og ikke som ellers ved giftdøden uæstetisk, blåsort- og opsvulmet. Derfor blev han fundet i sin seng, hvor han så ud, som om han sov.

Et brev ved siden af ham forklarede årsagen til hans ugerning; Som ung, driftig plantageejer giftede han sig af kærlighed med Jane Crawford Hewetson, og det blev et overordentligt lykkeligt ægteskab, men da hun ventede deres første barn, kom hendes veer for tidligt.

Afstanden til doktoren var meget stor, og farfar stolede kun på sig selv, han lod derfor sin hurtigste hest opsadle og red midt om natten efter lægen. Han red så hårdt, at hesten sprængtes, og han måtte løbe den resterende vej til doktorens hus. Han fik ham banket vågen og sammen kørte de i lægens gig i strakt karriere imod plantagen, men da de ankom, var Jane og barnet allerede døde.

Sorgen var ved at knuse enkemanden, og han så mod himlen og svor, at han ville følge efter dem, men efter den på egnen herskende tro, kunne det kun lykkes at møde dem igen hinsides, når himmellegemerne påny stod i nøjagtig samme stillinger i forhold til hinanden, og det gjorde de først i 1925, efter at farfar havde levet et helt liv i Danmark.

Farmor overlevede ham således med 6 år, og da begravelsen skulle organiseres var familien samlet. Det skulle gå nøjagtigt til efter farfars nedskrevne anvisning, intet følge undtagen familien, ingen blomster, taler eller musik. Mor fortalte, at da farmor hørte dette, udbrød hun bedende; »Åh bare et enkelt lille trut, når kisten sænkes i graven«, hvorved mor knapt kunne beherske sig.

Fritz

Arne Frederik Lassen, kaldet Fritz, var min far. Han kom til verden 1889 og var den ældste af Lassen-børnene. Han blev født i Sværdborg den 13. november.

Fritz var tidligt udviklet og havde et uforligneligt dametække, siden han var ganske ung, hvilket bevises af, han i den tid, han gik på Herlufsholm Kostskole, nåede at få et barn med en gift dame fra et nærliggende gods (hendes navn nævner jeg selvfølgelig ikke). Dette barn må have været det første af mange efterfølgende i ind- som udland, for han var kun 13 år gammel.

Far var høj, bredskuldret, smalhøftet og tilpas muskuløs. Han var finlemmet og havde blå øjne i et stærkt maskulint ansigt. Hans hår var blondt, men han blev tidligt skaldet på issen. Hans fuldendte apparition foranledigede, at billedhuggere, tegnere og fotografer stod i kø for at afbillede ham.

Fritz var viril, charmerende og hjertevarm samt noget af en eventyrer. Hans forældre havde så svært ved at styre ham, at de sendte ham til Amerika, for at han der kunne løbe hornene af sig, indtil han ville bestemme sig

for en levevej. Formodentlig har han ikke været interesseret i landbrug, som han burde for engang at overtage Høvdingsgaard.

I Amerika foretog han sig alt mellem himmel og jord, blandt andet var han en overgang guldgraver, hvilket resulterede i en guld tand, som dog hurtigt blev fjernet, da han kom hjem til Danmark, hvor den slags ikke var på mode, som det var i Amerika.

En periode var han pelsjæger i Canada, og han fortalte, hvorledes han og en ven om efteråret slædede højt op i de vildsomme, snedækkede skove med geværer, ammunition og proviant nok til at overvintre. De boede i en bjælkehytte, hvorfra de dagligt jagede og flåede dyrene. Fars ven blev syg og døde deroppe, og da han ikke kunne slæde ham ned til bygden før forårets komme og ikke kunne begrave ham før sne, og fordi det krævedes, at han bragte vennens lig med tilbage til obduktion for at bevise, at han ikke selv havde slået ham ihjel, lagde han ham op i sneen på hyttens tag, hvor frostgraderne holdt liget intakt, indtil han kunne fragte ham og dyreskindene ned til civilisationen. Men som tiden gik følte han sig ensom i de lange aftener, hvorfor han engang imellem kravlede op på taget og tog sin stivnede ven med ind i hytten, hvor han passerede med ham over sin whisky, førend han bar ham op på taget igen.

Fritz var cowboy en tid, hvilket må have hjulpet ham i de westerns, som han spillede i siden. Han havde i dem en scene, hvor han fra 3. sal skulle springe ned på hesteryg. Jeg har også set fotografier af ham, hvor han løb på et togs tag i fuld fart. Hvad han ikke fortalte, men som min kusine og hans broderdatter Bente Bernstorff-Gyldensteen oplyste mig om var, at han var filmstjerne og spillede i hovedroller á la Valentino. Hun havde set et album hos dén af hans vist nok 7 koner, der overlevede ham.

Omsider kom han hjem og fik en stor personlig succes, som en af Danmarks 3 smukkeste mænd, og han blev ustandselig bedt ud. De andre var henholdsvis vennerne, den høje, mørklødede og sorthårede Tito Wessel til Iselinge ved Vordingborg, og den blonde, elegante Kurt Haugwits, som var forpagter på Rosenlund under Hardenberg Gods (nu Krenkerup) hos broderen Heini Haugwits Hardenberg Reventlow ved Saksøbing på Lolland.

Tito Wessels datter Nina (første gang gift og skilt Wedell-Wedellsborg, anden gang gift og skilt Treschow med hvem, hun fik to sønner, gift tredje gang med Brigg. John Mallard, England) skrev til mig, at Fritz havde reddet hendes fader fra at drukne under en sejlads i storm på vej fra Aalholm til Wessels badehus på Isselinge i 1917. Nina har arvet en sølvkajak efter Fritz broder Emil, hvor Tito har ladet datoen indgrave. Han forærede far den til tak, fordi han havde reddet hans liv.

Da mor og far blev gift havde han så vidt, jeg ved, ingen beskæftigelse. Hans forældre advarede mor imod at gifte sig med deres balstyriske søn,

men på det tidspunkt var der ingen, der kunne forhindre hende i at indgå ægteskab med ham.

Far var meget large, det hændte han gav sin sidste seddel i drikkepenge, når der var lavvande i tegnebogen, og da forærede han også kun en enkelt rød rose, når han sendte blomster, hvorimod han ved tengebogshøjvande aldrig gav under 50 roser.

Som voksen sad jeg med mor over en café espresso på en via Veneto-bar i Rom. Overfor og ovenover baren stod der på en udstillingshylde en række kæmpestore æsker chokolade. Jeg sagde til mor, at havde jeg haft råd, ville jeg havde købt den største og pakket en af de fyldte chokolader ud og i dens sted puttet en rubinring ind i papiret. Derefter ville jeg havde foræret hende æsken og ladet hende spise sig frem til overraskelsen. Mor så på mig og sagde: »Det gjorde Din far«.

Apropos ligheder var far, som var meget godt klædt, kunde hos skrædder Alm, og Alm den yngre morede sig over, at såvel far som jeg havde samme forkærlighed for grå flannel og svinelæder.

I begyndelsen af Fritz og Jeannes ægteskab tror jeg, de havde det meget fornøjeligt sammen, for de var begge sportsligt anlagt og var hårdføre og udholdende. Derudover elskede de at danse. Far havde et udyr af en motorcykel, som han drønedede afsted på, så mor, der sad på bagsædet, ikke sjældent røg af i hårnålesvingene og naturligtvis leende, som kun hun kunne le.

De var et smukt og sympatisk par og blev meget inviteret ud, især på diverse herregårde, som Aalholm, Hardenberg, Rosenlund og Iselinge med flere, men de sad knapt i det. De boede i en lejlighed på Æblestien, Amager, hvor mor foranstaltede bohème-krebsegilder, som hun selv lavede til, og bagefter måtte de om hverdagene nøjes med torskehoveder, som de iøvrigt satte pris på og gule ærter eller lignende. Ved disse fester, der sikkert har moret de forvante venner, gik det højt til. Alle var unge og livsglade, men en af aftenerne endte med, at herrerne skød til måls efter marmorduerne på den nærliggende kirkegård.

Mor gjorde en stor indsats for at få far til at tage en uddannelse. Hun læste med ham, indtil han tog sin doktorgrad som læge, og han udviste en vis overlegen styrke ved ikke at lade sig gå på af, han var så meget ældre end de andre lægestuderende. Han blev en meget afholdt læge, og han må have været en særdeles god kammerat, for på de hospitaler og klinikker, hvor jeg har været indlagt, blev der stor fryd, når de blev klar over, jeg var en af hans døtre. De omtalte ham i begejstrede, rosende vendinger.

Han fik sidenhen sin egen klinik med bolig i Christian den X'endes gade, og derefter den varige bolig med klinik i Dronningens Tværgade.

Det var en lykke, at han blev læge, eftersom 20'ernes store bankkrak

forårsagede farfars fallit, og dermed gik han glip af en anselig arv, dog må han have klaret sig fortræffeligt ved sin lægegerning, for jeg husker hans enorme biler, og der var langt fra at være smalhals i hans nærværelse.

En overgang var far Fritz i fængsel for at have foretaget aborter, der dengang ikke var lovligt. En af de kvinder, han havde hjulpet snakkede over sig og en formentlig forsmået og derfor hadefuld og jaloux kvinde meldte ham.

Om far Fritz husker jeg fra mine tidligste år hans vidtåbne modtagelsesfavn, hans varme hjertelighed og den trygge styrke, han udstrålede, men jeg husker også en enkelt endefuld i døråbningen mellem spisestuen og fars kontor med medicinskabe og et yndefuldt skelet. Min lillesøster Monne var nyfødt og krævede selvfølgelig megen opmærksomhed, selvom hun – vist nok modsat mig – var et nemt barn. Mor havde i nogen tid været optaget af at pusle og made hende, og jeg følte mig grusomt tilsidesat, hvorfor jeg forsvandt ind under spisebordet, hvis lange dug nåede til gulvet i håb om, at mor ville savne mig. Det varede da heller ikke længe, førend hun begyndte at kalde og søge, og hun blev rædselsslagen ved tanken om, jeg var gået ud af den ikke låste entrédør, derfor blev hun vred, da jeg omsider tilkendegav mig, og da far kom hjem, fik jeg de omtalte smæk. Ellers blev jeg, når jeg var uartig, lukket inde i et mørkt værelse, hvor jeg stædig som et æsel stampede i gulvet og svarede et viljestærkt; »Nej!« hver gang mor kom til døren for at høre, om jeg var blevet artig. Men med et kom jeg ud af mig selv og gik hen til mor og sagde på det højdansk, jeg talte (ifølge min mor, har jeg aldrig talt babysprog, men lige fra starten articuleret hvert ord); » Nu er Hanne pludseligt blevet sød. Det sorte inden i er forsvundet for det hvide«.

Efter fars og mors skilsmisse, de var gift i 7 år, besøgte jeg far alene, og siden så Mons og jeg ham omend sjældent. De sidste gange boede vi på Rådebäck Gods i Skåne, og vi blev færget fra Hälsingborg til Helsingør, hvor far ventede os i sin store, hvide åbne bil med rødt læderindtræk.

Efter at have omfavnet os, åbnede han bagsmækken og ud fløj et stort bundt kulørte balloner, som var fastgjort til andre gaver.

Far kørte os til sin lejlighed i København, og frokosten til Monne begyndte med østers, og til mig, som ikke brød mig om østers som barn, var der kold, kogt hummer med mayonnaise, derefter fik vi enten kyllinger eller duer, som vi måtte gnave og til slut dessert.

Far underholdt os med sine spændende oplevelser og fortællinger, og han fremdrog en eventyrlig læderpose, hvis indhold af uslebne ædelsten, som han hældte ud på bordet, fortryllede os. Stenene havde han hjembragt fra Sydamerika. Han havde en udstoppet peberfugl på væggen, som han sagde »var nød til at flyve baglæns« på grund af det svidende peber.

Far havde samme forkærlighed for salmiak, som vi, og vi fik lov til at

medtage så mange saltpastiller, som vi ville fra en stor dåse, som han altid havde stående.

Siden kørte han os tilbage til færgen, hvor vi på den anden side Sundet blev hentet af mor eller chauffør Malmros.

Far gjorde mange kvinder lykkelige og ulykkelige. Den berømte revyprimadonna Liva Weel blev i sidste øjeblik reddet fra at tage sig af dage for hans skyld, og mor besøgte hende for at trøste hende, men Elna Lassen, en af hans koner, og en enestående primaballerina på Det Kongelige Teater lykkedes det at begå selvmord. Da var hele Danmark rystet, og far var lige ved at blive lynchet på gaden.

Ved vort sidste besøg hos ham, bad han os lægge violbuketter, som han havde medbragt på Elna Lassens grav, og dette gav anstød til, at vi aldrig så ham mere.

Far døde i København den 10. november 1970 af dobbeltsidig lungebetændelse og efter 5 års sengeleje med en nyrelidelse. Far blev 81 år gammel. Hans sidste kone passede ham troligt til det sidste.

Min fætter Frants Lassen, fars brodersøn, fortalte, at det var uhyre vanskeligt at finde en præst, der ville begrave ham, fordi han var overbevist ateist, og da det endelig lykkedes, og præsten havde sagt nogle ord på kirkegården, steg en dame fra følget pludseligt et par skridt frem mod graven og kastede en stenøkse ned i den, som ramte urnen med et brag, hvorved præsten tog flugten. Vedkommende dame var en af fars tre overlevende koner (mor den første, som var den eneste med hvem han havde børn undtagen), og hun svarede på familiens forespørgsel angående hendes besynderlige adfærd, at det var efter fars udtrykkelige ønske, hvilket de to andre bekræftede.

Slægten Lassen ligger begravet på Sværdborg Kirkegaard, bortset fra Emil Lassen.

Jenny

Axel og Ebba Lassens næstældste barn var datteren Jenny, som blev født den 8. januar 1891. Efter et forholdsvist omtumlet liv, døde hun på Sotrup Kloster i oktober 1966.

Tante Jenny, min faster, var en høj, finlemmet, blond skønhed med blå øjne og en markeret næse. Som ganske ung tillagde hun sig lidt divaagtige manerer overfor hendes mange bejlere. På trods af forældrenes tyskerhad, forlovede hun sig med en tysker, Georg Freiherr von dem Bussche-Streithorst til godset Thale i Harzen, og da hans moder, som var enke med to sønner, inviterede Jenny og forældrene til Thale for at uddybe bekendtskabet forinden brylluppet, svarede farfar tørt: »At hun og sønnen Georg kunne rejse op til Danmark i stedet.« Og således blev det.

De blev gift og fik datteren Thyra og sønnerne Kuno og Axel.

Selvom jeg kun kan have været mellem 2 og 3 år husker jeg tydeligt detaljer fra det dejlige herresæde Thale i Harzen, måske fordi vi opholdt os dér ofte i længere tid ad gangen. Slottet var stort og hvidt og lå i en park, som vi legede i. Vi var; Tante Jenny og onkel Georgs børn samt min kusine Bobby og fætter Hans-Christoph von Oertzen, Estrids børn, som henholdsvis var 5 og 4 år ældre end jeg, der ubetinget var den yngste af samtlige fætre og kusiner.

Lidt afsides i parken nær bærbuske og køkkenhave, var der opstillet gynger og sligt. Mine fætre samlede oldenborrer i de mange, lange kirsebæralleéer, som de puttede i tomme tændstikæsker.

Lugten af den varme eftermiddagsmælk, som jeg ikke kunne udstå, hænger mig endnu i næseborene ved tanken om børnespisestuen og barnepi-gerne, der serverede smurte brød med honning og syltetøj.

På Thale sagde jeg mine første ord, som var på tysk (den 2. verdenskrig forhindrede mig i at lære sproget som voksen). Det var ifølge mor ligeledes der, at min malertrang gav sig udslag for første gang. Tante Jenny og mor havde efterladt mig på en potte i mors gæsteværelse, medens de sludrede i det tilstødende rum, og det må have været en lang og spændende snak, for da de omsider kom ind til mig, havde jeg nået at male mit første maleri med eget produkt på mors hovedpude.

Onkel Georgs yngre broder blev i al ærbarhed betaget af mor, og ved en lejlighed, hvor alle solbadede, morede tante Jenny og mor sig med at klemme hudporrer. Da turen kom til ham, rejste han sig afværgende op med ordene; »Ich habe auch mein stolz!« Mor og Jenny fik latterkrampe af hans seriøse mine.

Mor fortalte, at der på Thale var en montre med urgamle glas, og hver gang en arving døde sprang et glas i samme sekund.

Onkel Georg, som havde været officer i 1. verdenskrig, og hvis rang tillod ham at medbringe hans yndlingshund, blev – vist nok i Frankrig – udsat for et granatangreb. Ved eksplosionen i hans telt kastede han sig ind under et bord for at beskytte sig, men hele hans ene side blev ikke destomindre flænget op og så slemt, at det aldrig kom til at læge. Han blev transporteret til et lazaret og derpå et hospital for langt om længe at vende hjem, som en ikke synligt, omend alvorligt skadet invalid. Han begræd tabet af sin trofaste hund, der altid havde fulgt ham overalt. Et års tid senere ankom den forkommen, radmager og rystende til Thales hoveddør. Per instinkt havde den løbet hele vejen gennem krigshærgede områder, hvor der hos de udhungrede mennesker næppe har været en bidtilovers for en tilsyneladende omstrefjende hund.

Ca. 1928 blev tante Jenny og onkel Georg skilt og langt senere giftede han sig med sin sygeplejerske. Lige før 2. verdenskrigs udbrud besøgte de

os i vort hjem i Norditalien, hvor de for første gang i lange tider kunne tale frit. Thales tjenestefolk var blevet iblandet stikkere og nazispioner, som havde sat mikrofoner op overalt på slottet.

Tante Jenny havde, så vidt jeg husker, en lejlighed i Berlin, for jeg besøgte hende dér med mor, og hendes lange blanke sorte støvler under pelsen gjorde et dybt indtryk på mig, jeg kan endnu se hende iføre sig dem, forinden en spadseretur.

Men tante Jenny endte med at vende hjem til Danmark. (Efter min kusine Bobby's udsagn skulle hun, som var hendes og Hans-Christophs yndlingstante, have angret skilsmissemissten af sine dage).

Den sidste gang, jeg så tante Jenny, var ved en stor middag hos hendes broder og svigerinde, Emil og Helen Lassen, da de om somrene boede på Holmegaard. Tante Jenny var næppe gråsprængt, hun var stadig høj, slank og meget sød. Hun var smukt klædt i en sjælden og kostbar kjole, som bestod af lutter cru-farvede Brüsseler kniplinger.

Thyra

Georg og Jennys datter, min kusine Thyra, som nu bor alene i Kiel, husker jeg som barn på Thale. Hun var høj, finlemmet og slank med et meget stort og langt gyldent hår. Siden kom hun som ung pige på besøg hos os i Sverige. Da havde hun klippet sit dejlige hår kort efter 20'ernes mode. Hun var ret meget ældre end jeg, så Monne og jeg så til, medens hun klædte sig om i gæsteværelset, og det imponerede os vildt, at hun trak kjolen over hovedet uden at slippe den ryggede cigaret, hun havde i munden.

Thyra blev gift under eller før krigen med en tysk undervandsbådsofficer. Hans båd blev ramt af en bombe, og da den sugedes endnu dybere ned i havet, havde han benene indviklede i tovværk, så han ikke kunne frigøre sig og svømme op efter luft. Det lykkedes dog at redde ham til sidst, men han blev sindssyg af denne mareridtsagtige tildragelse. Han blev indlagt som et håbløst tilfælde, de blev skilt, og Thyra drog til USA som sygeplejerske. Mange år senere kom han sig og blev udskrevet. Thyra, som var tilbage i Tyskland, mødte ham igen, og de giftede sig for anden gang med hinanden, og ikke længe herefter begik han selvmord, men de nåede at få en søn. Ovenstående har fætter Frants Lassen oplyst mig om.

Kuno

Tante Jenny og onkel Georges ældste søn, Kuno, var en smuk, mørkhåret ung mand. Han faldt som officer i Rusland under 2. verdenskrig.

Axel

Thyra og Kuno's yngste bror Axel blev født den 20.4.1919.

Axel's bedste ven Claus graf von Stauffenberg, som gjorde det mislykkede attentat på Hitler, havde en fætter, Hans Christoph freiherr von Schenk Stauffenberg, som var gift med den irske Camilla (der var datter af den daværende Earl of Gosford). Der var 3 eller 4 drenge i ægteskabet. I 1948 blev hun gift med Axel, og de fik døtrene Nicola (som er gift med Max Dietsh Dörtenbach) og Jano (som er ugift).

Axel's kone Camilla døde ca. 1989 i Schweitz, hvor de boede efter at have boet i London. Axel bor nu i Bad Gothesberg ved Bonn.

(Disse oplysninger har jeg fået af Axel's og min fælles fætter Frants).

Axel husker jeg fra Thale og siden hans besøg på Rådebäck, hvor han altid medbragte en stor dåse »Rubensaft« til Monne og mig.

Da jeg 18 år gammel var på vej fra vort hjem i Italien til Danmark, det var kort efter besættelsen 9. april 1940, boede jeg et par dage i Den Danske Ambassade i Berlin hos ambassadør Zahle, som var i familie med Lassens. Tante Jenny opholdt sig dér, og Axel og hans ven Claus von Stauffenberg inviterede mig til østersmiddag på en restaurant. De var begge i officersuniform, men talte ikke desto mindre udelukkende engelsk med mig.

Dagen efter viste Axel mig seværdigheder i Berlin, og tog mig med ud til det pragtfulde slot Sans Soucis.

Under besættelsen mødtes Axel og jeg tilfældigtvis på Strøget i København, og vi skulle glædestrålende til at omfavne hinanden, da Axel blev sig bevidst, at han var i uniform. Han strøg hensynsfuldt forbi mig og hviskede i forbifarten »Vi ses efter krigen«. Han var taktfuldt nok til, førend jeg, at tænke på, det ville have været pinligt, om jeg var blevet set i selskab med en tysk officer.

Den sidste gang jeg så ham var til Frants Lassens bryllup med Elisabeth Danneskiold-Samsøe på Brattingsborg, Samsø. Vi nåede en lille passiar midt imellem de mange bryllupsgæster.

Ifølge Frants brev, som jeg har kopieret, gjorde Axel sig bemærket blandt andet ved sit mod under følgende tildragelse;

Hitler havde indvilliget i at inspicere en ny kollektion uniformer og kampuniformer til den russiske front 1943 i Rastenborg, og Axel, som var meget høj, rank, slank, blond og blåøjet, et fornemt eksemplar af den ariske race, egnede sig til at præsentere uniformerne.

Man overvejede at benytte den pålidelige engelske håndgranat, men dens stramme ring kræver to stærke hænder, og allerede dengang havde Axel mistet højre tommelfinger i krigen. Man valgte en bombe og i stedet for at posere fra alle sider for Føreren, skulle Axel straks trække i ud-

løseren i lommen, træde et skridt frem, gribe fat i Hitler og hvirvle ham med sig til de i løbet af 4 sekunder sprang i luften.

Uden den mindste tvivl smuglede Axel bomben om bord på sit tog til Rastenburg, men her måtte han vente forgæves i en uge, fordi godsvognen med uniformerne brændte efter et R.A.F.-angreb i Berlin. Der blev fastsat en ny dato, og Axel, som ikke havde mistet sit mod, meldte sig igen som frivillig, men han blev nægtet orlov, og han blev i stedet sendt til Rusland, hvorfra han vendte meget hårdt såret og lemlæstet hjem.

Efter sin eksamen på Universitetet i Göttingen, blev han den første vest-tyske militærattaché efter krigen i Washington D.C.

Frants fortæller, at han besøgte Axel i 1953-54, men han kunne ikke huske hans gadenummer, hvorfor han spurgte nogle børn, som legede på gaden om; »hvor manden med træbenet boede«. En lille pige vidste det straks, og Frants blev lidt ilde til mode, da det viste sig, at Axel var hendes far.

Estrid

Farfar og farmors næst yngste barn var en pige, der blev født den 27. november 1891 samme år som Jenny.

Estrid var mørkhåret som sin fader, hun var høj, finlemmet og elegant skabt. Hun havde smukke, dybtblå øjne og var en stor personlighed.

Også hun giftede sig første gang med en tysk adelsmand, Georg Henning von Oertzen, Ritmester og godsejer til Rattey, Charlottenhof og Brohm i Mecklenburg.

Han blev sindssyg efter 1. verdenskrig, og ægteskabet opløstes efter 8 år i 1922.

De fik de allerede omtalte børn, Bertha, Louise, Ebba, kaldet Bobby, som fødtes den 27-9-1916 på Rattey og Hans-Christoph, der blev født den 1-10-1917 på Rattey.

Bobby har per korrespondance oplyst mig om familien og tilsendt mig fotokopier af biografisk leksikon.

Bobby blev gift den 22-5-1937 i Neudorf bei Lütjenborg/Holstein med Karl Caspar Heinrich Friedrich von Buchwald, jordbruger (født 9-6-1909 i Neudorf/Holstein) og død 5-3-1965 i Bad Segerberg).

De fik børnene; Hans Caspar (født 7-8-1938 i Kiel, død 16-1-1948 i Nehmtem/Holstein). Han omkom ved en rideulykke.

Datteren, Agnes-Maria kaldet Améi, blev født 11-8-1939 i Kiel. Hun blev gift 1970 i Ausburg med Rainer Schilling, født 23-6-1929 i Krefeld. Han er manager og siden 1989 selvbestaltet consultant (rådgiver).

Deres børn er Julia, født 13-2-1970, som studerer det franske sprog ved Sorbonne, og Matthias, født 30-6-1972, han studerer økonomi ved St. Gallen Universitetet, og den yngste Nicola blev født 20-10-1976. Hun går i gymnasiet i Augsburg.

Bobby og Karls tredje barn, Felicia blev født 11-9-1940 i Bad Segerberg/Holstein. Hun er stadigvæk ugift og arbejder som nurse på et Konventualin des Klosters Preetz/Holstein.

Dernæst fik de sønnen Henning, der er født på Rattey 2-5-1943. Han er sælger og selvbestaltet siden 1-10-1991. Han giftede sig første gang 2-5-1970 i Eckernförde Schl. Holstein med Sybilla Brennecke/Ahlefeld født 18-8-1947 i Ludwigsburg, Schl. Holstein, og hun er salgsagent. Deres børn er døtrene Agnes-Maria kaldet Améi født 7-7-1976 i Hamburg og Freya født 4-7-1979 i Hamburg. Begge går på gymnasiet i Hamburg. I Hennings andet ægteskab 26-10-1990 i Hamburg/Altona med Erica Warburg født 8-10-51 og selvbestaltet landskabs og havearkitekt er der et barn, Benno, født 31-7-89 i Hamburg.

Bobby og Karls yngste søn Achas, der udmærker sig som en strålende rytter, blev født 18-9-1944 i Bad Grömitz/Holstein. Han giftede sig med Elisabeth Pohlmann født 10-10-1947 i Sao Paolo/Brazil. Deres døtre er Verena født 18-10-1973 i Bad Segerberg/Holstein, hun studerer ved Cambridge High School Mass. og Sophie, født 1-4-1976 i Hamburg-Blankenes, og hun går på International School i Hamburg-Altona.

Hans-Christoph von Oertzen giftede sig første gang 27-6-1942 i Bremen (og blev skilt 7-2-1952 samme sted) med Dorothea Menke kaldet Dody. Hun var født 24-6-1924. De fik datteren Estrid, født 22-3-1943 i Greifswald, som giftede sig første gang med Stuart Moore, født i London 7-12-1937 og er gymnasielærer. De blev gift i Wiesbaden 1-10-1965 (og skilt 7-3-1973 i Chichester) og fik tre drenge; Christopher, Caspar og Alexander født mellem 1968 og 1972.

I Estrids andet ægteskab i Hove 7-4-1973 med Charles Francis Cope, født i Brighton 2-5-1942 er to døtre. Han er gymnasielærer, men selvbestaltet siden 1987. Døtrene Victoria født i 1974 og Elisabeth født i 1976 går begge i gymnasiet i Brighton.

Hans-Christophs og Dody's anden datter Christine, født 17-5-1945 i Bremen er lærerinde. Hun giftede sig første gang med Geert Fischer i Hamburg 20-12-1972. Han var Dipl. Soziologe. De blev skilt i 1979, og der var ingen børn i ægteskabet.

For anden gang giftede Christine sig i 1985 i Hamburg med Rudolf Simon, født 28-8-1948. Dipl.-Sozial-Pädagogē og Psycho-Therapist. De har et barn ved navn Piet, som er født 26-3-1981.

I Hans-Christophs andet ægteskab med Agnes Coenen, født 29-1-1931 i

Soest/Westphalen er der sønnen Henning, født 22-2-1962, som er købmand og sælger i London.

Dernæst fik de datteren Camilla (født i Wiesbaden 21-5-1965, død i St. Gallen 19-11-1991). Hun, som var forældrenes øjesten døde ved en bjergulykke.

Bobby husker tydeligt mor, far og mig fra opholdene på Thale. Hun og Hans-Christoph har kæmpet forgæves for at få godset Rattey tilbage. Det ligger i den forhenværende russiske zone og er blevet frygteligt maltrakteret. Nu slås hun for restaureringen af den lille tilhørende kirke ved hjælp af donationer og gratis håndværkere.

Bobby bor som enke i en lejlighed i Hamburg og arbejder energisk for sin fornøjelses skyld. Efter tilsendt fotografi at dømmes, har Bobby været meget yndig.

Tante Estrid, om hvem jeg kun har en vag erindring, fra da jeg var ganske lille, giftede sig for anden gang i London i 1929 med Dr. Phil. Peter Reichenheim, og eftersom han var jøde tog de i 1939 navnet Dane.

I parentes bemærket var det måske skånsomt, at farfar ikke også oplevede dette ægteskab, for hans jødehad var lige stærkt som hans tyskerhad.

Peter (Reichenheim) Dane var født i Berlin i 1885 og døde 1958 i Palma de Mallorca i Spanien.

Ifølge biografisk leksikon tilsendt mig af Bobby, kom tante Estrid efter flere ungdomsår i Danmark, Schweiz og Tyskland til London i 1929. Hun blev børnespecialist efter at have bragt sin søn til en tysk Baby-gymnastic-specialist Detleff Neumann-Neurode, som kurerede ham. I 1938 opsøgte hun ham og uddannede sig i hans gymnasticsystem for småbørn og blev dets pioner i London. Principielt tog hun kun patienter efter henvisning, der kom fra stadigt flere børnelæger, og hun afstod fra honorarer.

Med støtte fra American war relief Society for Britain oprettede hun sin egen behandlings og uddannelsesinstitution i Holland Park Kensington.

Efter at hun omkring 1951 var konverteret til katolicismen (det samme gjorde tante Jenny), byggede hun ved Benedictiner Klosteret nær Oakwood Nord-London et træningscenter »Manus Domini«, hvor hun fra 1962 samlede hele sit virke. Det skete med støtte af mæcenen Helen Lassen (hendes yngste broders Emils anden kone).

Det var fundamentalt for Estrid Dane, at legemlige defekter er uløseligt forbundet med patientens åndelige tilstand, og hun stræbte efter at føre hvert individ frem til harmoni ved selvhjælp og selvtilid. Proteser og lignende anvendte hun kun, hvor det var absolut uundgåeligt. Hendes manuelle mesterskab, dybe indlevelse i hvert barns handicap og stærke religiøse personlighed, gjorde hende til en helbreder uden lige.

Trods svigtende syn rejste hun 1972 til Calcutta og deltog næsten 2 år i Mother Theresa's hjælpearbejde, samtidig med hun instruerede hendes nonner i sin metode. Derude såvel som i London søges hendes arbejde fortsat.

Tante Estrid, som blev blind i sine sidste år, døde 1977 på et Katolsk hjem i København.

Det er mærkeligt at tænke på, at i den gamle protestantiske præsteslægt, skulle farfar begå selvmord, hans ældste søn Fritz være ateist, døtrene Jenny og Estrid konvertere til katolikker, og at hans yngste søn Emil ikke er begravet i almen indviet jord på en kirkegaard.

Emil

Den yngste af Lassen-børnene, Emil, fødtes 11. august 1893, og han døde på Brattingsborg 14. juli 1981 hos sin søn og svigerdatter Frants og Elisabeth. Han blev begravet på hovedbygningen på Thybjerggaard, der tilhørte Herlufsholm Skole og Stiftelse, og han ligger efter eget ønske begravet dér på en høj under en fuldstændigt inskriptionsløs natursten, men hans yngste søn Frants, som har meddelt mig ovenstående, har sidenhen ladet indridse hans navn på stenens underside.

Emil gik, som sin broder Fritz, på Herlufsholm, og som ældre gav han sin gamle skole fyrstelige donationer, blandt andet den afdeling, som bærer hans navn.

Onkel Emil var en meget køn mand, bredskuldret, smalhøftet og velproportioneret med gylden lød og faderens mørke hår. Han havde smukke violblå øjne i et særpræget og stærkt ansigt.

Han overtog Høvdingsgaard inden han i 1919 blev gift med den henrivende blonde og pikante Suzanne Marie Signe komtesse Raben-Levetzau fra Aalholm på Lolland. Hun havde en søster gift Osborne, en ældre broder Siegfried lensgreve Raben-Levetzau gift Pappenheim (børn Peter, Stuzie og Charlotte) og en langt yngre broder, Johan Otto baron Raben-Levetzau gift første gang med Misser Konow (en søn Freddie, 2 døtre Bibbi og Irene) anden gang med Agnethe Dommerby (sønnen Johnny og datteren Vicky) og tredje gang med Elisabeth Deane Gray.

Det lykkedes Johan Otto at komme i besiddelse af det fædrene gods Aalholm (hvor han døde i en høj alder 1992).

Emil og Suzanne fik sønnerne Anders og Frants og datteren Bente.

Mor berettede om, hvordan Tante Suzanne stod for at skulle rejse til hendes moders hjemland Amerika, da hun ved skibsrælingen vinkede farvel, kom onkel Emil farende og råbte sit frieri fra kajen. Suzanne løb ned ad landgangsbroen i sidste sekund, inden den blev trukket op og faldt i hans arme midt i menneskemængden.

I 1929 solgte onkel Emil Høvdingsgaard og købte samtidig det meget smukke Bækkeskov Gods, som han ca. 1939 solgte til sin svoger Sigfried, hvorefter familien flyttede ind i en stor lejlighed, Nyhavn nr. 63, hvor tante Suzanne døde i december 1953 af sit svage hjerte. Hun oplevede aldrig sønnen Frants forlovelse med Elisabeth Danneskiold-Samsøe.

Efter Emil havde solgt Bækkeskov, fik han et job i den internationale non interventions comitté og arbejdede i Pyrenæerne på grænsen mellem Frankrig og Spanien. Siden meldte han sig til vinterkrigen i Finland 1939 og blev kaptajn og kompagnichef. Under besættelsen var han meget aktiv, hovedsageligt i forbindelse med indsamlinger og ekspedition af diverse intelligence-opgaver.

I 1955 blev han for anden gang gift med Helen Lee født Eames, adopteret Doherty og skilt blandt andre fra Tito Wessel.

De boede i The Shoreham Hotel, en pragtfuld lejlighed i Washington D.C. og i New York i the Hampshire House ved siden af Plaza Hotel og derudover i Chile. Her havde de en ejendom i udkanten af Santiago, der hed Quinchimali. Dels boede de i en Fishing Camp 800 km syd for Santiago i nærheden af Temuco, der hedder Quatrico. Den forærede onkel Emil til det chilenske luftvåben, da Allende kom til magten. Han og Frants solgte Quinchimali i 60'erne, hvor onkel Emil flyttede permanent til Danmark, nærmere betegnet Thybjerggaard.

I 1957 lejede Emil og Helen Lassen Holmegaard af Frants og Elisabeth efter den var blevet istandsat (de ville gerne betale, men Frants og Elisabeth fandt det ville gøre dem afhængige, derfor lånte de beløbet af dem og betalte det tilbage et par år efter). Her boede Emil og Helen om sommeren i ca. 10 år.

Efter de 10 somre på Holmegaard lejede og istandsatte de Thybjerggaard. Lige da de skulle til at flytte derover, døde Helen pludseligt, og Emil flyttede alene over i det pragtfuldt indrettede hus med de mange sjældne antikviteter, hvor han forblev, indtil hans abrupte død på Samsø.

Til ovenstående har jeg mere end støttet mig til Frants breve, hvori han ligeledes fortalte, at han og faderen på Brattingsborg havde været ude at se på landbrug, og da de drak kaffe efter frokosten, sank Emil pludseligt sammen og døde om aftenen uden at være kommet til bevidsthed.

Jeg har de mange festlige middage, på såvel Holmegaard som på Thybjerggaard i behagelig erindring.

Da jeg skulle finde mig et sted at bo i Syden, fløj jeg blandt andet til Spanien og kom til at sidde ved siden af onkel Emil, der skulle besøge venner i Marbella på Costa del Sol. Onkel Emil forkortede turen ved dels at underholde mig kraftigt, dels komplimentere mig uden et eneste øjeblik at falde for fristelsen til at udfritte mig.

Den sidste gang jeg så ham var også den sidste gang, jeg var i Danmark,

sommeren 1978. Jeg telefonerede til onkel Emil blot for at hilse på ham, hvorpå han omgående inviterede mig til at bo på Thybjerggaard på ubestemt tid, han ville oven i købet indrette mig et atelier til at male i. Det endte dog med, at hans Rolls Royce med den sorte chauffør gled op foran Hotel d'Angleterre, hvor jeg boede, og der inviterede han mig på en rigtig dansk middag; Pillede rejer, engelsk bøf og jordbær. Vi havde det rart sammen, og efter kaffen kørte han tilbage til Thybjerggaard.

Anders

Emil og Suzannes ældste søn, Anders Frederik Emil Victor Schau, blev født 22. december 1920 på Høvdingsgaard ved Præstø. Som udvokset var Anders høj, bredskuldret, velskabt og blond med sin moders store blå øjne under tætte lyse vipper.

Erindringen om ham som barn kommer under familien Lassen på Bækkeskov. Her citerer jeg biografisk leksikon (tilsendt mig af min yngste søn, Michael, ligesom biografierne over Bissen, Benzon, Hage og Lassen).

Anders fantastiske bedrifter var på en måde en naturlig fortsættelse af hans raske drengear på Bækkeskov, hans barndomshjem.

Efter skolegang (Herlufsholm) drev hans oplevelsestrang ham til søs som jungmand. Som aspirant på en Mærsk-båd i Den persiske bugt 9-4-1940 var han stærkt virksom for at få kaptajnen til at søge allieret havn, hvor han sejlede under allieret flag, til han, i begyndelsen af 1941, meldte sig iblandt de første frivillige danske i den engelske hær. Det lykkedes ham at blive specialuddannet i de hemmelige »raidingforces«, og han deltog med en trawler i togt på jagt efter tyske u-bådsbaser på den Vestafrikanske kyst. Tilbage til England blev han i begyndelsen af 1942 udnævnt til løjtnant og for første gang indstillet til Military Cross. Der fulgte nu natlige raids over Den engelske kanal, men i februar 1943 blev Lassen overført til Middelhavet, hvor han i kommando-enheden Special Boat Service skulle komme til at dræbe eller fange flere tyskere i det østlige Middelhav end nogen anden mand (engelsk beretning). Han var med til infiltrationer og overfaldsagtige angreb på en lang række græske øer, og hans stærke personlighed, opfindsomhed og mod, gjorde ham snart til noget af en myte. Han var meget utraditionel, kerede sig ikke om uniformsbestemmelser og ceremoniel, men gjorde alt for sit mandskab, der så op til deres »Andy«. Skulle der løbes en risiko, gik han altid selv forrest. Også for den græske befolkning var han en legende med sin aldrig svigtende omsorg for dem, der var svagere stillet end han selv. Han fik tildelt yderligere to stjerner til militær-korset og blev kaptajn september 1943 og major oktober 1944. Hans nålestiksoperationer i tyskernes flanker og ryg bidrog betydeligt til at reducere tab og ødelæggelser under Grækenlands befrielse, således ved

Athen og især Saloniki, men han ville gerne med i »Den Store Krig«, som han sagde, og opnåede det 1945 i Norditalien på den britiske hærs yderste højre fløj ved Comacchio-Søen. I et afledningsangreb pr. båd over søen om natten (8-9,4) blev han dødeligt såret. September 1945 fik han post mortem tildelt Victoriakorset, som den eneste udlænding i den 2. verdenskrig (Tegn. Af Jørn Glob ca. 1950) (Fr. Borg.) Se Jørgen Halch; En dansk soldat 1947. Anders Lassen Sømand og soldat. Beretn. samlet af hans mor 1950 (7 opl. 1965) E.H. Wolf.

Biografisk citation sluttet her.

Se yderligere 1988 Mike Langleys bog; »Anders Lassen« (med fotos).

Frants

Emil og Suzanne Lassens barn nummer 2, Frants Axel, blev født 8. april 1922 på Høvdingsgaard. Minder om Frants som barn kommer i familien Lassen på Bækkeskov lidt længere henne i denne bog. Her refereres Frants Lassens egne udtalelser;

Frants gik på Herlufsholm, men kun i 2 år, fordi Emil og Suzanne valgte at tage ham ud sammen med Anders. Frants klarede sig godt, men Anders var temmelig doven og blev sat meget tilbage, idet han et par måneder før en årseksamen blev alvorligt syg. Frants tog sig det ikke nær, fordi han kunne bo hjemme og fik mere fritid til at gå på jagt i stedet for de tvungne læsetimer på Herlufsholm.

Brødrene kom i Lundby Realskole, hvor Frants opnåede en præmilieksamen i 1938. Derefter kom han i ØK som elev, hvor han forblev til november 1940. Frants søgte ind i Livgarden, hvor han udtrådte som kornet i maj 1942.

Eftersom Frants ville til England, tog han først hyre som skibsdreng på et D.F.D.S. skib, der sejlede mellem København, Stettin, Göteborg og Oslo. Han planlagde at komme fra skibet, når det nåede Göteborg, men han måtte opgive det, da svenskerne ikke dengang behandlede folk, som brød en kontrakt med et rederi, som politiske flygtninge. Han afmønstrede og kom til Göteborg som blind passager på den næste tur og måtte vente i Sverige til omkring primo oktober, hvor det lykkedes ham at blive fløjet til Skotland med en kurérmaskine fra Stockholm.

I Skotland mødte Frants Anders, og han meldte sig ind i broderens afdeling, som var en Commando. De sendte ham på commando-skole i Achnacarry. Frants fandt det ikke anstrengende, fordi han var i god form fra Livgarden, derfor kom han hurtigt tilbage til afdelingen i Sydengland.

Midt om sommeren blev afdelingen flyttet til the Middle East, og medens Anders tog til Cairo, meldte Frants sig til S.O.E. (Special Operations Executive), som blandt meget andet stod for samarbejde med modstandsbevægelse-

ser i Europa. Efter træning blev han den 2. februar 1944 kastet ned i Flynder Sø ved Skive i Jylland.

Efter 8 måneders arbejde i Danmark, blev Frants taget af tyskerne, der efter 3-4 dage i Shellhuset og 1 1/2 måned i Vestre Fængsel kørte ham og andre til Tyskland. De kom til et »ubehageligt« sted; Strafanstalt Dreierbergen.

I februar 1945 blev de overført til KZ lejren Neuengamme, og i april kom Frants og hans medfanger tilbage til Danmark med Bernadottes hvide busser (der dog i Frants tilfælde var en lastbil, der normalt kørte med torsk).

Den 17. oktober blev Frants hjemsendt fra den engelske hær efter tjeneste som premierløjtnant fra 5. maj, hovedsageligt i København.

Frants rejste til Sydamerika i oktober og derfra til Californien i december, hvor han forblev, indtil han blev indkaldt i forbindelse med Koreakrigen, fordi han talte tysk. Med hans tjeneste under krigen blev han sendt til Tyskland, hvor han blev kaptajn i U.S. Army.

Under opholdet i U.S.A. tog Frants en commercial flyver-certifikat, der muliggjorde, at han kunne flyve for penge, særligt ved at jage de meget store flokke af ænder og gæs væk fra nysåede marker. Det foregik tidligt om morgenen og om aftenen. Frants fandt det meget morsomt, da han skulle flyve meget lavt, ca. 2 meter over markerne.

Han arbejdede i et stort landbrugsfirma, der havde meget store landbrugsarealer, som hovedsageligen forpagtedes ud. Frants endte som lease-manager, det vil sige, at han holdt forbindelse og kontrol med forpagterne, der betalte deres afgift med procentdele af deres afgrøder.

Til slut solgte Frants selskabets andel og forpagternes del, det var hovedsageligen bomuld, lucerne og meloner samt korn (det var ifølge Frants en god træning til senere beskæftigelse som landmand).

Medens Frants gjorde tjeneste i Tyskland, mødte han på en ferietur i Schweiz Henriette Elisabeth komtesse Danneskiold-Samsøe til Brattingsborg, Samsø og Holmegaard, Holme Olstrup, født 21. januar 1924, og de blev forlovede nytårsaften 1953/54 og gift den 24. juni 1954 på Brattingsborg. Efter brylluppet tog de til U.S.A., for Frants var stadig ansat i hæren, men blev fritstillet i august. Derefter vendte de tilbage til Danmark.

Frants og Elisabeth fik fire børn. Den ældste søn, der blev født 13-4-1956 kom til at hedde Anders Aage Victor Schau Danneskiold Lassen. Han blev den 26-9-1987 gift i Hellerup med Elisabeth Anthon, født 13-6-1946. Hun var fraskilt Borreschmidt, med hvem hun har to børn.

Dernæst kommer sønnen Christian Ivar Danneskiold Lassen. Han er født 15-1-1958. Herefter fødtes tvillingerne, hvoraf datteren, Suzanne Betina, kaldet Suzanne, kom 11 minutter før broderen Gustav 15-4-1963. Suzanne blev gift den 11-8-1990 med Peter Kürstein, som er ca. 7 år ældre.

Frants og Elisabeth købte godset Juellinge ved Karise, hvor portrætterne af farfar, farmor, oldefar og tipoldefar hænger.

Frants er slank, elegant og velskabt. Han har kønne, regelmæssige ansigtstræk, håret er mørkeblondt, nu med lidt gråt i tindingerne og øjnene blå. Han bærer briller og havde det grufulde uheld at miste det ene øje på en skitur med sin forlovede Elisabeth, han fik skistaven op i øjet. Frants er knusende dygtig og har megen humoristisk sans, selv er han meget morsom.

Elisabeth er middelhøj med rødblondt hår og grønlig øjne, hun har meget lune og humor. Hendes ansigt er så fornemt, som man kun ser det på aneportrætter fra det 1700 århundrede.

Frants fortalte, at Helen Lee i sit andet ægteskab købte det store sølvbestik, som kejseren af Abessinien havde bestilt, men ikke nået at få på grund af krigen mod Italien. Da Frants ved sin faders indflytning på Thybjerggaard skulle bære den fyldte bestikkasse ned ad en trappe, var det så tungt, at han fik discus prolaps på stedet og tabte kassen, hvis indhold trimlede ned ad alle trinene.

Frants blev hofjægermester og kammerherre, ligesom hans svoger Carl-Johan Bernstorff-Gyldensteen.

Bente

Emil og Suzannes sidste barn var datteren Bente, der blev født den 28. marts 1931, antageligt på Bækkeskov. Bente er lige smuk som sin moder, men højere. Under krigen var hun sygeplejerske. Hun blev gift med Carl-Johan lensgreve Bernstorff-Gyldensteen, født 7. maj 1917, til Gyldensteen ved Bogense. Han er en ualmindeligt charmerende mand, og de har, ligesom hendes broder, 4 børn;

Datteren Anne-Sophie blev født 5-2-53 og gift første gang 2-6-1979 med Jørgen Heerdegen Jacobsen og anden gang 25-5-1990 med Henrik Elliot Nyegaard med hvem, hun har sønnen Anders, der fødtes 19-9-90.

Bente og Carl-Johan fik derefter sønnen Frants Erich, der blev født 24-7-54 og gift 23-6-1979 med Cynthea Victoria, kaldet Victoria, Ames med hvem, han har sønnen Peter Alexander, kaldet Peter, født 21-1-1980 og sønnen Eric Johan, kaldet Eric født 20-1-1984.

Bente og Carl-Johan fik yderligere sønnen Peter Emil, født 20-10-1955. Han blev gift den 6-6-1992 med Birgitte Maisted.

Den yngste søn Aksel Johan, som er født 2-3-1963 blev gift 2-6-1989 med Lisa Dithmer.

Jeg har et »billede« i levende erindring af Bente fra en stor middag hos Bertouch-Lehn's på Lolland. Jeg havde det held at have den sympatiske Carl-Johan til bords, og skråt overfor os sad Bente oplyst af stearinlysene i

bordets stager og selv lysende. Hun var iført en sort velourkjole med bådformet udskæring, og hendes hud trådte frem som hvidt fløjl. Hun bar sit dejlige hoved højt med den opsatte gyldne, lokkede frisure, og bag de tætte øjenvipper strålede hendes blå øjne.

Bente er en talentfuld kunstner, ligesom sin moder, Suzanne Lassen, og hun anvender sin fritid til at male, skulpturere og forme keramik.

Der er et sjældent sammenhold imellem Bente og Frants familier, blandt andet er der tradition for en familieejagt, hvor familiemedlemmerne drikker vin sammen af nogle enorme sølvbægre, som onkel Emil og Helen købte på deres talrige ture til Finland og Sverige. Frants og Bente delte samlingen efter onkel Emils død.

I 1992 er Bente og Carl Johan flyttet til en dejlig ejendom i England; The Parsonage Farm i Wiltshire, og i de koldeste vintermåneder opholder de sig i deres lejlighed i Marbella, Spanien.

Familien Lassen på Bækkeskov

Minderne fra vore besøg på Bækkeskov er muntre, for familien var ikke helt almindelig.

Når mor kørte os fra vort hjem i Sverige på besøg hos familien Lassen, blev vi modtaget af tante Suzanne i malerkittel på hovedtrappen. Oppe på det store, smukke hus tagryg balancerede Anders og Frants. De råbte til os om at kaste vore hatte så højt i vejret, som vi kunne, vi adlød med det resultat, at brødrene med bue og pil spiddede hver sin hat. Vi var ens klædt, og jeg ser endnu de to tweedhatte ramme jorden gennemborede af hver sin pil.

Anders var omkring et år ældre end jeg, og Frants cirka et år yngre. Min søster Monne var langt den yngste, for Bente var endnu ikke født.

Anders var den højeste af de to fætre med en tynd, men veludviklet skikkelse, stridt blondt hår og blå øjne. Frants var dengang spinkel, og hans kønne hoved med brillerne var dækket at tykt, gyldent krøllet hår.

Frants viste mig engang, hvad han bar mellem skjorten og hans nøgne, magre bryst, det var hans mascot, et stort fotografi af hans yndige moder.

Anders og Frants var hver især stærke personligheder og udover deres fælles skydning, ridning, jagt og fiskeri m.m., var de meget forskellige. Denne forskel fremgik tydeligt af deres værelser, hvor Frants, som var intellektuel havde indrettet sig smagfuldt og hyggeligt med skrivebord, lænestol, læselampe og reol med mange bøger, mens Anders gardinløse hjørneværelse var uhyggeligt med evig gennemtræk, fordi han havde skudt så godt som samtlige ruder ud, ligesom hans enlige maleri af en eller anden dronning var gennemhullet af pile, kugler og knivstik. Der var en seng, som jeg mindes som en jernseng, (men heri kan jeg tage fejl) og et stort bord, hvorpå der lå en mængde våben og ammunition.

Anders var, ligesom Frants en eminent skytte. Jeg husker synet af ham stående på en pony i galop, skydende en råbuk i ét pileskud, så den faldt død om på stedet.

Drengene kørte i en gammel ford ved navn Lisa, og når de tog os med, sad vi på bagsædet. Anders kørte i, hvad der forekom os, en rasende fart, og den sort og hvidplettede grand danois Rufus spænedede ved siden af. En dag kiggede Monne ud af bagruden og meddelte, at der pudsigt nok løb et ensomt hjul efter bilen. Anders bremsede, Frants sprang ud og indhentede hjulet, som viste sig at være Lisa's, der var røget af i et sving under den hasarderede kørsel.

Fætrene tog os også med ind i en skov, hvor der løb en bæk, som de gik

ud i, for dér at stå fuldstændigt stille, foroverbøjede og med nedrakte arme, indtil en fed ørred kom for skade at skulle den vej, for så dykkede de hænderne lynhurtigt ned i vandet og fangede minsandten hver deres fisk.

Tante Suzanne var uhyre charmerende, personlig og easy going. Hun underholdt sine gæster i den meget store salon iført malerkittel, og samtidigt med at hun lo og snakkede, malede hun ved staffeliet, der stod ved flygelet, hvorpå hendes malergrej lå. Hun forfattede og illustrerede den berømte børnebog »Den uartige Caroline«, som Inkie (Varinka) de Wichfeld havde inspireret hende til.

Onkel Emil var kun tilstede ved måltiderne og om aftenerne. Han var meget energisk med sit landbrug og havde gode ideer til forbedring af meget indenfor dette felt.

Efter middagen foranstaltede tante Suzanne morsomme selskabslege, som alle deltog i.

Af og til mødtes vi med familien Reedz-Thott med hvem, vi sejlede ud for at svømme og holde picnic.

Som kuriosum og ikke vedrørende slægten: Familien Reedtz-Thott på Strandegaard

En flygtig oversigt over vore ophold hos familien Reedtz-Thott, fordi den var temmeligt særpræget.

Familien Reedtz-Thott på Strandegaard bestod af faderen, Tage, og moderen Else, født Wedell-Neergaard. De havde tre børn, sønnen Axel, høj, blåøjjet og blond, sønnen Ivar, høj, velskabt og sorthåret og datteren Mudde (Helle), som var en lidt drenget pige med et kønt ansigt og lange sorte fletninger. De var på alder med Anders og Frants. Mudde var yngre og sikkert imellem Monne og mig.

Onkel Tage, som var forhenværende officer, havde en meget god og adræt skikkelse og et tykt hoved med et tyndt mørkt hår. Han bestyrede Gavnø Gods på Sjælland, indtil Axel, hvis arv det var, blev gammel nok til at overtage det. Axel blev siden gift med Susie (Susanne) Tholstrup og de fik fire børn. Han døde forholdsvis ung af leukæmi. Ivar driver den dag i dag Fedgården ved Fakse (under Gavnø) og er forbleven ugift. Mudde blev gift og fik børn, men hendes mand begik selvmord.

Tante Else var fornem at se på, høj, tynd, blond og blåøjjet med gevaldige armbevægelser.

Ved den daglige middag, hvor man, som alle steder dengang, var klædt om i smoking og lange kjoler, serveredes vin, og det var kotume, at børnene også fik lidt. Onkel Tage, som var vinkender, bad børnene om at smage og tur efter tur, råbte han deres navne op og spurgte, hvilken vin, det var, de drak; Sorten, distriktet og årgangen, og børnene svarede hver gang korrekt.

Onkel Tage påstod, han ikke kunne fordrage tomater, og da han blev spurgt om hvorfor, svarede tante Else; »Fordi han aldrig har villet smage dem.« Tage fortærede sin schweitzerost ved det kolde frokostbord på følgende måde, han skar sig to tommetykke skiver og lagde dem sammen om en ordentlig klat smør og spiste denne brødløse sandwich med fingrene.

Efter middagen gik Tage og sønnerne ind i billardstuen, hvor han med kaffekop i den ene hånd, cognacglas i den anden og cigar i munden lagde for med at springe med samlede ben op på billardbordets kant og ned igen. Begge sønner gjorde ham dette vanskelige spring efter.

Familien havde en gammel fed og skabet jagthund, der bestandigt lå

foran kaminen i dagligstuen og slap den ene ildelugtende luft efter den anden, hvorved samtlige tilstedeværende holdt sig for næsen. De lod den blive i live, fordi de havde et væddemål med en ven om, hvis hund der ville leve længst.

Når kaffen var drukket efter middagen, var tiden inde til den daglige rottejagt. Damerne kilede deres lange kjoler op og alle trak i gummistøvler. Bevæbnede med stokke og udstyrede med lygter, drog vi i samlet trop til svinestalden, hvor jagten på de store rotter gik ind. Personligt brød jeg mig ikke meget om den sport, fordi jeg havde ondt af rotterne, men det var et særsyn at se de smokingklædte mennesker i lygternes skær slå som vanvittige efter de arme dyr.

Men der var al mulig grund til at udrydde dem, når jeg tænker på, mor fortalte, at hun og far var på besøg på Høvdingsgaard, medens Anders var baby. En aften hørte de han skreg. Men tante Suzanne og onkel Emil ville ikke forkæle drengen ved at komme løbende hver gang, han gav et kny fra sig. Denne aften skreg han imidlertid så vedholdende, at de gav efter. Da de kom ind i barneværelset, sad en stor rotte og gnavede hul på babyens pande. Det var lige i rette tid, de jog den væk, og Anders fik ingen mén af såret.

Hanne, Monne og mors og fars skilsmisse

Medens mine forældre boede på Æblestien, Amager, kom jeg til verden den 3. juli 1921. Far Fritz havde ønsket sig en søn, men jeg blev alligevel velkommen.

På klinikken i Gentofte, hvor mine morforældres ven, professor Rousing, tog sig af mor, skal han have banket med en pegefinger på min høje pande under den lange sorte hårdusk og sagt; »Dette er visdommens pande«. Det er muligt, han mente pandens form, for det indenunder ville have gjort ham til skamme.

Tre og et halvt år efter så min søster Monne dagens lys, den 16. februar 1925 (samme år, som farfar døde). Monne var nær aldrig blevet døbt, fordi Hviid, den daværende barnepige, ikke kunne styre mig. Jeg havde nemlig for længst planlagt og set hen til, at min store, rødlige plysabe skulle døbes Edith samtidigt. Efter tænders gnidsel og højlydt skuffelse, blev Edith udenfor kirken, hvor min lillesøster blev døbt Else (opkaldt efter mors søster, ligesom jeg var opkaldt efter hendes moder). Men barnepigen, som fandt, at den glade, spæde lignede en lille måne, kaldte hendes således, og det degenererede til Monne, som accepteredes som hendes eneste benævnelse (der var allerede to Else i familien).

Efter 7 års ægteskab (jeg tror, det var i 1926) blev mor og far skilt, og mor fik forælderretigheden over begge piger. Min far havde lov til at få os på besøg nu og da. (Disse besøg ophørte som beskrevet under Fritz Lassen).

Mor rejste med os først til Portofino ved den Italienske Riviera, hvor vi badede. Her traf hun, vist nok igennem di Soragnas (fægteveninden Elsa født Fischer) en yngre herre, som var i blandt hendes tilbedere, men denne var af et meget iltert temperament, og da mor modtog hans invitation til en større middag i hans fyrstelige hjem, viste det sig, at hun var den eneste gæst, som han straks friede til. Da mor høfligt afviste hans tilbud om ægteskab og ville til at gå, låste han hende inde, uvidende om såvel hendes temperament som om, hvor sportsligt hun var blevet opdraget. Det tog hende ikke mange sekunder at springe ud ad vinduet og spurte hjem til hotellet.

Om efteråret installerede hun os alle tre i et pensionat i Rom, ikke langt fra parkerne Villa Borghese og Monte Pincio.

Hjemkomne fra Rom flyttede vi for en kortere periode ind i en lejlighed med enepige i Dronningens Tværgade og ind imellem opholdt vi os hos

mine morforældre. Vi fik en slags guvernante med et passende navn, for hun hed aldrig andet end Frejdig, og hun skulle siden komme til at følge med på vores årlige Italiensrejser (medens vores senere barnepige holdt ferie), indtil vi fik privatlærerinder.

AB og Hanne Benzon var ikke glade over at have en fraskilt datter med to små piger, hvoraf den yngste var cirka et og et halvt år, og skilsmisser var ilde set dengang. Da Christopher Hage påny friede til mor, indvilligede hun meget for deres skyld, også for at give os børn et godt hjem på landet på godset Rådebäck i Skåne, hvor moster Ville Heise (født Hage) havde resideret og fra hvem hendes brodersønner havde arvet det. Christopher arvede Oremandsgaard ved Mern efter sin fader Alfred Hage, men foretrak at bo på Rådebäck i Sverige, hvorfor hans broder Torben (kaptajn i Livgarden og fremmedlegionær) gift med Magna Kauffmann boede på og drev Oremandsgaard.

Slægten Hage

Mormor betragtede Christopher som en slags yngre halvfætter, og mor holdt af sin 17 år ældre mand, men jeg tror ikke, det var den store kærlighed. Mormor følte sig i slægt med ham, idet hendes moders (Johanne Bissen) adoptivfader var købmand og politiker Peter Anton Alfred Hage 1803-72 søn af købmand Christopher Friedenreich 1759-1849 og Christiane Annette Just 1778-1866.

Alfred Hage fik tre egne børn, førømtalte Ville (Vilhelmina) 1838-1912 gift med komponisten Peter Heise 1830-79. Hun ejede og drev selv Rådebäck og lod sine søskendebørn arve sig ligeligt, derfor havde mormor så meget indbo af hendes, ligesom efter hendes bedsteforældre Hages. (Blandt andet halvdelen af et smukt forarbejdet guldbestik til dessert og frugt, som mor arvede, hvor den anden halvdel var i Christophers eje). Udover datteren Ville, havde Alfred to sønner, Johannes 1842-1923, politiker og godsejer til Nivaagaard. Han var ugift og barnløs og forærede sin malerisamling til staten 1908.

Johannes og Villes broder Alfred 1843-1922, minister og godsejer, overtog Oremandsgaard og Kallehave Færgegaard ved faderens død, som han drev som en foregangsmand.

Det var i hans andet ægteskab med enken Frederikke Vilhelmine (født Faber) efter provst Chr. Vilh. Marcus Michelsen, at han adopterede hendes to døtre Lise (Elisabeth Ploug) og Hanne (Hanne Benzon) som blev et med familien Hage.

Hans ældste søn Alfred ægtede i Antwerpen den lille smukke og mørklødede Emely, datter af generalkonsul Schack Brockdorff og Mathilde Offresie Saportas med hvem, han fik 3 børn, datteren Dagmar, der var lige mørklødet og sortøjjet, omend ikke nær så smuk som moderen, og som selv fik 4 mørklødede børn i sit giftermål med en højtstående officer, Alf Bruun, Alex, Emely, Alice og Sysser, som igen har børn, bortset fra Alice, som forblev ugift og var departementschef. Alfred og Emely's ældste søn var Christopher Friedenreich 1877-1947, som arvede Oremandsgaard, hvor hans yngre broder forblev. Torben og Magna Hage fik 2 sønner, Jørgen og Christian (som boede på Mosehøjvej, ligesom Ivar Reedtz-Thott og jeg, medens de læste til henholdsvis civilingeniør og arkitekt). Begge disse sønner blev gift og fik børn.

Christopher, kaldet Stosser af Monne, og straks efter af os alle, giftede sig første gang med mor og blev en rar stedfader for Mons og mig.

I andet ægteskab med Tytter Konow fik han to sønner, hvoraf den ældste

Daniel arvede Oremandsgaard. Tytter var datter af admiral Konow, som var med til at sænke flaget, da Danmark havde solgt De Vestindiske Øer til U.S.A. og søster til Misser Konow, som blev gift og skilt fra Johan Otto Raben-Levetzau.

Som sagt havde moster Ville drevet Rådebäck selvstændigt og med for-tjeneste, hvilket forklarer hendes påholdenhed, og mormors påstand om, at stegene på Rådebäck bestod af selvdøde kalve.

Efter hun var blevet barnløs enke, forandredes hendes bedårende ud-seende sig mærkbart, også af det daglige slid med at drive godset og føre hus. Dette fremgår af en udtalelse, som Bjørnstjerne Bjørnson kom med ved en middag, hvor han havde hende til bords. Han udbrød; »Ville, Ville, som ung havde du øjne som en fløjsblød vinternat, nu er de som en politi-betjents«.

Rüdebäck

Herresædet Rüdebäck pr. Gantofta, Skåne i Sverige lå ved Øresund, 10 km fra færgebyen Hälsingborg (Helsingør) og 11 km fra Landskrona. Mellem godset og Hälsingborg lå den lille by Rå, og fra dens udkant og helt op til godsets jord lå en golfbane langs stranden. På den modsatte side af Rüdebäck og indtil Landskrona lå spredte herresæder (såsom Ekström's Henning's, Gertrud Kock's og Fredric og Märtha Bondes Örenäs samt Lilla Örenäs) og helt nede ved sundet, fiskerbyen Ålabodarna og det nærliggende lille Fortuna.

Fra landevejen mellem Hälsingborg og Landskrona, omtrent lige overfor sidevejen til Gantofta inde i landet, markeredes Rüdebäcks opkørsel af to stenpiller, hvorfra en lang allé løb gennem markerne for nær vandet at dele sig i to. Den ene allé førte lige ud langs med køkkenhaven, drivhusene og arbejderboliger (røgterens og staldkarlens) helt ud i stranden. Den anden allé løb forbi køkkenhaveindgangen med AB's jernhaner (tegnede på samme gang med begge hænder) på jernlågens stenpiller videre forbi chauffør Malmros hus med have på den ene side og på den anden side indhegninger med bevoksning bag (og en lille mergelgrav), der skjulte den store røde trælade for hovedbygningen.

Alléen drejede op mellem to murstenspiller med vaser og blev til en vej, der skar sig op i plænen mellem to langt fra hinanden beliggende avlsbygninger i røde teglsten og med røde tegltage og af en sjælden skønhed. Indkørslen markeredes af endnu to murstenspiller med vaser. Disse sidste piller var forbundne med avlsbygningernes gavle igennem buede murstensmure, der indvendigt var bevoksede med espaliertræer ligesom avlslængerne. Huset lå højt, hvorfor murene fra gårdspladsen var meget lave. Mellem espalierne og plænen var der plantet staudebede. På begge plæner stod der gamle træer, og enkelte af dem dannede naturlige lysthuse.

Alléen foran de nederste piller hørte op ved avlsgården med det gamle magasin, men en anden vej førte fra pladsen ud til Fortuna. På begge sider af den lå arbejderhuse med haver.

Foran hovedbygningen bredte sig en stor gårdsplads belagt med grus, der blev revet hver lørdag eftermiddag med en meget stor trærive, som efterlod sig et mønster.

Rüdebäck hovedbygning var et stilrent hvidt rokokohus med rødt tegltag og store smårudede vinduer, der buede foroven. En stor smuk stentrappe

førte op til hovedfløjdørene (morfar havde tegnet og ladet den lave til erstatning for den oprindelige trætrappe). Indgangen lå midt i huset, og trappen flankeredes af meget smukke udskårne stentøjsbænke med træsæder (som morfar ligeledes havde tegnet og ladet udføre). Rådebäck hovedbygning var omgivet af parkskov på de to sider, og foran huset bredte sig en stor plæne ned til et buskads, som skjulte et grønmalet plankeværk med en dør, der adskilte haven fra stranden. Ved dørens ene side på søsiden mod Øresund var en læbænk og ud for den en mole, hvortil en robåd var forføjet.

Parkskovene var fulde af stier og gik helt ned til stranden bag hegnet. Den ene (mod Hälsingborg) blev gennemskåret af en vej, der fra gårdspladsen løb vinkelret på den allé, som sluttede i stranden, hvorimod den anden vej fra gårdspladsen (mod Landskrona) førte til staldene og afsluttede parkskoven overfor møddingen med en stor hønsegård (jeg fik lov til at have min lille ved siden af).

Førstnævnte parkvej førte på venstre hånd (fra hovedbygningen) forbi inspektør Månsson's hus med udhuse og have, gartner Gustafssons hus, frugtkælderen og drivhuset med mors lille italienske have ved siden af. Mure afsluttede enklaven, og på den anden side (og med en dør i muren) lå staldkarlens og røgterens huse med haver lige ned til stranden.

Overfor gartnerbolig og drivhus og på den anden side parkvejen, lå den store køkkenhave omgivet af alléerne på de to sider og park på den tredje. I denne park, som stødte helt op til avlsbygningen og gårdspladsen, fik Mons og jeg vore haver samt (usynligt fra parkvejen) et grønmalet træstativ med gymnastikredskaber.

Stossers hundegård med huse til engelske og irske settere lå i denne parks og gårdspladsens udkant. Avlsbygningen blev anvendt til tærskværk, halm og garager. I gavlen var der et karledas af træ til adskillige trængende ad gangen, men det blev ikke anvendt efter, at arbejderfamilierne var fastboende.

Den anden park (mod Landskrona) endte i et stort terræn med frugttræer og bærbuske, et hegn skjulte plankeværket derom og afsluttede hele haven. Mor fik anlagt en ny tennisbane her ved det gamle lysthus.

Som sagt endte parken mod avlsgården med hønseriet, der lå overfor møddingen, som på de to sider var omgivet af henholdsvis avlslænger og vinkelret på dem, men adskilt, lå svinesti og fårestald. I avlslængen var der 24 arbejdsheste, en hingst i boks og rideheste samt foder. I forlængelse af hestestalden lå kostalden med det talrige sort- og hvidbrogede kvæg og tre tyre. På lofterne var der halm og hø.

Bag svinesti og fårestald var en plads (hvor der slagtedes grise). Modsat nævnte stalde lå husene (skure) til køretøjer og den enlige traktor. Det gamle magasin afsluttede pladsen.

Rüdebäck hovedbygning var rektangulær og havde perfekte proportioner. Fra plænen foran huset førte en stor trætrappe op til en veranda i husets midte, den var skærmet af glas og var nærmest som en lille vinterhave. Ovenpå den lå sals-balkonen, som var stor nok til at indtage måltider på.

I hovedbygningens gavl, som vendte mod inspektør Månssons domæne, var en stentrappe, der førte op til en enkelt dør ind til en lille entré, som havde døre til kontordamens værelse, Stossers kontor og til et mindre værelse med trapper ned til køkkenet og op til anretterværelset og loftet. Under stentrappen til kontoret, førte en anden stentrappe ned til kælderetagen og køkkenregionerne. Et stykke fra denne husgavl stod mors italienske brønd (som AB havde tegnet, og en vandårefinder havde opdaget ved hjælp af sin pilekvist). Op ad gavlen stod atter en af AB's smukke bænke.

Rüdebäcks indre husker jeg bedst, efter at mor havde arvet sin trediepart af hendes forældres indbo og formue (ca. 1932).

Rüdebäck bestod af en kælderetage, 1. sal, 2. sal og loft.

Kælderen var fra gavl til gavl gennemskåret af en lang vinduesløs gang med døre til begge sider. Samtlige værelses vinduer var halve. Ved køkkenindgangen i gavlen kom man ind i bryggerset med stengulv og vinduer ud mod haven. Der var en trappe op til 1. og 2. sal samt loftet ved siden af håndelevatoren. I bryggerset var det store kokekar fastmuret, det blev opvarmet af brændeild underfra. Vasketøjet blev rørt rundt af store trækæppe, som pigerne, der stod på trin et rundt om karret, betjente.

Under loftet hang hjemmebagte knækkebrød formet som store gramfonplader med hul i midten til snoren og rilleafmærkede triangler, der hvor brødene skulle knækkes over.

I forlængelse af bryggerset lå det store køkken med hvidskurede og blåmalede borde og stole, et kæmpekomfur og kobberkøkkentøj. Det stødte op til spisekammeret, bag dette lå kokkepigens værelse.

Overfor køkkenregionen og med halvinduer ud til gårdspladsen lå brændefyr og brænderum samt vinkælder og derefter pigeværelser med bad og wc.

Hovedindgangens fløjdøre førte ind i første etages hall, som havde grønt marmorgulv. Alle vægge, døre, paneler og vinduer i husets indre, lod mor male off white, undtagen i Stossers private afdeling, hvor de bibeholdt deres perlegrå farve samt i gæsteværelserne og salen på 2. etage, som var tapetserede.

I hallen dannede de tre vægge store buer, og den midt overfor hoveddøren havde en fløjdør, som førte ind til mors daglig-havestue med døre til henholdsvis hendes soveværelse og overfor til Stossers værelser samt ud til havetrappen, som man kom ud til gennem glasverandaen.

På den ene side af hallens midterbue, var et indhug til overtøj og på den anden et tilsvarende til Stossers overtøj og geværer.

Bag buen til højre, som begyndte efter et stykke væg, hvor mors store antikke skab stod, kom man ind i Stossers domæne, som bestod af et gæstetoilet, en lille gang og ud til gården Stossers kontor, derefter stadig ud til gården kontordamen Ellen Perssons værelse og yderdøren med entré i gavlen. Overfor dette med vinduer ud til Øresund lå Stossers værelser, påklædningsværelse og bad, og i gavlen ved siden af entreen lå det omtalte mindre værelse (hvor trappen fra køkkenet gik forbi på vej op til anretterværelset på 2. sal og helt op til loftet). I dette lille værelse, hvor håndelevatoren også standsede, spiste Monne og jeg med vores barnepige, når der blev holdt store middage.

Mellem overtøjsindhugget i hallen og buen overfor den ind til Stossers domæne, stod et stort bord op ad væggen med et meget stort spejl i udskåret, forgyldt ramme. Denne sides bue åbnede sig for trappen med rød løber og mahognigælender, der førte op til 2. sal.

På den anden side af væggen med spejlet i hallen og i selve trapperummet var en enkelt dør, der førte ind til en lang gang med døre til begge sider. Den første til venstre var til en kældertrappe, den anden var barnepigens værelse med to vinduer ud til gården og den tredje førte ind til vort badeværelse med vaskekumme og vindue ud til gården samt adskilt wc i gavlen. Overfor dette lå Monnes og mit gavlværelse med to vinduer ud imod Øresund. I mellem dem stod vores fælles toiletbord med stol. På sidevæggene havde vi hver sin empire mahogniseng med et Kristus billede over. Ved hver seng stod en stol, og for fodenderne havde vi vores legetøjs-puffer samt indlagte mahognikommoder med småting på og spejle over. Der var et stort gulvtæppe og en lysekrone, et fælles mahogniklædeskab og et mahogniglasbogskaab med glasdør.

Den sidste dør på gangen førte ind til mors soveværelse med to vinduer ud imod Øresund. Det lå imellem vores soveværelse og mors dagligstue. Der var et meget stort gulvtæppe, en lysekrone, et stort klædeskab, et indlagt chatol med stol, en kommode med marmorplade, en servante med marmorplade og mormors drejede sølvservantestel og imellem vinduerne et toiletbord med stol og endelig hendes store Napoleon mahogniseng med bronzedekorationer. En enkelt dør førte ind til hendes daglig-havestue.

Denne stue var sjældent smuk og trivsom. Der var parketgulv, som her og der dækkedes af persiske tæpper. Indgangsdøren fra hallen flankeredes af store indlagte kommoder med sjældent porcelæn. Til venstre for indgangsdøren var mormors Napoleon møbelgruppe rundt om det tilsvarende bord og i de to montre med spejlbagbeklædning stod mors trediepart af mormors indiske porcelænssamling. Modsat denne gruppe stod mormors Gustavianske møbelgruppe om et gult bakkebord med blomsterdekoration,

og herefter stod mormors indlagte skrivechatol med klap og en messingindlagt mahogniarmstol, begge i empire. Fra loftet hang mormors Caroline Mathilde ametyst-krystal-lysekroner med spejlbund og på væggene malerier af Marstrand (Den lille pige med katten) Exner (Barselsstuen) Rørbye (Italiensmotiv) Zartmann (Paveoptog) og mange flere i smukke guldrammer.

Stuen var åben ud til verandaen og var møbleret med polstrede møbler forinden verandaen, som havde Stokkerups indiske kurvemøbler fra havegangen med polstring på stolene. I denne solbeskinnede glasveranda med dør til havetrappen, dyrkede mor sine italienske planter blandt andet en stor rød blomstrende Nerie.

Hallen var lys på grund af sine to store vinduer, der flankerede døren, og trappen op til 2. sal var endnu lysere på grund af et vindue forinden og to på den øverste trappeafsats. Trappen selv løb langs de tre vægge med malerier og endte på nævnte afsats, hvor der mellem vinduerne stod en stor rokokokonsol med forgyldte ben og marmorplade. Ovenover hang et stort tilsvarende spejl og fra loftet en stor bronzekirkekroner.

Til højre, når man var kommet op ad trappen, førte en enkelt dør til en smallere naturtræstrappe op til det store loft med en masse tiloversblevne møbler blandt andet. For enden af afsatsen til højre, førte en fløjdør ind til en slags entré med linnedskabe langs væggene og et gæstebad med adskilt wc ud mod gården. Overfor dette førte to fløjdøre ind til henholdsvis det blå og det røde gæsteværelse, som var udstyrede efter deres navne, begge havde vinduer ud til Øresund, 2 i det røde, som var et dobbeltværelse, medens det blå, som var et gavlværelse med en seng, også havde et vindue ud til parken. Det røde værelse havde fløjdøre direkte ind til salen.

Modsat indgangen til de to gæsteværelser fra trappeafsatsen, førte et par fløjdøre ind til den store sal, som havde tre vinduer ud mod gården, hvor imellem stod to gamle globusser, en over jordkloden og en over firmamentet. I alt var der fire fløjdøre i salens fire hjørner. Mod Øresund var der to vinduer på hver side af en balkonfløjdør (med smårude glas). Balkondøren var på den indvendige side flankeret af to sorte marmorpillen med hvide marmorbuster af moster Ville og Heise. Salen havde hoftehøje, hvide paneler med felter og over dem fire store felter med bemalede tapeter af gamle persiske slagscener. Fra loftet hang en lysekroner over et kæmpestort bord, som stod på et gigantisk tæppe. På bordet lå bøger og langs dets midte stod Vilhelm Bissens bronzestatuetter og statuetten af ham selv. Her stod også tragt-grammofonen med plader. Tæt ved bordet stod to dybe læselænestole på den ene side og overfor dem flankeredes flyglet (med mandolin og kastagnetter og tamburiner) af to sofagrupper på hver deres persiske tæppe. Langs bordets anden side stod en sofa på et persisk tæppe og vendte mod den åbne kamin, der ligesom de to sofagrupper, som flan-

kerede kaminen, havde tilsvarende lænestole. Telefonen stod på et lille bord ved væggen med en lænestol ved siden af. Salens gulv var bemærkelsesværdigt; lange brede fyrretræsplanker lå glatte som silke af skuring fra den ene vinduesvæg til den anden med øer af tæpper under bord og møbelgrupper.

Ved forårsrengøringen fik salen lysegule taftgardiner med florlette hvide undergardiner, og ved efterårsrengøringen blev de udskiftede med forede gardiner af mørkerødt fløjl.

Modsat indgangsdørene fra trappeafsatsen, førte åbenstående fløjdøre fra salen ind til en salon med to vinduer ud til gårdspladsen. Her var et blåligt gulvtæppe og blå silkegardiner, spilleklapborde og kommoder mod væggene, malerier og lysekroner. Midt på gulvet stod mormors indlagte runde hollandske bord med stole omkring (som oprindeligt hørte til den Hageske spisestue, førend Alfred Hage den ældre bestilte cuba-mahognispisebordet i London). I denne stue læste privatlærerinderne med Monne og mig. En fløjddør modsat indgangsdøren førte ind til henholdsvis det gule og det grønne gæsteværelse med bad. De havde vinduer ud mod gårdspladsen og det grønne et gavlvindue med udsigt til parkskoven.

Den sidste fløjddør i salen førte ind til spisestuen, som var stor og lys med 3 vinduer ud til Øresund, gule gardiner, lysekroner og det store Hageske spisebord, som mormor havde arvet og mor efter hende. Der var et stort lyst gulvtæppe og over de hoftehøje paneler hang portrætter, blandt andet et meget smukt af Ville (Hage), Heise som ung og et siddende helfigurs portræt af Stosser, foruden Swartz portræt af mor i en gul silkekjole, der svarede til gardinerne (dette smukke siddende portræt er blevet sort grundet malerens farveblanding). Her stod mormors hollandske indlagte renaissance sølvtøjsskab, rokokomontren med sølvtøj, bestik-kommoden og alle spisestuestole og armstole i det samme indlagte mahogni. I vindueskarmene stod fluefangere, som bestod af glasklokker på glastallerkener med sukkereddike i bunden.

Overfor indgangsdøren førte en fløjddør ud til anretterværelset med et vindue ud til Øresund, glas og porcelænsskabe langs væggene, et bord op imod den væg, hvor håndelevatoren stoppede (og den hvidskurede trætrappe førte fra loftet her forbi ned til køkkenet).

Rüdebäck var det lyseste, fredeligste og mest harmoniske og trivsomme herresæde, jeg har set, såvel ude som inde.

Tilværelsen på Rådebäck

Monne var omkring halvandet år og jeg fem, da vi i 1927 ankom til Rådebäck og vores lykkelige tilværelse der.

Mor havde ansat en barnepige i hvid uniform med slør og udendørs i marineblåt med marineblåt silkeslør med en hvid pandebræmme. Hun hed Inger Otilie Nielsen og var ladefogeden på Oreby's ottende barn, deraf navnet. Monne døbte hende straks Vinna, og det navn beholdt hun livet ud.

Vinna havde været stuepige hos de gamle Kampmanns og under et ophold på deres sommergaard i Lønstrup lærte vi hende at kende og derefter fulgte hun med os og blev hos os i alle de ni år, vi var på Rådebäck, og vi kom til at elske hende højt. Hun var en køn, middelhøj pige med smukke grå øjne og kastaniebrunt, bølget hår, som var klippet (ligesom mors) efter tyvernes mode. Indendøre bar hun aldrig andet end stivede hvide kitler, hvide strømper og hvide sko, men da vi blev for store til at have barnepige, gik hun over til at blive en slags fortrolig kammerpige, der holdt vores værelse og vores tøj, da fik hun endelig lov til at lægge det forhadte slør.

Vinna havde stor tålmodighed og et meget kærligt sind. Når hun havde fri, tog hun altid hjem til Oreby, som regel iført det tøj, hun »arvede« fra mor. Vinna omgikkes ingen i Sverige, hun fik blade og aviser fra Danmark af mor, og hun havde fået en lille radio for at kunne høre Danmark om aftenerne. Dette radioapparat var en lille flad, rund træske med dip-pedutter på og høretelefonbøjler i to snore. Vinnas barndomshjem på Oreby var ladefoged Niensens hus (som ligger på Rodsnæsvejen og i min tid blev til godskontor).

Vinna havde en mærkelig evne, hun drømte om såvel sin moders som sin faders død natten forinden, hun modtog telegrammer om, at det var sket.

Da vi fire ankom til Rådebäck en forårsdag, havde folkene rejst en blomstersmykket æresport ved de øverste piller til gårdspladsen, og de var alle til stede for at hilse os velkommen. Stosser stod på trappen mellem to rækker tjenestepiger. Der blev holdt velkomsttaler og budt portvin.

Til daglig spiste Mons (i sin høje barnestol) og jeg med ved bordet, og Vinna spiste, ligesom kontordamen, Ellen Persson, sammen med alle pigerne i køkkenet. Men ved de store middage og jagter deltog vi ikke. Til disse blev vi klædt ekstra fint på for ved cocktailen i salen at byde oliven, saltmandler og små lune ostepinde. Når gæsterne tog hinanden til bords og gik ind i spisestuen, styrtede vi ned til Vinna for at hjælpes af med stadsen og spise den herlige gæstemad i fred sammen med hende i det lille værelse

med køkkentrappe og elevator bag kontorentreen, men derefter måtte vores tykke maver mases ind i de fine kjoler igen (altid ens), og vi måtte op i salen for at byde chokolader og cigaretter til kaffen med cognac og likører.

En overgang lavede mor selv kaffen på en stor glaskolbe i salen, men efter at den sprang, og såvel hun selv, som de nærmeststående var oversølet med skoldhed kaffe, opgav hun denne finesse.

Alt efter som hvem gæsterne var, skulle vi senere også optræde med sang og ballet-dans samt spille sketches, ligesom mor og Mor Else havde gjort som børn. Mons var uforlignelig, hun sang og dansede ganske ugenert med masser af mimik og hendes komediespil var ovenud morsomt. Vi sang to stemmigt, og jeg måtte opføre mine hønse-sketches. Ellers var det mest Monnes soloroller, der gjorde stormlykke. Hun havde en sketch, hvor hun sin meget unge alder til trods, spillede et jalousidrama i telefontragten, så man troede, at der måtte være en modpart på ledningen. Derudover instruerede jeg hende, resten opfandt hun spontant. Alt hvad hun sagde og gjorde var en fuldendt kopi af voksne, medens hun selv på det tidspunkt var en lille prop med rundt hoved og store grå øjne.

Siden husker jeg, at mor havde købt legemsstore papkrebs, som blev bundet for og bag på os, og så kom vi ind i spisestuen under krebsegildet. Mons sang til hver enkelt gæst, medens hun gik fra person til person bordet rundt, og jeg akkompagnerede hende på min harmonika.

Mormor og morfar nåede at besøge os, inden hendes død, derefter kom morfar et par gange alene, indtil hans død. Når han kom ned for at sige godnat til os, fik vi ham altid til at klø os på ryggen.

Jeg husker mormor var iført en spadersedragt med fodlang nederdel og lang jakke, som sad ind i taljen. Hendes små knapstøvler skimtedes næsten ikke. Blusen under jakken var højhalset og langærmet, og hun bar en stor fjerprydet hat, handsker og paraply samt en posetaske af samme stof som dragten. Hun stak smukt af imod tyvernes klokkehatte, lave bæltter og knækorte kjoler. Morfar var i sit sædvanlige tweed med kasket, som han altid havde på på landet.

Da vi spadserede forbi røgterens lille datter, som nejede dybt, fremdrog mormor en sølvdaler og kastede den til det henrykte barn.

Stosser var venlig omend lidt fjern, han havde jo været ungarl og haft sine vaner i mange år, men han var vældigt god imod os, selvom vi ikke rigtigt kunne betragte ham som en fader. Han var altid elegant (og passende til lejligheden) klædt. Han skikkelse var høj og nærmest tynd, det gråmelerede mørke hår glatkæmmet og hans gråsprængte moustache veltrimmet. Han bar monokel, havde smukke hænder og kunne i begyndelsen være urkomisk, når han omklædt i smoking med stivet skjortebryst, flip og manchetter efter middagen satte sig til flygelet og karikerede en klavervirtuos.

Stosser forærede mor en rødbrøget spanielhvalp, som hun døbte Pjevs, og hun fik sig også en killing af hvid og grå staldrace, som hun kaldte Pelle. Den opholdt sig helst i solen på mors veranda, medens hun selv broderede. Hun fik også en vild ridehest ved navn Sizi.

Som førhen beskrevet videreførte mor mormors berømte køkkentraditioner (på egen bekostning ligesom hun selv betalte tjenestefolkenes lønninger). Vinene blev direkte importeret, og hun aftappede dem selv.

Mor var omkring de tredive, hun var livlig, lattermild, dygtig, gæstfri og utroligt udholdende. Hun overkom at føre hus, tilse arbejderfamilierne og være først oppe og sidst i seng samtidig med, hun fulgte med i gæsternes tennis, golf, ridning og badning, men hun forsømte aldrig nogensinde os børn. Mor elskede blomster og satte dem selv smukt i vand, der var altid friske blomster i alle stuerne. Hun nåede at læse og sy meget ind imellem hendes mange gøremål. Til os tegnede og syede hun engang hver en lille rektangulær klud med en lille sjov figur på, og de blev ophængte på væggene ved vore respektive senge, hvor de altid forblev. Hun døbte figurerne under ét »Lille visse-pisse-dreng«. De skulle beskytte os og indgive os en tryk søvn (jeg havde mange frygtindgydende mareridt).

Mor, Mons og jeg elskede at spise ude på salens balkon i milde somre, men det foregik mest, når Stosser ikke var hjemme, for han afskyede at spise andre steder end i spisestuen, hvor han ville, at hver middag begyndte med suppe og endte med hans egen fine frugt.

Tit og ofte fulgte jeg mor på sygebesøg bærende på en kurv med kaffe, ris og andet godt. Mor medbragte sin sorte lægetaske, og det lykkedes hende enten af diagnosticere alvorlige tilfælde til videre behandling eller at helbrede store og små. Arbejderfamilierne elskede hende og havde fuld tillid til hendes lægekundskab, som hun havde erhvervet sig grundigt igennem at have læst med min far, indtil han blev læge.

Jeg var ikke ret gammel, da mor forærede mig mit første dværghønsepar. Fjerkræ interesserede ikke Mons. Stosser lod mig få en lille indhegning ved siden af den store hønsegård i parkens udkant overfor avlsbygningerne og møddingen. Dette ene dværghønsepar formerede sig efterhånden, så jeg endte med at have en stor flok.

Hønsehuset lavede jeg selv af en trækasse fra Adams Flyttelæs, værktøjet lånte jeg hos godsets flinke tømrer, August, i hvis værksted jeg op igennem årene fik lov til at skære hestehoveder i træ med min dolk og fabrikere lædertasker, som mor elskeligt bar til sit bytøj.

Hønsehuset var selvfølgelig temmeligt primitivt, men effektivt. Den grønmalede kasse hvilede på mursten for ikke at få fugtig bund, låget eller taget belagde jeg med vandtæt tagpap og fastspændte det til kassen ved hjælp af læderlapper af kasseret seletøj, som jeg erhvervede hos August. Det var praktisk at kunne åbne hønsehuset for oven, idet jeg med lethed

kunne muge ud under de hønsepinde, jeg havde sat op og i de kolde vintre nedsætte og udskifte et selvkonstrueret varmeapparat, der bestod af en zinkspand med kogende vand med en større zinkspand omvendt over, som bevarede dampen indenfor. Hønsene havde en lille dør, som jeg havde savet ud af kassens facade, den var fastgjort med læderhængsler. En lille træstige (et bræt med fastsømmede tværpinde) førte ned til jorden, og gjorde det bekvemt for de små høns at spadsere op og ned.

Mons hjalp mig af og til om vintrene med at promenerer hønsene, medens jeg muggede ud. Hun styrede flokken med en lang pind. Mor mødte hende en dag og spurgte, hvad hun foretog sig, og hun svarede resigneret: »Hanne har sagt, at hønsene skal gå tur for at få røde kinder«.

Iøvrigt var det en fin forretning, fordi jeg fik lov til at blande deres foder af køkkenaffald, mælk og klid, foruden det korn, jeg tog fra gården. Når det var koldt, fik de denne næringsrige kost lunken.

Siden forærede mor mig en and og en andrik. Anden åd sine egne æg, hvorfor jeg snuppede dem nylagte under hende, og lagde dværg-skruehønerne på fire æg hver. Om efteråret havde jeg fyre slagtefærdige ænder, som jeg ligesom dværghønsene solgte til mor, der påstod de var bedre end andetsteds fra, fordi denne fodring gjorde dem velnærede, men uden for meget fedt.

Æggene, som de små dværghøner lagde, solgte jeg på torvet i Hälsingborg. Det var gartner Gustavsons søster Sofia, der besørgede det sammen med det ugentlige frugt- og grøntsagssalg. Æggene gik som varmt brød, og de er, ligesom dværghøns, særdeles velmagende.

Mor aftog alt mit slagtefærdige fjerkræ, og min sparebøsse blev efterhånden vægtig, men det var ikke altid lige let selv at fortære de dyr, jeg havde passet og snakket med dagligt.

Jeg husker specielt en middag til hvilken, jeg i hast måtte slagte nogle dværghøns, fordi Prins Aksel og Prinsesse Margaretha kom med meget kort varsel. Blandt de dværghøns, der blev ofret var en kylling, som hverken udviklede sig til hane eller høne, hvorfor den fik navnet »Byting« (skifting på dansk). Da den blev serveret sammen med sine lidelsesfæller omgivet af flødesauce i et lågfad, genkendte jeg dens kropsbygning og til mors enorme forbløffelse, takkede jeg nej, hvilket normalt var uhørt for min gevaldige appetit.

Som barn forstod og talte jeg fjerkræ-sprog (og forstår det vel nok endnu). Derfor var det, jeg skulle foredrage med hønse-sketches for at underholde gæster. Sproget har langtfra et righoldigt vokabularium, men det er fuldt ud dækkende.

På en af vore årlige udenlandsrejser fik jeg i en park i Palermo i Italien konstateret, at hønse sproget er internationalt og gælder samtlige racer. I parken var der et meget stort og kunstfærdigt smedejernsbur, hvori en

fornem og sjælden race hvide høns spadserede omkring. Jeg galede som en hane, og samtlige høns blev vakse, og da jeg kopierede en hanes klukken, når den tilbyder sine høns et fund af en lækker, fed orm eller lignende, kom alle hønerne benene, så nær de kunne komme lyden for buret. Hanen gik fornærmet omkring på afstand, indtil jeg skurrede en elskovsyg hønes strubelyd, når hun samtidigt keder sig. Da kom han spænende og bremsede forfjamsket op foran burets tremmer. Til slut fik jeg hele flokken til at gå i dækning ved at udstøde varselslyden for at rovfugle eller rovdyr er i sigte.

Monne og jeg foretrak at være sammen alene. Vi tegnede, malede akvarel, passede vore haver og gjorde øvelser i trapez og ringe. Vi spillede i selvpfundne komedier, hvor Monne var fru Snip, som havde et lyserødt, rundt konditori i byen og gik med lilla-lakerede negle, jeg forblev Hanne Hage, men i voksen stand som godsejer. Men en gang imellem legede vi med gårdens drenge (aldrig med piger eller dukker). Det værste, vi vidste, var at blive bedt ud til børneselskaber på de andre godser.

Godsets knægte var røgterens og staldkarlens sønner samt inspektør Månssons 3 drenge, for datteren Lucia var ældre end os. Den drengebande, jeg qua min højde, drøjde og styrke, blev anfører for, syntes det var morsomt at deltage i de drabelige slag mellem røver og soldater, som vi organiserede. Mons var vores mascot, hun sloges aldrig, men bedømte slagenes udfald og deltog ivrigt i maskeringen, hvor vi malede drengene og os selv med skægstubbe eller overskæg og tog brogede skærf om hoved og talje.

Min lederpost gjorde jeg mig fortjent til ved at få en dreng ned at ligge og sætte mig på ham, medens jeg gik i lag med den næste og så videre. Enkelte gange morede vi os alle sammen i den gymnastikkonstruktion, Stosser havde opsat til os i parken tæt ved, hvor vi havde vore haver.

Fru Månsson var dansk og var i sin tid kommet til Rådebäck som kokkepige, der traf hun Månsson. En dag spurgte mor hende, hvorledes det gik med Lucia's konfirmationsforberedelser, hvortil fru Månsson svarede friskt; »Tak det går udmærket, bortset fra et lille uheld«, og da mor undrede, hvad det kunne være, sagde fru Månsson upåvirket; »Jo ser Hofjäremästarinnan prästen hængte sig!«

En dag, hvor Rådebäck var fuld af gæster, var Mons og jeg alene i trapez, tov og ringe, og da jeg slog en svalerede brast tovene, og jeg styrtede på hovedet ned i jorden. Uheldigtvis brækkede jeg et nøgleben og det holdt hårdt ikke at græde, fordi bensplinten stak ud under huden. Mor ringede til en læge i Rå, medens den kongelige skuespiller Johannes Poulsen gjorde alt for at muntre mig, og så kørte vi til lægen i mors Ford, dér fik jeg lagt armen i gips, og vi susede hjem igen, hvor gæsterne ventede på deres værtinde.

Stosser havde i sine yngre dage en overgang været sirupsmager i Amerika, hvorfra han hjembragte frø til cantaloup meloner og søde majs, der trivedes under gartner Gustavsons hænder. Stosser var en stor frugtkender, og hver middag endte med store Doyenne de Comis pærer, blå fintskallede druer og alle arter æbler og nødder eller meloner.

Om vintrene fik Monne og jeg tilladelse til at besøge frugtkælderen, et rum i gartneriet, med en dør ind til hylder med æbler og pærer fra loft til gulv på alle væggene, men det var på betingelse af, at vi holdt os til de store madæbler, såsom Cox Pomona og lignende og holdt fingrene fra Cox orange, Gravensten, Pigeon med mere, men med skam at melde overholdt vi ikke altid forbuddet.

Gartner Gustavssons søster stod for broderens husholdning, fordi hans yndige kone led af leukæmi. Sofia bagte vafler af pandekagedej, og de blev klæge og tunge som sten, hvilket ikke forhindrede os i at elske dem, og det gik ikke ud over, hvad mor frygtede, vores fortræffelige appetit. Når vi fik færtten af, at det var bagetid, smølede vi ligesom tilfældigt forbi Gustavssons køkkenvinduer, og det var aldrig forgæves. Per invitation stod vi afventende foran vinduet, medens Sofia bagte, og vi fik medlidenhed med fru Gustavsson, som lægen søgte at holde i live igennem dagligt at lade hende spise en rå kalvelever, og disse bævrende, blodige stykker stod på køkkenbordet og mindede om hendes snarlige endeligt.

Vi fik også lov til at rasere bærbuske, blommetræer og det kæmpestore gråpæretræ i køkkenhaven, og indimellem gav kokkepigen os på vores anmodning, tykke humpler rugbrød med svinefedt og køkkensalt eller pølse, som vi spiste i det fri med saftvand til.

Hver søndag fik vi hver 25 øre, enten til at spare op eller til slik, men vi fik desforuden ét stykke fyldt chokolade hver. Det hændte, vi havde sparet op; så vi kunne invitere mor og Vinna i biografen i Hålsingborg til en eftermiddagsforestilling med hujende børn og kiosk-slik, som mor gav.

Mons og jeg var nok lidt mærkelige på mange punkter, for eksempel når valget stod imellem eftertragtede ting eller blot et stort eller mindre æble, kom vi næsten op at skændtes om, hvem af os der skulle have det dårligste, for begge ville, at den anden fik det bedste, og ingen af os ville give efter.

Foruden købmanden oppe ved landevejen, var der også en »handlare« i Fortuna, som Stosser var meget imod, at vi købte noget hos, fordi han solgte importerede æbler. Til en af mors fødselsdage havde vi sparet sammen til at købe hende to porcelænsvaser, de var ens, men den ene havde dybtblå bund og den anden vinrød, begge havde forgyldte mønstre i glasuren. Typisk for mor stillede hun dem minсандten op på hver sin side ovenpå det antikke klædeskab i hallen, og der lod hun dem stå. De kan ikke have passet ind i helheden, for vi har sikkert ikke betalt mere end 1 krone hver for dem.

Mor var ikke alene den varmeste, kærligste og sjoveste mor, man kunne forestille sig, men hun opdrog os også til høflighed, ærlighed, pligtfølelse og ordholdenhed samt forbud om nogensinde at skyldes eller låne. Morfar havde lært sine børn, at de hverken måtte låne eller låne ud, eller endog kautionere. Hvis de kom ud for, at nogen ville låne en sum af dem, skulle de nægte, men samtidigt forære vedkommende for eksempel 100 kr.

I alvorlige ting var jeg lydig, jeg var lige begyndt skolen, da jeg var i besiddelse af 4 øre og længtes grusomt efter en karamelslikkepind med chokoladeovertræk. Jeg gik den lange vej op ad alléen til landevejen, hvor »handlaren« lå og erfarede, at jeg manglede én øre i at få mit ønske opfyldt. Købmanden ville sætte den ene øre på »Borgens« regnskab, det ville Hofjägeremästeren sikkert ikke tage sig af. Det kom overhovedet ikke indenfor mine begreber, at man kunne falde for fristelsen, så jeg stavrede hjem igen med mine 4 øre.

Mor elskede at gå på jagt, og hun skød godt, men Stosser kunne ikke lide, at damer deltog, derfor stod hun pænt bag diverse jægere til andres og egne jagter, men for at kompensere lidt for sit forbud tog han os alle tre med på rågejagt for at fejre Mors Dag. Vi gjorde meget ud af Mors Dag med blomsterpyntet morgenbakke, for den dag måtte mor ikke stå tidligt op som ellers. Vi lagde vers, vi havde digtet og smykket med farvelagte dekorationer på bakken, og om eftermiddagen kørte vi alle til en fjern skov, hvor mor fik lov til at skyde alle de råger, hun ville, og bagefter holdt vi picnic i den del af skoven, hvor der ingen råger var, og bunden var dækket med græs. Picnic'en bestod altid af persillekyllinger, dildkartofler og jordbær. En af disse rågejagter henrykkede Mons og mig i høj grad, fordi den stilfulde Stosser gik med åben mund, medens hans søgte efter fuglene i trækroneerne, han sigtede og plask faldt en stor rågeklat lige ned i hans mund under moustachen.

Sommeren efter det forår, hvor vi var kommet til Sverige, fyldte jeg 6 år, og efter sommerferien kom jeg i »småskolan« oppe ved landevejen. Jeg var glad for mit lysebrune lædertornyster med Hanne Hage påtrykt i mørkebrunt.

Chauffør Malmros datter Greta og jeg fulgtes ad til og fra skole. Om efteråret og vinteren, hvor den lange allé var opløjet og mudret af roekørsel, kunne det være en mindre nem tur, men skolen lå ikke så langt fra Rådebäck's allépillers. Jeg husker, at jeg altid håbede, at min far ville komme mig i møde i alléen og vente på mig med sine udbredte arme, så jeg kunne flyve lige ind i hans favn, som jeg havde plejet.

Det var en lidelse ikke at være påklædt som de andre piger, der kom i deres almindelige tøj med træsko og tørklæder om hovederne. Mit tvungne skoletøj var en marineblå todelt matrosuniform med lægget nederdel, matroskrave og hat samt håndsyede snørestøvler. Hatten, hvorpå der stod

Sverige på et silkebånd, befriede jeg mig for og gemte bag en af alléens piller for at finde den igen og tage den på forinden hjemkomsten. Vores madpakker var også forskellige, men det gjorde mindre, for Greta og jeg byttede. Hun ville hellere have mit lækre smørrebrød med smør, røget rensdyrskød og deslige, og jeg kunne lide hendes tommetykke pandekager med margarine.

I timerne sad jeg bag røgterens datter og morede mig ved at se, hvorledes lusene kravlede rundt på hendes barberede nakke under det kortklippede hår, men det morede mig mindre, da Vinna opdagede lus i mine lange mørke slangekrøller, og jeg smittede den to-årige Mons, som mor udtrykte det; »Der sad en lus på hvert af hendes tre lyse hårstrå«. Vinna gik i kamp med karbolvask og finkæmning uden sejr for mit vedkommende. Slangekrøllerne røg for et pagehår.

Siden rykkede Greta og jeg med vores klasse op i »Gantofta Folkskola«, der lå overfor det blå spøgelseshus og dobbelt så langt væk. Der hørte jeg op, da Monne var blevet skolemoden, fordi vi fik en privat lærerinde, Frøken Engfors, som kørte fra Hälsingborg til alléen i bus og spadserede gennem alléen. Hun tog afsted efter frokost.

Frøken Engfors, og siden hendes efterfølger, frøken Rossell, læste med os, begge i hver sin klasse. Ved eksamenerne kom autoriserede fremmede censorer. Ingen af os var overdrevent skoleinteresserede, vi havde så meget andet i hovederne, men Mons var meget intelligent, jeg derimod læste mig op i sidste øjeblik førend eksamen. Dagen i forvejen lærte jeg hele den engelske grammatik udenad og imponerede mor og lærerinden ved at rable den flydende af mig overfor censorerne, men da mor hørte mig i sommerferien, havde jeg glemt det hele igen.

Mons var et vidunderligt barn, yderst begavet med en rap replik, allerede som ganske lille. Hun var ikke ret stor, da hun en dag gik tur langs stranden med mor, og mor sagde; »Kan du se Mons, at de opskyllede små vandmænd ligner geléklatter?«, hvortil Monne nikkede stumt. En stund herefter sagde hun til mor; »Kan du se mor, at de små vandmænd ligner geléklatter?« Mor svarede; »Men det var jo min idé«, og Monne replicerede omgående; »Ja, men jeg har fået den af dig!«

Onkel Bøje havde foræret os hver sin skildpadde, som levede i en lille mergelgrav nedenfor de nederste piller på den anden side vejen. Mons døbte sin de Medici Hansen.

Hun var en original, meget personlig og tillige et sødt, venligt og morsomt barn. Jeg husker end ikke, at hun var uartig. Sidenhen udviste hun en overordentlig udviklet selvbeherskelse, hvor alle andre ville græde, tvang hun sig til at synge sig glad igen.

Mons var den fødte gourmet, og når hun til sin fødselsdag fik lov til at

vælge menuen blev den raffineret, og hun sluttede; »Til dessert skal alle have vanilieis med varm chokoladesauce for Hannes skyld, men jeg skal have pleskner til at dyppe i rødvin«.

Som helt lille var Monne svagelig, hun led af for megen syre i blodet, hvilket foranledigede høje feberanfald, hvor hendes nakke blev stiv. Mor var ude af sig selv af bekymring, og når feberen faldt kom hun ind med et smykkeskrin med små smykker, som Mons måtte vælge et af. Ind imellem ønskede jeg – der var stærk søm en okse som barn – at også jeg kunne blive syg for at vælge et smykke. Jeg måtte nøjes med at holde en kedelig diæt i et helt år, fordi jeg fik mavekatar, da jeg var 11.

Apropos sygdom husker jeg en vinter, hvor hele huset lå virkesløst hen på grund af en influenzaepidemi. Som altid, når der var brug for hende, var Mor Else på pletten. Hun passede alt og alle, indtil de fleste var kommet på benene, men et tilgav hun ikke sig selv, pligt og ordensmenneske, som hun var, og det var, at hun en af dagene havde glemt at lukke mine dværghøns ud. (Deres dør blev lukket om aftenerne af hensyn til ræv og mår).

Mons og jeg var så forskellige som tænkes kan, især af udseende. Som barn var hun lille og rund med blondt hår og store grå øjne med stjerner i, de var formede som staldvinduer. Monnes næse var lille og lige, og hun havde en fyldig mund i det runde ansigt. Hun endte med at vokse sig meget smuk og have en fuldendt figur. Hun blev aldrig ret høj, men var meget finlemmet og graciøs. Jeg var høj, mine 172, da jeg var tretten, men så voksede jeg heller ikke mere, indtil da var jeg meget godt i stand. Som før nævnt var mit hår mørkt kastaniebrunt, men en overgang var vi begge sommerlyshårede. Da Mons fik sin endelige hårfarve blev hun askeblond med et svagt rødligt skær i solen. Mine øjne var blå og let skråtstillede over høje kindben, min næse var smal, men komplekserende stor.

Monne var altid sirlig og net i tøjet, hvorimod jeg var plettet og sjusket med mit tøj, så modsat Mons, (der allerede som lille rettede den hat, hun fik på, så den sad koket på sned), interesserede tøj mig ikke det mindste. Jeg befandt mig kun godt i min udendørsoverall, som holdt til alle mine gøremål. Vinna, som passede vores tøj, sagde på et sent tidspunkt opgivende til mor; »Hanne bliver aldrig ordentlig!« Det kom nu ikke til at passe, tværtimod, men min ordenssans indfandt sig ikke førend i mit første ægteskab, fordi min mand overgik mig i sjuskeri.

Mons og jeg var trods aldersforskellen ualmindeligt nært knyttede til hinanden. Vi havde ingen andre virkelige venner og var så vidt muligt sammen, selvom det nok ikke har moret Monne lige så meget som mig at skyde til måls med bue og pil og kaste med knive. På Rådeback grundlagde jeg mine fine samling dolke og knive. (Som jeg langt senere overlod Gustaf von Rosen på Oreby).

Vi talte udelukkende svensk sammen, indtil længe efter vi forlod Sverige. Mons spillede siden golf med mor, og vi spillede alle sammen tennis, roede, pilkede og svømmede. Om vintrene stod vi på ski eller kørte på en ponytrukken slæde. Mor og Monne stod på skøjter, men jeg havde for spinkle ankler. Hver for sig havde vi klavertimer og plastisk dans i Hålsingborg, og jeg havde ridetimer. Mons gjorde Mensendick-gymnastik med mor, da hun var meget lille. Når jeg drog afsted klokken syv til skole, kom hun ind i mors værelse, hvor de gjorde øvelserne efter grammofon. Efter at have redet en Shetlands pony, fik jeg udstationerede militærheste, og jeg red alene eller med Stosser, for mor var ophørt med at ride. Det ærgrede ham lidt, at jeg bedre end han kendte hver marks afgrøder.

Hver aften når mor og Vinna havde sagt godnat og slukket lyset, fortalte jeg Mons en af to selvopfundne føljetoner, som jeg digtede på stedet. En af dem hed »Kong Fingse og hans underjordiske rige«, og når Monne ikke rigtigt ville lystre Vinna, beklagede hun sig til mor, som ikke fattede, hvad der kunne være i vejen med det ellers så nemme barn, indtil Vinna stønnede, at der for hende intet var at stille op imod en eller anden magt ved navn Fingse, som Monne adlød blindt.

Vores første heste var to shetlandsponyer. Monne, der ikke som barn, brød sig om at ride, fik den rolige sortbrune hoppe, som hun kaldte, den »Den envisa ko«, og det var ikke misvisende, for dyret var meget stædigt.

De få gange, Monne red ud, var det et kongeligt skue, for det foregik på følgende måde; To drenge holdt i bidslet på hver sin side af den lille hest, og to hjalp Monne op at sidde overskrævs, vi havde ingen sadler, der passede. Monne steg op på en af morfars smukke bænke, og derfra blev hun nærmest sat på hesten. Derefter red hun med mishag en tur i skridtgang beskyttet af fem drenge, to ved hovedtøjet, en ved hver side, og den femte gik bagved.

Min shetlænder var en ualmindeligt onskabsfuld hingst, den var vild og meget smuk med sit blåsorte skind, og halen, der nåede til jorden. Claus gik tiere på bagbenene end på alle fire, så såre jeg red ham, og han benyttede lejligheden til at stampe mig over tærerne, når jeg gav ham hovedtøjet på. Han havde det med at snurre lynhurtigt rundt og lange mig et velrettet spark, aftrykkene af hele hoven sad som dekorative blåmærker på mine lår. Hvis man ikke var påpasselig, når man sad på den, vendte den lyssnart hovedet og bed en eftertrykkeligt i benene. I den periode var jeg blå og grøn og gul overalt på kroppen.

Det var en besynderlig hest, taget i betragtning, at heste normalt er bange for blodlugt, for en dag, jeg kom galopperende ud mod avlsgården, råbte karlene til mig om at vende om, fordi de var i færd med at slagte gris, men Claus var ikke til at styre, den stilede viljestærkt mod slagterbordet, hvor den døde gris lå og blødte ned i spandene til blodbudding og blodpølser.

Hingsten sørplede det spildte blod i sig som en tørstende. Karlene troede ikke deres øjne.

En gang ugentlig fik jeg ridetimer i Hälsingborg hos Rittmästare Ståhle, hvor jeg lærte i husarkassernen at springe på en stor hest i galop, at hente mit lommestørklæde op fra jorden i fuldt fart, at gøre hasarderede øvelser på hesteryg samt dressur. Rittmästare Ståhle vidste ikke, at jeg kun var 12 år, da han ville tilmelde mig en konkurrence for voksne, men da han spurgte om min alder, gik jeg glip af den, i stedet tilred jeg ungheste for husarregimentet og lærte dem at springe med eller uden sadel.

Min første store hest fik jeg foræret af mor, det var en smuk, langbenet fuks, som havde været springer. Dens navn var højst misvisende »Lilleput«, og jeg var lykkelig for den.

Stosser forærede os, da vi blev større, hver sin rødbrune pekingeserhvalp, fordi det var hunde, som ikke jagede. De voksede sig kønne i pels og farver.

For at forkorte skoletimerne, fandt vi på at lægge kranse af kager, kagechokolade og tørret frugt, eller hvad vi ellers kunne få lokket ud af kokkepigen foran lærerindens siddeplads. Der gik lidt tid med at takke og smage, og så gik der atter tid med at lege med pekingeserne. Af samme grund træk vi frikvartererne i langdrag ved at tage lærerinden med ned på høløftet, hvor vi havde en stiltiende overenskomst med forvalter Yngve Nilsson, om at han skulle være til stede. Han var en meget flot ung mand, og lærerinden ung og køn. Spillet gik ud på, at jeg, som var høj, rev kasketten af Yngve's hoved og smed den op til Monne, som havde stillet sig på den største høbunke. Hun smed den videre til lærerinden og så videre, medens Yngve for frem og tilbage for at få fat i sin kasket. Denne leg distraherede alle fra at se, hvor meget klokken var, hvilket jo var meningen. Afslutningen på høhopningen var clouet, for der passede Yngve på at lade, som om han ville snappe sin kasket fra lærerinden, og det endte til Monnes og min fryd hver gang med, at de rullede rundt i høet i hinandens arme.

Året rundt kom mindre velstillede personer, som var ensomme, og blev forkælet af mor i 8-14 dage, men ikke samtidigt. Der var mors venner fra Rom, maleren Axel Simonsen, Lala Fogt og Bies (Frøken Tobiesen), men også slægtninge og venner kunne forblive et stykke tid, såsom Stosser's moder, tante Emely, som endnu talte med stærkt belgisk accent (»det blaser på min nase«). Hans søster Dagmar og dennes døtre Emely, Alice og Sysser, hvis veninde Mette Lise van der Recke, der siden blev gift med billedhugger Rolf Schütze, (min lærer), modellerede både Monne og mig som buster, og langt senere skabte hun de fire bronzefrøer, der spydede vand i bassinet på Cornesel.

Stosser's broder Torben og svigerinde Magna kom ligeledes, og jeg husker, da deres ældste søn, Jørgen, var blevet student og ankom uanmeldt

sammen med kammeraterne Frederik de Jonquières og Knud Magaard. Mor inviterede straks de unge Eckström's og Hennings døtre og foranstaltede en middag med dans.

Mor Else og onkel Per kom med Christian og Tove, indtil hun døde. Bøje og Else Benzon kom i hans store motorbåd »Zimba« (Løve), og Niels og Lise Benzon kom i deres yacht »Flora Danica«, ligesom Tito Wessels og Hugo Hasselbalcks for de meste kom i deres respektive yachts.

Ad landevejen kom Lassens, når Anders og Frants var med, var det første sidstnævnte og jeg gjorde at fare op i salen, lægge os på alle fire i hver sin ende af rummet og så kravle for fuld kraft imod hinanden for at støde panderne sammen med et knald. Tante Jenny boede en tid lang i det røde gæsteværelse og uafhængigt af hende, kom Thyra og siden Axel, der boede i det blå. Der boede Christian også efter Toves død, hvor han blev sendt over til mor. Mors ungarske pensionsveninde, Idis von d'Oery, kom på længere besøg, ligesom mor besøgte hende i Ungarn på det eneste gods von d'Oerys havde tilbage efter første verdenskrig, resten lå i Rumænien. Mor fortalte, at der ved hver daglig middag, var taffelmusik fra et zigeunerorkester, som stod ude på plænen under de åbenstående vinduer.

Når der blev holdt week-ends på Rådebäck gik det festligt til. Jeg husker, at onkel Per og mor Else, Prins Axel og Prinsesse Margaretha, Prins René og prinsesse Margrethe de Bourbon de Parme, og hendes bror Prins Erik samt Andreas og Tove Hvass, kørte om kap i deres dejlige biler fra Hälsingborg til os, og den som kom først kørte op ad morfars hovedtrappe og næsten ind i hallen.

Monne og jeg satte i særdeleshed pris på Andreas Hvass, for medens vi var oppe for at byde snacks til cocktailen, sneg han sig altid ned til vores værelse, og når vi kom ned, lå der på hver hovedpude, i pæn rækkefølge, forskellige fyldte chokoladestænger fra »Adli« på Kgs. Nytorv.

Kronprins Frederik, Licka og P. Holm, Alice Danneskiold-Samsøe og Helle, Muus, Kaufmann's, Clara Møller, Johan Otto og Misser Raben-Letzau, kom blandt andre til week-ends, og til middagen kom Johannes og Ulla Poulsen fra deres sommerhus »Skansen« ved Fortuna og svenske naboer blev inviterede, der var mors veninde Gertrud Koch, søster til Brita Blixen-Finecke, som iøvrigt også var blandt gæsterne med sin mand Bis.

Rosenørn-Lehn's kom et par gange, og datteren Bitten betog Monne og mig. Jeg husker endnu hendes ceriserøde silkeaftenkjole med tilsvarende pumps. Hun var henrivende og meget chik.

Af andre svenskere, der kom til disse middage og selvfølgelig til jagt, var Ankarcronas, Wachtmeisters, Eckström's, Heñnings og Bondes.

I begyndelsen var Willy og Lif Norrie faste julegæster. Han var direktør for Det Kongelige Teater i København og vist nok forfatter.

Stosser og mor var selvsagt bedt ud både i Sverige og i Danmark, men mor, som ville være hjemme hos os, når vi vågnede, kørte altid sin Ford tilbage sent om natten eller tidlig morgen, i stedet for at overnatte, selv når, det som til hoffest, blev ud på de små timer, fordi en stor klynge venner derefter tog til medlemsklubben Adlon for at danse og spise spejlæg i madeirasky. Trods sin reumatisme kørte mor altid for fuld fart med åbne vinduer og til beskyttelse en sølvrvæv om hals og skuldre. Hun plejede at synge højt, medens hun for af sted. Vi elskede at sidde bagi, når vi alle tre kørte hjem fra et Danmarksbesøg.

Vores allernærmeste naboer var Fredric og Märtha Bonde på Örenäs. De førte stort hus, også for deres børn, som heldigtvis lå over os i alder, for som sagt, afskyede Monne og jeg at blive bedt til børneselskaber. Derimod nød vi at komme til Bækkeskov Strandgaard, Palstrup, Mosehøjvej, Stokkerup og Oremandsgaard, hvor der med undtagelse af Stokkerup var børn, som vi kunne lide (Lassens, Reedtz-Thott's, Kampmann's), men på Oremandsgaard havde tante Magna den idé, at børn – selv gæster – burde beskæftiges, vi blev derfor sat til at plukke ærter eller lignende, hvilket ikke morede Mons og mig, som særdeles vel kunne beskæftige os selv.

Stosser foranstaltede også dér, jeg tror til onkel Torbens fødselsdag, at samtlige børn lavede en friluftscirkus-forestilling.

Fredric Bonde var en dameven af rang, og han blev dybt betaget af mor. Det gav sig blandt andet udslag i, at han så godt som dagligt kom ridende om formiddagene, hvor mor havde allermest at bestille med husførslen. Disse uanmeldte visitter trættede hende ved deres hyppighed, og hun plejede at give pigerne besked på at undskylde hende med divergerende uop-sættelige gøremål, når han viste sig, men en morgen kom han tidligere end sædvanligt, og idet mor flygtede, bad hun mig om at finde på hvad som helst, om hvorfor hun absolut ikke kunne forstyrres, men hun blev knap så begejstret, da hun fik at vide, jeg havde ladet onkel Fregge udtrykkeligt forstå, at hun var på WC, selv fandt jeg det en grundmuret undskyldning.

En dag, hvor mor på ny »ikke var til stede«, holdt onkel Fregge sin kæmpehest an foran Stossers kontorvindue for at fortælle ham en nyhed, og jeg hørte ham på Stossers tvivlende holdning sige med aplomb; »Ta mej Fa'n, det är så sannt, som att jag sitter här annars får jorden uppsluga mej nu«, og i samme øjeblik sank kæmpehestens forben ned i et hul, som regnen må have udgravet under gruset.

Fregge var en internationalt kendt rytter, som deltog i de vanskeligste springkonkurrencer verden over. Han var ikke høj, men havde et uafviseligt smukt og aristokratisk hoved. Han var charmerende, men var blottet for det, man kalder sprogløse, hvilket var ubekvemt under hans mange

udenlands-ophold ved konkurrencerne. I Tyskland, hvor han overværede, at forhindringsgravene blev fyldt op med vand fra spande, sagde han; »Im Sweden sind alle grafen mit schlangen gefüllt«.

Monne og jeg kaldte aldrig onkel Fregge bag hans ryg for andet, end hvad han hilste alle med i stedet for at sige goddag. Han råbte altid oplagt og friskt; »Hej, hej, pang,pang!« i lifligt minde om champagneproppers knald. Han endte som enkemand med at tage sig af dage på sin egen raffinerede facon, han blev liggende i sin seng, og indtog udelukkende eet lille glas sherry dagligt. (Fregge var iøvrigt min senere svigermoder Sigrid Rosenørn-Lehns yngste broder).

Til mors fødselsdag 7'de august organiserede Stosser os og andre børn fra gården til at lave en forestilling for mor og gæsterne. Han instruerede os til at lave et cirkus eller foranstalte en vikingelandgang, og vi var udstyrede derefter.

Julen var altid vidunderlig, måske endnu mere end vore festlige fødselsdage, (hvor vi fik gaver og lov til at bestemme menuerne og dagens forløb), fordi det var en fælles fest.

Monnes og min jul begyndte lillejuleaften alene med Vinna. Det foregik i vores værelse, medens mor pyntede stuer og træ, hvilket Vinna hjalp hende med, når vi sov.

Vinna havde sat et lille rundt bord midt i rummet, og derpå stod et minitræ med minipynt og under det lå vore respektive gaver til hinanden. Så festede vi tre alene.

Den 24'de om morgenen havde Mons og jeg travlt. Vi satte fugleneg op på hovedbygningens fire hjørner, som dog hurtigt blev fjernet af Stosser. Dernæst fik fjerkræet ekstra lækker lun mad, og alle hestene i stalden fik hver en tyk skive rugbrød og sukker, undtagen gamle Lisa, der havde en mærkelig forkærlighed for et stykke smørrebrød med hårdkogte æg og ansjoser.

Julemiddagen var tidligere end normalt af hensyn til folkene, som både skulle nå at vaske op og klædes om, inden vi alle samledes i salen.

Stosser og mor tændte det meget store juletræ, som stod midt i hallen, og vi andre ventede ovenpå i mørke, indtil Vinna førte an ned ad trappen, hvor det strålende syn slog os i møde fra hallen. Under træet lå en masse spændende pakker. Akkompagneret af julesange, danske og svenske fra grammofonen, gik vi syngende hånd i hånd rundt om granen, derefter blev der drukket »julgløgg« med folkene, som også modtog deres gaver.

På det store marmorbord under spejlet i hallen, stod ostindiske fade i alle store dimensioner fyldte med julegodter, sydlandske frugter, tørrede og kandiserede og friske, ligesom der var store dybe skåle med alle former for nødder, chokolade og i særdeleshed marcipanfigurer. Hver pige fik et fad med alt, hvad der var, samt svenske juleblade og så ønskedes der god jul, og

de gik ned i køkkenet til kaffe og en mængde hjemmebagte julekager. Derefter var det familiens og gæsters tur til at finde gaver, pakke ud, forsyne sig af godter og blade og fortrække op i salen, som mor havde pyntet smukt, og gøre os til gode foran den buldrende kamin.

Når der lå tilstrækkeligt med sne den 25'de om morgenen, og så tidligt, at det var sort nat som regel med stjerner, kørte vi varmt klædt i slæde med klingende hestebjælder til »Julottan« i kirken. Alle de tilstrømmende bar fakler. Det var smukt og højtideligt, og det ekstra righoldige morgenbord med varm julekage lod sig smage ved hjemkomsten.

I mellem jul og nytår holdt mor julefest for alle gårdens børn. Det var hendes egen idé. I november og december var skabet, chatollet og gulvet i hendes værelse fyldt med gaver, som hun egenhændigt pakkede ind i julepapir og dedikerede. Hvert barn fik en fornuftig og en morsom gave, disse sidste strakte sig fra legetøj over kælker til ski, alt efter som hun og vi havde opsnappet ungerens ønsker.

De kom om eftermiddagen i deres fineste puds, og vi sang og dansede atter om juletræet til grammofonplader, men denne dag kun svenske. Bag efter fik de lov til at rasere træet for spiseligt, der var kurve med chokolader, net med tørrede figner og dadler med mere. De blev trakteret med varm chokolade og kold flødeskum, kringler og julebag, og så fik de foruden deres to gaver hver en masse godter med hjem.

Nytårsaftenerne var, efter svensk/dansk tradition, med lutfisk til dem, som satte pris derpå og kabliau med rogn, lever, persille og smørsauce med hakket hårdkogt æg eller sennepsauce og kogte kartofler. Til slut var der æbleskiver med hjemmelavet syltetøj, og jeg tror, der var dyreryg i mellem fisken og desserten, der som altid efterfulgtes af Stossers fine frugt. Juletræet blev tændt for tredje og sidste gang og dansedes ud.

Aftenen sluttede for Monnes og mit vedkommende efter, at alle havde spillet lotteri med gaver til vinderne og trøstegaver til taberne.

Til Sankt Hans, som i Sverige fejres med majfest, blev der i »Tobakskroken« på den anden side vejen, neden for de nederste indkørselspiller, opstillet en kæmpestor blomstersmykket majstang med fire blomsterkranser på et vandret kors i toppen. Nedenfor stangen var musikerne placerede, som regel en harmonika og en violinist. Mor, Stosser og vi samt vore gæster blandede os med gårdens folk og dansede så det fæg i græsset.

På gårdspladsen var placeret lange borde på bukke, dækkede med duge, hvorpå der i geledder i midten stod de enorme høje svenske »Spettekakor« ind imellem bagværk og bløde boller. Her blev, de som var for gamle til at danse, siddende og dyppede i kaffen, medens de dansende yderligere blev serveret øl og saftvand. Faldt det i med regn flyttede alle op i det store magasin, og dansen gik lystigt i det længste lyse døgn.

Sankt Hans bålene fra den danske kyst sås tydeligt over Øresund.

Så vidt jeg husker, var der jagt på Stossers fødselsdag med frokost, the for damerne og stor middag. Jeg fik lov til at være klapper, men det var for hårdt for lille Mons, der slet ikke var landligt anlagt.

Udenlandsrejser

Hvert år efter Monnes fødselsdag den 16'de februar rejste mor til Syden med os. Stosser tog med det første år, men derefter foretrak han sine Belgiens-ture alene.

Disse rejser blev lærerigt planlagt for, at vi kunne få set de forskellige landes seværdigheder. Vi opholdt os her og der, såsom i Wien, Bruxelles, Haag, Paris eller ved Loire floden etc. Et år var vi for eksempel på Elba et andet på Corsica eller Ischia eller Sicilien, forinden vi for en længere tid ad gangen, slog os ned på hotel Victoria i Rom, hvis beliggenhed nær Via Veneto og parkerne Monte Pincio og Villa Borghese var ideel.

I begyndelsen erstattede Freidig Vinna, som holdt ferie, og siden rejste vores privatlærerinder med, for at vi kunne fortsætte skolegangen i udlandet. Frøken Engfors fra Hålsingborg og derefter frøken Rossell fra samme by var begge unge og henrykte for at rejse. Vi fik set meget på disse rejser og lært en del foruden skoletimerne.

En gang, hvor vi opholdt os i Rom med Freidig, kom Kronprins Frederik (Frederik den IX) på en af sine hyppige romerbesøg. Mor var ikke parat den morgen, i og med han kom for tidligt for at hente hende. Derfor gik han lige ind i vores soveværelse, hvor Freidig i grå-beige trichocharmeuse-undertøj var i færd med at give Monne hendes livstykke på, og jeg kæmpede med mit. Det generede ham tilsyneladende ikke, at vi alle var i gang med vores morgentoilette, for han satte sig på en af de uredte senge og gav sig til at underholde Freidig, som tog det overlegent, at hun ikke var fuldt påklædt. De endte med at sidde og diskutere til den store guldmedalje, medens vi løb rundt med bare numser og legede. Freidig var en både intelligent og morsom dame (det var hende, der havde svaret en person, der spurgte hende, om den citron hun spiste, var meget sur; »Nej, sådan er mit ansigt altid«.) Dér fandt mor ham. Deres venskab holdt livet ud, Prins, senere Kong Frederik var umådeligt trofast, og det var mor også. Langt senere udvidedes venskabet med Dronning Ingrid og Dres. Hun var ligeledes enestående trofast. Oprindeligt var mor og kongen dus, men da han blev gift og kronet, fandt mor, det var mere korrekt at titulere dem. Dronning Ingrid døbte mor Basselina.

Mange år senere, da mor var enke og boede i Rom, blev Kongen og Dronningens efterårsbesøg en tradition.

En af mine afdøde bekendte, kammerherre Wern, som på daværende tidspunkt var kongens adjutant, fortalte mig, han på den årlige romerrejse

havde siddet bagi mors vogn, som kongen kørte i vild fart, medens mor dirigerede ham rundt i byens gamle smalle gader, og da han ikke lystrede, råbte mor ophidset; »Nej for pokker, jeg sagde jo til højre, Din ... Majestæt«. Adjudanten havde krummet tæer, men kongen skraldgrinede.

Rørende nok gik kongeparret med mor ud til Monnes og Dres grav, og efter mors død besøgte Dronning Ingrid, som var blevet enke, graven alene. Et år så hun, at det mimosatræ, mor havde plantet for Monne var ved at gå ud, og hun gav den daværende ambassadør besked på at lade plante et andet i dets sted.

Mor syntes, at Monne, som voksen, mindede om en mimosa, hvis følsomme blade trækker sig sammen ved berøring. I Italien gødes dette poetiske træ upoetisk nok med okseblod.

Vore rejser i den strengeste nordiske vintertid skyldtes sikkert, at mor ikke tålte klimaet for sin rheumatisme, og hendes evige længsel efter Syden, ganske som hendes forfædre.

Monne og jeg glædede os altid meget til rejsen, men for mit vedkommende glædede jeg mig endnu mere til at komme hjem igen. Lilleput blev longeret, og fjerkræet passet af staldkarlen og hans kone under mit fravær, og pekingserne tog kontordamen Ellen sig af.

Modsat Monne, som trivedes i byer, brød jeg mig inderst inde kun om landlivet på Rådebäck, og det blev forholdsvist tidligt planlagt, at jeg efter skolen skulle til Schweiz for at lære fransk, til England for at lære engelsk og til Dresden for samtidigt at lære tysk og studere kunst. Derefter skulle jeg være landvæsenselev, og mor ville købe Lilla Örenäs til mig (en yndig, mindre gård ved vandet imellem Ålebodarna og Bondes store Örenäs). Her ville jeg drive gården og male. Endelig var det meningen, at jeg skulle arve Rådebäck. Min lykkelige fremtid var fastlagt, men som det ofte kommer til at gå, skulle den forblive ønsketænkning. Monne havde ingen fast plan, hun var jo så meget yngre.

Vore udenlandsrejser, fra hvilke vi kom hjem til foråret, foregik mest med tog og en enkelt gang med flyvemaskine fra Malmø til Berlin, men vi måtte nødlande i Hamborg. Det var dengang, hvor maskinerne var meget små og ikke fløj hurtigere eller højere, end at man kunne rulle vinduerne op og ned som i en bil. Vingerne sad ovenover skroget og bestod af træstivere overspændt med en slags pergamentagtigt stof. Man sad i en enkelt række på enmandssæder, og flyet raslede, knirkede og vippede, så samtlige passagerer blev søsyge. Der var papirsposer til at kaste op i, og så smed de dem direkte ud af vinduet. WC'et i flyvemaskines hale bestod kun af et hul, hvor igennem man kunne se landskabet nedenunder.

Med togene var det en anden sag. De var meget luksuøse. Kupeerne havde to køjer over hinanden, så vi børn sov med hver sin voksen. Alt var af indlagte træpaneler, og stofferne var jernbanefløj i kønne farver med altid

rene nakkeservietter til at hvile hovedet på. Der var et fastgjort vinduesbord og et indbygget hjørneskab med servante, kande, tandglas og underneden en speciel konstrueret klapskuffe til »saucekanden«, hvis indhold, når den sattes tilbage og klappen slog op, hældtes ud på banelegemet. Spisewaggonen var festlig med fasttømrede spiseborde, der var dækket med lange hvide duge, blomster, glas og bestik. Det, som ikke var af glas eller tykt, men pænt porcelæn, var forsølvet. Tjenerne var i uniformer som på en restaurant. Maden var herlig og valgte efter menuer og vinen efter vinkort. På stationerne sloges dragerne om at komme til at transportere kufferterne på deres dertil indrettede vogne. Dragerne bar en speciel let genkendelig uniform, og der var mange unge mænd imellem, hvilket får mig til at mindes, mor fortalte, at hendes fasters selskabsdame var flersproget, men hun blev forvirret af nervøsitet for, at kufferterne ikke skulle nå i tide ind i deres tog i udlandet, hvorfor hun råbte drageren an, men i sin forfjamskelse blandede hun sprogene sammen, for hun råbte; »Vite, vite kleine boy!«, men blev alligevel forstået.

På Hotel Victoria i Rom blev undervisningen regelmæssig. Vi læste på hotellets mennesketomme tagterrace og nød godt af solen samtidigt. Regnede det, undervistes vi i vores store soveværelse ved et bord. For det meste spiste vi med lærerinden i hotellets spisestue, medens mor kom og gik, for hun havde så mange venner og bekendte i Rom.

Da Mons var ganske lille og sad på puder i spisesalen, vippede hun med stolen, så hun endte med at gå forover og klaske ansigtet ned i sin cremebudding, hvorved hun lo sin utroligt smittende latter, og vi andre lo med, men så lille hun var, trængte hendes perlende latter igennem og fik alle i spisesalen til at le, og de fjerneste borde anede end ikke, hvad de lo af.

Medens vi var i skole om formiddagen, kom mor altid for at se til os et øjeblik, og det hændte ikke sjældent, at hun havde en gave med til os hver, iberegnet lærerinden. De strakte sig fra chokoladepåskeæg til ægte ciseleerede guldfyldepenne.

Mor viste os kirker, ruiner, katakomber og museer om eftermiddagene, og frikvartererne tilbragte vi som regel i de dejlige store parker med friluftsmarionetteater og kiosker med forfriskninger, eller vi så de store springkonkurrencer. (Concorso Hippico).

I begyndelsen var der naturligtvis langt flere hestekøretøjer end biler i Rom, men hvert hotel havde sin dekorative minibus eller en salonvogn forspændt med heste, som holdt ved stationen for det tilfælde, at der kom rejsende, som de kørte til deres respektive hoteller. Udover hestekøretøjstaxa, var der hvidløgssduftende sporvogne, som langt senere udskiftedes med busser.

Apropos hestevogne gik den berømte rytterske Louise Hasselbalch, født von Plessen og moder til Varvara Heyd en dag på Via Venneto, da en

afrakket droschehest løftede hovedet og vrinskede efter hende. Det viste sig at være en af hendes springere, som hun havde solgt, idet den ikke længere var i topform. Det var flere år siden, men den genkendte hende midt i menneskemængden. Derefter solgte hun aldrig mere sine heste, men lod dem slå ned, når de ikke var duelige længere til at springe i de store internationale konkurrencer. Vi så både Louise og Varvara deltage i Concour d'hippique. Louise red et dynamisk muskelbundet af en hest med venstre hånd, fordi hendes brækkede højre arm var i gips. Den trettenårige Varvara red strålende imellem lutter voksne, mest officerer.

Om søndagene blev lærerinderne tilbudt enten at holde fri eller at foretage ture med mor, hendes bekendte og os. De valgte næsten altid at være på egen boldgade.

Disse søndage var herlige, en stor flok kunstnere, intellektuelle og diplomater, deriblandt maleren Axel Simonsen, overretssagfører Andreas Basse og hans kone, malerinden Marie Basse. Bies (Siggi Tobiesen) Lala Fogt, maleren Thyge Bendix og hans kone Lili Bendix. Vi samledes for at drage på ture, der enten blot var en medbragt picnic på Campagnen, eller det gik med tog og hestekøretøjer til Villa Adriana, Tivoli eller Nemi Søen. Tæt ved denne smukke søs bjergskrænt lå et lille trattoria, hvis loggia gik helt ud til skrænten, så man kunne kigge ud mellem dens vinløvhang og ned på søens dybtblå flade.

I loggiaen blev der opstillet et meget langt bord med rødternede duge, baststole blev sat omkring det, og det dekoreredes af store brødkurve med friskskårne, tykke skiver landbrød. Imellem disse stod der Chianti bastflasker.

Vinløvet over loggiaen gav en behagelig skygge og kastede solpletter over de opstemte frokostgæster, som først af værten fik bragt hver en stor dyb tallerken, topfyldt med spagetti i tomatsauce. De rødternede servietter blev knyttede om halsene, forinden vi gik i gang med gaffel og ske.

Værtinden, som stod i køkkenet, bød på ovnstegte lammeribben og kartofler, krydret med hvidløg og rosmarin og hertil frisk, hel spinat.

Stemningen steg hos de spisende, alt som måltidet skred frem. Efter diverse oste kom desserten, som var Immerbær i Marsala og derefter kaffe og værtens hjemmelavede likør, hvis glas så rimede ud i kanten, fordi han dypede dem i melis før serveringen. Nu blev der deklameret, sunget, holdt taler, fremsat digte og fortalt historier, inden vi i samlet trop vendte tilbage til Rom og skiltes i den sene eftermiddag.

Mor var bekendt med den berømte original, fru Dinesen, som oprindeligt var en dansk bondedatter, der havde arbejdet sig udenlands og op til at skabe sig et hotel i Rom og siden et andet i Venedig.

Som voksen aflagde jeg hende en visit, når jeg var i Rom, og mor, som selvfølgelig var med, spurgte hende en dag, hvad hun skulle have på

samme aften, hvor hun skulle til premiere i Operaen. Fru Dinesen svarede med sin ophøjede ro og sjællandske dialekt; »Jeg vender såmænd bare min kuffert en gang hvert hundrede år, og så er jeg altid iført sidste skrig«.

Mor kunne en masse historier om hende, som hun fortalte, medens hun kopierede hendes særegne væsen og udtale. Kongen ville altid høre de sidste nye. Han satte så megen pris på fru Dinesen, at han besøgte hende, når han var i Rom, og fru Dinesen havde besluttet, at hun ville leve til hun blev hundrede år, hvor kongen ville give hende en medalje, men ældre ville hun heller ikke blive, og det gik i opfyldelse.

Mons og jeg var ens klædt i mange år (lige til jeg kom i pension i Schweiz) trods aldersforskellen. Vores pelse, dragter og frakker blev syet af forskellige skræddere i Hälsingborg ligesom mit ridetøj, medens kjolerne blev syet i en butik på Via Veneto i Rom og var af silke. Vi var altid omklædte til middag med silkekjoler om sommeren og fløjlskjoler med hvide kraver om vinteren, og dertil bar vi halvlange hvide silkestrømper og laksko.

Det år, jeg nærmede mig konfirmationsalderen, spurgte mor mig, om jeg ville konfirmeres af religiøse grunde eller for gavernes skyld, og siden jeg svarede, at det nok mest var for gavernes skyld, forærede hun mig sit guldarmbåndsur, men hverken Mons eller jeg blev konfirmerede.

Farvel til Rådebäck

Det sidste forår i udlandet glædede jeg mig som altid ovenud til at komme hjem til Rådebäck, men da styrtede min verden i grus. Mor og Stosser skulle skilles efter ni års ægteskab. Monne tog det ikke så tungt, hun kedede sig vist lidt på landet, selvom hun naturligtvis var bedrøvet, men ingen af os viste det udadtil af hensyn til mor.

Mange af arbejderne, deriblandt Yngve, ville sige op, fordi mor rejste, og de fleste af pigerne ligeså.

Denne sidste tid gik med afskedstagen. Det var slemt at sige farvel til mit paradis og alle menneskene der. Min ridehest blev skudt, da jeg var angst for, den skulle falde i gale hænder, hvis den blev solgt (shetlandsponyerne var forlængst forærede bort til en nabo med børn). Vores to pekingesere blev fordelt mellem lærerinden frøken Rossell og kontordamen Ellen Persson. Mors spaniel blev skudt, og jeg tror katten med. Mit fjerkræ forærede jeg staldkarlens.

Vi tog farvel med vores elskede Vinna. Hun flyttede til Stockholm, hvor hun blev barnepige for Lupino, Antonio og Elsa di Soragnas eneste søn. Faderen var ambassadør i Stockholm på daværende tidspunkt. Vinna døde dér efter en hjernesvulstoperation.

Adams flyttevogne hentede mors indbo, som blev opmaganiseret i København. Vi sagde et sidste farvel til Stosser og kørte i mors Fordvogn med det nødvendige bagage til Mosehøjvej 4 hos Mor Else og onkel Per.

Mosehøjvej 4 og Ruslandsrejsen

Det var sommeren 1935 eller 1936, vi boede en tid på Mosehøjvej for derefter at drage til Norge sammen med Mor Else. Min 14 års fødselsdag blev fejret den eneste dag, vi opholdt os i Oslo, forinden vi gik ombord i »Empress of Australia« en cruiser i luksusklasse, som med sine engelske og udenlandske passagerer krydsede mellem Oslo, Helsinki, Leningrad, Danzig og København, inden den sejlede hjem til Storbritannien. Hvert sted gik vi fra borde og foretog sightseeingture vidt omkring. Længst tid blev vi i Rusland, hvor vi efter at have set alt, hvad der var værd at se i Leningrad, tog det bredsporede, gammeldags overdådigt udstyrede tog til Moskva. Der boede vi på et fordums luksushotel, som nu var forfærdeligt ramponeret, revolutionen havde sat sine spor og det grundigt. Hotellets ydermure var fulde af skudhuller og revner. Balkonerne hang lodret, kun fastholdt af deres forvredne jernstativer, eller de var helt skudt væk.

Indvendigt var den enorme halls vægge fra det høje loft til gulv beklædt med spejle, som var revnede eller knuste eller manglede helt.

Udenfor måtte ingen turist færdes alene. I klynger på 8-10 stk. fik vi hver en vagt, der også fungerede som guide i museer, slotte og på de kolossalt brede boulevarder, som oprindeligt var beregnede til, at ti forspand kunne krydse hinanden ugenert. Her marcherede hære af kraftige kvindelige soldater (et af deres lår var på tykkelse med to af en velnæret normal kvindes).

Det, jeg erindrere bedst fra Rusland, er Zar-slottet og en af de fantastisk udsmykkede kirker, fordi der midt imellem guld, lapis lazuli og malakitsøjler var opstillet en flere meter høj træskærm, inddelt i ruder, som var belyst indefra, og hver rude viste en karikatur af Gud under skabelsen samt hans hviledag, hvor en overdimensioneret tå stak ud af en sky-dyner.

Undergrundsbanerne var selvmodsigende i al deres moderne marmorpragt, for hver station var i forskellige sorter og kulører, medens den enklædte fattige befolkning myldrede ud og ind af togene med konstant triste eller bistre miner.

Operabesøget i Moskva var uforglemmeligt, for Operaen stod som før revolutionen, og såvel den berømte russiske ballet som operasangerne var enestående. Lenin's mausoleum gjorde et vist indtryk med al sit blodrøde marmor. Inde i blokken steg man ned ad marmortrapper for at se den balsamerede Lenin's lig i en glaskiste.

Der var alenlange køer for at købe det daglige brød, og selv foran den butik, som solgte os de russiske sølv- og guldindvirkede kalotter.

Museerne var en stor skuffelse, for alle de gode billeder var enten gemt væk eller tilintetgjort, og i stedet hang der enormt store malerier på væggene forarbejdet på bestilling og med forbud om at male moderne. De forestillede naturalistiske scener af folkets undertrykkelse under Zar-regimet.

Moskva-hotellet's morgenmad var ikke just noget for englænderne. Den var, sandt at sige, også underlig, selvom vi danskere nød den. Det foregik klokken 7 morgen præcis i spisesalen til et tyvemands orkester. Vi blev bænkedede ved lange borde og begyndte med dybe tallerkener fyldte med kaviar, dertil the eller vodka. Derefter serveredes der røget stjør.

På skibet badede vi i swimmingpoolen, red på mekaniske sadler, spillede ping pong og forskellige andre spil, gjorde indkøb i butikscntret eller gik i biografen. Mad og vin var udsøgt, og orkestrene glimrende. Hver aften var der dans, hvor Mons og jeg dansede med hinanden. Vi fik førstepræmie til et maskebal, fordi Mor Else havde været forudseende med hensyn til denne luksusliners tradition, og mor havde gravet vore autentiske ungarske dragter frem af kufferterne hos Adam. De smukke dragter med dia-

dem og røde læderstøvler havde mor hjembragt fra et besøg hos Idis von d'Oery.

Mor og Mor Else faldt i snak med et pensioneret skotsk ægtepar, hvor han havde været oberst og læge. Doktor og mrs. Brown havde en dejlig villa med have i Bournemouth. De aftalte, at når tiden var inde for mig til at lære ordentligt engelsk, skulle jeg bo hos dem og gå på Kunstakademiet i byen.

Vi lagde til i København og forblev endnu en tid hos Mor Else og onkel Per. Mor besluttede, at hun ville køre med os børn til Italien med et eventuelt bosted for øje. Mor Else var bekymret over, at vi tre skulle så langt bort på egen hånd og uden nogen form for beskyttelse. Hun forhørte sig i Ambassaden, om der ikke var en eller anden, der skulle hjem til Rom, og som med os kunne få en gratis køretur. Det var der, og det var ingen anden end vores romerven, overretssagfører Andreas Basse.

Italien

Andreas Basse var den sidste barnløse efterkommer af en af de ældste ærkedanske slægter. Basse betyder vildsvin. Han var ulykkeligt gift med amatørmalerinden Marie Basse (født vist nok Løvquist). De var bosat i Rom, hvor han, efter have fungeret som overrettsagfører og en overgang som dommer i Danmark, blev ambassadeattaché sans portefeuille og advokat, derudover virkede han med ex- og import, og det er ham skandinaverne kan takke for deres bibliotek i Rom. Dres, som Mons døbte ham, og vi andre kaldte ham, var en meget intellektuel og vidende mand, især indenfor kunst, litteratur, historie og klassiske sprog. Han talte flydende italiensk med lidt accent og var en stor kender af Italien, specielt Rom, om hvilken han i en sen alder forfattede en kunstguide for viderekommende, men just, som han skulle til at færdiggøre værket, læste han i en dansk avis, at en anden var kommet ham i forkøbet.

Andreas Basse blev født den 10-5-1877 og var således omkring de 16-17 år ældre end mor, som dengang var nær de 40. Han var ene søn og havde to søstre, Caroline og Margrethe, denne sidste var gift med højesteretsdommer Bülow og havde en voksen adoptivdatter ved navn Lise.

Dres døde i Monte Catini den 19-5-1958 af en langvarig Angina Pectoris samme dato og måned som Monne, men 13 år senere.

Dres var en høj, mager mand med ædle ansigtstræk. Han havde et mildt og følsomt væsen. Hans hår lå som en hvid silkekrans om hans isse ovenover den høje tænkerpande. Hans næse var smal og krum og munden blid. Hans blå øjne bag brillerne var fulde af lune og humor. Han var ubetinget en smuk mand, og så havde han et venligt og beskedent sindelag.

Da Dres så mor for allerførste gang – henved 10 år før – i Rom, blev han straks indtaget i hende, men han holdt sine følelser for sig selv.

På denne lange Italiens-tur i mors bil, gik det op for Monne og mig, at mor og Dres var kommet til at holde inderligt af hinanden undervejs.

Vi standsede i forskellige byer i diverse lande, og Dres underviste os i, hvad vi så af seværdigheder. Vi boede på behagelige hoteller og spiste landenes specialiteter eller lavede frugt-picnic's på egnede steder på vejen.

Selvom vi omgående kom til at holde af Dres, tog det lidt tid for Mons at acceptere det kommende ægteskab. Til alt held havde jeg læst en svensk ungpigebog, hvor en datter ødelagde sin moders liv igennem at være i opposition til hendes andet giftermål.

Da vi ad lange og interessante omveje nåede Norditalien, lyste mor og Dres af lykke, og de betroede os, at de agtede at gifte sig, så såre Dres blev

fri, for hans kone modsatte sig en skilsmisse med næb og klør. Det kom til at tage lang tid og havde nær kostet Dres alt, hvad han ejede, og da skilsmis- sen omsider var overstået, blev mor og Dres viet i Bern i Schweiz, medens Mons og jeg forberedte en festlig middag til dem i hotelsuitens salon.

Vi havde fået frie hænder til at bestille menuen, og det benyttede vi os fuldt ud af. Resultatet blev en sjældent lækker middag. Vi havde pyntet det dugbeklædte bord med hotellets lystager og blomster, og vi havde købt to enorme chokoladehjerter med fyldte chokolader indeni. De var for bundne igennem en lænke af chokolade, og alt var pakket ind hver for sig i luende rød stanniol. Efter middagen improviserede vi en komedie, hvor Mons var forrygende som »Frøken Maud«, og den fik mor og Dres til at le mere end nogensinde.

Samme år vi forlod Rådebäck (som jeg i det stille sørgede over), endte vores rejse indtil videre på Hotel Lido Palace i Riva ved Gardasøen i Norditalien, og derfra gjorde vi sightseeings-udflugter.

Lido Palace var et pragtfuldt, gammeldags hotel med en enestående be- ligheden, fordi den lå på en mindre halvø, der strakte sig ud i den dybe klare stærkt blå og turkisfarvede sø, som var omringet af blånende bjerge. Hele halvøen var en smuk og skyggefuld park med steder, hvorfra man kunne bade eller sejle.

Mons og jeg opførte veritable, kunstfærdige undervandsdansen, som be- gyndte med et samtidigt hovedspring. Vi havde sølvbadehætter og sorte silkebadedragter med et kort skørt, og de andre hotelgæster fandt for- nøjelse i at være tilskuere, ligesom når vi stppede i takt ned ad den brede hoteltrappe, medens vi sang åla Andrew Sisters.

Vi gjorde bekendtskab med nogle af Riva's beboere igennem den tennis- klub, mor havde meldt mig ind i. Mons var såvel chaperone for mig som talisman for medlemmerne, der på nær klubbens formand, som var ældre, alle var unge mænd, bortset fra en pige foruden os.

Desværre kunne der ikke skaffes en ridehest i denne bjergegn, hvor kun små æsler og muldyr fandt fodfæste, bortset fra landevejene, som løb fra Riva i søens snævraste spids og langs begge dens tunnelrige sider. Søen udvider sig betragteligt i den modsatte og usynlige ende. Udsigten gennem tunnelbuerne var uforligneligt smuk, eftersom begge breder er bjergkæ- der. Mellem tunnelerne og efter dem lå små fiskerbyer ned til vandet på det mere eller mindre brede terræn mellem landevejen og søen.

På en af vore udflugter, hvor vi passerede den lille havneby Malcesine med dens tårn fra det 11. århundrede, spillede radioen i den store Ford, mor havde udskiftet sin gamle Ford med i Montreux i Schweiz, en smuk melodi, vi ikke før havde hørt. Den hed »Il sogno« Drømmen, og vi skulle ikke komme til at høre den igen, førend vor endelige adskillelse i vort italienske hjem. Netop som melodien var ved at høre op, standsede Dres

bilen på et sjældent smukt og åbent sted ved en olivenlund, der fra vejen sænkede sig i brede terrasser helt ned til søbredden. Vi stod alle ud for at nyde udsigten, som netop på det sted var vidunderligt smuk. Dres spurgte en olivenbonde om navnet på dette skønne sted, og vi fik at vide, at det hed »Val di Sogno« Drømmedalen, og bjerget bag os, der steg stejlt og ubeboet op fra vejens modsatte side var Monte Baldo, som om vintrene har snedækket top og om sommeren Edelweiss.

Mor og Dres blev straks forelskede i stedet, og Dres forhørte sig, om det kunne købes. Det kunne det, og olivenbonden blev ansat på det, som skulle blive til Cornesel.

På det store terræn var der, foruden fire hundrede oliventræer, gamle dekorative figentræer. Oliventræernes pasning var olivenbonden Micheles speciale, og han, hans kone Pina og lille søn Pierino blev de første, som flyttede ind i den nyopførte portnerbolig, hvor han også fungerede som portner og tillige som gartner til de mange blomster og frugttræer, der kom på Cornesel.

Dres fik Italiens daværende bedste arkitekt Fagioli til at opføre Cornesel, og han gik til opgaven med så megen ild hu og fantasi, at det, som skulle have været en normal mindre villa, blev et kæmpehus, overdådigt udstyret med marmor og træsorter indvendigt, hvilket fremgår af, at omegnen kaldte det for Palazzo Basse, og en Milano-avis skrev spalte op og spalte ned om Villa Garbo, som filmstjernen Greta Garbo havde ladet opføre i den helt store stil med to biografer og tyve telefoner med mere. Dette foranledigede, at da vi omsider flyttede ind, kom tyske turistbusser valfartende og holdt på vejen udenfor den høje mur af rå sten, som blev bygget om hele grunden. Turisterne stod på sæderne og råbte taktfast ovenover det åbne bustag; »Garbo, Garbo, Garbo«, hvilket trods muren, var temmeligt ubehageligt, fordi huset lå højt.

I al den tid, det tog at få bygget Cornesel, boede vi om somrene på Lido Palace i Riva og en enkelt gang på et pensionat nær Malcesine, for at mor og Dres kunne tilse byggeriet, og om vintrene på et mindre hotel overfor arenaen i Verona. Ind imellem gemmenkrydsede vi hele Italien pr. bil. Dres blev vores skolelærer, og vi læste dagligt med ham, undtagen når vi var på rejse, hvor han underviste os i alt, hvad vi så og hørte os bagefter for at se, om historie, kunsthistorie og den stedlige geografi var sivet ind.

På en af disse rejser inviterede mor og Dres hans søster Margrethe, som da var blevet enke, med på en tur ned igennem hele Italien fra nord til syd.

Tante Margrethe var en middelhøj dame med samme ædle ansigtstræk som Dres. Hun var decideret smuk, selv op i årene. Hun havde et dejligt, hvidt bølget hår, som var opsat med en knude i nakken.

Jeg husker, at vi blandt andet ankom til en meget lille bjergby i Calabrien, og da det var blevet for sent til at køre videre, måtte vi tage til takke

med byens eneste hotel/restaurant. Der var usandsynligt beskidt, og det hele betjentes af værten og hans kone. Tante Margrethe fik et værelse, hvor samtlige wc-kummer var opstablede i afventen på hotellets restauration. Mons og jeg fik et værelse med porcelænsskabe, og den eneste seng, som vi måtte sove sammen i, var uredt og lagenet plettet af kaffe og andet efter den sidst var benyttet. Ved middagen i restaurationen stod der fyldte vandkaraffer på bordene, som værten drak af. Han var tilmed højst usoigneret. Der var ingen gæster, og menuen var jammerlig. Første ret bestod i hårdkogte pillede æg, og tante Margrethe, som sad med udsigt til køkkendøren, frarådede os at spise dem, fordi hun, da døren gik op, havde set værten stoppe de pillede æg i munden for at fjerne sine snavsede fingeraftryk.

Medens vi boede i Verona måtte Dres foretage en del rejser alene for at ordne sine affærer, og fra en af disse vendte han tilbage med en grøn turmalinring indfattet i brillanter til mor (langt senere monteredes stenen som en broche med små brillanter og smaragder omkring, som Mor Else havde foræret hende. Den er i Christina's eje siden hendes konfirmation). Mons fik en oval ametyst (hun elskede lilla og lyserødt), og jeg fik en rektangulær lysegul topas.

I Verona havde vi den første vinter en italiensk dame, Signorina Zamponi, som dels gik ture med os, dels lærte os italiensk. Den næste vinter fortsatte Monne med hende, medens jeg tegnede efter levende model på Kunstakademiet, hvor jeg også stod model (det vil sige mit hoved i profil), for professoren, der brugte det i et marmorrelief med engle.

Om søndagene gjorde vi picnic's til Cornesel, som begyndte at tage form. Vi fik mad med fra hotellet, og Monne og jeg fik lov til at tilføje frokosten selvvalgte konditorkager. Mons havde forelsket sig i en kage, der var formet som en grøn frø med åbent lyserødt gab. Hun betragtede den kærligt under måltidet, og da hun endelig satte tænderne i den grønne glasur, opdagede hun kagen var fyldt med rosa smørcreme, som hun bestemt ikke kunne lide. Hun rakte den til Dres og sagde bønligt; »Vil du ikke nok overtage den usagelige frø«, og Dres fortærede den for hende, som han gjorde resten af sit liv med alt, hvad vi andre ikke kunne spise på restauranter. Efterhånden forandredes hans før så magre skikkelse af alt det ekstra, som gled over på hans tallerken. Han kaldte sig selv familiens skraldespand.

Vores tøj med samt min savnede harmonika blev tilsendt os fra Adam i København, medens vi opholdt os i Verona den første vinter, og mor lod sende en stor kasse slik fra Pomona i Hålsingborg, og vi kastede os over gummidyr, lakrids og salmiak, for i Italien fandtes udelukkende fornem konfekt.

Den første vinter begyndte jeg at skranke alvorligt, min hjemlængsel var om end udtalt, så forfærdelig, fordi den var håbløs. Jeg ophørte næsten

med at spise og blev radmager til mors fortvivelse. Stosser sendte os svenske ungpigebøger til denne første jul borte fra Rüdébäck, og det frydede os meget.

Mons læste videre med Dres, medens jeg 16 år fyldt kom i Pension de jeunes filles »Riant Port« i Vevey la Tour nær Montreux i Schweiz.

Vi kørte alle til Montreux Palace, hvorfra mor, ifølge Dres reduceret til en spag skolepige, gjorde visit hos søstrene Schindler i Riant Port for at præsentere mig.

Mor og Mor Else havde også været i skole hos Schindlers på Riant Port, og det var vel derfor, mor pludseligt blev som en respektfuld skolepige igen.

Eftersom jeg ikke var vokset siden mit 13'de år, passede jeg mit gode svenske skræddersyede tøj. Sko fik vi syet hos en skomager i Verona. Mærkværdigvis passede Monne også sit tøj på andet år.

Jeg blev installeret mellem tyve andre piger, hvoraf den ældste var 21 år. Vi kom fra alle mulige lande, men måtte kun tale fransk, ellers faldt ugepengene som bøde.

Mor, Dres og Monne kørte tilbage til Italien, men kom op til Jul og Nytår, som vi fejrede sammen på Montreux Palace, hvortil jeg flyttede i ferien.

Mor udskiftede sin Ford med en ny hvert andet år, og vi kørte altid med schweitsiske nummerplader.

Riant Port var et dejligt sted med en stor have ned til Genfersøen. Det var en streng, men lærerig kostskole. Vi fik undervisning, foruden i fransk, også i engelsk, stenografi, kunst, litteratur, bogindbinding, madlavning, bridge med meget mere, og der var jævnlige udflugter til chokoladefabrikker, ostefremstillinger og lignende. Om vinteren var vi en tid i Adelboden for at stå på ski.

Foråret forinden årsafslutningen drog en del af os med en af forstanderinderne til Paris, hvor det, ligesom derefter i Rom, var morsomt for mig at gense seværdighederne.

Jeg fik fornyet min forårsgarderobe hos en syerske og skrædder i Montreux, og mor sendte gennem Schindlers penge også til sko, handsker, hat og taske, og herefter ophørte Mons og jeg med at gå ens klædt.

Min spillelærer kom udefra og gav mig timer i klaver, og det gik pænt nok til, at han ville arrangere et solonummer til en koncert i Lausanne, hvor jeg skulle spille Bach, Brahms, Chopin etc., selvom jeg aldrig har brudt mig om noder, men foretrukket at spille efter gehør eller komponere, var jeg smigret og øvede indtil perfektion, og da var det, læreren fandt det på tide at prøve mine nerver overfor publikum. Hele skolen blev indkaldt og sat til rette med strittende ører – forgæves – jeg magtede ikke at slå en eneste tangent an og var derfor højst uegnet til at give koncert (det var første gang, jeg konfronteredes med mit skrøbelige nervesystem).

Samme efterår rejste vi fra det færdige Cornesel til London og fik set alt, hvad der er værd at se, og derefter blev jeg sat af i Bournemouth hos doktor og mrs. Brown, som vi traf på »Empress of Australia«.

Medens jeg opholdt mig der, rejste resten af familien til Grækenland og Ægypten.

Hos Brown's fik jeg et rart gæsteværelse med bad, en kolossal engelsk morgenmad og ligeledes five o'clock tea samt en lækker middag. De spiste helt utrolig godt og meget. Til frokost fik jeg penge med, fordi jeg ikke nåede hjem fra Kunstakademiet, hvor det var meningen, at jeg skulle i malerlære, men jeg kunne ikke komme overens med professoren, som kun ville, at jeg malede kubistisk, derfor kom jeg ned i afdelingen for gravører.

Brown's var meget søde imod mig, hver søndag kørte vi ud for at se andre dele af landet, og de tog mig med til en skotsk fest, hvor herrerne var i uniformer med kilt. Til den store middag var der farsfyldte svineblærer, »Haggis« og »Bublejoke«, skotternes ord for kalkun. Siden blev der danset reel. De tog mig også med til en Paul Robson koncert og fik en kedelig ung englænder til at bede mig ud. En af mine pensionsveninder fra Riant Port, Sonja Foster, kom med sine forældre i en kæmpebil og inviterede mig med på en tur.

Planen var, at Brown's ville køre mig en tur til Skotland, nu jeg havde set en masse af England, men den blev ikke til noget, for min hjemrejse fremskyndedes officielt af hensyn til den truende krig og uofficielt, fordi doktor Brown blev lidt for glad for mig.

Amerika

Jeg var 17 år, da Mor Else inviterede mig til at ledsage hende til U.S.A. Hun ville tilbringe cirka 3 uger inclusive jul og nytår med sønnen Christian, forinden den lurende 2. verdenskrig brød ud. Jeg ville – trods det var første jul, jeg ikke ville være sammen med min lille familie – frygtelig gerne se Amerika og fik lov til at rejse.

Vi mødte Mor Else i Genua, og derfra sejlede hun og jeg ud med »Conte di Savoia« og hjem med »Rex«. Begge luksusskibe var blandt de første, som blev skudt i sænk i begyndelsen af krigen, og det var deres sidste rejser. På udvejen fik vi en stærk storm, som lagde alle passagerne til køjs, men Mor Else og jeg gik ture i den friske luft på det rullende dæk og var de eneste i spisesalen. Stormen begyndte en aften med at krænge skibet så hårdt, at det store orkester skred fra den ene side af balsalen over i den anden, hvor de lå i én forvirring af instrumenter, arme og ben.

Christian, der var mere nærig end nogensinde, modtog os i New York havn stående på kajen og iført en sand rædsel af en farverig, storternet overfrakke, som det viste sig, han havde købt second hand for nogle cents.

Vi tog alle tre til Boston, hvor han boede og studerede på Massachusset. Mor Else og jeg fik et herligt hotel, hvor der på morgenbakkerne lå en gratis pakke cigaretter, og da Mor Else ikke røg, fik jeg samlet et lille arsenal til at tage med hjem.

Der var overraskende koldt i Boston, og mit italienske og schweitsiske tøj fik mig til at hundefryse, så snart vi kom udenfor, men Mor Else lånte mig straks sin zobeljakke.

Vi så, hvad der var at se, og vi gik til varieté klokken elleve om formiddagen, hvilket jeg aldrig var kommet ud for før.

Christian inviterede os til middag på Universitetet, hvilket vist nok var ualmindeligt. Hans spiste ellers middagene med os, og Mor Else gav en fin middag for hans venner, hvorefter vi besøgte en natklub, og derefter dansede vi videre i en af vennernes hjem.

Da Christian bad os begge til middag blev vi højeligen og glædeligt overraskede, indtil vi kom til det, som vi havde troet ville være en restaurant, men som blot var en lille tarm af en Milkshakebar. Siddende på høje barstole fortærede vi hver en hot dog med malted milk, og så var den middag overstået. Christian havde ikke ændret vaner.

Siden rejste vi alle tre til New York, hvor det også sneede. Vi så samtlige seværdigheder, hørte det philharmoniske orkester spille Wagner. Otte dage efter premieren så vi den omtalte, langvarige film »Gone with the wind« i et rigtigt teater med smukke glittede programmer samt drinks i pausen. (Filmen kom først til Europa længe efter krigens ophør).

Vi spiste på herlige, berømte restauranter, hvor vi blandt andet fik de største østers, jeg har set »Blue Point«, men vi fulgte dog ikke amerikanernes skrækkelige skik med at overhælde dem med worchestersauce og ketchup. En af salaterne skal jeg sent glemme, den var rædsom, fordi der på den friske grønne salat lå en sød dåseananas og i ringens midterhul lå en kugle af oprørt roquefortost med smør.

Vi tog toget fra New York til Florida, nærmere betegnet Jacksonville, hvor vi boede i et privat golfclubhouse nær havet. Den 26'de december, på Mor Elses fødselsdag, inviterede hun de stedlige amerikanere til middag, og da værtinden forhørte sig om, hvad menuen skulle bestå af, svarede Mor Else, at hun, som det var tradition, gerne ville have, at forretten blev østers, til hvilket værtinden rystede på hovedet og forklarede, at det var en dårlig idé, fordi østers sad i store fede klynger på badebroens piller, ganske som muslinger gør det andre steder, og enhver der havde lyst kunne tage for sig, når som helst. Menuen blev ændret og festen animeret.

Cornesel

Man kom til Cornesel ad landevejen fra Riva eller modsat fra Verona. Der var plads til at parkere foran den høje mur af rått tilhugne sten, hvor portnerboligen var indbygget i flugt med muren, lige ved siden af den store kunstfærdige smedejernsport mellem to høje piller. Portnerboligen havde garager i understen etage og resten var portner-gartnerparret Michelles og Pinas hjem.

Muren omgærdede hele grunden og holdt op inden en neriebeplantet sti nede langs søen. Her var en dør i muren ud til stien og en lille privat havn, hvor det var meningen, at Dres skulle have en sejlbåd fortøjet. Han havde sejlet meget i Danmark som ung og ejet flere af de sejlbåde, morfar havde tegnet, men grundet den kommende verdenskrig nummer 2, blev det ikke til noget.

Det store terræn indenfor murerne sænkede sig som sagt i brede terrasser ned mod Gardasøen. Der var stier og trapper af rått tilhugne sten fra huset ned til lågen ud til havnen, og de førte indenom et såkaldt badehus, som lå temmeligt højt, og som ligeledes var af rått tilhugne sten med tegltag. På forsiden var en overdækket loggia med to bueåbninger til hver side og en midt for. Her kunne man sidde i skygge. Det dekorative lille hus, som lå tæt ved et af de store, gamle figentræer bestod af en stue med marmorgulv, en marmorkamin og møbler.

Indkørslen fra porten var en snoet vej, kantet med glødende røde blomster, der ud og ind imellem oliventræer førte op til husets hovedtrappe, som vendte ud mod landevejen og Monte Baldo bjerget bag havemuren.

Den offentlige vej var helt skjult fra huset af muren, og af den placering Fagioli havde givet Cornesel, som vendte »ryggen« til, idet der ikke var anbragt vinduer for nedenu, undtagen inde i en lille gård med en lukket loggia på de to sider, der var tilbygget som et af husets hjørner.

Gården var firkantet, og i de to loggiaer, hvor der stod gamle stenløve-skulpturer, var der bueåbninger ind mod gården. Mod bjerget og haven var loggiaens mur uden vinduer, bortset fra en buet udgang til haven. Midt i gården var et firkantet bassin med blå mosaikbund og røde guldfisk. I bassinets fire hjørner sad Mette Lise (van der Recke) Schützes fire grønne bronzefrøer og spydede hver deres vandstråle ud mod bassinets midte. Der var havemøbler i gården, hvortil en dør og et vindue vendte ud fra mors salon.

Ikke langt fra loggiaens udgangsdør var et stort dybt bassin med rindende vand, og her svømmede nyfangede fisk i afventen på at spises. Vore

venner fra tennisklubben i Riva morede sig med at springe på hovedet ud i dette bassin fra oliventræerne, der omgav det.

Cornesel og loggiaen var byggede af sten fra den pastel-røddigt-gule klippe, der var sprængt bort under dem, ligesom portnerboligen, badehuset og muren. I vinkælderen stak klippestykker op gennem gulvet, for at man kunne sidde på dem, når man tappede eller smagte vin, som ankom i store tønder og mindre ankre. Cornesel med loggia var pudset og malet pastelgult udvendigt, medens hele interiøret var off white. Såvel hus som loggia havde som portnerboligen rødt tegtag.

Da Cornesel stod færdigt, bragte Adams flyttefirma fra København hele mors indbo dertil. Dres fik tilsendt sine bøger og ejendele, og nyt måtte tilmed købes, foruden de møbler Fagioli tegnede og lod udføre.

Hovedtrappen førte op til en gedigen, poleret mahognidør, der førte ind til hallen, som havde honninggult marmorgulv, ligesom trappen på venstre hånd, der førte op til anden sal.

Bag trappen førte en dør, der som samtlige døre i huset, var af polerede, sjældne træsorter ind til en lille korridor, hvor nøglebrædtet hang og videre til en dør, der gik ind til mors salon. Midt for hovedindgangen førte en stor fløjdør ind til en kæmpe stor dagligstue, og modsat trappen førte en dør ind til anretterværelset. Alle døre og vindueskarme samt kaminer var i sjældne sorter marmor af forskellige farvesammensætninger.

I hallen hang en bronzekirkekrone, der var et stort antikt klædeskab samt spanske antikke træmøbler med lædersæder og ryglæn, over dem hang antikke spejle med lysarme.

På første og anden etage var der kunstfærdigt lagte parketgulve, bortset fra hallen. Cornesel bestod af kælderen, første og anden etage og et meget stort loft med folkeværelser, bad, overdækket terrasse samt vaske og strygerum. Fra køkkenregionerne førte en trappe herop.

Den dominerende stue i huset var så absolut dagligstuen, ikke alene af dimension, men også fordi den havde en mandshøj marmorkamin og et poleret bjælkeloft, hvorfra hang to meget store italienske prismekroner. Den lå lavere end resten af første sal, man kom ind til den ved hjælp af tre trin ned foran indgangsdøren fra hallen, mors salon og spisestuen. Stuen havde tre kæmpe store glasdøre ud mod en overdækket terrasse med en italiensk stjernelygte i loftet og fem buede åbninger ud mod Gardasøen samt en på hver side ud mod haven. Fra disse sidste førte to stentrapper ned til en loggia nedenunder med en stjernelygte og samme buede åbninger direkte ud til haven. Midt på klippevæggen, som var tilhugget, var en niche med en rindende kilde ned i en smukt formet kumme, og derfra ned i endnu en, hvis udløb forsvandt i marmorgulvet. Her stod ping pong bordet.

Den ene af de to trapper førte fra afsatsen op til en udendørs spisestue.

Sålunde var der foruden udendørs spiseterrassen, to store loggiaterrasser og to ret store terrasseafsats.

Men for at komme tilbage til dagligstuen, havde den foruden de tre franske døre, som var omgivne af tykke brokade-silkegardiner, to mindre sidevinduer.

På den ene side indgangsdøren stod flygelet og synede ikke af ret meget. Der lå guitar, mandolin, kastagnetter, tamburiner og noder på låget, foruden at der stod en stor buket blomster.

På den anden side indgangsdøren stod en stor radiogrammofon i mahogni med lukkede rum til pladerne.

Der var ingen møbler i midten af stuen, hvorfor man havde fri udsigt til søen og til det smukke bonede gulv kunstfærdigt lagt i to træsorter, men ved kaminen lå et persisk tæppe, hvorpå der stod en Louis XVI møbelgruppe rundt om et lavt marmorbord fra Ravenna. Ved den modsatte væg lå et persisk tæppe, hvorpå der stod en magelig polstret møbelgruppe omkring Svanens »forhøjningsbord«. På væggene hang malerier i forgyldte rammer.

Til venstre for indgangsdøren førte tre trin op til mors salon. Disse døre stod altid åbne. Salonen var båret af sorte marmorpiller.

Foruden fløjdørene til dagligstuen, var der i stuens ene hjørne enkelt-døren, der førte ud til den lille gennemgang (med nøglebrædtet) til hallen. Mellem disse døre var der en marmorkamin i normal størrelse. Den ene af stuens vægge vendte ud mod loggiaen og havde såvel et vindue som en glasdør ud til denne. I stuens modsatte ende og på siden var der vinduer ud til Gardasøen. Hele denne salon husede mors møbler, tæpper, malerier og Caroline Mathilde prismekronen fra hendes daglig-havestue på Rådebäck.

Modsat indgangen til mors salon, førte tre trappetrin fra dagligstuen op til spisestuen, som havde vinduer mod søen og mod haven, samt en glasdør ud til den halvrunde udendørs spisestue.

Den indvendige spisestue var møbleret med mors Hageske møblement fra spisestuen på Rådebäck. Modsat vinduet mod søen, var døren ind til anretterværelset og videre ud til køkkenregionerne med køkkendør, hvis indgang var skjult udefra af en høj og tæt laurbærhæk.

Den udvendige spisestue var bygget rundt om et stort, smukt egetræ. Den var helt igennem af rå, tilhugne sten med en balustrade ud mod Gardasøen. Modsat var bygget en høj stenvæg for at skjule havemur og landevej, så at man kun havde udsigt til Monte Baldo. Her stod et hvidmalet spisestuemøblement, og der var ophængt en usynlig lampe i træets krone, som belyste bordet ved middagene.

Marmortrappen i hallen førte op til en lang marmorafsats med marmorgelænder i samme honninggule farve som hallen. Fra afsatsen førte en

fløjdør ind til Dres store bibliotek med tre franske vinduer ud til hans balkon, der som resten af huset havde en storslået udsigt over Gardasøen og dens bredder med de violette bjerge.

Arkitekt Fagioli havde tegnet og overvåget forarbejdningen af de hovedhøje reoler langs væggene, de havde indbyggede skriveborde med opslåede klapper, som var indlagt med kulørte træsorter i hans tegninger af oliven og vinhøst etc. Midt på gulvet stod det meget store bord, som han havde kopieret efter Mussolini's skrivebord, herpå lå stabler af bøger mellem Bissens bronzestatuetter, som også stod mellem reolernes indbundne bøger. Der var et stort tæppe under bordet og bronzekirkekroner fra loftet. Ved bordet fik Mons og jeg undervisning af Dres.

Fra marmorafsatsens ene ende førte vinkelret en lang gang forbi en række gæsteværelser med fast inventar, løse stole, parketgulve og vinduer imod Riva (nord). Værelserne var i forskellige polerede træsorter med forskelligt cretonne, og der var ikke to ens mosaikbadeværelser.

Mellem gæsteværelsesrækken og biblioteket lå mors værelse med bad og Dres, som både havde balkon og en dør direkte ind til hans bibliotek.

Lige til venstre, når man kom op ad halltrappen, lå Mons og min gavlejlighed bag en poleret mahognifløjdør. Den bestod af en entré med et stort antikt klædeskab, her var parketgulv som i samtlige værelser. Der var polerede trædøre, hvoraf en førte ind til badeværelset i blå mosaik, en til Monnes værelse med udsigt fra to vinduer ud over søen. Hun havde valgt en lys træsort og betræk af rødtligt cretonne, hvor mit værelse med to vinduer, hvorfra man dels så Monte Baldo og dels søen mod syd, havde nøddetræsreoler med indbyggede kommoder og skriveklapbord, sengen svarede til, den havde jeg valgt bred, ligesom jeg havde foretrukket blåblomstret cretonne. På væggene hang min store samling dolke, og på vinduerne havde jeg malet Gardasøens dekorative fiskersejlbåde med orange sejle. Døre førte fra vore respektive værelser ind til vores lille fælles salon med en stor glasdør ud til vores private balkon. Stuen var møbleret med Fagiolis citrontræsmebler, og sofaen var, som stolene, betrukket med blomstret cretonne i livlige farver.

Tilværelsen på Cornesel

Vi havde en dejlig tilværelse på Cornesel, selvom jeg personligt, altid i det skjulte, længtes efter Rådebäck og mine rideture.

Om formiddagene studerede vi i biblioteket med Dres, græsk, latin, historie, kunsthistorie, geografi og dobbelt bogholderi. Mor gav mig undervisning i skriftligt dansk, hvor Mons vist lærte dansk hos Dres. Mor læste i stegende sol op af et dansk julehæfte, og jeg skrev efter hendes diktat. Vi

talte dansk, men havde jo svensk uddannelse, og Monne og jeg talte svensk med hinanden, siden slog vi over i italiensk, når vi var i Danmark.

En gang, hvor vi med S-toget var på vej til Springforbi, sad vi overfor en ualmindeligt uheldigt udseende herre, som vi morede os med at kritisere på italiensk. Men da vi rejste os for at stå ud, sagde han høfligt; »Farvel og tak for den fornøjelige underholdning« – på flydende italiensk!

Vi læste lektier, badede, tegnede, malede, spillede ping pong, cyklede til Malcesine sammen med vennerne, som tit kom til Cornesel i deres store sejlbåd, som vi også sejlede med. Om vinteraftenerne efter vi havde danset russisk med mor læste Dres højt for os, medens vi lyttede og broderede. Han tillod os ikke at tegne, for han ville have fuld opmærksomhed. På isen havde han en af vore russiske sølv og guldindvirkede kalotter fra Ruslandsrejsen, som vi havde foræret ham til samme brug.

Jeg cyklede de tyve kilometer til Riva og trænede med tennisklubben i et par timer, sprang ud fra vippen og svømmede det værste af varmen af mig, forinden jeg cyklede de tyve kilometer tilbage. Det var, indtil mor forærede os en lille Fiat »Topolino« efter, at jeg havde taget kørekort. Med den kørte vi begge til Riva, Verona og Milano, hvor tandlægen boede.

Tennisklubben skulle spille mod Merano, og vi fik lov af mor og Dres at tage med. Mons som klubbens mascot og min »anstands dame«. Vi kørte allesammen iført blå trøjer med »Riva« i hvidt på brystet i bus til Merano og blev installeret i et mindre hotel. Mons og jeg delte værelse, men fik ikke sovet, fordi de mandlige medlemmer ville trænge ind til os, først igennem døren, og da vi fik barrikaderet den med møbler, så ad vinduet, som vi måtte lukke, og trække persienerne for.

Kombinationen af manglende søvn og stigende nervøsitet over morgendagens tenniskamp var ikke den rette opstrammer til at slå Merano, og jeg tabte selvfølgelig 0-6 til min modstander af mine sædvanlige svigtende nerver ved optræden.

En sommer, den første, tror jeg, hvor Mor Else var på besøg, havde vi hele klubben til middag. Mor lod pingpong-bordet, som stod i den nederste loggia med kilden, dække smukt, og der indtoges en lækker middag, som blev animeret. Formanden for klubben, Pontalti, der ikke spillede tennis selv, var en høj, bredskuldret og temmeligt grim, men rar mand. Under stegen sagde Mor Else på dansk til mor; »Se på din bordherres flip!«. Pontaltis løse flip med slips var i »kampens hede« gledet om i nakken. Osteretten var en kunstfærdig, høj ostecremebudding i forskellige kulører alt efter ostenes farver. Det var en yderst delikat og raffineret ret, gæsterne tog da også rigeligt for dem i den tro, at det var en dessert, og deres ansigter stivnede ved den første mund fuld. Monne råbte på dansk; »Skynd jeg at oplyse dem om, det er ost, ellers tror de, det er en numsebudding!« (hvad dét så ellers kunne være).

Mor lærte selv sine folk op, de stod i lange køer ved ansættelsen, hvor hun udvalgte to søstre som kokkepiger, og de blev lært så godt op, at de kunne lære fra sig til Monne og mig, der skiftedes hver uge til at gå i køkkenet, passe linned, tage de rette vine frem og lave bord og blomsterdekorationer. Vi blev udmærket lært op hjemme, endskønt kun i den finere madlavning, bortset fra mere eller mindre almindelig italienske retter. En af mine specialiteter blev en varm, lind ostecreme dækket med fint skivede, friske hvide trøfler, men mesterstykket, ifølge mor, var en leverpostej, som jeg gned så mange gange igennem sigten, at den fik konsistens som Foie gras. Heri kom jeg store hele sorte trøfler og bagte den svagt lyserød.

Som nævnt skjulte en laurbærhæk udenfor køkkenet indgangen, og det var såre praktisk at hente blade derfra til madlavning.

Foruden kokkepigerne var der første og anden stuepige samt tjenerchauffør Antonio, der var gift med første stuepigen Alice. Antonio havde været skrædder før, de søgte pladsen på Cornesel, og den smukkeste frakke, jeg har haft, syede han til mig. Ellers havde vi en lille bitte syerske i Malcesine, som syede vore kjoler efter vores tegninger. Mor forærede os stofferne fra Milano, den chikeste kjole, jeg havde, tegnede Mons til mig.

På udendørs spisepladsens mur mod vejen og bjerget, stod under måltiderne en radio og spillede taffelmusik, skjult af egetræets løvhang. Antonio kom altid og hentede mor, lige før han rettede an, og en dag så jeg tilfældigtvis hvorfor. Jeg kom op ad den terrassetrappe, der førte til spiserassen og så mor gribe om Antonio's talje bagfra, så talte hun højt; »Uno, Due, Tre!«, og på tallet tre løftede hun ham i vejret, så han kunne sætte radioen mellem sine hvidhandskede hænder op på muren, og det samme skete i omvendt orden efter frokosten, hvor det stående spørgsmål var på hvilken af de mange terrasser og afsatser, kaffen skulle drikkes.

Til tider var Mons fuld af spilopper, og en dag lagde hun en kunstig »gøg« op på gæstegangen (at gå på wc kaldte mor for at gøgge).

Mor tilkaldte folkene, da hun så den ligge på parketgulvet i gangen et stykke fra et wc og spurgte strengt, hvem, der havde bedrevet denne uhumskehed. Alle som en svor ved Jesus og Maria, at det ikke var dem, hvorpå mor tankefuldt og højt undrede; »Ja, så må det jo være Herren, der ikke er nået ind på wc«. Dres ansigtsudtryk, da hun fortalte ham det, var ubetaleligt.

Terrænet på Cornesel var Dres' kæledægge udover hans bøger. Han lod plante overhovedet alle slags druer, og som den frugtkender han var, kom der udsøgte appelsin, citron, mandel, fersken, mandarin, abrikos, nectarin, æble og pæretræer udover figentræerne, der var gamle og bar masser af gule, grønne, røde og blå figner. De figner, som Mons og jeg ikke gjorde os

tilgode med direkte fra træerne, plukkede Michele, og han og Pina tørrede dem på store udspændte trådbakker i solen. Dem spiste vi om vinteren.

De fire hundrede oliventræer i haven høstede Michele og en hjælper, og de grønne oliven blev kørt til en lille gammel olivenmølle i nærheden. Olien blev grøn, fed og aromatisk, og det, som vi ikke selv brugte, blev solgt og gav nok til vedligeholdelse af hus og have samt lønningerne.

Efterhånden blev Mons og jeg gode venner med en familie Tombetti, hvor der var to sønner, Rizzardo, som var alpinistofficer og senere advokat og hans yngre broder, Fabio, som var mellem Monne og mig i alder. Familien Tombetti havde en sommervilla nær Malcesine, om vintrene boede de i Verona.

Vandet i Gardasøen var krystalklart inde ved bredderne, man kunne se hver sten og fisk, hvoraf de små var i fare for slangerne, der holdt til imellem stenene i strandens klippekant. De var grå/beige, lange, slanke og forskrækkede for mennesker. Når alt var roligt, skød de ud fra klippekanten og svømmede efter småfisk, som de holdt i kæberne, medens de svømmede tilbage med hovedet over vandet.

Fabio, som var betaget af Monne, og ikke rigtigt kunne finde ud af, hvorledes han skulle komme hende nær, fangede en slange, som han holdt i halen, medens han svingede den mod Monne, der gik et par skridt tilbage ud ad havnemolen for hver gang, han nærmede sig med dyret. Meningen var, at hun til sidst ville tage et baglæns skridt ud i tomrummet, og så ville han have hende i sine arme, og det skete, men jeg, som gik bagved for at våge over Mons, fik den iskolde slange om halsen, da Fabio slyngede den bagud for at gribe fat i hende.

Han fik dog ikke det kys, han havde regnet med, for Monne og jeg var principfaste på det punkt, vi ville gemme vore kys til den eneste ene, hvilket holdt hårdt for mig den dag Rizzardo kom for at sige farvel, forinden han skulle i krig og bad om et afskedskys, som jeg, trods jeg sværmede for ham, måtte nægte.

På Monte Baldo var store, tykke, lange og farlige slanger, der somme tider i mørket blev påkørt og lå med knuste hoveder på landevejen.

Vi havde store, pragtfulde firben i næsten fosforescerende klare grønne, blå og gule farver. Sammensætningen var lidt forskellig for hvert firben, og helheden kunne skifte i farvedybde. Mor elskede katte lige så meget, som jeg elskede heste, og en kulsort vild kat Mille Malle sluttede sig på dens egen forsigtige og afholdende manér til mor, og da den fik killinger, sorte og ægyptisk-udseende blev der tyndet frygteligt ud i firbensbestanden. Jeg tror, de undgik skorpionerne, som ikke var i overtal, men såvel mor som jeg kom dem på nært hold. Mor var syg, og jeg ville hjælpe hende ud af sengen. Under hende lå en skorpion på lagenet, tillokke af mors febervarme. En

anden morgen, hvor jeg skulle stå op, kom jeg til at vælte den ene af mine tøfler, hvorved en kraftig krabat af en skorpion for ud af den og pilede bort med løftet gifthale.

I Malcesines gamle borg fra det 11. århundrede boede en maler for én lire i leje om året. Adriano Bogoni var en meget høj, mager mand med halvlangt sort hår, fanatiske sorte øjne og en stor sort kunstnersløjfe i stedet for slips.

Hans malerskole var skrumpet ind til ingenting på grund af krigene, Italien og Tyskland førte, så jeg blev hans eneste elev. Hver morgen cyklede jeg til Malcesine, hvor han modtog mig for foden af »sit tårn«, og så måtte vi ud og købe det stilleben, jeg skulle male. Det udgjordes af en bastflaske vin, brød, pølse, ost og frugt. (Hver morgen måtte jeg købe det samme, for Bogoni spiste min model, så såre jeg tog fra hans atelier). Derefter steg vi op ad tårnets stenvindeltrappe, og for hver skydegårdsglug standsede mesteren, slog ud med de lange arme og brølede; »Bjerger, bjerger græd ikke, jeg kommer i morgen og maler jer«.

Vel inde i hans store atelier med bjælkeloft fra fordums tid, lagde han sig på en sofa efter først at have arrangeret mit stilleben, og medens jeg malede sang han Verdi's operaer af sine lungers fulde kraft. Han var en glimrende lærer, og jeg malede meget forskelligt hos ham efterhånden. Det var noget andet, end mine hidindtil bestandige akvareller af udsigterne og udklippede krybbescenerier til jul, bortset fra dengang mor overlod mig alle sine gamle malerier til afvaskning og fernisering. (Hvilken tillid!).

Adriano Bogoni blev meget berømt efter en udstilling i Milano, hvor Mussolini dekorerede ham og med rette, hans malerier var særprægede og meget smukke. Han var inspirerende som lærer og gav mig sin egen stjalne opskrift på hans teknik, som jeg dog aldrig har anvendt. Han havde i et ubevogtet øjeblik skåret en lille bid af en af Fra Angelicos pragtfulde altertavler og ladet en ven analysere den. Det viste sig, at Fra Angelico havde malet med vandfarve på en pasta, som smurtes ud over træ og blev slebet glat, når den var stivnet. Denne malemåde blev stående i sine stærke, klare farver de hundredvis af år efter hans død. Bogoni gjorde ham det efter, blot på hans personlige malerfacon.

Han var trofast og rasende over, jeg opgav at male, da jeg blev gift. Han skrev så sent, som da jeg boede på Møllen og havde tre børn, at jeg for himlens skyld måtte sætte alt til side og udelukkende hellige mig maleriet, fordi han spåede mig en gloriøs fremtid indenfor dette fag.

Mor bestilte portrætter af Monne og mig hos ham. Han begyndte med mit, som var i helfigur og i naturlig størrelse. Jeg var iført en lang, gul atlaskeskjole (stoffet havde mor medbragt fra Ægypten, og Monnes lyseblå havde hun også fået der). Til den gule silkekjole bar jeg for første og sidste gang de Lassenske smykker, som jeg havde arvet fra farfar og farmor. Han

havde hjembragt de pragtfulde Ceylon safirer fra Ceylon, som omkransede store hjerteformede cabuchon-månestene også fra Ceylon. Sættet var indfattet i guld, der var en halskæde og to store, smukke brocher. Mor havde gemt denne arv til mig, som lå i en læderæske, der var formet efter smykkerne.

Da portrættet var færdigt, var det begyndt at blive vanskeligt at få penge transfereret mellem landene, hvorfor mor spurgte mig, om hun ikke kunne forære Bogoni smykkerne i stedet for betaling for det enorme maleri. Jeg nænnede ikke at være egoistisk nok til at gøre indsigelser, selvom jeg ikke brød mig om maleriet.

Hvis ikke det er gået til under krigen, hænger der et underligt maleri af mig et sted. Bogoni bad mig sidde model til hans udstilling. Han malede kun mit hoved, for han skar mig over nedenfor halsen og placerede hals og hoved foran en række skydeskår med et endeløst og meget smukt bjerglandskab bag.

Da han skulle male Monnes helfigursportræt ville mor ikke have maleriet, fordi han partout ville have, at Monne skulle være hovedløs og holde sit hoved mellem hænderne.

Bogoni forærede de Lassenske smykker til sin elskerinde, og mit portræt blev hængt op overfor kaminen i den store dagligstue.

Malcesines borgmester aflagde visit for at sige farvel, inden han drog i krig. Han var, modsat det nordlige Italien, overbevist fascist. Han kom atter på visit efter sin hjemsendelse, og nu var han bestemt ikke fascist mere, og da han blev spurgt om hvorfor, svarede han, at han havde måttet stå på ski i fuld uniform, men da der ikke var fodtøj at få, var han blevet nød til at bruge sine private laksko.

Norditalien var som helhed meget imod Mussolini og hans regime, selvom han forinden han bekrigede Abessinien gjorde mange storartede ting, såsom at bygge skoler, veje, broer og sportsarenaer, og for første gang kom og gik togene præcist. Dres havde morsomt nok spist middag hos den lille italienske kong Vittorio Emanuele med Mussolini og kejseren af Abessinien. Det var nogle år, før de kom i krig.

I 1939 blev der ustandseligt sprængt broer med mere i luften af antifascisterne nordpå.

Mussolini opfordrede italienerne til at mangfoldiggøre sig, og han lovede guld og grønne skove til de, som nåede op på det tolvte barn. Malcesines barber var bitter, for han og hans kone havde arbejdet hårdt for at nå målet, og de led afsavn for tolv børn lever ikke af luft. Han måtte nøjes med et indrammet dokument, som roste deres dåd.

Monne fortsatte med at studere med Dres, og ved siden af læste hun filosofi, psykologi og grafologi. Hun oversatte Dante på italiensk til dansk. Hun digtede sine dejlige digte og skrev satiriske historier. Mor udgav bo-

gen »Stromata« efter hendes død. Med årene udkom den i flere oplag. Resten af Monnes værker ligger i en kuffert i mit arkiv på Oreby og Beritzgaard Godskontor. Hun tegnede godt samt komponerede sange med tekst på forskellige sprog, dansede akrobatiske danse, svømmede og passede sin læreplads i huset. Der strømmede altid grammofonmusik ud fra hendes værelse. Hun voksede, fra at være en lille pudsigt prop, op til at blive en skønhed, og hendes store begavelse udviklede sig fra år til år. Hun var langt mere intellektuelt moden for sin alder end jeg, der slet ikke kunne følge med i konversationer om og citater af Sokrates, Demostenes, Platon med mere. Da hun var knap 16 år sendte hun en afhandling, der protesterede imod Sokrates idéer til Universitetet i København, og de svarede, at de ville ønske Sokrates selv ville stå op af graven for at forsvare sig, for de kunne ikke. Mons beholdt sin udtalte humoristiske sans og stjernerne i øjnene, hun var fortsat meget morsom og havde en enorm charme. Hun var foruden at være et fint og sødt menneske en meget stor personlighed. Jeg husker, hun som ung havde besvær med opsætningen af sit lange hår, fordi det var silkefint og glat, og derfor kom hun ofte næsten for sent. Mor skyndede på hende før en afrejse, men Monne citerede roligt; »Noi numache non abbiamo mai fretta« (vi snegle, vi har aldrig travlt). Som udvokset blev hun meget smuk og særdeles velskabt. Hun var lille og meget finlemmet, men smidig og muskuløs.

Dres adopterede os, så såre han kunne få det gennemført, og vi skiftede navn fra Lassen over Hage for at ende med at hedde Benzon-Basse. Mor ville have Benzon med for at identificere os bedre.

Dres gik straks, vi slog os ned i Italien, i kompagniskab med Conte di Jacini (ven af di Soragnas), han var advokat i Milano, 3 timers bilkørsel fra Cornesel, men Dres arbejdede mest med sagerne hjemme, og Jacini's, som var et højt, slankt, blondt og smukt par kom af og til på besøg på Cornesel. Dres filmede altid, og der ligger gamle film af Monne, mor og mig på Cornesel og i diverse byer samt film fra Møllen, da børnene var små. De ligger i Richy's og Michaels arkiv.

Mor var meget forudseende, for inden transfereringen af penge fra Danmark truede med at skrumpede helt ind for til sidst at ophøre, tog vi alle fra Cornesel til Montreux Palace, hvor mor pantsatte sin brillantsolitære indfattet i brillanter. Hotellet lagde den i en boks, og mor fik schweitzer francs for den til at leve af (det gjorde det nemmere, at liren var så lav, at man fik 100 lire for 1 krone). Efter krigen købte hun ringen tilbage, og mange år senere på Oreby Mølle forærede hun den til mig, som har bestemt min sønnetatter Christina skal arve den.

Inden krigen virkeligt kom, og rejsemulighederne var normale, nåede mor og Dres at invitere en del gæster om sommeren. Der kom Dres søster Margrethe, di Sogranas, Georg von dem Busche-Streithorst med hans

kone nummer to, og jeg fik lov til over en længere periode at have en svensk pensionsveninde, Elisabeth, boende, som jeg kaldte Oscar og som kom lige godt ud af det med Mons som med mig. Mor Else kom med sine niecer, Gølle og Hanne Kampmann, Frants Lassen kom for en 14 dages tid, Anders sejlede på det tidspunkt, og medens Kampmann's og fætter Frants var der, meldte familien Reedtz-Thott sig fem mand høj, de var på Italiensrejse.

Den sommer, hvor Frants var der, blev festlig. Mor lejede en motorcykel til ham, så han kunne føle sig frit stillet, og den drønedede han rundt med (af og til med en af os på bagsædet).

Da Reedtz-Thotterne meldte sig, fik mor den idé at klæde Frants ud som dame, så han kunne illudere vores lærerinde Signorina Zamponi, fordi familien Reedtz-Thott, som var hans gode venner, ingen anelse havde om, at Frants var på Cornesel. Han fik en hvid, friseret paryk på, en af mors lange kjoler og en perlekæde om halsen. Vi sminkede ham passende, og han måtte aflægge sine briller. Frants kønne træk tog sig glimrende ud som dame. Mor Else og hendes niecer var de henrykte vidner til, at ingen af Reedtz-Thotterne, som omklædte kom ned til cocktail før middag på dagligstuens terrasse, genkendte Frants, hvilket bevidnes ved, at onkel Tage efter at have hilst på »Signorina Zamponi« og derefter hørt »hende« tale »italiensk« med Monne og mig (Frants selvopfundne, spontane volapyk, som vi besvarede på italiensk) henvendte sig til resten af selskabet med ordene; »Hvor ER italiensk dog et smukt sprog, når det tales rigtigt, som af denne lærerinde!

Det var mere, end nogen af os kunne holde til, vi brast i latter, og Frants afslørede sin sande identitet, forinden vi alle gik ind til mors herlige middag. Resten af aftenen dansede vi unge til radiogrammofon og spadserede i måneskin i haven.

Det sidste år Cornesel var møbleret, rejste jeg om foråret til Danmark. Mors forudseenhed angående den kommende krig kom hende (og især mig) til gode, for hun fik Adams flyttefirma til at hente alle møblerne og opmagasinere dem i Danmark minus de vægfaste værelser og gæsteværelser, havemøbler, de udendørs spisestuemøbler samt det væsentligste køkkentøj. Således var huset, omend trist, så beboeligt om sommeren, og mors brillantring i Montreux samt olivenhøsten slog til at leve for for tre personer.

Danmark

Det var uundgåeligt, at jeg forelskede mig i en vore Østrig-italienske venner, og da jeg fortalte mor, at han havde friet, nægtede hun mig at gifte mig, indtil jeg forinden havde set andre mænd iblandt vore danske venner og bekendte, derfor blev jeg sendt med toget hjem med ophold i Berlin, som beskrevet under Jenny Lassen og ankomst til Bøje og Else Benzon's Stokkerup kort efter den 9. april 1940 (besættelsesdatoen). Derfra gik jeg, som nævnt, i lære hos billedhugger Rolf Schütze, som var blevet enkemand, idet hans kone Mette Lise van der Recke var død i barsels seng af en hospitalsinfektion, jeg fortsatte hos ham i de måneder, jeg boede på Stokkerup, og fra Palads Hotellet, hvortil jeg flyttede, da mor, Dres og Mons kom hjem før min 19 års fødselsdag. (Hotel d'Angleterre var på det tidspunkt okkuperet af den tyske kommandant og hans stab).

Mor og Dres havde en suite i forbindelse med Monnes værelse med bad ud til Rådhuspladsen. I suitens salon modtog de gæster, og vi spiste midt på dagen der. Til frokost fik jeg en madpakke, som jeg spiste sammen med andre kunstneres elever på Glyptoteket, hvor vi alle tegnede croquis i 8 graders varme. (Det var de kolde vintre, hvor museerne næsten var umulige at opvarme).

Om aftenerne gik vi ofte i teateret med blandt andre Dres søster Margrethe. Mor havde just anskaffet sig en mincape til beskyttelse mod rheumatisme i skulderne, da tante Margrethe beundrede den i Det Kongelige Teater, tog mor den af, lagde den om hendes og sagde glad; »Behold den, den klæder dig meget bedre end mig«. Mor anskaffede sig ikke en anden cape. Det hændte ikke sjældent en eller anden blev begejstret for et af hendes smykker, da forærede hun det straks til vedkommende. Ligeledes forærede hun Monne og mig smykker. Jeg husker især den måde, hvorpå jeg fik hendes ring, en cabuchon-stjernerubin indfattet i brillanter, det var på Oreby Mølle, midt på en ganske almindelig dag, hun kom fra gæstefløjen over gårdspladsen med hænderne på ryggen og spurgte mig drilsk og med spillende øjne; »Højre eller venstre?« Af gode grunde var jeg lidt betænkelig, for det anede mig, at hun havde noget ulækkert i hånden, men i samme nu, jeg havde sagt venstre, tog hun min hånd og knyttede den om ringen. Mor strakte sig til det yderste for at glæde andre eller trøste og hjælpe sine mere eller mindre kendte medmennesker, også vildtfremmede. Det skete ofte, at vi andre benyttede os af hende til at hjælpe og trøste bedrøvede eller ulykkelige bekendte, for eksempel da hun som enke boede på Hotel Savoia i Rom, sendte onkel Bøje sin direktør og hans søn til Rom,

de var dybt deprimerede over hustruen og moderens alt for tidlige død. Mor tog sig fuldstændigt af dem, hun viste dem Rom, besøgte dem på de bedste restauranter og fik dem, igennem at tale til dem, opmuntret i en grad, så de efter 8 dage vendte hjem i ligevægtig sindstilstand. Desuden var hun trofastheden selv, så hendes vennekreds var enorm, og den voksede støt med årene, men skuffede et menneske hende, ophørte hun for altid med at se det, såsom min far og Stosser.

Min far ville jeg gerne opsøge, men det sårede mor så dybt, og hun var så meget imod det, at jeg efter årligt gentagne forespørgsler opgav det.

Et menneske til havde mor afskrevet med rette, det var en dame, hun havde været venner med i gamle dage. Vedkommende blev ualmindeligt ondskabsfuld over mors og Dres gitemål, måske var hun en nær veninde af Dres første kone. Flere år senere, da mor og Dres var hjemme på besøg, sendte hun anonyme breve adresseret til Dres med de frygteligste tituleringer på konvolutten til hotel d'Angleterre. Mor gættede sig til ophavsmanden og sendte samtlige breve retur, hvorefter den ensidige korrespondance ophørte. Da jeg efter Palads Hotellet boede på Mosehøjvej, var Mor Else og jeg inviteret til en eller anden fødselsdagsreception, hvor omtalte dame var til stede. Jeg forsøgte uden held at ignorere hende, for hun trak mig til side, aftog sin brillantring, en solitaire, og bad mig modtage den. For mange år siden havde hun fået den af mor, men nu syntes hun ikke længere, at hun var værdig til at bære den. Jeg fik ondt af hende og nægtede overrumplet at tage imod ringen, men Mor Else, som imidlertid var kommet til, sagde bag mig; »Tag du den bare, vedkommende har ret i, at hun ikke længere er værdig til at bære en gave fra din mor!« (Sådan gik det til, at jeg fik den ring, hvis brillant, jeg flere år senere, fik sat i midten af en kuppelring, jeg selv tegnede, og hofjuveler Hertz forarbejdede, den er omgivet af seksten anselige brillanter, som var Otto's alliancering, men som generede mig meget indvendigt i hånden, hvor brillanterne kradsede, det var med Otto's billigelse, at jeg fik den lavet om).

Tilbage til sommeren 1940, hvorfra vi – især mor, Dres og Monne – rejste på week-ends på landet. Jeg var ikke fri fra arbejdet undtagen om søndagen og i ferierne. Mor og Dres så samtlige deres venner, familier og bekendte for første gang i fire år. De havde en stor omgang, såvel på landet som i byen, og Mons og jeg blev gjort bekendte med deres børn eller genså fordums venner.

Monne havde en rap replik og veg ikke tilbage for noget. En aften var vi alle inviteret til daglig middag på Bernstorffshøj hos Prins Aksel og Prinsesse Margaretha. Vore barndomsvenner, deres børn, Prins Georg og Prins Flemming var hjemme og ellers var der kun Kong Christian den X. og Dronning Alexandrine. Efter middagen, hvor Prins Aksels store bulldog sad med til bords ved hans side med en serviet om halsen og spiste nydeligt

af sin tallerken, ville familien flytte om på møblelementet i den ene af salonerne. Alle tog fat, ikke mindst Dronning Alexandrine, undtagen Monne, Georg og jeg, der var blevet sat til at underholde Kongen i den anden salon. Konversationen gik trægt, men Mons satte fart i den ved at spørge: »Sig mig, Deres Majestæt, hvilken af de to nationalsange er egentlig den anerkendte? Der er et yndigt land eller Kong Christian stod ved højen mast?« Kongen svarede lidt irriteret; »Den sidste selvfølgelig!« hvorpå Georg himlede med øjnene og stønnede; »Dette er meget pinligt«. Men den 16-årige Monne takkede uberørt for at have fået det emne slået fast og fortsatte uanfægtet konversationen.

Mons klarede sig altid, og hun snakkede bedst med ældre, kloge og erfarne mænd med hvem, hun delte interesser, og de talte til hende som til en jævnaldrende, så såre det gik op for dem, hvor intelligent, hun var.

Vi var ofte bedt til Helle Danneskiold-Samsøs smukke hjem, en stor villa i Christianiagade, såvel til middage med dans som alene eller til damefrokoster »Rivegilder«, men til disse blev vi vist ikke populære, for når de forskellige blev kritiseret sønder og sammen af pigerne, tog Monne og jeg automatisk ofrene i forsvar.

En eneste gang kom tante Alices mand og Helles far til stede efter en familiemiddag, for de levede hvert sit liv. Tante Alice havde første og anden etage i huset og greve Danneskiold-Samsø boede ovenpå. Ved denne lejlighed inviterede han Monne og mig til at besøge ham i Grønningen, for at se de billeder, han havde malet. Vi blev modtaget af en tjener, der fulgte os op i lejligheden, i hvis dagligstue vor vært modtog os. Derefter satte han sig på en tronstol i det tilstødende atelier med os på hver sin side. Vi drak champagne, medens tjeneren fremviste hans malerier, som vi kommenterede efter bedste evne. Da seancen var forbi, viste tjeneren os ned og ud.

Mor og Dres holdt et meget stort debutbal for os på Skydebanen. Der kom en mængde unge, hvor iblandt vi ikke kendte alle, fordi de, som Lennart Ahlefeldt-Laurvig-Lehn og Ivan de Wichfeld med flere, var blevet anbefalet af fælles venner. Maden og vinene bar endnu ikke spor af besættelsen, og det store orkester spillede såvel taffelmusik fra en balkon ovenover spisesalen som siden til dans, hvor de i deres pause blev afløst af en pianist. Alle morede sig så godt, at de efter soupeen og spærretidens komme fortsatte i privat-hjem. Ulrik Ahlefeldt-Laurvig bad os hjem til tante Fritze og onkel Eriks smukke lejlighed i Amaliegade.

Svendborg

Efter min 19-års fødselsdag, som faldt som sædvanligt i sommerferien, drog vi alle til Svendborg for at bade og cykle ture. Mor og Dres tog afsted med deres nyindkøbte cykler per tog, og Mons og jeg cyklede dertil (min

cykel fulgte mig igennem alle år i Danmark, lige til jeg rejste fra den i 1970, men den cotton-coat, mor købte til mig, da jeg var 18, bruger jeg stadigvæk her, og den har været i brug i over 52 år nu). Mons og jeg nød at cykle igennem de smukke danske sommerlandskaber (der var allerede knap med biler undtagen de, som kørte på gengas eller blev trukne af forspændte heste).

Fra hotellet i Svendborg, hvor vi badede og cyklede ture alle fire, besøgte vi Carl og Kitza Juel-Brockdorff på Valdemar Slot på Tåsinge, og jeg husker, at Carl havde lagt sig lidt ud, for da han lænede sig frem ved thebordet sprang en af hans blazerknapper og fløj lige ned i en af de fyldte thekopper.

Vi besøgte også Frederik de Jonquières fader Eric, der var fraskilt, og som efter at have boet i et hus på Bækkeskov, nu havde slået sig ned på en lille bitte ø, meget nær Tåsinge. Vi blev ofte inviteret til Lehnshøj, hvor Onkel Christian (Erik Julius greve Ahlefeldt-Laurvig-Lehn) og Tante Lenna (født Sophie Magdalene baronesse Reedtz-Thott) boede, efter deres ældste søn var faldet i Finlandskrigen, hvorfra nummer to, Aksel, var hjemvendt uskadt og havde overtaget Hvidkilde i hans sted. Han boede alene i en del af slottet. Den yngste var husarofficeren Lennart, som havde deltaget i vores bal. Onkel Christian og Tante Lenna's ældste barn var datteren Anna Sophie, som var gift med Herman baron Wedel Jarlsberg. (Onkel Christian var ældste søn af Frederik Ludvig Vilhelm greve Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, som var gift med Anna Christiane Adelheid baronesse Rosenørn-Lehn.)

Aksel var middelhøj og velskabt med kortklippet, brunt hår og livlige blå øjne, han havde en helt personlig humor.

Fra det øjeblik vi mødtes til en middag på Lehnshøj, gjorde han kur til mig, og det smigrede mig, at en mand på over 30 havde interesse for mig, der lige var fyldt 19.

Aksels glade og friske gemyt var tiltalende, han var så anderledes end italienerne, og jeg syntes vældigt godt om ham på en kammeratlig måde, derfor var jeg slet ikke forberedt på et frieri, hvori Aksel overtalte mig til at sige ja med den begrundelse, at det stod mig frit for at sige nej siden. Vi blev hemmeligt forlovede, og kun vore forældre og søskende blev indviede.

Jeg kunne lide Aksel og blev revet med af hans begejstring, men jeg var, som han var klar over, ikke forelsket i ham. For mig var han mere som en sommerflirt, og jeg klamrede mig til, at forlovelsen var strengt hemmelig, og at jeg kunne bryde den når som helst.

Min familie var meget skeptisk med hensyn til mine følelser, desuden fandt de slet ikke, at Aksel og jeg passede sammen.

Aksel mærkede ikke min manglende entusiasme, og at jeg begyndte at trække i land, han var fuld af livslyst og optimisme og ikke til at hamle op

med. Men jeg regnede med tiden at kunne afsvale ham og slå op på en så nænsom måde, at jeg undgik at såre ham.

Men så oprandt den fatale søndag, hvor vi påny var inviteret til frokost på Lehnshøj. Til vor overraskelse var der mange familiemedlemmer og venner til stede, og da vi sad omkring det store bord, slog Aksels fader på sit glas, rejste sig og deklarerede forlovelsen.

Det var som om tunge jernlænker blev lagt om min hals. Dres blev meget vred, ligesom mor og Mons over dette brud på en aftale, han rejste sig og holdt en tale, hvori han behersket indvendte, at denne offentliggørelse af en strengt hemmelig forlovelse ikke alene kom fuldstændigt bag på os, men at den bestemt ikke burde havde fundet sted.

Men sket var sket, og nyheden bredte sig. Jeg følte mig fanget i en snare. Brylluppet blev ikke desto mindre fastlagt, dels havde familien Ahlefeldt travlt, dels skulle min lille familie rejse tilbage til Italien.

Vi tog tilbage til Palads Hotellet, hvor jeg gik til forhådt bridgetimer, eftersom jeg ikke havde rørt et kort siden pensionat Riant Port, og familien Ahlefeldt spillede bridge om aftenerne. Jeg fulgte et kursus i typisk dansk madlavning og barnepleje på frøken Suhrs kogeskole og fik udstyr af mor til Hvidkilde Slot, hvor det var meningen, vi skulle bo.

Aksel kom af og til til København, og hver gang forsøgte jeg at bryde, men enten tog han det som en spøg, eller også truede han med at ville skyde sig, og jeg var umådeligt naiv og dum for min alder, for jeg troede på det.

Men så kom den aften, hvor vi som sædvanligt spiste middag i mors og Dres' suite med Aksel. Pludseligt besvimeede jeg for første gang i mit liv og vågnede først op på mors seng ved, at Mons råbte; »Mor, mor, hun dør!«

Doktor Knud Borberg blev tilkaldt (han var gift med Dagmar (Hage) Bruuns datter Emely). Han var et dejligt menneske, som ikke tog honorarer af småtbemidlede og gerne også glemte det overfor velstillede, endskønt han og hans kone og børn sad dårligt i det, men han var fremfor alt videnskabeligt anlagt og idealist.

Knud Borberg beordrede mig omgående til at blive indlagt på nervesanatoriet Monte Bello i Helsingør, og til at det store bryllup på Skydebanen, hvortil Kongens ceremonimester satte til bord, blev udsat i det uvisse, alt eftersom mit helbred og mine følelser for Aksel artede sig, muligvis måtte det aflyses helt.

Aksel fik forbud imod at kontakte mig, indtil jeg var kureret, men han adlød ikke, hans breve og telefoner bevirkede tilbagefald, hvilket bestyrkede mig i, det måtte være uigenkaldeligt slutt. Da det omsider gik op for ham, at det havde været og var alvor, sendte han mig min morgengave, et sølvcigaretitui med den Ahlefeldtske hund i guld applikeret i det ene

hjørne og tryglede mig om at beholde det. Jeg gjorde, som han ville, og har selvfølgelig aldrig anvendt det.

Aksel nægtede herefter at deltage i de selskaber, hvor jeg kom, indtil længe efter, og da var han forlængst gift og havde børn, og jeg var gift med Otto og havde store børn. Det var til en fest hos Niels og Irene Frijs på Halsted Kloster. Vi dansede sammen, som om intet var hændt.

Mor og Dres var fantastiske. De aflyste alt uden at nævne deres ubehag, eller hvad de havde gennemgået for deres fjollede datters skyld. De bryllupsgaver, som allerede var ankommet, blev sendt tilbage, men såvel Grethe Hasselbalchs edderdunsdyne som Hugo Hasselbalchs smykke, Prins Aksel og Prinsesse Margarethas 2 antikke porcelænshunde og Alice og Helle Danneskiolds store, antikke, alabastlamper kom retur, så alle disse ting opmagasinerede jeg sammen med mit udstyr hos Adam (bortset fra smykket).

De beundrere Mons havde forskaffet sig, bad også mig ud, men alle andre vendte mig forarget ryggen, indtil en dag, hvor jeg ventede i hallen, og en klynge af vore bekendte befandt sig dér i en eller anden anledning, og Valdemar af Rosenborg, afdøde Prins Aage og den italienske Prinsesse Meta's eneste søn stilede hen imod mig og sagde højlydt på dansk (ellers talte vi italiensk med ham); »Bravo for dit mod Hanne!« Derefter vendte vinden med et, alt blev normalt igen, og Monne og jeg blev ustandseligt bedt ud.

Da min lille familie vendte tilbage til Italien, foretrak jeg at blive i Danmark og fortsætte med at lægge op til Kunstakademiet. Jeg flyttede ud til Mor Else og onkel Per på Mosehøjvej, hvor Christian Hage og Iver Reedtz-Thott også boede, og dér, (hvor jeg arbejdede i Schützes atelier i nærheden), forblev jeg, indtil min lille familie atter kom hjem til min fødselsdag, hvor vi påny alle flyttede sammen på Palads Hotellet.

Mor, Dres og Monne kunne kun opholde sig på Cornesel i den varme tid. De benyttede deres møbelindbyggede værelser, og havemøblerne til at spise og sidde ved.

I den koldeste tid boede de henholdsvis i Verona og Brescia, hvor Mons havde italienske privatlærerinder samt i Firenze, hvor hun gik i ungpigepension og selvfølgelig straks blev samtlige pigers fortrolige.

De blev i Danmark julen og nytåret 1941/42 over. De måneder, hvor vi atter var samlede, var dejlige, og Mons og jeg morede os med vore venner, og da vi var umådeligt meget bedt ud, foranstaltede vi en rustik fest for at betale, hvad vi skyldte sammen med Stuzie Raben-Levetzau og hendes søster Charlotte, døtre af Siegfried Raben-Levetzau. De to søstre og Doreen Wessel – Tito Wessels niece, og vi skejede sammen til en billig bohême-fest. Det foregik i et af hotellets lokaler, hvor der blev opstillet lange, smalle

borde med rødternede duge og servietter. Chianti-bastflasker stod skiftevis med levende lys ned langs bordene, og menuen stod på spaghetti og frugtsalat. Bagefter dansede vi i hotellets natklub, Ambassadeur, hvor hver for sig betalte deres drikkevarer efter kaffen.

Det blev en stor succes og var vores sidste fest, hvortil såvel københavnere og omegn som landboerne kom fuldtallige. Fotografer og journalister blev forment adgang, men uheldigtvis var der en af gæsterne, som ideligt fotograferede, og vi var intetanende om, at han forsøgte at gå journalistvejen, før vi til vores rædsel så billederne i bladene af »Den forgyldte ungdom«. I den periode blev Mons og jeg ofte plaget af journalister, som bad om interviews, men Dres og mor havde givet os det gode råd konsekvent at afvise dem.

Forinden mor, Dres og Mons rejste tilbage til Italien, havde jeg bedt om at være uafhængig af at bo hos familien, hvor behageligt det end var, men jeg var fyldt 20 år og havde mit arbejde i København, hvor jeg fortsatte med at lægge op til Akademiet, ved at tegne, dels i Zoologisk have og dels på Statens Museum for Kunst. Det blev mig tilstået, hvis jeg boede og spiste i en pæn pension.

Imidlertid var familien de Wichfeld kommet til Danmark, undtagen Ivan, som allerede var der, fordi han arbejdede som landvæsenselev. Efter som der ikke var centralvarme på stamhuset Engestofte, og det kneb med at varme det op i de kolde vintre, flyttede de for et par måneder til Pension Berg i København. Denne udmærkede pension ved Søerne blev os varmt anbefalet af Viggo de Wichfeld, familiens yngste, der var blevet meget indtaget i Monne, som han kunne tale italiensk med, for han havde været alt for lidt i Danmark til, at hans dansk var stort bevendt.

Kort efter mor, Dres og Mons havde installeret mig i Pension Berg og var vendt tilbage til Italien, forlod familien, bortset fra Viggo, København til fordel for deres hjem Engestofte på Lolland.

Viggo fortsatte sine tegnestudier af smukke, gamle huse (han tegnede meget godt), det var hans agt at blive arkitekt. Han og jeg spiste middag sammen i pensionatets spisestue, og da foråret kom cyklede vi aftenture og trak vandkringlestykker i automater, hvis ikke vi var bedt ud. Personligt afslog jeg alle invitationer, som ikke faldt i week-ends, for jeg ville være udhvilet til mit arbejde, men mine lørdagsaftener var fuldt besat enten af unge mænd, der bad mig til middage på restauranter eller til vennernes hjem. Jeg gik ud med Peter Raben-Levetzau, Ditlev Ahlefeldt-Laurvig, Valdemar af Rosenborg, Thore Brandt, Torben Madsen og mange flere. Når der spilledes kort ville Peter og Georg Prins altid, at jeg skulle stå bag dem, fordi de påstod, jeg bragte held, og når der var dans ville Gustav Blixen-Finecke, Bobby Holm og et par stykker til reservere valsene på forhånd. Mons og jeg havde en særlig god kammerat i Gustav Helsted, som vi mo-

rede os med ved at gå til spåkone og spise sure agurker på Strøget. Jeg husker en middag på Københavns bedste restaurant »Escoffier«. Det var Valdemar af Rosenborg, som var vært, og han havde arrangeret en liflig overraskelse. Man havde rationeringsmærker til mad og tøj, og der var specielle køddage, ellers nøjedes man med melretter, fisk og grøntsager fra Danmark, intet blev jo længere importeret.

I restauranten, hvor bord, menu og vin var forudbestilt, fik vi blandt andet serveret en tallerken med garniture udenom en stor, hvælvet muslingeskal, som så ud til at varme en fiskestuvning, men som, når vi løftede muslingelåget, viste sig at skjule en liflig Tournedos maître d'hôtel.

I week-ends var jeg ofte bedt på landet, enten hos Holstein Ledreborgs på slottet af samme navn, (dér nød jeg at ride på deres vilde fuldblodsheste) eller hos Wedells på Wedelsborg til ære for sønnen Tido og med Viggo til Engestofte, hvor der kun var familien, men jeg kørte ud med dem til midt-dage hos naboer.

Alt dette foregik på cykel med sporvogn eller tog og med hestekøretøjer, gengasbilerne var sjældent i privateje. Der var mangel efterhånden på de fleste varer, læder blev erstattet med farvet fiskeskind til tasker, bæltter og sko, og disse sidste havde høje korkkilesåler. Det var ikke en fordel at være høj, når man for rationeringsmærker skulle købe stof til tøj. Eftersom jeg havde for lange ben og for brede skuldre, kunne jeg ikke købe konfektions-tøj, der passede, det var enten for kort eller for vidt, så jeg fortsatte med at tegne til omsyning eller en enkelt gang noget nyt, som jeg fik syet hos en lille syerske ved navn Brumse, som Helle Danneskiold-Samsø havde anbefalet Monne og mig.

Jeg havde, som de fleste, skulderlangt hår, der krøllede ganske let i spidserne, og som alle (endskønt det var grimt og ikke nødvendigt for mit vedkommende) vat i skuldrene. Man bar hat og handsker, når man var ordentligt klædt, men snød til det daglige arbejde.

De sidste gode cigaretter, der kunne købes, var tyrkiske, siden ebbede det også ud i Cecil cigaretterne, og da blev den danske Puha-cigaret tilbage.

Familien Wichfeld

Oberst Thomas, Frederik Wichmann blev adlet 23. juli 1777 med navnet Wichfeld. Hvad slægten angår henvises til Adelskalenderen, »Den Røde Bog«.

Jørgen Adalbert Wichfeld til Engestofte (tidligere stamhus) og Ulriksdal blev født den 16. august 1885. Han var søn af Niels Henning Frederik til samme ejendomme (hofjægermester og kammerherre) som var født den 18. februar 1849 og døde 30. september 1907 og Ellen født Bruun, som fødtes 13. december 1861 og døde højt oppe i årene.

Jørgen var cand.phil. og blev gift i London med Monica Emely Massy-Beresford den 15. juni 1916. Monica var født den 12. juli 1894 og hun døde i tysk koncentrationslejr 27. februar 1945. Hendes fader var irsk og ejede et gods i Irland, hvor Monica voksede op mellem flere brødre.

Monicas moder, Alice Massy-Beresford, var skotsk.

Det var Monica og Jørgen, der i udlandet tilføjede det lovlige »de« foran Wichfeld, og alle deres børn fortsatte med at hedde de Wichfeld.

Jørgen var Henning og Ellen Wichfelds ældste søn. Han var en middelhøj, smuk og forfinet mand med en finlemmet skikkelse, gråsprængt mørkeblondt hår og blå øjne. Af og til bar han monokel. Hans ansigtstræk var fornemme, hans næse var næsten gennemsigtig og smukt buet, og munden var smal.

Jørgen havde megen humor og åndelig largesse, han talte gerne om sine medmennesker, men han dømte aldrig. Han var et eksempel på »leben und leben lassen«. Han var umådeligt berejst i sin ungdom og ikke helt almindelig. Mor fortalte, at han sammen med Johannes Povlsen var kommet ridende en dag til frokost på Stokkerup, og der var han iført ridetøj af silkeshantung, og hans brystlommeørklæde var af chiffon.

Jørgen var en strålende rytter i sin ungdom, men han nægtede at køre bil. I en periode forsøgte han forgæves at vende sin hest midt i et grøftespring, for at den, som en cirkushund, ville lande det samme sted, hvor den var startet, men de endte begge hver gang i grøften.

Jørgen havde en god smag med hensyn til indbo, blomster og tøj, og han var meget haveinteressert.

Jørgens broder Hubert blev født 15. december 1886. Han var cand.jur., legationsråd og secondlieutenant ved 1 Feltart-Reg. Den 25. november 1930 blev han gift med Britta Catharina Anna Marie-Louise de la Gardie født Toll, som var fraskilt og havde to små piger, Mie og Gislaine, som

Monne og jeg legede med, dels på Rådebäck, dels i Rom. Selv havde Hubert ingen børn.

Han var en smuk, forfinet mand med en stor personlighed og megen charme. Han tilbragte sine ferier med bjergbestigning.

Den 8. marts 1889 blev Aksel Christian Preben kaldet Aksel født. Han giftede sig første gang med millionøsen Mabelle Florence født Swift og anden gang med endnu en millionøse, som jeg hverken har set eller hørt om. Han opholdt sig mest i hans koners fødeland Amerika, hvorfra de foretog ekstravagante udenlandsrejser, men i min tid kom han ikke til Danmark. Monica fortalte, at Mabelle sendte sit vasketøj fra U.S.A. til Bruxelles, og at hun bar strømper af silke med håndbroderede monogrammer og krone på skafterne.

Jørgens søster Ella Adelaïde kaldet Addi var den yngste i flokken. Addi red glimrende og var en jæger af rang. Da hun og moderen, efter Jørgen og Monica's hjemkomst, fraflyttede Engestofte og bosatte sig på Troldbjerg ved Vordingborg passede hun moderen og havde en jagthundekennel i skovens udkant.

Addi blev født 23. juni 1898. Som ugift flyttede hun på ældre dage til Vallø (Jomfru Kloster), hvor hun den dag i dag frisk og rask fungerer som dekanesse. Addi var middelhøj og havde kortklippet, brunt hår, en frisk usminket friluftsteint og kvikke blå øjne.

Ivan kaldte sin bedstemoder, bag hendes ryg, for Skæg-Ellen, fordi hun havde et silkefint, hvidt overskæg. Hun var høj og rank med kridhvidt opsat hår og klare blå øjne.

Monica's moder var lille og spinkel med gråt opsat hår og grå øjne i et altid venligt ansigt. Alice Massy-Bedesford, kaldet Granny af alle, boede som enke i Rapallo i Italien, men hen imod slutningen af krigen blev hun nød til at forlade sit hjem midlertidigt og tage til Engestofte, hvor hun boede som paying-guest. I Rapallo havde hun huset hele familien i flere år, indtil de måtte tage hjem til Danmark, også grundet krigen, ellers var de kun på Engestofte om somrene.

Monica var intelligent og havde en stærk personlighed. Det var indiskutabelt hende, der var familiens midtpunkt, og de forgudede hende alle.

Hun var ikke ret høj og næsten mager efter at have været meget buttet i sin ungdom. Hun havde sort hår med hvide striber sat i en lav knude i nakken. Huden var hvid, munden stor og rødmalet og tænderne små. Hendes øjne var store, kloge og smukke, og hendes hænder med de lange rødflakerede negle var fine og smalle. Hun var stærkt sminket til selskaber, endog hvidpudret på bryst, ryg og arme. Monica havde, som resten af familien, megen humoristisk sans og var altid ligevægtig, venlig og meget erfaren.

Hun kom aldrig over tabet af hendes yndlingsbroder, som blev skudt ved en fejltagelse i felten, hvor han var officer just efter 1. verdenskrigs ophør.

Jørgen og Monica havde levet i sus og dus i udlandet, og Jørgen havde rejst i 13 år, førend han traf hende i London.

Godsforvalter Kahn for Engestofte og Ulriksdal, som var forpagtet ud til henholdsvis forpagter Knudsen og forpagter Svendsen sendte dem alle de penge, han blev bedt om, og da det gik galt økonomisk, blev Jørgen sat under administration, og de måtte nedsætte levestandarden betydeligt for at holde deres børn på kostskoler i udlandet. Monica tog endda plads som bijouterisælgerske i Paris, det vil sige, hun blev betroet en kuffert med det sidste nye udvalg, og så aflagde hun visitter med de falske smykker hos venner og venners venner. Hun opfandt tillige en parfume ved navn »Monica nr. 5«. Under denne periode boede Jørgen, og i ferierne børnene, hos deres Granny i Rapallo.

Jørgen og Monica var meget bedt ud. De spillede ustandseligt bridge og elskede at danse. Deres wienervals fik alle andre til at standse for at se på.

Monica pudsede mit engelske af. Vi talte altid engelsk på Engestofte, bortset fra Ivan og jeg, der gerne anvendte det italienske sprog. Monica lærte mig ikke at sige »mirror« om et spejl, men »lookingglass« i stedet.

Jørgen og Monica fik tre børn, den ældste søn Ivan Henning blev født den 30. marts 1919 og døde 2. januar 1959. Varinka Corinna kaldet Inkie fødtes på Engestofte den 9. februar 1922 og blev gift 8. juni 1944 med Flemming Bruun Muus og sønnen Viggo Dimitri, som fødtes den 26. december 1923 i London, blev gift dér med den meget ældre Angela Maryel født Drummond den 26. september 1960. Hun var datter af den 16th earl of Perth og Angela Mary Costable Maxwell. Det var hendes andet ægteskab. Hun var skilt fra sin italienske ægtemand med hvem, hun havde flere børn.

Efter mit og Ivans treårige ægteskab (1943-1946) giftede han sig igen med den meget ældre Rhoda Clark født Cameron i oktober 1947 i New York.

Ivan var høj, næsten mager med mørkebrunt hår og sin moders grå øjne. Hans ansigt var skarptskåret, bortset fra hans fyldige mund. Han var uddannet på kostskolen Eton i England.

Inkie var ligeledes høj og slank med mørkt, kruset hår og grå øjne. Hun havde Jørgens smukke profil.

Viggo var ikke så høj som ung, det blev han til gengæld senere. Han havde rødblondt, let bølget hår, grå, skråtstillede øjne og en lys, let fregnet hud. Han havde gået på kostskoler i Skotland og i Schweiz og talte som hele familien fem sprog flydende, da han fik lært det danske, som det også, men vedblivende kneb med for Monica's vedkommende.

Ivan var et par år ældre end jeg, Inkie et år yngre og Viggo to.

København

På Pension Berg, hvor Viggo, medens jeg tegnede ude, gik ind i mit værelse og pudsede mit toiletsølv, fik han efterhånden hyppigere besøg af Ivan, og de to brødre og jeg morede os sammen eller med andre venner i Ivans fri week-ends.

Måske fordi mine mandlige venner altid var velklædte og soignerede, især når de gik på frierfødde, faldt jeg for deres kontrast, Ivan, som havde en egen stille og charmerende personlighed. Ivan var meget intelligent, international og morsom at tale med. Han havde lune og humor.

Hvor Viggo var elegant, livlig og lattermild, virkede Ivan forsømt, han arbejdede i mark og stald som landvæsenselev i sit gode engelske tøj, som så ud derefter. Men trods det, så han meget godt ud.

Når han ankom til København og hele tiden, medens han var der, bar han (bortset fra smokingmiddage) en pudsigt blandet påklædning, som skyldtes nød og sjusk, for det viste sig siden, at han elskede godt tøj. Han var iført en mørkeblå byfrakke med fløjlskrave (opslået i vinterkulden), en sort Anton Eden hat (som han skød om i nakken), og under frakken, som han havde spillet sig til i poker på Eton, bar han en slidt tweedjakke og en plettet brun skindvest over en grøn pullover. Skjorten var blåstribet, forvasket og krøllet, slipset var hans sorte og turkisstribede skoleslips. Hans grå flannelsbukser var upressede og med grønne græspletter på knæene. På fødderne havde han kraftige, mørkerøde skisokker og skistøvler. Hans ubehandskede hænder var blåfrosne.

Ivan var utroligt afslappet. Han lå i stolene og helst med fødderne på et bord. Han var ikke særlig energisk, bortset fra hjernearbejde. Han røg meget, dog uden at komme op på Monica's kæderygning eller Jørgens evige tyrkiske cigaretter.

Hele Ivans apparition virkede tiltalende på en anden måde end mine andre opvartende kavalers, og jeg syntes hans nonchalance var morsom til en forandring.

Vi blev hemmeligt forlovet på Pension Berg, og vores respektive familier var de eneste, som blev underrettede. Postgangen var blevet meget usikker. Men mor fik mit brev desangående, hvorimod jeg aldrig modtog hendes svar, hvori hun bad mig ikke at gøre noget overilet, men vente til de kom hjem. På grund af krigen var det uvist, hvornår de kunne komme hjem, og det blev ikke før halvandet år senere.

Det forår blev jeg bevidstløs af en influenza samt en selvforskyldt kur imod den, som bestod i, jeg gik ud og lod mig hærde i natkjole på min lille

vindblæste balkon. Men den forudgående svækkelse, som influenzaen benyttede sig af, kom sig af en anden årsag. Det gik sådan til;

Hver morgen cyklede jeg med min madpakke til Statens Museum for Kunst for at tegne de kedsommelige kultegninger sammen med de andre læreres elever med hvem, jeg var blevet gode venner i frokostpausen. Jeg var utålmodig efter at ophøre med at kopiere, hvilket jeg bestemt aldrig har brudt mig om og begynde at male ligesom hos Bogoni eller bedre endnu, selv at opfinde mine motiver, hvad jeg kun havde tid til om søndagen. Min lærer, Rolf Schütze, lærte mig meget om linier og mellemrum, men dels var han billedhugger og ikke maler, dels virkede han deprimerende på min kunstneriske udfoldelse, fordi han aldrig sagde et rosende ord, der ville have opmuntret mig, så det var Mor Else, der på Mosehøjvej syntes vældigt godt om mine tuschtegninger, atter kopier, men også selvstændige af dyr i zoologisk have, og det gav mig et oplivende skub.

Forinden min forlovelse med Ivan, var der en dag på Statens Museum for Kunst, hvor jeg blev træt af de evindelige tegninger af statuer, til en forandring lagde jeg mig på gulvet under statuen og tegnede den nedefra. Perspektivet var afvekslende omend også meget sværere. Da Schütze kom for at se, hvorledes arbejdet skred frem, måtte han jo også lægge sig på ryggen for at kontrollere tegningen, og det huede ham ikke at risikere at blive til grin over for de andre lærere og elever. Han blev rasende og sagde, at jeg var talentløs og aldrig ville blive en god kunstner. Jeg var for umoden til at gennemskue hans øjeblikkelige arrigskab og slugte hans negative meninger råt, hvorved det sidste af mine barndoms håb slukkedes. Jeg glemte Bogoni og de andre professorer på Akademierne og ønskede blot, at jeg ikke var født.

Efter influenzaen, hvor Viggo tilkaldte Monica, som sad hos mig, da jeg vågnede op af bevidstløsheden, og hvor Mor Else, som formodentlig havde telefoneret kom susende og var vred over, at hun ikke var blevet underrettet, og efter at jeg fik taget mandlerne og fik betændelse i hele maven på hospitalet, overvåget af Mor Else, begyndte jeg trods alt hos Schütze igen, foruden at jeg gik til perspektiv med mere hos en anden lærer. Disse matematiske tegninger i blå og rødt var nødvendige for at komme ind på Akademiet. Jeg tegnede og malede akvarel på egen hånd og blev meget forbavset over, at Schütze gerne ville have fire billeder af datidens Swingpatter, som var en slags karikaturer af ungdommens opførsel. (De ligger i mit arkiv på Oreby og Berritzgaard Godskontor). Selvom jeg fortsatte, var troen på mig selv rokket fuldstændigt og dermed forsvandt min ildhu.

Den sommer inviterede Mor Else, Peter Kämpmann og mig med sig til Svaneke på Bornholm, hvor det gode vejr tillod os at svømme dagligt og nyde de varme nyrøgede sild direkte fra røgerierne bagefter samt at gå ture på øen.

Jeg måtte af den grund takke nej til en stor week-end med bal på Ledreborg, hvortil Ivan også var bedt.

I København sendte jeg på Monnes opfordring levnedsmidler til en italiensk officer i tysk koncentrationslejr, en ven af Mons' udkårne.

Brevvekslingen med Italien blev mere og mere sporadisk, idet brevene, rimeligtvis ved censuren, ofte gik tabt.

Viggo og jeg tog på week-end til Engestofte, som Viggo spændt og stolt fremviste, og jul og nytår 1942/43 fejrede jeg med hele familien Wichfeld på Engestofte inklusive Skæg-Ellen og tante Addi til julemiddagen.

Af mangel på brændsel var det kun tilladt hver person at tage et ugentligt bad, men Monica fik sit daglige, ligesom alle vi andre drak erstatningsthe, hvor Monica kom sent ned i den grønne salon og fik serveret sin morgenmad med ægte the fra før krigen. Hele familien stimlede sammen om hende for at underholde og blive underholdt. Disse, hendes privilegier, fandt alle helt i sin orden, iberegnet mig selv, fordi hendes personlighed var så stærk og fascinerende at være i stue med.

Ivan var en god danser, omend ikke på højde med sine forældre. Han elskede at gå på jagt og spille kort. Men selv om han var yderst talentfuld til al slags sport, gad han ikke rigtigt gøre noget ved det. Han red udmærket, ligesom Inkie. (Viggo var, som Monica, overhovedet ikke sportsligt anlagt). Men Ivan red kun meget sjældent på forpagter Knudsens heste. Han spillede glimrende tennis på Hardenberg, hvor Inkie og jeg også spillede. Hardenberg ejedes af Heinie Haugwitz Hardenberg Reventlow, som under og efter krigen kaldte sig Henry Reventlow, og han omdøbte godset til Krenkerup. (Han var af tysk-jødisk afstamning). Heinie havde en tennistræner fra København, og denne påstod, at han indenfor tre træningsmåneder kunne gøre Ivan til Danmarksmester, men det interesserede ikke Ivan. Siden, efter at han havde forladt Engestofte, spillede han golf, men han var fremfor alt en lidenskabelig kortspiller. I Rapallo havde han taget et engelsklære-vikariat på en skole der, men det var ikke af lang varighed, fordi det opdagedes, at han spillede poker med eleverne. Ivan havde en matematisk hjerne, han imponerede mor ved, som AB, at kunne lægge lynhurtigt sammen eller trække fra, når man nævnte flere store summer hastigt efter hinanden.

Sommerferien som paying-quest på Engestofte var rar. Jørgen og jeg arbejdede i haven, og jeg nød at få lov til at benytte flygelet. Vi red, spillede tennis og kom omkring på nabogodserne.

Grønningen

Efter sommerferien flyttede jeg fra Pension Berg (ligesom Viggo) og fik et værelse i et damepensionat i Grønningen, hvor jeg fortsatte hos mine læ-

rere og på egen hånd. Men Schütze og mit forestående giftermål endte midlertidigt min ambition.

Vinteren 42/43 var som de foregående meget streng, og uden at ane noget om H. W. Bissens koldtvandskure, tog jeg et iskoldt bad hver morgen klokken 7 (der var ikke varmt vand i det offentlige badeværelse, som jeg havde helt for mig selv). Det satte omløb i blodet, før jeg cyklede på arbejde.

Ivan kom på besøg de søndage, han havde fri, og han forærede mig en guldsignetring til min lillefinger. Den kom jeg uheldigtvis til at forlægge og måtte ved Viggos bistand låne det Wichfeldske våben for at få hofjuveler Hertz til at lave en mage til. Det ville have været synd for Ivan at fortælle ham det, for han var meget langt fra at være velhavende. Imidlertid genfandt jeg den tabte ring og fik kopien udvidet til Ivans lillefinger og fortalte ham hele historien. (Min ring overdrog jeg Viveca som ganske ung på Møllen).

Eftersom Ivan og jeg var hemmeligt forlovede, gik vi ud hver for sig for ikke at vække opmærksomhed, men det var ikke så pænt overfor de mænd, som interesserede sig for mig, da det var umuligt at varsko dem i tide. Og så hændte det forfærdelige, at jeg for første gang blev meget alvorligt forelsket i en anden, på trods af at mine følelser for Ivan var uændrede. I min vildrede, for nu var postgangen for elendig til at rådspørge mor, vendte jeg mig til Monica, som havde sagt, at jeg altid kunne henvende mig til hende. Jeg skrev sandheden uden at nævne navne og fik hendes svarbrev, som lød; »Stick to Ivan there will allways be a third«. I min ungdommelige idealisme fandt jeg, det var vanskeligt at tro, at der altid ville være en tredje i ens liv, men jeg turde ikke opponere mig mere og fortsatte med Ivan, som jeg jo holdt utroligt meget af, men ikke var stormende forelsket i.

På Engestofte tog Jørgen sig af det huslige og haven. Han satte meget smukt blomster i vand, medens Monica førte regnskab og tilsyneladende svævede over vandene, hvilket viste sig at være en stor fejlbedømmelse, for hun arbejdede om natterne for de allierede sammen med frihedskæmperne på Lolland. Hun roede ud på Maribo Sø og samlede faldskærmsnedkastede våben op, som hun fragtede over søen til der, hvor frihedskæmperne ventede. Derefter roede hun hjem igen, og absolut ingen, bortset fra Inkie, anede det mindste om hendes færden. Hun husede også flygtninge en enkelt gang, for opsamlingen af våben var vigtigere, og flygtningene opholdt sig i værelset, der stødte op til hendes soveværelse og kunne derfor komme til at røbe hendes natlige udflugter. Begge dele straffedes ved fængsel i koncentrationslejr i Tyskland eller ved dødsdom.

Inkie gik under jorden og blev sekretær for Flemming B. Muus, der med kirurgisk forandrede ansigtstræk sprang ud fra en engelsk flyvemaskine

med faldskærm og ned i Danmark i nattens mulm og mørke for at blive forbindelsesofficer mellem England og de danske frihedskæmpere, hvis leder han blev i undergrundsbevægelsen. De giftede sig året før, besættelsen ophørte.

Monicas daglige bad og sene morgenthe lod sig forklare med hendes dødsensfarlige natarbejde. Hun fulgte krigen nøje på et stort kort, hvori hun satte kulørte knappenåle for tyskere og for allierede i hendes lille fjerntliggende kontor.

Hotel d'Angleterre

Postgangen og rejsemulighederne var lidt bedre i 1943. Mor, Dres og Mons kom hjem, og jeg forlod pensionatet i Grønningen for at bo med dem på Hotel d'Angleterre, hvor de havde en stor hjørnesuite, og deres, Mons og mine soveværelser med bade lå i forlængelse af hinanden med døre imellem.

Mons var 18 år og en skønhed. Hun havde mange tilbudere i Italien, og hun nåede også på den korte tid at få nogle i Danmark, men allerede dengang tror jeg, hun foretrak officeren Gino Nini, som vi havde gjort bekendtskab med, da hun ikke var ret gammel på hotellet i Verona, og som hun til min forundring sidenhen havde REDET med der.

Det var vidunderligt at være samlede igen, og som sædvanligt skulle alle gamle venner og bekendte besøges og inviteres.

En aften, ikke længe inden Ivans og mit bryllup, havde de bedt vores gamle romerveninde Lala Foght om at møde os på Lorry's restaurant, hvor der var optræden. Lala boede nu fast i København og kom aldrig til at vende tilbage til Rom. Vi tog en gengastaxi fra hotellet og blev påkørt af en postvogn i krydset ved Storkespringvandet. Taxien væltede om på siden, der hvor chaufføren ikke sad. Han sprang hurtigt ud og var ikke kommet noget til, men mor, Dres og Monne, som sad bagi trimlede rundt om hinanden og fik lettere skrammer. Jeg sad foran og i faldet, knaldede jeg hovedet ned i asfalten igennem det åbne vindue. Jeg hørte, hvorledes Mons ganske roligt sagde; »Du står på mit hoved Dres«, han var ved at kravle ud. Mor var klemt fast under det løsnede bagsæde.

Efter at have fået plaster her og der på et nærliggende apotek, fik vi fat i en anden vogn og kom lettere forsinket til middagen med Lala. Hen på aftenen havde jeg det knapt så rart, og hotellets læge konstaterede den første af mine hidindtil seks hjernerystelser og beordrede mig i seng for 14 dage.

På de tider havde jeg købt en bedårende lille bitte indisk mus, den var knapt halvt så stor som en lille hvid mus og havde en silkeglat, mørkegrå pels med lysegrå mave, store sorte øjne med lange øjenvipper og en lille uskyldig sort hale. Den sov i et tomt lille akvarium, hvis bund var dækket med vat med huler i, og den kom ud og ind ved hjælp af to skråtstillede redekamme, en udvendigt og en indvendigt. Om dagene var den altid med mig, enten under mit skulderlange hår eller på min storskyggede panamahat eller i min taske. Den blev døbt Birichino (skælm) og fordrev meget af den kedelige tid i sengen, men mor havde sit hys med at fange den for at

sætte den i akvariet ved sengetid. Jeg ser hende endnu for mig i natkjole jage Birichino og bangle hovedet ind i radiatoren, så det rungede i hele hotellet for at få fat i musen.

Ivan, som besøgte mig en gang, medens jeg lå i sengen, nægtede at have den med i ægteskabet, så lige forinden brylluppet forærede jeg Birichino til en piccolo, der var helt vild med den.

Ivan blev fyrsteligt modtaget af Mons, der først gav ham et tandglas svingende fyldt med en af hendes cocktailssammenbrygninger. Hun havde spiritus i sit natbord. Derefter kom hun ind til os, hvor jeg lå i sengen, og Ivan lå i min lænestol og optrådte med en af hendes fantastiske, akroba tiske danse til hendes trofaste følgesvend grammofonen, der var i gang fra morgen til aften.

Når jeg var oppegående og gik ud sad Birichino som sagt på min skulder skjult under mit hår, og hver gang jeg rakte chefportier Hasløv min nøgle, kunne han ikke dy sig for med pegefingern at stryge Birichinos ryg, medens han talte kælent til den, hvilket forbavsede de omkringstående ikke så lidt, for de kunne ikke se, at det var en lille mus, han kælede for, men troede, at det var for mig.

Birichinos specialitet var at hage sig fast på min skulder i cykelsvingenè, og når den måtte opholde sig i min taske at fortære mine rationeringskort, fordi den kedede sig der. Jeg glemmer ikke Valdemar af Rosenborgs forbløffelse, da han efter en frokost, han havde inviteret mig til på d'Angleterres fortovsrestaurant, så mine smørmærker og Birichino, der henrykt kom ud af tasken efter at have ædt halvdelen af dem, eller tante Margrethe Bülow's ansigtsudtryk, da musen gav sig til at pile rundt om min hattepuld efter at have siddet så stille, at hun havde troet, at den var en moderne form for hattepynt.

Eftersom mor og Dres ikke var begejstrede over det kommende ægteskab, luftede jeg nærmest i spøg muligheden af at bryde med Ivan, hvorved mor slog sig for panden og stønnede; »Ikke igen!«, og derefter fløj det ud af hende, som i fantasien så aflysning nummer to; »Jamen, kan DU da ikke tage ham Monne«, hvorefter vi alle brød sammen af grin.

Dres var det mest uforfængelige menneske, jeg har kendt. Han var velsoigneret, men komplet ligeglad med sit tøj. Mor sørgede for alle indkøb og skræddere desangående, ellers ville han ikke ane, hvad han skulle anskaffe sig. En dag, hvor jeg kom ind i deres salon, opponerede jeg mig over Dres påklædning til en frokost hos Kongen og Dronningen. Dres ventede på mor og fordrev tiden med at læse. Han så forbavset på mig, da jeg foreslog, han klædte sig om i enten det ene eller det andet, for han var iført marineblå cheviotbukser, der hørte til et sæt, men tweedjakken var som sko og livrem brune. Dres rokkede sig ikke. Han kunne ikke indse, at han behøvede at ændre på tingenes tilstand, inden mor kom til og gav mig ret.

Mor og Dres holdt en stor cocktail i deres suitesalon for de nærmeste slægtninge og venner til Ivan og mig, og Mons gjorde sine værtindepligter ved at spørge de forskellige om, hvad de ville have af bakken, som tjenerne bar. Da hun kom til Skæg-Ellen, hvis hattestrudsefjer og overskæg havde samme hvide farve og konsistens og vippede yndefuldt i takt med hendes ord, spurgte Monne, om hun ville have sherry, champagne, dry martini eller whisky, hvortil Skæg-Ellen svarede med sin skingre stemme og med gammeldags flade a'er; »Vand, min pige, vand!«

Ivans og mit bryllup

Brylluppet stod i Holmens Kirke. Det var den 14. august 1943, og Ivan og jeg havde således været forlovet i mere end et år. Vejret var smukt, og kirken fyldt til bristepunktet af gallaklædte gæster. Mor var meget elegant og Mons henrivende i en brusende, blomstret taftkjole, der sad ind i hendes smalle talje og med sorte paradisfuglefjer fæstnet i det lange, kunstfærdigt opsatte hår. Jac. Olsen havde syet min sølvvindvirkede plisserede, hvide kjole, som sad stramt indtil over hofterne. Den havde lange ærmer og en lille ærbar V-udskæring samt det meget lange slør, der strømmede ud fra et diadem af silkeblade på mit hoved.

Dres førte mig til alteret. Overfor hinanden, oppe ved alteret sad familierne og medlemmer af den kongelige familie. Middagen efter cocktailen indtoges ved et stort hesteskoformet, festligt pyntet bord i hotel d'Angleterres store og smukke festlokale. Dres holdt en glimrende tale, og han, som havde Monica til bords, forsøgte at konversere hende med emner, han regnede med ville interessere hende, derfor spurgte han blandt andet, om hun drev sport, hvortil Monica lo og sagde let flirtende; »Only indoors«. Dres tabte et øjeblik mælet.

Kaffen med tilbehør blev serveret i det tilstødende og endnu større lokale, og orkesteret, som havde spillet taffelmusik, begyndte at tage plads her, medens hundrede af Ivans og mine unge venner ankom til dans, drinks og souper.

Efter brudevalsens spillede orkesteret Monnes komposition til mig, den hed »Querida mia« (Min elskede på spansk).

Eftersom Mons ikke skrev noder, havde hun i tiden før brylluppet fået en pianist til at komme til hotellet, og medens hun sang for, fandt han tonerne på klaver, og siden renskrev han alle hendes kompositioner, som hun hidindtil med tekst havde haft i hovedet. Hun havde komponeret en masse dejlig musik i Italien, kun igennem at synge.

Musikeren renskrev noderne hjemme hos sig selv, men Mons ventede forgæves på at få dem i hænde, og omsider blev hun klar over, at han var stukket af med hendes musik. Han blev ikke fundet, og eftersom Monne

alene kendte musikken og ingen bevis havde på, at det var hendes, var der intet at gøre.

Bryllupsfesten fortsatte efter, at Ivan og jeg omklædte og ris-overspyede tog farvel og kørte bort. Det var trist at skulle skilles fra min lille familie, selvom jeg var intetanende om, at der grundet krigen skulle komme til at gå to år, førend gensynet med mor og Dres og i særdeleshed uvidende om, at det var sidste gang, jeg så Mons.

Bryllupsrejsen bestod i tre dage på Marienlyst Hotel ved Kysten, og der blev jeg bekendtgjort med Ivans spillernatur. Hans søster Inkie havde advaret mig, men jeg havde ikke taget det alvorligt. Trods der var dans på hotellet om aftenen, var Ivan langt mere tiltrukket af et kunstigt mekanisk hestevæddeløbsbord i spillesalen.

Næstved

Derefter tog vi med toget til Næstved og boede på Vinhuset, medens vi etablerede os på tredje sal i en lille lejlighed med noget af mit udstyr fra Hvidkilde, som ankom med Adams flyttevogn, hvor det, ligesom Cornesel-indboet, havde været opbevaret.

Og så begyndte dagligdagen. Ivan gik i lære hos skovrider Jensen på Herlufsholm, og det kostede ham alle hans penge, 75 kr. om måneden. Jeg passede lejligheden, købte ind, lavede mad og vaskede i kompleksets kælder.

Lejligheden bestod af en lille bitte entre, et wc med en koldtvandsbruser, et minikøkken og tre små værelser. Der var så fugtigt, at de sko, vi ikke brugte til daglig, mugnede. Dagligstuens og gæsteværelsets vinduer havde udsigt over huse til havnen. Onkel Per Kampmann havde foræret mig et lille opretstående klaver i lyst træ, og her tilbragte jeg den tid, jeg fik til overs, eller medens de gule ærter kogte. Ivan kom hjem til måltiderne, og hver lørdag aften, hvis vi ikke var bedt ud i København eller af Birgitte (Stampe) og Ole Holst på Nysø eller andre steder, tillod vi os et glas likør hver på Vinhuset, hvor vi dansede.

Heinie Haugwitz meldte sig til middag med en ledsager. Medens jeg lagde sidste hånd på værket, ringede det på døren. Jeg var iført en sort, kort kjole med lange ærmer og havde taget et hvidt forklæde på for at beskytte den, imedens jeg kokkererede. Udenfor stod Heinies uniformerede unge chauffør med en kæmpebuket blomster fra Heinie. Han udstødte et langtrukket fløjt, da han så mig og spurgte: »Hvad laver du efter arbejdstid, Skat?« Jeg fortalte ham, at jeg desværre var optaget. Næste gang vi sås var på Hardenberg (som det endnu hed), og vi lod begge elegant som ingenting. Iøvrigt blev middagen vellykket, vi spiste ved et pænt dækket bridgebord i dagligstuen, og mit udstyrsbestik og porcelæn og glas kom i brug. Normalt spiste Ivan og jeg i køkkenet, hvor vi lige kunne være to.

Jul og nytår 1943/44 holdt vi på Engestofte med nabofrokoster og midt-dage. Til disse kørte Monica os i forpagter Knudsens lejede hestevogn, hvis det da ikke var så langt, at vi måtte tage toget.

Det var sidste jul og nytår, Monica var i sit hjem. Den 13. januar 1944 blev hun arresteret. En tilfangetaget frihedskæmper under tortur angav hende blandt andre. Jørgen og Viggo, som også var på Engestofte fulgte med hende i den tyske militærbil til København, men de to blev løsladte efter et forhør, fordi Monica klogeligt havde sørget for, de intet anede om hendes patriotiske forehavender. Monica blev smilende og værdigt samt fuldt ud

behersket sat i Vestre Fængsel. Siden blev Viggo interneret i Horserød Lejren, og der var han, da Jørgen, som blev taget efter en middag i København, kom anstigende i smoking.

Ivan og jeg overnattede en week-end på Mosehøjvej. Tidligt om morgenen blev huset omringet af bevæbnede tyske soldater, som med officeren i spidsen trængte ind i huset og op ad trappen til 2. sal, hvor soveværelserne lå.

De fandt hurtigt frem til Ivans værelse, og han blev med nød og næppe klædt på under bevogtning, førend de fjernede ham. Han blev, som Jørgen og Viggo, anbragt i Horserød Lejren, men de blev alle løsladt efter en tre ugers tid.

Mor Else og onkel Per var rørende imod mig, og lod mig blive boende hos dem, indtil Ivans frigivelse. Jeg tog sporgvognen til København og gjorde indkøb hos Vilhelm Sørensen på Vimmelskaftet. Han solgte frugt og delikatesser. Vilhelm Sørensen var en dejlig mand. Da han blev klar over, at hele min familie minus Inkie, som var gået under jorden, sad fængslet, imødekom han min bøn om noget ekstra godt til de pakker, jeg bragte med til familien ved besøg. Han stak mig chokolade og bolcher under disken og siger, som han havde fra før besættelsen. Overfor blev jeg venner med en tobakshandler, hvis butik var så godt som tom, og han diskede også op med flere cigaretter, end det var lovligt.

Jeg tog ud til Horserød med mine pakker, men jeg fik ikke adgang til at se eller tale med nogen, og de afviste at lade mine pakker gå videre til rette vedkommende. Derimod blev jeg modtaget i det tyske hovedkvarter, som havde besat hele onkel Pers Dagmarhus på Rådhuspladsen minus biografen nedenunder. Her opnåede jeg to gange tilladelse til at besøge Monica i Vestre Fængsel, hvor hun sad i enecelle. Hun kom ned ad jerntappen og blev vist ind i det lille bevogtede besøgsrum, hvor vi sad på hver sin side af et træbord. Jeg skubbede kurven med pakker over til hende og stak hende cigaretterne under bordet i et heldigt øjeblik, hvor den bevæbnede soldat blev distraheret af andet. Det gik fint begge gange.

Monica var fuldstændigt ligevægtig og smilende og fortsat fuld af humor. Herefter så jeg hende aldrig mere, for hun blev med medfanger dømt til døden og blev derpå sat i et fangetog til en koncentrationslejr i Tyskland.

Ivan og jeg blev ikke mere end cirka 9 måneder i Næstved. Vi havde været til en lørdagsmiddag i København og tog det sidste tog hjem. En herre kom ind i vores kupé, som vi havde for os selv, grundet det sene tidspunkt. Han spurgte, om vi ville tage os af hans forældre, som var på flugt fra Gestapo og var på vej til et sted, hvorfra de skulle sejles hemmeligt over til Sverige. De var ikke stået ud, som de burde på den forudgående station, og de kunne ikke klare sig alene, eftersom de udelukkende talte Jiddich. Han bad Ivan om at sætte dem på det næste tilbagegående tog fra

Næstved. Vi indvilligede, og han hentede det gamle par, som blev installeret i vores kupé. I Næstved gik der imidlertid ikke flere tog før morgenen derpå, så vi bugserede de gamle hjem i lejligheden, hvilket ikke var så nemt, dels fordi de gik dårligt, og dels fordi vi skulle forbi adskillige udstationerede tyske vagter, og den gamle mands apparition røbede alt, eftersom han var iført den sorte jødehabit med bredskygget sort hat ovenpå de lange grå slangekrøller, som indrammede hans langskæggede ansigt.

Vi fik dem op og gav dem, hvad vi havde af mad og drikke, og vort gæsteværelse kom omsider til anvendelse.

Tidligt næste morgen fulgte Ivan dem til det først afgående tog og fik dem velanbragt.

Nogen tid senere blev Ivan advaret af en af hans frihedskæmpere. Naboerne, som antageligt havde set os eller Ivan og de gamle, havde angivet os til tyskerne og iøvrigt havde det længe vakt mistænksomhed, at vi for det meste talte italiensk sammen.

Eftersom der var dødsstraf for at hjælpe jøder, pakkede vi, hvad vi kunne medtage på vore cyklers bagagebærere, lukkede lejligheden og cyklede i foråret ad små om- og biveje til Falster for i et stykke tid at holde lav profil hos tante Nete (Agnete) Tesdorpf på Pandebjerg, Skæg-Ellens søster på Falster, hvortil Jørgen også var tyet efter løsladelsen fra Horsørød Lejren.

Efter nogen tid på Pandebjerg, hvor vi regnede med, at tyskerne havde andet og vigtigere at tage sig for end at lede efter os, drog vi alle tre til Engestofte.

Engestofte

Engestofte hovedbygning var et kønt, gult og hvidmalet nyklassisk hus med en lavere og kedelig tilbygning i den ene gavl, som indeholdt loftsværelser (hvor Monica havde haft sit private kontor). køkkenregion, anretterværelse på første etage og kælder med folkeværelser.

Vinduer og døre var overalt grønmaled. Engestoftes sorte skifertag var en skændsel, og jeg masede på for at få Jørgen og Ivan til at lade det udskifte med et rødt tegltag, og de endte med at føje mig, fordi det under krigen var gratis, eftersom skifer var meget efterspurgt. Når tækkerne kunne beholde skiferet, udskiftede de det hele for ingenting.

Indkørslen til Engestofte markeredes ved to gul- og hvidmalede piller ved en sidevej til landevejen mellem Maribo og Saksøbing. En smuk gammel allé snoede sig forbi køkkenhaven på den ene side (den var forsømt af mangel på gartner) og på den anden side en stor plæne med gamle træer og buske, som begyndte ved en høj hæk foran et stykke jord ud mod vejen. Ad indkørslen kom man op til gårdspladsen. Mellem plænen og hovedbygningen overfor indkørslen lå den tilhørende lille kirke med kirkegård.

Engestofte lå lige ned til Maribo Sø. Plænen foran huset skrånede ned mod vandet på de to sider omgærdet af buskads og med gamle træer hist og her. Foran husets havetrappe, som forbandt terrassen med plænen, havde Jørgen sine blomstrende planter. Bag kirken lå en smuk gammel avlsgård med forpagter Knudsens bolig.

Engestofte hovedtrappe var af sten og døren en grøn fløjdør. Fra denne kom man ind i en gul- og hvidmalet hall med bræddegulv, som Monica havde fået lavet om, så at indgangen dannede et halvmåneformet forsænket plateau, hvorfra man hele vejen rundt gik op ad et par trætrin. Hoveddøren flankeredes af vinduer med varmt røde gardiner. I hallens vægge var indfeltet to hvide Thorvaldsen-medaljoner.

Fra den egentlige hall førte to trapper, en ved hver endevæg, op til afsatser og videre op til anden etage, hvor der var en afsats med gelænder, og det samme gentog sig helt op til loftetagen. Bag disse trapper i hallen førte fløjdøre henholdstvist ind til et stort, tomt bibliotek og til to tomme stuer. Alle disse stuer havde vinduer ud til gårdspladsen.

Første etages døre var alle fløjdøre, og i stuerne var deres felter opregnede med forgyldte streger, og de var forsynede med smukke, gamle messingdørhåndtag. Samtlige saloner inklusive spisestuen, som lå i den ene gavl, havde vinduer ud til Maribo Sø og haven, og de havde alle parketgulve og kakkellovne, for der var ikke centralvarme.

Spisestuen i gavlen var stor og havde, overfor fløjddørene ind til havestuen, en fløjddør ud til anretterværelset, hvorfra trappen til sidebygningens loft mandede ud. På de gulmalede vægge hang portrætter af familien Wichfeld.

Fra hallen førte fløjddøren overfor hoveddøren ind til den hvidmalede havestue med fransk glashavedør ud til terrassen. Døren flankeredes af to vinduer. Det kønne rum havde, som alle stuer, tæpper, lysekroner, gode malerier og antikke møbler, såsom kommoder, borde og kabinetsskab. Midt på gulvet stod et stort bord med en lampe, blomster, bøger og to fotografier et af Prins Dimitri og et af Kurt Haugwitz. Bag bordet stod en blød, stor engelsk sofa og et par lænestole betrukket med hvid chintz med røde raderinger, og gardinerne var af samme stof.

Overfor spisestuedørene stod fløjddørene åbne til den grønmalede salon, hvis møbelgruppe var betrukket med gul silke. Gardinerne til de tre vinduer var af samme stof. Mod væggen ind til den røde stue stod flygelet. Dørene stod altid åbne mellem stuerne, og de flugtede med hinanden.

Den røde stue var malet grå, men havde røde damaskesgardiner om vinduet ud til søen og møbelbetræk på gruppen foran hjørnekakkelovnen med åbent spjæld. I gavlen var dels en enkeltdør med glas, der igennem en lille trappe førte ned i haven, dels et rødt damaskesforhæng, der skjulte en jernvindetrappe, som førte op til Monica's soveværelse ovenpå. I denne stue stod Jørgens skrivebord med telefonen.

De to trapper fra hallen førte som sagt op til anden etage, der var gennemskåret af en vinduesløs korridor, som fik lys fra vinduet på trappeafsatsens væg mod gårdspladsen. Trappeafsatsen var skærmet af et gelænder med en bænk foran. Dørene på begge sider af korridoren førte ind til nydelige, engelskprægede gæsteværelser og to badeværelser, det ene med adskilt wc. I den ene gavl lå Monica's værelse, foruden et gæsteværelse. Monica's værelse stødte op til hendes og Jørgens fælles bad, derefter kom Jørgens værelse, som stødte op til et gæsteværelse på den anden side.

De to trapper fortsatte fra anden etage op til loftsetagen, i hvis ene gavl Inkie og Viggo havde deres nette værelser, og i den modsatte gavl, stødende op til kældertrappen, lå Ivans uhyggelige kammer med en smal seng og et grønt forhæng i det ene hjørne i stedet for et skab. Ivan havde ikke, som sine søskende, selv gjort noget ved værelset.

Tilværelsen på Engestofte

Efter vor ankomst (Fra Pandebjerg) til Engestofte, opsagde vi lejemålet i Næstved pr. brev og fik Adams flyttevogn til at hente vores tøj og indbo, som blev kørt til Engestofte. -

Jørgen gav mig tilladelse til at møblere soveværelset i den modsatte gavlf af, hvor Jørgen og Monica residerede. Det havde to vinduer ud til Maribo Sø, og Ivan disponerede over et mindre, tilstødende påklædningsværelse, og der var både en seng og et skab. Vi havde adgang til to gæstebadeværelser, det ene med adskilt wc. Jeg fik også tildelt en mindre salon med to vinduer ud til gårdspladsen på første etage, som jeg møblerede med en lille del af mit udstyr. Det blev til en sofagrube og mit skrive-tegnebord.

Med tiden benyttede Ivan sit påklædningsværelse som soveværelse, i og med han som regel kom sent hjem efter sine kortspilsaftener hos forpagter Knudsen eller andet steds og sov længe, medens jeg gik tidligt i seng og stod tidligt op.

Jørgen havde ansat et ægtepar og bad mig om at føre hus for ham. Da jeg skulle vise dem deres kælderværelser, sprang der uheldigtvis en stor tudse rundt i gangen. Konen skreg, og det eneste beroligende jeg i farten kunne finde på at sige var; »Dén har jeg aldrig mødt før.«

Ægteparret viste sig at være umuligt, bortset fra der var for meget arbejde for kun to personer. Kort før julen 1944 blev konen fornærmet, over jeg viste hende, hvorledes der burde gøres rent i køkkenet ved selv at tage fat som eksempel med det resultat, at hun surt udbrød; »Siden Fruen kan så godt selv, siger vi op!« hvorefter de omgående stak af.

Med så kort varsel var det udelukket at få anden hjælp før jul, så i den måneds tid måtte jeg selv holde hele huset, lave al mad, morgenmad på bakker og til Ivan i spisestuen, frokost, five o'clock tea med nybagte »pup-overs« (en vandmelsbolle) og ristet brød samt middag, vaske op, gøre rent, rage kakkelovnene og smedejernsovnene ud, bære brænde og tænde op tidligt om morgenen, så der var varme, når de andre stod op. Komfuret var et gammeldags, stort brændekomfur, som også skulle holdes vedlige. Jeg købte ind i Maribo ved hjælp af Knudsens hest og vogn. Når Viggo kom hjem pudsede han vinduer og messingdørhåndtag samt bonede parketgulvene, hvilket var en uvurderlig hjælp. Han og Jørgen holdt selv deres soveværelser. Viggo elskede Engestofte overalt, og når han var hjemme, om blot for en week-end, gik han altid i gang med at pudse og polere til hvilket Jørgen temmeligt utaknemligt bemærkede; »Den dreng har rengøringsvanvid« (det passede ikke).

Der herskede en dyster stemning i huset på grund af uroen for Monica i koncentrationslejren.

Efter nytår 1945 blev jeg så stærkt angrebet af reumatisme, at jeg blev indlagt på Maribo Sygehus, men Jørgen havde ansat en rigtigt udmærket kokkepige med barn og to tjenere, hvoraf den ene var en frihedskæmper, der var gået under jorden, og den anden viste sig sidenhen at være stikker.

Fra Maribo Sygehus blev jeg kørt til Nakskov Sygehus, eftersom det barn jeg ventede ikke lå, som det skulle. Overkirurgen, kaldet »Slagteren« med rette, konstaterede fejlagtigt, at barnet lå forkert, og han gik til en operation med ildhu. Der var på grund af besættelsen ikke tilstrækkelig narkose, så det blev en af de værste af de mange operationer, jeg har gennemgået.

Ivan boede hos Irene og Niels Frijs på Halsted Kloster sammen med sin jagthund Skægpeter i den tid for lettere at kunne besøge mig.

Ivan lærte godsforvaltning på godskontoret hos godsforvalter Kahn, som boede med sin kone i samme hus med have. Godsadministrationen stillede ham i udsigt at overtage såvel deres som Kahn's plads, i fald han dygtiggjorde sig, men det interesserede ikke Ivan særligt meget, selvom han var regnskabsduelig, og han havde svært ved at komme op om morgenerne.

Bagefter har jeg tænkt på, at hans manglende virkelyst, rimeligtvis var en permanent træthed, som formentlig skyldtes, at kimen til den cancer, som senere brød ud, allerede da var begyndt at tære på hans energi.

Ivan opgav at ride med mig på forpagter Knudsens heste, som vi lejede til formålet, ligesom kørehestevognen, derfor red jeg alene eller med forvalter Poul Friedrichsen, som jeg foreslog skulle sætte Ivan ind i driften, men det brød Ivan sig ikke om, så længe han ikke ejede godset.

Poul Friedrichsen var en meget tiltalende ung vikingetype, og han hørte med til bekendtskabskredsen. Da han siden overtog sin egen gård, bad han mig om at forestå det store housewarming-party, og da morede det mig at tegne og male forskellige cocktaildrikkende, flotte piger på hvert invitationskort. Iøvrigt blev det en festlig aften med dans og bar, hvor alle tog rigeligt for sig undtagen Ivan og jeg. Ivan drak, ligesom jeg, meget lidt, og den eneste drink, han brød sig om var cacaolikør tilsat fløde (jeg husker ikke navnet).

Ivan holdt meget af at gå på jagt, pürsche eller gå på gåse og andetræk. Når der var gåsetræk, bad han, som til pürsch, helst vores ven Prins Jacques de Bourbon de Parme (Prins René og prinsesse Margrethes ældste søn). Til gåsetrækkene blev jeg anbragt mellem mergelgravens siv og genoplivede min barndoms gåsesprog ved at kalde fuglene ned.

Nu Jørgen selv stod for husholdningen, medens jeg ventede mig, var han blevet meget påholdende, velsagtens af forsigtighed. Jeg husker en middag før Jacques og Ivan skulle pürsche. Den bestod af siger og skriver een

rødspætte af mindre størrelse, den var paneret og stegt og skåret på tværs i fire stykker og lå og krøb sammen på sølvfadet, dertil nogle kartofler og til dessert siet rabarbergrød med karameldrys.

Da jægerne var gået, gik jeg i rette med den skikkelige Jørgen, der gav mig lov til at smøre brød med pålæg og give jægerne det som en slags souper. De åd hver krumme. (Apropos var Ivans yndlingsretter spaghetti med tomatsose og parmesanost, hakkebøf med spejlæg og frugtsalat, hvilket viser, han havde en god appetit og var meget beskeden).

Under min rekonvalescens hjalp jeg Jørgen i haven. Jeg tegnede, malede og digtede eventyr til det kommende barn og fik dem indrammede dobbelt, så man ved at vende billederne kunne læse teksten på bagsiden. Jeg havde tid til at sidde meget ved flygelet og passe hundehvalpen Mulla samt læse de engelske bøger, som forefandtes og ellers se efter vort tøj.

Jørgen og Ivan fordrev de fleste aftener med at spille kort hos forpagter Knudsen, medens jeg underholdt fru Knudsen eller blev hjemme og spillede klaver eller malede. Ivan skulle sidenhen blive en internationalt kendt bridgespiller, som deltog i den ene turnering efter den anden. Han fløj Amerika rundt sammen med sin anden kone for at deltage i samtlige turneringer. Viveca's arv fra ham personlig stammer udelukkende fra hans succes i bridge.

Mulla var en sort og hvid spanielhvalp, som Viggo havde medbragt fra Inkie, der ikke på daværende tidspunkt kunne have den. Det var meningen, jeg skulle passe den for hende, men den endte med at blive min hund. Den sov i en foret kurv ved siden af smedejernsovnen i mit soveværelse og fulgte mig i hælene dagen lang. Jeg fik lov af Jørgen til at tage rugbrød og leverpostej i køkkenet, og der lave dens madtærter.

Budskabet om Monica's død (27. februar 1945) nåede frem til stakkels Jørgen, som brød sammen i mine arme. Det var et frygteligt slag for de tre børn, der tilbød deres moder.

Mange år efter ved en middag på Engestofte (hvortil Otto og jeg kom fra Møllen) fortalte en kvindelig gæst, som havde været fængslet med Monica, at hun havde betroet hende, at hun havde cancer. Selv sagde Monica til mig, at hun ikke ønskede at leve efter de halvtreds, og det kom hun heller ikke til. Hun døde som Danmarks heltinde, og i årevis lå der friske blomster under hendes mindeplade, som blev opsat i Engestofte Kirke.

En meget tidlig morgen, ved 4-5 tiden, blev vi banket op af tyske soldater, som også havde omringet huset. De trængte ind med officeren i spidsen for at gennemsøge alt. Jeg kom ned i den silkeslåbrok, jeg havde arvet efter Monica for at lufte Mulla, og hendes tissetår blev bevogtet af bevæbnede soldater.

Officeren bad Ivan og mig om at ledsage ham og nogle af hans soldater ovenpå. På gangen, ikke langt fra Viveca's kommende værelse, var et aflåst skabsrum, som indeholdt en mængde madrasser, der skjulte engelske falkærmsvåben. De lå gemt mellem hvert lag. Ivan var snarrådig, han redede den dødsensfarlige situation ved på sin rolige, lidt nonchalante facon og på flydende tysk at erklære, at Tyskland ikke havde en chance for at vinde krigen, hvorefter han og den dannede officer begyndte en diskussion, der endte med at distrahere officeren så meget, at Ivan fik ham lokket ned ad trappen ved ustandseligt at modsige ham. Jeg fik lukket og låst skabsdøren, og Mulla og jeg sluttede os til dem.

I havestuen havde Jørgen fået bragt sin sølvmorgenbakke, og han spiste ganske uanfægtet af soldaternes nærværelse. Han lyttede sågar til den forbudte BBC-radioudsendelse, som netop forkyndte meget gode nyheder for de allierede. Officeren lyttede med og gjorde slet ingen indsigelser, hvilket var yderst elskværdigt af ham.

Med eet gik der ild i skorstenen, og hele huset fik travlt med at slukke den. Det var tjeneren, der var gået under jorden, som havde brændt sine papirer i den forkerte ubrugte ovn, forinden han stak af, og stikkeren forsvandt også lige så stille, så Jørgen søgte og fik ansat andre folk.

I al hemmelighed besøgte Ivan og jeg Inkie og Flemming B. Muus i en midlertidig villa et eller andet sted i Københavns udkant. Frokosten på havens græsplæne var uforglemmelig, for nu var vi ikke længere forvænte. Den bestod af store kolde hummere med mayonnaise og jordbær og hertil en sjældenhed, som var en vidunderlig Château d'Yquem fra 1928!

Monnes død

I Italien var Cornesel blevet beslågt af den tyske kommandant og hans stab. Mor, Dres og Mons måtte flytte ind i to værelser hos to hinanden nærliggende bønderfamilier i bjergene. Det var meget små bondegårde, og forholdene var særdeles rustikke. Mons boede hos den ene bonde, og mor og Dres havde deres værelse hos den anden. Toiletterne var blot et hul i de respektive huses haver. Monne lavede al deres mad af, hvad hun kunne finde, og det foregik ved bondekonens åbne ildsted, ikke desto mindre fortsatte hun med at opfinde nye retter for at variere den knappe kost, og hun fik meget ud af lidt.

Mons studerede fortsat klassikere, digtede, skrev satiriske historier, lærte sig arabisk og komponerede sange. Under dække af at give danseundervisning foranstaltede hun, at modstandsbevægelsen kunne mødes hos hende, og hun aktiviserede mangan en bonde til at gå ind for sagen og til at hjælpe hende med at få de flygtende frihedskæmpere (som var gået under jorden) over bjergene til Schweiz.

Mons gik altid med et stearinlys i sin taske og en sikkerhedsnål i sin urrem, og denne forudseenhed fik hun brug for under en nødsituation ved en operation og forbindelse af en såret frihedskæmper i en bælgmørk bjerggrotte.

Mons foretrak at blive hjemme, da mor og Dres tog over til den anden side Gardasøen med den lille færge. Pludseligt dykkede engelske jagere og beskød båden midt ude i søen. Mor og Dres fik reddet sig ind under et bord på dækket og kom helskindet fra attacken, men kaptajnen og flere matroser blev skudt, ligesom en del af passagerne, hvoriblandt der var mange sårede. Mor fortalte, at under beskydningen fløj en afrevet arm lige forbi hendes hoved.

Mons var blevet forlovet med karriereofficeren Gino Nini, som ejede et palæ i Napoli, hvor hans gamle moder boede. Gino var middelhøj og meget velskabt. Han havde sort hår og mørkebrune øjne og var musikalsk. Han sang og spillede guitar. Gino, som i det skjulte var antifacist, gik over på de allieredes side, så såre de ankom, og han kom op igennem hele Italien med de allieredes befrielseshær. Mons havde hverken set eller hørt fra ham i månedsvis, da han overraskede hende ved at stille i bjergene med en bil og en brillantring til hende. Monne lavede en så festlig middag som muligt i det fri for ham og hans amerikanske officersvenner, og aftenen gik med dans, sang og guitar-spil. Men straks førend gæsterne tog afsted, slog hun op med Gino, som måtte tage sine kostbare gaver tilbage.

Morgenen efter festen undrede det mor og Dres, at Monne sov så længe, at de ingen morgenmad fik. Mor blev pludselig grebet af en isnende angst og styrtede over til Mons værelse hos nabobonden. Der fandt hun Mons i dyb, dyb søvn, stadigvæk iført den røde aftenkjole og smykker. Hendes lange silkebløde, askeblonde hår var udslået, og hun var fra knæliggende stilling med foldede hænder som til bøn faldet om på siden. Tæt ved hende stod en papirkurv, hvori der lå fyrrer tomme veronalkonvolutter stablet net og ordentligt oven på hinanden. Hun havde over et længere tidsrum fået veronal-pulver for at sove, men havde gemt dem for at opnå den evige søvn.

En militærlæge forsøgte på mors fortvivlede opfordring at pumpe hende i live, men det var for sent.

Mons efterlod sig ingen forklaring, hvorfor hendes selvmord er forblevet en gåde. Hun nåede lige at blive tyve år.

Ved Gino's hjælp fik de kørt hende i rustvogn den lange strækning til Rom, medens de og han fulgte efter. Mons blev brændt og hendes urne nedsat i oldemors grav på den protestantiske kirkegård i Rom.

I samme grav på den smukke kirkegård, står nu yderligere Dres og mors urner under en marmorplade, som mor og Dres lagde over Monnes og på hvilken, de lod indridse et af hendes digte under hendes navn, data og år.

Monne Benzon-Basse * 16-2-1925 † 19-5-1945

For vi andre, der irrer med lygte i hånd
og søger, men ved ikke hvad.
Vi kan ikke elske, for vi har ingen ro
og vi har ikke kræfter til had.

Vi søger en skat, men ved ikke hvor.
Og vi drikker os glemslen til.
Men når hanerne galer og morgenen gryer.
Ja, så husker vi straks hvad vi vil.

Og vi griber vor lygte og jager afsted
i den store umenskelige stad.
Og vi vender så skuffede, trætte og små.
For vi søger, men ved ikke hvad.

På oldefars gravsten, hvor der som før nævnt er indridset »I dag skal du være med mig i paradiset« og derunder Johanne Bissen * 15 feb. 1836 † 28. juli 1862, står herunder; Andreas Basse * 10-5-1877 † 19-5-1958. Og slutteligen; Jeanne Basse * 7-8-1894 † 9-3-1971.

Gino giftede sig aldrig. Han blev Italiens yngste general ved krigens slutning. Han besøgte mig her ca. fyrrer år efter og bad mig til en restaurationsmiddag efter at have tilbragt hele eftermiddagen med at snakke i min lejlighed. Gino Nini døde for nogle år siden.

Ved tyskernes tilbageslag genfandt mor og Dres Cornesel i en grufuld tilstand. Staben havde efterladt deres døde begravet i haven, men støvle-benene stak op af jorden. Huset selv, var bortset fra beskidt, intakt.

En aften, hvor de sad i den store tomme dagligstue på trækasser, lød tre rungende slag, som fra en malmklokke. Dres sprang op og ledte ude og inde, og da han resultatløs kom tilbage, sagde mor stille; »Det var Mons«, hvorefter hun forklarede, at hun og Monne var blevet enige om, at hvis det på nogen mulig måde kunne lade sig gøre at meddele den overlevende, at der var en eksistens efter døden, skulle den af dem, der døde først, signalere det til den anden igennem tre slag.

Langt senere, hvor mor, Dres, Otto og jeg en aften sad i dagligstuen på Oreby Mølle, blev der banket tre langsomme, men voldsomme slag på døren mellem kabinettet og hallen. Otto for op og åbnede døren, hvorefter han ledte hele huset igennem og så også efter udenfor, men intet var at se. Da han kom tilbage, sagde mor roligt; »Det var Monne«.

Mor kom aldrig over Monnes død, den tog forfærdende på hende, hun

blev mager med fortrukne ansigtstræk og store inderligt bedrøvede øjne i de første ti år, og hun var ikke længere rigtigt glad, men hun glædede fortsat alle.

Mor udholdt ikke at bo på Cornesel, fordi hun selvfølgelig savnede Mons mere end nogensinde dér. Efter nogle år blev Cornesel solgt til hospital og hjem for invalide børn. Stakkels Dres længtes vist altid tilbage til hans tabte paradis, og jeg tror, at han led i stilhed under at bo i møblerede lejligheder i Rom kun afbrudt af sommer- og juleophold på Møllen og på Hotel d'Angletterre samt hos venner på landet i Danmark.

Viggo de Wichfeld fortalte mig kort efter Monnes død, at han havde drømt om hende. Det var før mors og Dres ankomst til Engestofte, og derfor inden vi vidste noget om under hvilke omstændigheder, hun døde. Han havde i drømmen opholdt sig i et ukendt meget højloftet sted, hvor Monne kom løbende imod ham, og det mærkelige var, at han beskrev, hvad han bestemt ikke kunne vide, at hun havde udslået hår og bar en rød chiffonkjole med perler, samt at hun på den ene finger havde en original ring, fordi det var en meget stor, ret flad barok perle, som var indfattet, så den formede en skildpadde.

Mons havde fået skildpadden som medaljon af mor, som arvede den efter mormor, og hun lod den lave om til en ring. Da hun var død, kunne mor ikke få ringen af hendes finger, så hun lod den være.

Ivan fik meddelelsen om Monnes død via ambassaden. Dengang havde jeg sparet sammen til en lille bil, som Ivan for det meste anvendte. Ivan kørte mig ud til et fredeligt sted, hvor han bad mig stige ud, og medens jeg hvilede mig selv og min tykke mave på kofangeren, fortalte han mig meget nænsomt den frygtelige nyhed.

Det var et ufatteligt chok, at min Mons var borte for altid, men hun må jo have haft sine grunde, derfor burde selvmord være lettere at bære end andre former for uønsket død.

Viveca's fødsel og dåb

Da nedkomsten nærmede sig, boede Ivan og jeg på Mosehøjvej hos Mor Else og onkel Per, og den 6. september 1945 kom Viveca til verden på Nyeborg og Gleerups fødeklinik i Gentofte.

Viveca havde ikke travlt med at komme ind i denne verden, det tog 23 timers uafbrudt kamp, og siden ville hun hverken ammes eller have flaske. Derfor blev hun indlagt for spiserørsforsnævring, men hun fejlede intet og begyndte da også efterhånden at tage næring til sig.

Straks efter fødslen forærede Ivan mig en rørende gave, hvis betydning i fredstid slet ikke er den samme. Han havde ved sine briageftener hos venner over en længere periode gemt de små stykker pladechokolade fra

før krigen, der nogle steder var blevet budt om og lagt dem i en konvolut, som han overraskede mig glædeligt med.

Der kom en masse besøgende på klinikken, både familie og unge venner. Efter opholdet dér boede Viveca og jeg nogen tid på Mosehøjvej, forinden Ivan hentede os hjem. På Engestofte fik jeg ansat en barnepige til hjælp.

Så såre det kunne lade sig gøre, kom mor og Dres til Engestofte, hvor de boede som payingguests også en tid efter dåben.

Granny, Alice Massey Beresford var kommet hjem fra Rapallo, og mor og Dres kom vældig godt ud af det med hende.

Det var et chok at gense mor så forandret; De sørgmodige øjne og de brede hvide striber i hendes sorte hår, men hun delte stadig ud af sit elskelige sind og beholdt sin sorg for sig selv.

Den første dag, da Dres og mor kom ind i havestuen, udbrød Dres ved synet af fotografiet af Kurt Haugwitz; »Nej, hvor ser Viggo dog voksen ud på det billede!« og han så ganske desorienteret ud, da mor trådte ham over tærne og skyndsomst drejede samtalen ind over et andet emne. Efter udgivelsen af Viggo's bog (skrevet af en engelsk forfatterinde) om hans moder; »Monica«, mener jeg ikke at være indiskret, for den handler for en stor del om hendes kærlighedsforhold til Kurt Haugwitz, og hertil kan jeg tilføje, at da hun ville forlade Jørgen og børnene for hans skyld, bevirkede Jørgens stille nik, at hun ikke gjorde det. (Det har hun selv fortalt mig).

Barnedåben var af de større, den foregik i Engestofte Kirke med hele familien, faddere og venner. Efter dåben gav Jørgen en stor the.

Viveca blev døbt Viveca, fordi vi fandt navnet smukt og især i monogram, hvor det blev dekorativt med det enkelte V i det dobbelte. Derefter fik hun navnet Margaretha efter hendes fadder, prinsesse Margaretha, Johanne efter hendes gudmoder og mormoder og Monica efter hendes afdøde far-moder.

Theen trak i langdrag, fordi diverse gæster blev efter de fleste var kørt, og i den røde stue spilledes der kort! I de andre saloner passiarede mor, Dres og Granny og nogle flere. Jeg smuttede op for at se til Viveca, men da jeg bankede på hendes og barnepigens dør var den låst! Jeg bankede hårdere i den tro, at barnepigen sov og hørte hviskende stemmer derindefra, og det gik op for mig, at det var et stykke tid siden, jeg havde set den til lejligheden lejede tjener. Derfor satte jeg mig på bænken opad trappeafsatsens gelænder lige overfor døren til barnekammeret og sagde højt og tydeligt; »Åbn den dør med det samme. Jeg bliver siddende her, til de begge er kommet ud!« Efter en stund gik døren op, og tjeneren og barnepigen kom skamfulde ud, røde i hovederne.

Han blev sendt væk omgående, og hun blev sagt op på stedet for sin forsømmelse af barnet, for da jeg styrtede ind til vuggen, lå min stakkels

lille Viveca og var blå af kulde, fordi barnepigen havde ladet ovnen gå ud. Jeg tog mig straks af barnet, som hurtigt blev varm og mæt, men var der gået længere tid, kunne barnedåben være endt i en katastrofe.

Derefter fik jeg antaget en anden og lidt ældre barnepige.

Det sidste år på Engestofte

Medens mor og Dres var på Engestofte kørte vi sightseeingsture vi tre, og Mor Else kom på besøg og blev af Jørgen forevist hans antikke pornolitografi, som ellers altid var bag lås og slå.

Inkie og Flemming kom til Engestofte, nu krigen var forbi og boede over en længere periode, så Engestofte var omtrent fuldt optaget.

Eftersom det tyngede mig, at vi skyldte forpagter Knudsens så meget, det var jo næsten dagligt, at Jørgen og Ivan spillede kort hos dem om aftenene og blev budt på the med bagværk og drinks, foreslog mor, at hun og Dres inviterede os alle på restaurant i Maribo med efterfølgende biografbesøg. Middagen var så fyldestgørende i alle retninger, at Knudsen sov under hele forestillingen med sit hoved på mors skulder.

Siden rejste mor og Dres til Italien, og Ivan fortsatte sit arbejde hos godsforvalter Kahn, hvis stilling, hus og have han uden entusiasme indenfor et overskueligt tidsrum skulle overtage.

Jeg begyndte at indrette godsforvalterboligen så såre Kahn's var flyttede. Der måtte indbyggede skabe til med spejle i for at gøre loftsetagen større. Huset bestod af to etager og var ikke stort, men udmærket til Ivan, Viveca og mig.

Håndværkerne gik i gang efter mine tegninger, og til Viveca's lyserøde værelse med skråvæg malede jeg svaler fra alle vinkler i blå og lilla farver og klippede dem ud for at de kunne klistres i loftet og på skråvæggen.

Jeg fik også lavet nogle polstrede soveværelsesmøbler efter egen tegning. Ind imellem at passe Viveca lagde jeg kartofler og såede i haven, der hørte til godsforvalterboligen, som lå på den anden side vejen, så godt som overfor Engestofte. Jeg agtede at passe Viveca, hus og have selv foruden at lave maden og glædede mig, på sin vis over vi fik vort eget. Ivan brød sig ikke om havearbejde. Knudsen havde en lille plag, som jeg red til for ham, så tiden fløj. Men vi fik dog aldrig glæde af det hus, mine udgifter var for-gæves, til gengæld var det nemt for Jørgen at leje ud, og det lod til, at de senere lejere var begejstrede for de mange indbyggede skabe ovenpå.

I de tre år Ivan og jeg var gift, var Jørgen, Ivan og jeg af og til bedt ud, og det lykkedes mig kun een gang at gøre gengæld for nogle få med en weekend.

I begyndelsen omgikkes vi fortrinsvis de, som var indenfor rækkevidde af Knudsens lejede enspændervogn, som Mønica i sin tid kørte i sit

bedste selskabstøj, og efter hende blev det mig, der holdt tømmerne. Men ind imellem tog vi også toget, indtil jeg købte den lille bil.

Vi blev bedt hos Niels og Irene Frijs, de gamle og unge Bertouch-Lehn's, Friederichsens (Pouls ældste broder), von Rosens, Reventlows, men Frederik Reventlow (amtmanden) besøgte også Jørgen. Margit og Laurits Jørgensen, Ole og Birgitte Holst, Birthe og Scus Scavenius, Jacques og Nane (Anne hans søster) de Bourbon de Parme, Holstein-Ledreborgs, Holms, von Scholtens, Tido Wessel og hans sidste kone Irma, Adam og Barbara Moltke, Jessie og Aksel Tesforph, Marchers, Helle Danneskiold-Samsøe med flere foruden vore respektive familier. Jørgen gav sjældent en middag, så det blev uoverkommeligt at betale tilbage.

Tiest var vi bedt til vor nærmeste nabo Heinie Haugwitz, såvel til week-ends som til middage. Heinie førte stort hus og havde uanede mængder af førkrigstidsvarer og vin, og det foranledigede, at man sattes tilbage til fredstiden. Det var der, jeg mødte Carl Rosenørn-Lehn til Rössjöholm i Sverige for første gang, han sad til højre for mig ved middagsbordet og gjorde et særdeles fordelagtigt indtryk på mig.

Heinies gæster var en generation yngre end ham selv med meget få undtagelser, såsom Jørgen og forfatteren og maleren ekskonsul Aage Henriksen med hvem han rejste.

På Hardenberg glemte man nutiden og krigen. Butleren Harald stod for husholdningen. Under sig havde han diverse kokke, kokkepiger og stuepiger og en masse uniformerede tjenere. Harald selv var altid i diskret jaket. Det var ham, som havde nøglen til vinkælderen. Der var masser af gæsteværelser med bad, såvel i slottet som i et gæstehus. Vi spillede tennis med træneren og red ude eller i ridehuset. Om morgenerne ved morgenbakken blev man adspurgt om, hvilken slags tøj der skulle lægges frem, alt efter hvad man havde lyst til at fordrive formiddagen med.

Ivan og jeg havde det held, at Harald syntes om os, for han gjorde forskel på Heinies gæster. Os forkælede han med champagne på værelserne. En gang ved en afrejse efter en week-end gav Ivan Harald en krone. Butleren tog pengestykket mellem pege- og tommelfinger, så på det og sagde; »Med al respekt, tror jeg herr Wichfeld har mere brug for den end jeg«, hvortil Ivan smilende svarede; »Det tror jeg også« og stak kronen i lommen.

Før Viveca's ankomst bad Heinie kun Jørgen, Ivan, Poul Friedrichsen (forvalteren) og mig til Nykøbing Revy med souper. Vi opstaldede Knudsens hest i Hardenbergstalden og blev kørt til Nykøbing Falster i to af Heinies biler med chauffører. I den forreste, en Princess, sad Heinie og jeg på bagsædet med et ræveskindstæppe over knæene, trods det var sommer, og Heinie, som ellers foretrak at tale engelsk, fordi hans dansk ikke var

særlig godt, valgte udelukkende at konversere på fransk. I den efterfølgende vogn sad de tre herrer.

Efter revyen havde Heinie inviteret samtlige skuespillere og dansere til souper på Hardenberg, og i betragtning af, at det var under krigen, var soupeen overdådig. I den store sal, hvis gulv var dækket af et mægtigt Aubusson-tæppe og med kaminer ved hver endevæg samt vinduer ud til begge sider, var der under disse lange borde med duge til gulvet, hvorpå der stod et righoldigt og varieret udvalg af lune og kolde retter og herlige vine. Harald og tjenerne overvågede, om fade og karafler bestandigt var fulde.

Ivan, som fulgtes ad med en køn korpige, fortalte, at da han havde spurgt hende, om hvad han måtte byde hende af lækkerierne, havde hun svaret på ærkekøbenhavnsk; »Jeg er så forfærdelig kaffetørstig.«

Jeg husker ved en stor week-end, at da alle gerne ville danse til gram-
mofonen efter middagen, anmodede man mig om at gå i forbøn hos Heinie, og da jeg påpegede for ham, at jeg var vis på, at hans gæster meget gerne ville danse, så han forbavset på mig og svarede med sin stærke accent på dansk; »Jamen, du lille søde, hvem skal vi da danse med?«

Medens mor og Dres boede efter dåben på Engestofte, deltog Ivan og jeg i en fødselsdagsmiddag på Halsted Kloster. Der var et hav af gæster, og vi sad ved forskellige, lange smalle borde i spisestuen. Overfor mig sad Otto Rosenørn-Lehn til Oreby og Berritzgaard ved Saksøbing. Det var første gang, vi så hinanden, medens Ivan havde besøgt ham på Oreby Mølle, da han samlede penge ind til undergrundsbevægelsen.

Skråt overfor Otto sad Tito Wessel, og han fortalte os, efter at Otto og jeg var blevet gift, at han ligefrem havde set og følt, hvordan det gnistrede imellem os, han havde været vidne til en ægte »coup de foudre«. Tito havde ret, det var kærlighed ved første blik imellem Otto og mig.

Da Ivan og jeg kørte hjem, bad jeg ham hjælpe mig til ikke at gense Otto med den begrundelse, at han var farlig for mig.

Vel hjemme gik jeg ind i mors og Dres gæsteværelse som i gamle dage efter et selskab og betroede dem, hvad der var hændt.

Efter de var rejst var der jagt med overnatning på Halsted Kloster, og der mødte jeg Otto igen. Vi damer skiftedes til at stå bag hver en jæger, da det var min tur til at stå bagved Otto, imponerede han mig, idet han, da en fasanflok pludseligt fløj op tæt på, nåede at skyde hver eneste en. Dette gensyn med Otto fik vore følelser til at blusse op, men vi mælede intet derom til hinanden.

Da jeg skulle stå bagved onkel Bøje (Benzōn) skulle vi for at nå til hans post over et pigtrådshegn, som han tvang mod jorden for at min tweednederdel ikke skulle hænge fast, når jeg skrævede over. Bøje forglemte sig og

udbrød advarende; »Pas på godteposen!« hvorefter han blev gloende rød i det vejrbitte ansigt.

Ivans og min skilsmisse

I foråret 1946 rejste Ivan til England for at gense gamle Eton-kammerater og venner. Han skulle være borte i 8 dage, men hans fravær blev trukket dobbelt så langt ud.

Ivan og jeg var forblevet gode venner, men vi så ikke overvættes meget til hinanden, eftersom vore interesser og levevis var så forskellige. Jeg skrev til ham og spurgte, om hans udtrukne Englands-besøg ikke var ensbetydende med, at han gerne ville skilles.

Medens han var borte, meldte Otto sig til middag hos Jørgen sammen med to unge finske piger, hans moder havde inviteret i håb om, at Otto ville gifte sig igen. Han var skilt på andet år fra den forhenværende solodanserinde ved Det Kongelige Teater, Ulla Poulsen, enke efter den kongelige skuespiller Johannes Poulsen. Otto gjorde sit bedste for at adsprede de unge piger, som ikke interesserede ham, ved at melde sig og dem til frokoster og middage her og der.

Efter middagen talte vi om ridning, og Otto foreslog at komme ridende en dag til grænsen af Engestofte marker, hvor jeg skulle komme ham i møde på Knudsens hest, og så skulle vi ride en tur sammen.

Disse få rideture må have været et komisk syn, for Otto, som var en meget smuk og velklædt mand, sad højt til hest på en veltrimmet, kæmpestor fuks (Atila), den førte sig majestætisk med krum hals og højt løftede ben, seletøjet og Otto's støvler var blankpudsede. Og som kontrast til dette prægtige syn, sad jeg på min lille ikke færdigt tilredne hest med tottet skind og klodset seletøj, jeg havde et bånd om mit lange udslåede hår, en gammel herreskjorte, mine jodhpurs og ridestøvletter fra Rådebäck.

Mor havde spurgt mig om, hvad jeg ønskede mig til min 25-års fødselsdag, og jeg bad om at få lov til at holde en middag med dans for alle de mange mennesker, som Ivan og jeg skyldte. Forinden Ivan var rejst til England og imedens, organiserede jeg alt til et bal i restaurant Zoo. Hele restauranten skulle benyttes, orkester anskaffes, menu og vin samt souper fastlægges og invitationerne skrives og sendes.

Onkel Bøje, som var direktør for Zoologisk Have og dens mæcen, gav tilladelse til, at haven stod åben for os den aften, og da det var den 3. juli, var aftenen lys, og det var morsomt at promenerere i den mellem dansene.

Imidlertid fik jeg brev fra Ivan fra England om, at han gerne ville skilles, hvorover jeg blev både paf og lettet, men Jørgen og Granny tog det forfærdelig tungt.

Da Ivan kom hjem sammen med sin yderst charmerende ven, en officer i The Royal Gardes, kaldet »the terrific Bentleyboy« eller blot Bill, fik vi aftalt, at Ivan gik ind på mine skilsmissebetingelser, som bestod i, at jeg ville have fuld forældremyndighed over min lille Viveca, som var cirka ti måneder gammel på det, at han slap for al form for underholdsbidrag, men selvfølgelig kunne besøge hende, når han ville. Desuden at vi ventede med offentliggørelse til efter ballet, hvortil over hundrede mennesker allerede ville komme. Ivan indvilligede gerne, og jeg lod ham beholde den lille vogn.

Bill var en ualmindeligt pæn og tiltalende ung mand, og vi blev straks venner, men jeg var ikke glad for, at Ivan (måske med vilje) forlod os hver aften med Jørgen for at spille kort hos Knudsens. Viveca sov, så vi var helt alene i huset. For det meste spillede jeg klaver, og derefter gik vi aftentur, men det var synd for Bill, for han tog Ivans fravær som en opmuntring, og jeg agtede ikke at gifte mig igen, men ville arbejde med mit maleri i en atelierlejlighed i København, selv passe Viveca og have et frit liv, for jeg havde fået tilstrækkeligt af ægteskab.

Fødselsdagsfesten blev ovenud vellykket. Nu da jeg ikke længere gik i sort for Mons, fik jeg syet en lyseblå silkekjole af faldskærmsstof. Den var udringet i ryggen, sad stramt til ned over hofterne, hvorfra den bruste ud i stor vidde. Jeg var meget solbrændt, og mit mørkt kastaniebrune hår havde jeg sat op i et flettet diadem. De eneste smykker, jeg bar, var to kæmpestore rosenstensørenringe.

Ivan og jeg, som ved det hestekoformede bord, sad langt fra hinanden, nåede dog at tilkaste hinanden et venskabeligt – humoristisk blik, da Prins Georg, som jeg havde til bords, sluttede sin tale med; »Hannes og Ivans ægteskab bør være os andre et eksempel«.

Jørgen, som deltog, kunne i aftenens løb ikke dy sig for at betro diverse gæster, at Ivan og jeg stod for at skulle skilles, og rygtet svirrede om os.

Festen sluttede langt ud på morgenstunden med spejlæg i madeirasky og nybagte rundstykker. Ivan forlod Zoo sammen med nogle af gæsterne, og jeg blev som værtinde til det sidste, og det var klokken seks, hvor tre herrer ville følge mig til hotel d'Angleterre. Otto's tjenerchauffør Anton Hansen kørte for os i hans store blå Buick. Jeg fik sagt godnat eller morgen til mine tre bejlere og løb op for at få et par timers søvn, inden de fleste af aftenens gæster, som boede på hotellet kom ned til Ivans og mit morgenbord på fortovsrestauranten begejstrede over aftenens forløb og – som Ulrik Ahlefeldt-Laurvig sagde – over det originale i at holde en skilsmissefest med omtrent de samme mennesker, som til vort bryllup tre år tidligere. (Der var i mellemtiden kommet flere til og sørgeligt nok var nogle faldet fra, som den modige Ludvig Reventlow, der blev henrettet i Vestre Fængsel under krigen).

Kort efter ballet blev Ivan og jeg gnidningsløst skilt af amtmand Frederik Reventlow's assistent i Nykøbing Falster. Frederik var et meget fint menneske og taktfuldt nok, var han ikke selv tilstede, men bad os indenfor bagefter. Jeg husker da, at Ivan spurgte til Frederiks søster, tante Margrethe, (som uvist hvorfor i omtale bar tilnavnet »Springhest«).

Frederik svarede bare på sin stille måde; »Tak, hun er død«.

Det mest pinlige var, at vi ikke for så længe siden selv havde sendt krans til begravelsen.

Ivan og Bill rejste til England og hermed opgav Ivan at være godsforvalter, inden han var rigtig begyndt, men dertil skal siges, at han altid havde svaret mig, når jeg nødede ham til at interessere sig for bedriften, at det ikke morede ham, så længe han ikke var ejeren, hvad han jo en dag skulle være blevet, hvis ikke Jørgen havde overlevet ham.

Forældrene til den unge pige i London, som Ivan ville gifte sig med, modsatte sig, at deres datter skulle indgå ægteskab med en fraskilt mand, som havde et barn.

Siden rejste Ivan til Amerika, hvor han igennem Stuzie (Raben-Levetzau) Little blev introduceret for den langt ældre og meget velhavende enke Rhoda Clark. Hun var sød og smuk og mindede om en forskønnet udgave af Monica. De blev gift og boede i hendes forskellige hjem i Amerika, hvor Ivan fik alt det gode tøj og den perfekte opvartning, han altid havde ønsket sig, og der begyndte hans strålende bridgekarriere. De kom af og til hjem til Engestofte om somrene og besøgte altid Viveca og os. Rhoda og Ivan gav altid alle tre børn gaver i modsætning til Skæg-Ellen, der kun havde ting med til Viveca, hvilket jeg opponerede mig over, for alle andre behandlede ungerne ens. Dette bevirkede, at hendes besøg udeblev, men vi besøgte hende og også Addi efter Skæg-Ellens død.

Ivans død

Den sidste sommer Ivan var i live, kørte Viveca og jeg over for at besøge ham. Han tog mig afsides og sagde, han havde spillet golf med min far i København, og at min far gerne ville se mig. Selvom også jeg gerne havde villet kontakte ham, kunne jeg ikke gøre det overfor mor.

Ivan havde været indlagt i Amerika, og han troede, han var ved at komme sig, men hans lungecancer havde bredt sig i hele hans legeme, og jeg tror, han bag masken, var frygtelig forpint. Han døde i Rhoda's arme i deres seng på Engestofte tidligt om morgenen den 2. januar 1959, ikke fyldt fyre år. (Jeg stod ved vinduet i vort badeværelse på Møllen, og pludselig følte jeg, Ivan døde, jeg sagde; »Nu dør Ivan« til Otto, og ikke ti minutter efter ringede Jørgen, at han var død netop i den stund).

Jørgens død

Jørgen vedblev trofast at være Otto's og min ven, og vi bad ham jævnligt til Møllen, ligesom han bad os til Engestofte. Viveca besøgte ham også alene.

Jørgen blev i en forholdsvis høj alder indlagt med cancer på Maribo Sygehus, hvor jeg besøgte ham, indtil hans død den 30. juli 1966.

Den sidste tid ville han ikke se et menneske, end ikke Inkie og Viggo, som var kommet dertil.

Jørgens ensomme død mindede om hans liv på ældre dage, hvor han vedblev med at være ungdommelig af sind og skind, jeg syntes ikke, at han forandrede sig i alle de fireogtyve år, jeg havde kendt ham. Men han havde foruden sine børns besøg fået en god ven i en medfange fra Horserød Lejren, der ikke sjældent boede på Engestofte.

Italien

Afskeden med Jørgen og Granny var trist. Vi var blevet nært knyttede til hinanden.

Adams flyttevogn tog sig atter af mine møbler for at opmagasinere dem i København. Mulla blev sat i pleje hos skovriderens, hvor den i begyndelsen ikke tog næring til sig, hvilket bevirkede, at jeg aldrig siden har ville have et dyr, som blev afhængigt af mig. Jeg elskede dyr fra barn, men før eller siden har mit omskiftelige liv maget det således, at jeg ufrivilligt er kommet til at gøre dem ondt.

Viveca, barnepigen, vore kufferter, barnevogn, vugge og kravlegård blev alt sammen iberegnet mig selv stoppet i en taxi, som kørte os til hotel d'Angleterre i København, hvor mor og Dres tog imod os og afholdt alle udgifter.

Straks efter ankomsten fik jeg leddevand i begge knæ og måtte holde sengen. Efter overlægens udsagn var det af psykiske årsager (jeg har da heller aldrig før eller siden haft vrøvl med knæene). Viveca og hendes glimrende nurse blev hentet til Mosehøjvej af Mor Elses chauffør, og de blev installerede der, til jeg var blevet rask og havde haft en lille rekonescens på Cornesel.

Medens jeg lå fastnaglet til min hotelseng, fik jeg masser af blomster og besøg, et af dem glædede mig mere end de andre, og det var Otto's. Han kom med favnen fuld af røde roser og fik genopfrisket færgeturene Hålsingborg-Helsingør med mor, for da vi var på Rådebäck var Otto officer i Livgarden, og på orlov tog han til Rössjöholm for at være hos sine forældre, og da mødtes mor og han tit på færgen.

Jeg fik togbilletten af mor til at rejse til Cornesel, hvortil de tog ned et par dage i forvejen for at åbne huset.

Så såre jeg fik tilladelse til at stå op, flyttede jeg til Viveca på Mosehøjvej. Hun var aldeles bedårende og tilfreds, intetanende om alt det, som var foregået henover hovedet på hende.

Det var en lang og besværlig tur til Italien, hvor man måtte skifte tog ustandseligt. En nat overnattede jeg på en lille stations udendørsbænk, men jeg kom helskindet frem.

Det var både glædeligt og sørgeligt at gense Cornesel uden Monne og i tom tilstand. Ganske vist, var som før skrevet, de faste møbler blevet tilbage, såsom Dres tømte bogreoler i biblioteket plus samtlige soveværelser og naturligtvis var badeværelserne intakte. Mor havde lært et par nye piger op. Jeg boede på ny i Monnes og min gamle lejlighed som for seks år siden.

Mit og Monnes vægfaste møblement stod endnu som før, hvorimod intet af det løse, såsom stole etc. var der mere, det stod stadigvæk hos Adam i København.

Gartner-portner-parret Michele og Pina boede i portnerboligen som altid med deres nu ret store tykke søn Pierino. Haven var så godt som uændret, ligesom havnen.

Jeg kom hurtigt til hægterne og nød Italien og udover at være sammen med mor og Dres fordrev jeg ikke så lidt tid med Rizzardo Tombetti, der nu havde sit eget sagførerkontor i Verona, men tog til Gardasøen i sin fritid. Han var kommet så godt som uskadt igennem hele krigen.

Det varede ikke længe, førend mor modtog et brev fra Otto, som anmodede hende om lov til at aflægge os et besøg, idet han skulle foretage en landbrugsstudierejse i Italien!

Efterkrigstidens ramponerede og upræcise toge var som før sagt ikke nogen fornøjelse, og det første Otto bad om, var at få et bad, og han blev vist op til sit vægfaste gæsteværelse, hvorfra han kom forfrisket og oplagt ned.

Det lod ikke til, at han havde travlt med at rejse igen, så mor tilbød ham at tage med et par af de dage, vi skulle til Venedig, forinden jeg derefter skulle vende hjem. Han modtog glad invitationen.

(Jeg anså det ikke for nødvendigt at præsentere Otto og Rizzardo for hinanden, og da sidstnævnte rejste efter os og mødte mig i Venezias små gader, tog jeg afsked med ham der, med den begrundelse at jeg ikke agtede at gifte mig igen.)

Venedig var uberørt af krigen og som altid en henrivende og charmerende by. Vi boede på Grand Hotel Daniele og mødtes til frokost. Vi så Murano, Burano og Lidoen, mødtes igen efter omklædning til drinks i Harry's Bar, hvorefter vi indtog middagene på diverse herlige restauranter og endte med at sejle parvist i gondol.

Det var fuldmåne og meget romantisk. Otto friede hver aften og fik ja, men i de klare solfyldte morgener, trak jeg mit ja tilbage. Jeg svingede så lunefuldt, fordi jeg var splittet imellem min kærlighed til Otto og trangen til et selvstændigt liv, hvori Viveca ville være mit eneste kære ansvar. Derudover ville jeg for alvor tage fat på maleriet og have et frit forhold til Otto, men Otto ville partout giftes, selvom jeg sagde ham, hvad fødselslægen havde sagt; at jeg rimeligtvis ikke kunne få flere børn.

Den sidste morgen ved Otto's hjemrejse gav jeg ham mit endelige positive svar, og vi blev enige om at blive hemmeligt, borgeligt viet, så såre jeg efter et kort ophold for at pakke på Cornesel vendte hjem til Mosehøjvej og Viveca.

Efter Otto's afrejse havde mor bedt deres gamle romerven, kunstmaler Aksel Simonsen, som tidligere havde malet nogle dejlige billeder på Corne-

sel, og som nu, dels skulle male i Venedig, og dels hjælpe mor og Dres med at finde en fremtidig bolig der.

Vi så på det ene pragtfuldt dekorerede palæ på Canale Grande efter det andet, men det var gængse for dem alle, at de var alt for fugtige for mors reumatisme.

Sim var en middelhøj, rødhåret elskelig mand med en lille sur mund. Når vi vandrede på vej til en frokostrestaurant, og jeg standsede op foran de dejlige butiksvinduer med sko, hørte jeg et vanvittigt brøl bag mig, og da jeg vendte mig, så jeg Sim komme farende som en bussemand for at bortjage den flok mænd, der stod omkring mig, hvad italienere altid gjorde med udenlandske piger. De for afsted for den røde brølende djævel.

Vel hjemme på Cornesel ville uheldet, at jeg blev angrebet af en alvorlig angina. En læge med en nonne som assistance tilså mig dagligt og kurerede mig med sulfanomid, hvilket siden skulle vise sig at være et af de utallige medikamenter, jeg er allergisk overfor. Lægen kom på motorcykel med nonnen på bagsædet.

Otto fortalte siden, at han, da han modtog Dres afsnuppede telegram om hjemrejsens udsættelse, troede min udeblivelse skyldtes mit vægelsind.

Efter et forholdsvist langvarigt sygeleje tog jeg straks afsted med tog og genfandt Viveca i bedste velgående hos Mor Else og onkel Per, hos hvem jeg boede, medens skrædder Alm den Yngre syede mig en marineblå flannelsdragt på et døgn. Jeg anskaffede mig en hvid silkebluse, handsker og sko og en bredskygget filthat i marineblåt (da jeg kun havde sommertøj, og der ikke var tid til at få fat på det rette i kufferterne hos Adam) og var dermed rede til vielsen på Rådhuset om formiddagen den 3. oktober 1946. Otto og jeg var enige om, af hensyn til Viveca, at udsætte bryllupsrejsen. Den blev udsat i fem år, indtil alle børnene var store nok til at forlade nogen tid.

Otto's og mit bryllup

Solen strålede den 3. oktober 1946. Viveca sad og legede i sin kravlegård i dagligstuen på Mosehøjvej, medens jeg fuldt påklædt spillede klaver for hende i ventetiden på at Otto skulle hente mig i sin store marineblå Buick med gråt indtræk.

Pludseligt kom Mor Else hen til mig og tog min ene hånd, hvori hun lagde et meget bredt armbånd af månesten, rubiner og safirer indfattet i guld, som hun havde ladet lave af de Ø.K.-sten, mormor havde efterladt hende. Det var en personlig bryllupsgave til mig (for anden gang), og jeg tog det straks på. (Af de sten mor arvede, tegnede jeg og lod forarbejde hos Hertz en stor broche og et par store ørenhæng, formede som drueklaser samt en kuppelfingerring. Dette sæt med armbåndet var destineret til Otto Juniors bryllup sammen med andre gaver, ligesom føromtalte brillantkuppelring, men nu vil det blive Christinas.)

Otto ankom smukkere end nogensinde med to violette orkideer til at fæste på min revers, og vi tog afsked med Viveca, nursen og Mor Else for at køre ind til Rådhuset og blive viet med to fremmede vidner.

Da skete det triste, at Otto's pragtfulde brillantalliancering ikke kunne glide ind over min finger, fordi begge mine hænder var svulmet meget op. Om morgenen havde jeg bemærket et stort rødt udslæt på mine lår, og dette var en regulær sulfanomid-forgiftning, fik jeg at vide om aftenen.

Otto kørte os i den smukke dag op til en berømt kro, hvor han havde forudbestilt bord, menu og champagne. Alt var typisk for ham meget velorganiseret. Men da vi ankom, så overtjeneren forskrækket ud og indvendte, at alt var bestilt til den 4., det havde han noteret. Otto bekæmpede med nød og næppe sit raseri, og vi fik gratis Dry Martinis i baren indtil et bord blev ledigt. Omsider kom de store kogte hummer med mayonnaise og champagnen, men da kunne jeg næsten ikke få en bid ned, allergien gjorde mig meget mere syg, end jeg nænnede at vise Otto.

Om aftenen, hvor Otto havde bestilt en suite på hotel d'Angleterre og en vidunderlig middag i vores salon, måtte han iført silkeslåbrok og hvidt silkehalstørklæde sætte sig alene til bords og fortære de store delikate østers med champagne med mere, medens jeg lå i sengen, og en læge kom og gav mig effektive indsprøjtninger.

Trods den uheldige bryllupsnat forærede Otto mig en perlekæde i morgengave.

Dagen efter var jeg i stand til at køre med Otto ud til Mosehøjvej for at hente Viveca og hendes sygeplejeuddannede nurse.

Vi kørte alle ned til Oreby Mølle, hvor vi blev installerede i Otto's ungkarlehjem.

Oreby Mølle 1946

(Omgivelser, ydre og indre)

Fra Sakskøbing løb Orebyvej ca. 5 km på afstand langs fjorden, hvor de kunne små arbejderhuse med haver lå. Orebyvej delte sig i to ved Mølle-sidehavens umalede tremmestakit med en låge ud til vejen og buskads og brombærkrat bagved stakittet.

Vejen til højre løb langs med Møllens fasaneri og krydsedes vinkelret af Askealléen, hvorefter den blev til en kastanicallé langs med slotshaven og derfra førte den ud til Rodsnæs. Askealléen førte mod Tårs Kirke og fortsatte i Oreby Slots opkørselsallé, som tæt ved voldgraven brødes af en vej, der til højre løb langs voldgraven i slotshaven og ud til havepillerne med en kort, høj mur af teglsten.

Denne vej krydsede opkørslen til slottet, og tæt ved voldgravs-indkørselsbroen førte den i en snorlige linie mellem fasaneriet i frugthaven på venstre side og bagsiden af herskabsstalden på den højre op til Møllen, men forinden delte den sig, for at en gren kunne føre op til og igennem herskabsstaldens gårdsplads.

Der, hvor Orebyvej delte sig ved Mølle-sidehavens tremmestakit, førte vejen til venstre forbi Mølle-sidehaven, Oreby Kro, det gamle Bindingsværksmagasin med Oreby Havn på venstre side forbi tjenerchauffør Anton Hansens hus med have og tæt ved strandkanten, løb Fjordvejen på afstand forbi Møllen og slottets voldgravshegn, men forinden og næsten midt for Møllen udløb en opkørsel med to stenpiller til såvel slottets sidevoldgravsbro som til herskabsstalden. Forgreningens tredje vej svingede op foran Møllens møllefodsgavl og ind på gårdspladsen. Sålunde var der to opkørsler til Møllen (og tre til slottet medregnet havevejen, som stødte op til den tredje voldgravsbro).

Der, hvor opkørselsvejen med pillerne (fra Fjordvejen) skar sig igennem marken, blev der ret snart sat engelske jernindhegninger på begge sider til en ko og en tyr af Scottish Highland Cattle (koen Trine var gavn fra Bøje Benzon fra Zoo og tyren Janus fra mor, hvis søskende-kælenavn, den bar.) Der kom får, og ridehestene blev sluppet løs i indhegningerne, når de ikke benyttedes.

Fjordvejen fortsatte efter pillerne på afstand forbi slotsfacaden tæt på slotshavepillerne og godsforvalterboligen og sluttede teoretisk set på Oreby Avlsgaard, men den fortsatte som markvej forbi Christianelundskoven ud i Stensore-skoven og til Rodsnæs Avlsgaard.

Alle vegne vrimlede det med turister, som parkerede bag slotshavens murstensmur, der fortsatte lidt tilbagetrukket langs vejen mellem avlsgården, og der hvor kastaniealléen sluttede for at blive til Rodsnæsvejen.

Oreby Mølle bestod af fire huse omkring en gårdsplads. Der var hovedhuset, som oprindeligt var i brug som magasin. Forbundet med hovedhuset igennem en smallere passage lå møllefoden. Disse to huse dannede en vinkel og møllefoden kunne godt betragtes som en fløj til hovedhuset. Overfor sidstnævnte lå to mindre bindingsværkshuse, og det nærmest hovedhuset var møllerens oprindelige bolig. Det andet hus, som lå i en lidt forskudt linie for møllerboligen havde Benedicte Rosenørn-Lehn (født Knuth) ladet bygge som stald i 1904 af arkitekt Tvede, som ligeledes byggede det indvendige af magasin og møllefod samme år. Det blev indrettet til enkebolig, men eftersom Benedicte Rosenørn-Lehn tog sig af sine forældreløse niecer og nevø Schimmelmänn, blev husene også indrettede derefter.

Møllens hovedhus, som var ganske kønt, var som samtlige huse af røde munketeglstén og havde med undtagelse af møllefoden rødt tegtag.

I 1892 blev selve møllen fjernet og genopført i Kaløgrå, hvorefter man havde ladet sig nøje med at lægge et så godt som fladt tag af grimt sort tagpap, dette »ufærdige« tag ødelagde hele bygningen. Ydermere havde Otto opsat en alenlang radioantenne midt på taget.

De to mindre huse var kønne bindingsværkshuse, og møllerens hus havde halvdøre. Men den vinrøde farve på bindingsværk og døre (på samtligé Orebyhuse) skreg imod de røde teglstén.

Stalden havde været beregnet til heste, svin og fjerkræ på Benedicte Rosenørn-Lehns tid, derfor var husets bagside en mødding med en høj teglsténmur med tagstén i en rektangel på størrelse med huset, der var direkte indgang fra stalden samt en dør i møddingegavlen overfor møllerens hus til at køre møddingen bort i trillebøre.

I 1946 havde Otto forlængst lavet stalden om med tre porte til en garage, der rummede tre biler, og en til en stald med bokse til rideheste og plads til seletøj. En stige førte op til hø- og halmloftet. Møddingen var da lavet om til en urtehave, som hans første kone Ulla (Poulsen) havde passet, men som i 1946 var forsømt.

Foran stalden stod et stentrug, som hestene drak af.

Møllerens hus blev anvendt, dels til brændefyr og brænderum, dels havde Otto bygget en bruser og et WC til tjenestefolkene, resten var oplagringsrum for fasanrugekasser, foder og bure foruden et vanskerum med vaskebalje og bræt. Loftsetagen indeholdt også hønsetet og deslige, og i gavlen ud mod fjorden var en dør indtil et rum, hvor havestolene opbevarede om vintrene.

Foruden godskontoret, som befandt sig på møllefodens første etage og

havde en enkelt dør som indgang midt i gavlen med en lille granitstentrappe foran, var der en mindre granitstentrappe i hjørnet ved hovedhuset, der førte op til en enkeltdør til en lille entré med et vindue overfor døren og udsigt til slottet. Gulvet var af bonede ølandssten. Til venstre for indgangen førte en enkelt dobbeltdør ind til hovedhusets første etage og bag den førte en trappe op til anden etage. Overfor trappen var en dør ind til et pigeværelse med to vinduer ud til gården og ved siden af dette lå pudserummet med pudsebord under vinduet ud til slottet og hylder til fodtøj på de to vægge.

Ovenfor trappen var et par trin op (for møllefoden var lavere end hovedhuset) ind til hovedhusets anden etage.

Møllefodens anden etage bestod kun i to store rum, hvor det ene blev brugt som billardstue og det andet husede tomme bogreoler.

Forinden jeg beskriver hovedhusets indre, synes jeg, at den daværende have hører til, for den var noget for sig.

Der hvor opkørselsvejen fra Fjordvejen svingede op til Møllens gårdsplads, gik svinget udenom en græsbeklædt høj på hvis midte stod en kæmpestor hvidmalet flagstang, som fik Møllen til at tage sig ud som en højskole. Højen indeholdt et lagerrum til de store isblokke, som om vintrene blev udsavet i voldgraven, og som holdt sig her om somrene.

Foran de to bindingsværkshuse, lå Møllens sidehave med gangstier og bede, buskadsler og gamle træer. Nede ved den offentlige vej, som sidehaven skrånede ned imod og op til krohavens stakit, var der en større køkkenhave med grøntsager, bærbuske og et kirsebærtræ.

Der, hvor møllerhusets gavl sluttede ud mod sidehaven, løb en krum teglstensmur med tagsten og en buet smedjernsdør ned mellem forhave og sidehave. Den sluttede brat næsten midt foran hovedhuset (og i marken stod de store østrigske fyr), herfra og med ringe afstand fortsatte indhegningen i et lille lavt hvidmalet stakit, som slog en snæver bue op til hovedhusets gavl (på modsatte side) ud imod slottet. Her var der en lille låge. I murens krumning var en niche og i den et minimalt guldfiskebassin.

Indenfor denne villaagtige haveindhegning var der i etager lutter cementflisegange og rektangulære cementblomsterkasser helt op til, hvor altanens stentrappe med jerngelænder begyndte. Altanen var ligeledes omgivet af et smedjernsgelænder og havde gulv af ølandssten.

Alle yderdøre i hovedhuset og møllefod var grønmalede og vinduerne var smårudede. Hoveddøren havde en stentrappe med smedjernsgelænder og på samme side ud mod gårdspladsen, var køkkenindgangens stentrappe sænket ned plant med gårdspladsens grus og omgivet af et smedjernsgelænder.

Over samtlige døre hang grimme elektriske lamper.

I 1946 (stadigvæk) kom man fra hoveddøren i hovedhuset ind i hallen,

som havde et kønt bonet ølandsstengulv. Modsat hoveddøren ragede en vældigt stor teglstenskamin ud på gulvet og op i loftet. På dens kaminhylde af samme sten stod to messingskibslyster (bagbords og styrbords). Væggene var træpanelerede i over hovedhøjde, og i det smalle gulmalede vægfelt ovenover ragede Otto's store jagttrofæer frem. Vinduet var paneleret og gardinløst.

Der var fire døre i hallen. Til venstre førte en ind til anretterværelset og en til spisestuen. Ved siden af kaminen førte en smal dør ind til kabinettet og på den fjerde væg nær hoveddøren, førte en enkeltdør ind til en lille gang med et gardinløst vindue. Døren overfor førte ind til den daværende kaminstue (siden kontor, sidst spillestue), og modsat vinduet var en dør til kælderetagen ved siden af en smal trappe op til anden etage. Der var en tomatrød kokosløber på trappen og i gennemgangen. Væggene var malet krigsskibsgrå ligesom dørene og vinduet.

Anretterværelsesdøren førte ind til et krigsskibsgråt anretterværelse med et vindue ud til gården og to lukkede og omlavede til skabe med hylder. Her var en håndelevator til køkkenet i kælderen, et bord til at sætte ting fra sig på og et vægfast bord under vinduet med skabe under, som endte i en opvask. En dør førte til trævindetrappen, som gik fra loft til køkken, en anden enkeltdør førte ind til spisestuen i husets ene gavl.

Eftersom denne stue havde været istandsat til Otto's første kone Ulla's (og hendes afdøde mand Johannes Poulsens) spanske renæssancemøblement, og Otto blot havde fået et spisebord med stole fra slotsloftet, så den mildest talt rædsom ud. Paneler (hoftehøje), døre og vinduer var malet sorte. Væggene var gule med spåner i, som det engang var på mode. Over vinduerne, som alle tre vendte ud mod fjorden, hang »les beaux restes« af gardiner, det vil sige tykke, forgyldte trægardinstænger med forgyldte træringe og svungne kapper i violet fløjel med guldborter. Kakkellovnen overfor vinduerne var loftshøj og havde sorte kakler. Der var en lysekroner og et sølvtøjsskab på gavlvæggen, som ingen vinduer havde. Den fjerde væg havde en enkelt dør ud til hallen og en fløjdør ind til det gulmalede kabinet, hvor der imellem vinduet og altanglasdøren stod en stor forgyldt barokkonsol, hvorover der hang et stort skrånende spejl i forgyldt ramme. Overfor fløjdøren til spisestuen stod fløjdørene åbne ind til dagligstuen og modsat vinduet var den smalle dør ud til hallen. I denne lille stues eneste hjørne stod en tremmesofa og et bord. Lysekronen var i prismen fra firserne.

Alle fløjdørene på første etage var egentlig for store til de forholdsvist små, højloftede rum, og så var de anbragt overfor hinanden, men næsten helt ude ved vinduesvæggene mod fjorden, hvilket besværliggør en harmonisk møblering. Dørene var panelerede og havde smukke rokokkomessinghåndtag.

I alle stuer forneden lå bonede parketgulve fra Benedicte Rosenørn-Lehn's tid.

Fløjdørene i kabinettet, modsat dem til spisestuen, stod åbne ind til dagligstuen, der mere var en salon. Over fløjdørene var indfeltet et langt maleri af den oprindelige mølle og magasinet. Her var væggene kridhvide med klodsede felter, der indrammede højkrødt bomuldsdamask, og de to vinduer havde gardiner i samme stof på forgyldte gardinstænger med ringe. I loftet hang en smuk Maria Teresia krone og på gulvet lå en rød Boccara. Modsat vinduerne stod en rokokkokopiering af en sofa med tilsvarende stole i poleret træ med højkrødt bomuldsdamaskbetræk, og nærmest kabinettet stod et stort hvidt marmorbord med forgyldte barokben. Ovenpå det stod en enlig, men smukt udskåret lille alabastlampe med en knaldrød glittet papirskærm, der stod rædselsfuldt til stoffet. I stuens ene hjørne stod en loftshøj, kridhvid kakkelovn, og i det modsatte et meget smukt gammelt standerur i off white med forgyldte dekorationer. Over sofaen hang den store Breughel, og på væggen ind til kabinettet Tordenskjolds portræt. Otto havde fået dem af sin fader.

Fløjdørene overfor dem til kabinettet var lukkede ind til Otto's egentlige dagligstue og kontor, (som siden blev døbt kaminstuen). Det var gavlværelset med to vinduer ud mod slottet og et mod fjorden. I dette forholdvis lange, højloftede og smalle rum ragede en køn smedejernovn midt ud på gulvet. På denne væg var i hver sin ende et par fløjdøre (til den daværende salon og Otto's kaminstue), hvoraf de, som førte ind til den daværende kaminstue (kontor/spillestue) altid stod åbne. Overfor smedejernsovnen stod en »kasse«-sofa med to tilhørende stole betrukne med gråligt, mønstret silkebomuld. Jeg kaldte dem »kasse«, fordi ryg og armlæn var lige høje, hvilket gjorde dem særdeles ubekvemme at sidde i. Mellem møbelgruppen og jernovnen var der lige plads til et smalt lyst egetræsbord på et lille tæppe, hvorpå lå cigaretæske og askebæger af tin samt blade.

Stuen var malet lyst grå. Overfor sofaen hang et maleri på væggen, og mellem dørene og fjordvinduet hang et lille lyst egetræsbarskab i kopieret renæssancestil. Op ad den vinduesløse endevæg stod lyse egetræsbogetoler uden bagbeklædning og foran det ene vindue mod slottet havde Otto sit skrivebord i lyst egetræ, mens stolen, som vendte ryggen til møbelgruppen, var sortmalet med stramajbroderi. I hjørnet mellem fjord- og slotsvinduet stod Otto's store radiogramfon.

Den daværende kaminstue stødte som sagt op til Otto's daværende kontor/dagligstue. Denne lille stue havde døre på de tre vægge. Fløjdørene fra salonen, en enkelt dobbeltdør ud til mølleentreen, på samme væg i hjørnet et vindue ud til gårdspladsen og tæt derved, men på væggen overfor fløjdørene, var der en dør til gennemgangen (til trappen, hallen og kælderen). I hjørnet stod en enorm grå marmorkamin, som åd det meste af stuen og

foran den lå et løveskind med udstopet hoved, som Otto havde skudt omgivet af en halvmåneformet, lys egetræsbænk med smalle polstrede sæder og stejle polstrede ryglæn. Betrækket var tomatrødt lærred med hvidligt mønster, og gardinet, på gardinstang med ringe, var af samme stof. Kronen i loftet, var som i Otto's kontor/dagligstue, en messing- eller bronzekirkekroner. Væggene var som døre og paneler gullige.

Ad den enkelte dør til gennemgangen drejede man efter kældertrappedøren og inden halldøren op ad den røde kokosløberbelagte trappe og op til anden etage, som bestod i en lang gang til venstre, hvor den røde kokosløber fortsatte. Gangen gik forbi fem vinduer ud til gårdspladsen. Væggene på modsatte side af vinduerne var lutter linnedskabe bortset fra en dør i gangens slutning, som førte ind til et gavlgæsteværelse samt en dør for enden, der førte til lofts- og kældervindeltrappen. Hele gangen, var som trappen, malet krigsskibsgrå.

Midt på trappeafsatsen var en dør ind til, hvad der havde været Ulla's værelse, og i gangens fremskudte knæk var døren ind til det andet gæsteværelse, som var forbundet med det førstnævnte igennem en dør. Gavlværelsets vinduer havde udsigt henholdsvis til fjordmundingen og til fjorden. Det andet havde to vinduer mod fjorden. De var begge belagte med grøn, slidt væg til væg filt på gulvene, havde stålrørssenge, gardiner og sengetæpper var uforede og i bredstribet, tyndt grønt og hvidt stof. Gardinerne hang på gardinstænger med ringe. Der var skabe, kommoder, natborde med plads til potterne, servanter, jernovne og moderne loftsbelysning.

Til højre for trappeafsatsen fortsatte gangen et kort stykke, en dør på højre hånd åbnede sig for husets eneste WC, der havde et halvt vindue ud mod gårdspladsen. Derefter drejede gangen skarpt eller snarere fortsatte i en lille vinkelret gang højre om. På den ene side var der en dør ind til Otto's påklædningsværelse og overfor den førte en smal trappe op til loftsetagen. Denne korte gang havde tre, fire trappetrin ned til en afsats med et vindue ud mod gårdspladsen, og det befandt sig i den smallere passage eller overgang til møllefoden, og her var døren ind til dens øverste og anden etage med de beskrevne rum.

Otto's påklædningsværelse havde et vindue ud mod slottet og stødte op til hans soveværelse i gavlen med et vindue ud til fjorden og to til slottet. Jeg husker ikke om væggene i nævnte to rum var grå eller gule. Her var parketgulv og en bred stålrørsseng med et natbord. Værelset havde en dør ind til et hvidt, flisebadeværelse med vindue ud mod fjorden, et badekar, to vaskekummer og en bruser samt en dør ind til det værelse med to vinduer ud mod fjorden, som havde været Ulla's, og dette værelse som en lang årrække blev mit, havde en dør lige ud til trappeafsatsen.

Den smalle trætrappe overfor Otto's påklædningsværelsesdør førte op til

en slags forstue til to gavlgæsteværelser med vinduer ud til slottet og med smedejernsovne. Modsat indgangsdøren til disse med hinanden forbundne (gennem en dør) gavlværelser, førte en dør fra forstuen ind til loftet med tagvinduer og en bræddevæg i rådt træ, som dannede et pigeværelse. I den modsatte gavl førte en dør ud til vindelkøkkentrappens sidste afsats med et halvt vindue ud mod fjordmundingen. En dør til højre på afsatsen førte ind til et forholdsvis stort gavlværelse med smedejernsovn og et vindue ud mod fjordmundingen, og dette værelse var kokkepigen indtil vi fik bygget om.

I og med herskabsstalden hørte med til Møllens omgivelser, idet den lå i møllehaven mellem mølleopkørslen fra slotsalleen og voldgraven, beskriver jeg den her, forinden også dens indre delvist blev forandret.

Herskabsstalden vendte sin trefløjede facade imod voldgraven og slottet, hvorfra den ikke mere kunne ses på grund af en træ og buskbevoksning mellem gårdspladsen og voldgraven. Huset, der ligesom slottet var i (forloren) Rosenborgstil, vendte sin blinde ryg mod Møllens opkørsel.

I 1946 og mange år herefter husede stalden kun to sorte køreheste, som var så ens, som heste kan blive det. De anvendtes af kusk/chauffør Harald Hansen, som kørte varer og ærinder i en hestevogn for godskontoret, slottet og Møllen hver formiddag. Efter hestene fik Harald en varevogn i stedet. Han brugte herskabsstalden som garage, hvilket den også var for slottets automobil for hvilken Harald var chauffør. Når Otto's niece Carin boede på slottet om sommeren, husede herskabsstalden også hendes lejede ridehest.

I den fjerneste (fra Møllen) længe var lutter køretøjer af alle slags, ligesom i en del af selve stalden, hvor seletøj til mange heste befandt sig. I midterlængen, som var kortere end de andre to, tror jeg, der var foder.

I den (nærmeste) fløj og egentlige hovedlænges gavlhjørne, var vandpumpeværket til slottet og Møllen, som tillige blev passet af Harald. På lofterne var der hø og halm.

De følgende års forandringer

(Af Oreby Mølles omgivelser, ydre og indre)

Der, hvor Orebyvej delte sig ved Møllesidehavens tremmestakit, fik jeg lov til at tegne og omlægge vejen, det vil sige skyde denne offentlige vej længere bort fra Møllesidehaven, hvor turister og andre førhen kiggede ind (antageligt har den krumme, stumpe mur ved Møllerhuset været opført til beskyttelse herfor).

Ved denne forskydning af vejen, delte Orebyvej sig et godt stykke før og herved fremkom en anselig triangel, som blev beplantet med en hurtigt-voksende lille skov i hvis hegn, der var en låge ud til vejen. Der kom en sti, der løb fra den ene ende til den anden, som sluttedes med en naturtræbænk.

Sidehaven fik et bredt blomstrende buskads, såvel ud til vejen som op mod krohaven.

Orebyvej og forgrening blev på begge vejsider beplantede med en bræmme af rugosaroser.

Orebyvej afsluttedes nu ved Oreby Havn og foran tjenerchauffør Anton's hus. Fjordvejen blev nedlagt fra stykket foran hans have og til slottets havepiller. Møllens opkørselspiller blev opstillede ved Berritzgaards opkørsel, og vejen, der skar sig op imellem indhegningerne og forgrenede sig i indkørslen til slotsiden med voldgravsbroen, i den gennemskærende herskabsstaldvej og til Møllens opkørsel, blev nedlagt, ligesom voldgravsbroen og hegnene blev fjernet, hvorved Møllens plæne strakte sig vid, bred og lang helt ned til strandkantens forsænkede naturstensafgrænsning.

Mølle og herskabsstaldsopkørselens (fra slotsalleen) snorlige retning blev let buet og graciøs. Fasaneriet kom ud i Hyldehus hos fasanjæger Jørgensen, og i stedet for dets bure og frugttræer blev begge sider af den nu yndefuldt let kurvede opkørselsvej lagt ud med plæner og beplantet med enkelte parktræer, medens de der var, blev stående. Ud mod alfarvej kom såvel lidt skov som et bredt blomstrende hegn, der ligesom i Møllesidehaven bestod af syrener, jasminer og guldregn. Herskabsstaldens nøgne ryg blev næsten dækket af vedbend og en høj beplantning langs den skjulte det underste af bygningen.

I sidehaven kom køkkenhaven væk (grøntsagerne kom alligevel fra gartneriet) og i første omgang blev kun bærbuske og kirsebærtræet stående,

men i anden og sidste omgang kom der en stor rhododendrongruppe i kirsebærtræets sted (stærerne tog alle bærrerne).

Havegangene og bedene blev nedlagt, bortset fra en spadseresti haven rundt langs hegnet og bindingsværkshusene, resten blev lagt ud med plæne, hvori det blomstrende buskads og de gamle parktræer blev stående.

Forhaven til hovedhuset blev radikalt ændret; Tremmestakit, cementfliser og cementkasser samt guldfiskebassinet kom væk. Muren foran de store østrigske fyr kom til at ende i et buskads og i murens niche kom en romersk buste (fra slotsloftet) til at stå på en murpille, der, som resten af muren, blev beplantet med vedbend. Terrænet foran huset blev blødt afrundet og lagt ud med plæne, altan og trappegelænder blev tilplantet med roser. Hovedhusets gavl mod sidehaven dækkedes efterhånden helt af Mor Elses (stikling) rødregn. Den anden gavl havde allerede en smuk vedbend. Møllens facade ud mod fjorden blev beplantet med vildvin, vedbend og roser.

Alle fire huse fik mod gårdspladsen vildvin, vedbend og i massevis af roser, og den gyvelbusk, der allerede var opad hovedhuset, voksede sig, ligesom den spiselige vin ved møllefodens indgangsdør, stor og frodig. Samtlige smedejernsgelændere skjultes næsten af roser, der også omringede hoveddøren og møllerhusets døre.

Flagstangen og radioantennen på møllefodens grimme tag var det første, der kom bort.

Ved staldbygningens gavl blev opstillet to små stenpiller med en tyk afrundet træplanke som bænk. I det teglstensbed, der løb langs møllefodens gårdside, blev der plantet lavendel. Over altanen på hovedhusets facade kom der en markise, som var teglstensrød udvendigt og blå indvendigt.

I sidste omgang og efter megen betænkning blev den stumpe, krumme mur i forhaven revet ned, således dannede side- og forhavene med hinanden. Sidehavens bevoksning ud mod vejen gjorde det umuligt for turister at se noget som helst længere.

Til allersidst, og efter endnu mere overvejelse, blev de store østrigske fyr, som stod omtrent midt foran hovedhuset, fældet med held, for dels skyggede de ikke længere ind over halvdelen af hovedhuset, dels blev udsigten over fjorden og til det smukke gamle magasin, der grænsede op til plænen, fri.

Det endelige resultat var, at Møllen kom til at ligge højt og frit omgivet af store plæner, parktræer og blomstrende buskads. Den store plæne foran hovedhus og møllefod grænsede på venstre side op til et blomstrende buskads, som skjulte krohaven, dernæst til magasinet og herefter det blomstrende buskads, som skjulte Antons hus og have. Foran lå fjorden udbredt og til højre nede fra fjorden var plænen afgrænset af blomstrende buskads

og lav skov, dernæst gik den direkte ned til voldgraven, forinden herskabsstaldens bevoksning.

Den forsømte urtehave bag den oprindelige møddings mure blev fjernet og en stor sandkasse blev bygget i den ene ende, resten blev lagt ud med plæne. Stalddøren blev muret til, hvorved fremkom en læniche, et trin over sandkassen. Gulvet blev belagt med Ølandssten og et par grønmaledede havestole sat derind. I sidste omgang, da børnene var for store til sandkasseleg, blev hele området lagt ud med plæne, stedet blev kaldt solgården, fordi vi kunne solbade nøgne der, beskyttede af muren.

Det varede ikke længe, førend det vinrøde bindingsværk og dørene på de to små huse blev malet i en farve, som svarede til teglstenene (Oreby huse skulle have rødt bindingsværk), og siden blev samtlige bindingsværksarbejderhuse malet således. Jeg blandede farven til malermester Saxbjørn, som var godsets maler, og han døbte denne røde farve, møllerød, ligesom den off white, jeg blandede til ham, blev kaldt møllehvid, og således var der også møllegrøn (en douce matgrøn) og mølleblå (en svagt, tåget blå). De farver, som jeg blandede til Saxbjørn, gemte han prøver af i hermetisk tillukkede glas, som gik i arv til hans søn, hvorved jeg kun behøvede at blande hver farve en gang.

Samtlige døre og vinduer (bortset fra stalden og møllerens hus, hvor dørene var som bindingsværket møllerøde) blev malet møllehvide.

Imellem solgårdens gavl ud mod sidehaven og møllerhusets gavl samt mellem møllerhusets anden gavl mod fjorden og hovedhusets gavlhjørne ud mod gårdspladsen blev bygget mure magen til solgårdens med buede dørløse åbninger. Dette gav læ til gårdspladsen og sammenhæng til husene. Ved hver bueåbning og over samtlige døre på Oreby Mølle kom smukke messingglaslygter med Otto's udskårne monogram ovenpå. Om vintrene kunne gårdspladsen oplyses med et blødt og dekorativt elektrisk lys.

I sidste omgang foretoges den største af alle forandringer. Den gamle møllefods passage, som gik plant med møllefoden set fra gårdsiden, men fra slotssiden snævrede ind, således at møllefoden udgjorde en klodset firkant sammenbygget med hovedhuset gennem en »tarm« blev endelig lavet om.

Otto gav mig, som til alt andet, lov til at opmåle og tegne forbedringen. Møllefoden blev bygget til ved passagen, der kom en loggia med to buer ud mod slottet og en ud mod fjorden. Gulvet blev af Ølandssten og lå blot et trin over plænen, som omringede den på de to sider. Ovenpå denne loggia blev yderligere bygget til ved udvidelse af møllefodens anden etage, hvorved hele møllefoden blev regulært rektangulær, og der kunne lægges et normalt smukt tegtag, som foranledigede, at møllefoden tilmed fik et stort lyst loft. Men desforinden blev møllefodens anden etage først til en børnefløj.

Da ombygningerne i første omgang begyndte 1947 om foråret, startede jeg med Otto's velsignelse med hovedhusets eneste WC, hvilket vil sige, at bruseren i Otto's og mit badeværelse blev flyttet hen over badekarret, og i hjørnet, hvor den havde været, kom et aflukke til WC'et og en bidet.

I soveværelset kom der to ens polstrede senge i gult blomstret cretonne med sengeforldiggere og natborde, og gardinerne var i samme stof. Men efter et langvarigt sengeleje med gulsot, fik jeg lavet Ulla's tomme værelse om til mig. Værelset, som blev malet møllehvidt, havde to vinduer ud mod fjorden. I den ene karm var der riste over det indbyggede varmeapparat (som vi havde installeret overalt i huset), i den anden vindueskarm blev indbygget en skuffe til børnenes slik og under den, fik jeg en indbygget bogreol.

Der var to døre i værelset, hvoraf den ene førte ind til Otto's og mit fælles bad og den anden ud til gæstegangen overfor trappeafsatsen.

Der kom et blå Velden-tæppe på parketgulvet og en lysekroner i loftet. En af væggene fik indbyggede klædes- og skuffeskabe, og disse havde en dekorativ enkelt liste i kanterne og håndtag af messingdelfiner.

Gardiner med kapper, den polstrede seng, de to Fagioli-lænestole under hver sit vindue, børnenes legetøjspuf, toiletbordet med spejlplade og puf mellem vinduerne var af samme stof, først vagt blomstret cretonne med off white bund, og da de var slidt op kom der off white quiltet chintz med rosenbuketter.

Væggen mellem vinduerne og over toiletbordet var (som gæsteværelse nr. 1 og nr. 2) beklædt med spejl, men i mit var indsat to glasstagearme med off white shantungsskærme ligesom på Muranoglaslamperne, der stod på spejlglasnatbordene (hvoraf det ene (tegnet af mig) havde en hemmelig skuffe bag den egentlige), som flankerede sengens hovedgærde, der stod op ad væggen.

På væggene hang Dierk Schröders pastelfarvede oliemalerier af Otto og børnene.

Otto, hvis værelse stødte op til badet og hans påklædningsværelse fik en bred mahogniseng med messing og to brune sengeforldiggere på hver side (Velden).

Hele den lange gang blev flyttet fra vinduerne og til omtrent i midten af huset. Den endte blindt i gavlen, hvor vi stillede en af mine engelske antikke mahognikommoder med Otto's gamle lygteur. I loftet hang mindre messinglysekroner på rad og række, og løberen blev beige (Velden). På væggene mellem de ialt fem døre blev mindre stik i ens forgyldte rammer hængt op indtil min dør og trappeafsatsen samt videre hen til dens slutning, hvor den slog et knæk for efter Otto's påklædningsværelsesdør med

loftstrappen overfor at fortsætte nogle trin ned i møllefoden, hvor mine gamle stik blev hængt. Bortset fra væggen overfor trappeafsatsen og lige ved min soveværelsesdør, hvor Schwartz' store portræt af søstrene Benzons hang, indtil det kom ned i den senere spillestue, og hvor Medina's portræt af Otto fik dets plads. Ved siden af Otto's påklædningsværelsesdør hang en pastel af ham som barn.

Gæstegangen blev, ligesom samtlige gæsteværelser, døre og gange, malet møllehvid. De fem døre mellem stikkene var alle panelerede og med kopier af de gamle rokokomessingdørhåndtag fra første etage. To af dørene førte ind til henholdsvis gæsteværelse nummer et og nummer to. Det første med to vinduer ud imod fjorden, det andet med yderligere et ud imod fjordmundingen. Overfor, mod gårdsplassen, lå gæsteværelse nummer tre, som var opdelt i en lille salon, et lille soveværelse og et toiletrum. Ved siden af nummer tre lå det fælles gæstebad med grønne fliser, kar, adskilt bruser og bidet. Alle værelserne havde indbyggede toiletrum i forskellig farvede fliser og med vaskekummer og et wc, så det var kun badet gæsterne blev fælles om.

Ved siden af gæstebadet førte en dør ind til et lille rum med et vindue ud til gården. Der blev opsat glasskabe langs med væggene, og her havde jeg det tøj og de hatte, som jeg ikke brugte til daglig.

Alle gæsteværelserne havde foruden toiletrum også indbyggede klædeskabe med spejldøre. Der var beige Velden-tæpper på parketgulvene, antikke lysekroner i lofterne, antikke skrivechatoller, der også fungerede som kommoder. Sengene var polstrede (minus nummer tre, for da Viveca flyttede fra børnefløjen og ovenpå, kom hendes og min empire mahognibarneseng til at stå her, efter at den var forlænget). Hvert værelse havde en bogreol, en Fagioli-lænestol, en skrivebordsstol (antik), antikke natborde med lamper af sølvstager lavet om til elektrisk lys og med skærme af off white silkeshantung samt et par magen til på toiletbordene foran hvilke, der stod polstrede puffer. Endelig var der sammenklappelige mahogni og læderkuffertbukke.

Nummer et var holdt i off white silkebomuld med store buketter, nummer to var i grå og svagt rødstrøbet silkebomuld og nummer tre var i sort chintz med farverige buketter. Stofferne udgjorde gardiner med kapper, al polstring og toiletbordets »skørt«. I samtlige værelser var væggene dekorede med Aksel Simonsens lyse og lette landskabsmalerier samt nogle enkle af Thyge Bendix og en tegning af Schwartz.

Det fordums WC-rum ved trappeafsatsen blev til et rengøringsrum med udslagsvask.

Hallen i hovedhuset blev totalt lavet om; Pejseren, panelerne og jagttrofæerne kom væk. Døren til spisestuen blev sløjftet og trappen op til anden

etage, der udløb i gennemgangen blev vendt, så den i stedet udmundede direkte i hallen under en buet åbning i væggen. Hallen blev malet møllehvid og fik gule blomstrede chintzgardiner. Resultatet blev en firkantet hall med brunt Ølandsstengulv, hvori dørmåtten lå forsænket.

Overfor den møllehvide hoveddør med messingdørhåndtag og vinduet på samme side, blev der på hele væggen et indbygget åbent klædeskab, og ved dets side blev der sat dobbelte, enkeltdøre ind til kabinettet. I mellemrummet mellem disse blev der på siderne plads til panelerede malede skabsdøre, bag hvilke Otto havde sine geværer og ammunition.

Iberegnet hoveddøren var der nu kun tre døre, foruden den åbne trappeopgang. Alle døre i hele huset var panelerede (ligeså i de andre bygninger) og fik kopierede rokokdørhåndtag efter dagligstuenes oprindelige. Dørene førte som førhen ind til ovennævnte kabinet, og til gennemgangen, hvor trappen førhen var mundet ud, i dens sted kom et gæste wc i matgrønne fliser med vaskekumme, hvis dør stødte op til kældertrappedøren. Alt var holdt i møllehvidt, og for gennemgangens vindue (til gårdspladsen) kom hvide netgardiner. Vindueskarmen blev skåret ud, så der fremkom et låg, hvorunder mors sølvtoiletøj befandt sig (idet der ikke var plads i toiletrummet). Parketgulvet fik en beige løber.

Den tredje dør i hallen førte (som førhen) ind til et nu møllehvidt anretterværelse, hvor der mellem køkkentrappedøren og det lukkede skabsvindue lige var plads til et køleskab til drinks. Et spejl blev opsat overfor vinduet (gårdspladsen) for, at tjener og piger kunne se efter om hår og kapper sad. Under spejlet kom et opklappeligt bord til at stille ting fra sig på.

Hallen blev møbleret med mormors rokokkokomode, hvorpå der stod et tinfad til post. På væggen over hang Carl Block's billede af italienerdreng, der spiser kirsebær. Kommoden, som stod mellem anretterværelsesdøren og vinduet flankeredes af henholdsvist en gammel kobberkande og et udhamret kobberparaply og stokkestativ. I vindueskarmen flankeredes en Oreby tinskål (med blomster) af Prinsesse Margaretha's to hvide porcelæns-hunde (bryllupsgave første bryllup). Imellem vinduet og hoveddøren og imellem anretterdøren og det åbne klædeskab samt imellem trappen og gennemgangsdøren stod ægte rokokko og barokstole, to med gyldenlædersæder og to med matgrøn silkedamask, og over dem hang smukke antikke spejle, to i palisander med et par ciselerede bronzearme til stearinlys og to i mahogni. Samtlige spejle havde forgyldninger i udskæringerne. I første omgang stod Otto's mahogni og messing rejseskrivekiste ved anretterdøren, fordi pendanten til barokstolen med silkedamask anvendtes til flygestol i dagligstuen. Fra loftet hang en stor bronzekirkekron.

Alle første etages døre og de hoftehøje paneler blev trukket op i felterne med en tynd guldstreg, som svarede til de kønne messingdørhåndtag.

Trappen op til anden etage ligeså, såvel i panelets felter som på det gelænder, jeg tegnede, og som havde poleret mahogni foroven. Den beige løber blev fastholdt i trinene med messingstænger. På hver afsats stod en eller to af rokokonøddetræs-barnestolene med rottingsæder fra Cornesel. Trappen fik lys fra et vindue på anden etage ovenover den bredeste afsats. Det fik gardiner magen til hallens (ligesom gårdvinduet på afsatsen mellem hovedhus og møllefod på anden etage. I dette vindue stod Lala Foghts italienske fajanceterrin på fad). I trappevinduet stod en udskåren (møllehvid) alabastskål på fod. Over afsatsen og under vinduet hang tre smalle antikke spejle i forgyldte, forsirede rammer, og på væggen nedefter til og med den første afsats hang italienske, antikke fajancefade med billedmotiver og et rokokospejl i forgyldt, udskåret ramme. På trappebuens indvendige side hang et emaljemaleri i ibenholtramme fra det sekstende århundrede. Om aftenerne fik trappen lys fra en stor bronzekirkekroner.

I samtlige gange i alle husene kom der små messingkirkekroner.

I spisestuen blev kakkelovnen revet ned, og vægge, paneler og døre malet mølleblå. I samme svagt blå tone, men changerende over i rosa kom der forede taftgardiner med kapper og bæltter om de tre fjordvinduer. Jeg tegnede felter til væggene, og deres indre blev malet i en anelse mørkere blå. På parketgulvet kom et Velden-tæppe en tone mørkere. Jeg tvivler på, om den Hageske spisestue har taget sig bedre ud end på Møllen, hvor stuens dimensioner passede så glimrende til den.

Det Hageske cubamahognibord stod midt på gulvtæppet med en rektangulær stor sølvskål med blomster. Over det hang den ene af Cornesels vældige dagligstueysekroner. Mod den blinde gavlvæg stod det indlagte hollandske renæssancemahogniskab til sølvtøj og ovenpå det, stod mormors sølvrokoterrin flankeret af toarmede sølvrokostager.

På den modsatte væg og ved siden af fløjddøren ind til kabinettet, stod den indlagte rokokkomontre med glaseruder. Hylderne fik vi betrukket med bordeauxfarvet fløj, og der blev indlagt usynligt elektrisk lys, som belyste det mest sjældne sølvtøj, deriblandt Otto's Bielkeske sølvstel. På væggen overfor vinduerne stod det indlagte bestik-skuffeskab, som udgjorde en ligevægt med anretteværelsedøren. Ovenpå bestikskabet stod den Lehn'ske sølvkaffekande, som kan ses på portrættet af Sarah Lehn og omkring dem nogle gamle hornbægre med det Rosenørn'ske våben i sølv. Ved anretterdørens anden side og op til gavlhjørnet stod anretterbordet med sølvvarmefade til lågfade.

De hollandske indlagte stole og armstole blev betrukket på sæderne med gardinernes changerende taft og usynligt beskyttet med gennemsigtigt plastik. Stolene stod henholdsvis om bordet og langs de frie vægge, således stod to stole mellem vinduerne med to fint udskårne gamle spejle over, de

rammeløse spejle havde ciselerede messingarme med stearinlys. To andre stole flankerede bestikskabet og over dem hang to spejle med smukt udskårne forgyldte rammer og hver to messingarme med stearinlys. Renæssanceskabet mod gavlvæggen flankeredes af to armstole og over dem og skabet hang aneportrætter, ligesom der gjorde på væggen overfor ved rokkokkomontren, der også flankeredes af to armstole.

Under det midterste vindue stod et tilhørende lukket bridgebord, og i karmen stod den samovar, mormor havde erhvervet for fem kroner. I de andre to vinduer stod hendes lyrestager med stearinlys.

Til middagene (om vinteren) var spisestuen, foruden montrens dæmpede lys, kun oplyst af levende lys.

Fra spisestuens fløjdøre og fra hallens dobbelte enkelt-døre kom man ind i kabinettet, som nu blev totalt lavet om. Vægge, døre og paneler blev malet møllehvide med guldoptæk. Om vinduet og glasaltandøren kom forede gule silkedamaskesgardiner med kapper og bælter. I loftet hang en empire krystallysekrone med rød glasbund, der skjulte den elektriske installation. Den havde jeg fundet antikvarisk, og Otto forærede mig den. Mellem vinduet, i hvis karm det gamle Bissenske chokoladestel til to stod i cremefarvet porcelæn med grønne vedbendranker, stod en lille lys, og delvis forgyldt empirekommode med messingbeslag (som jeg ligeledes var faldet for og Otto forærede mig.) På den stod en Muranoglas-tallerken med ditto glasfrugter i dæmpede gyldne og grønne farver og en enkelt dyblilla, alle med indblæste guldstænk. Over kommoden hang et bemalet Oreby – empire-spejl.

Der var ringe plads i det lille kabinet på grund af to fløjdøre, en enkelt-dør og vindue/altandørsvæggen, så der fremkom kun et frit hjørne mellem enkelt-døren og spisestuefløjdørene, og her stillede vi mors Gustavianske møblement i udskåret, svagt grønmalet træ med polstringen betrukket med et off white stof, der havde ophøjede striber af grøn og matrød velour med små blomsterbuketter imellem. Det bestod i en sofa vendt mod vinduet og altandørsvæggen, en armstol ved spisestuevæggen og en stol, der var betrukket med fintstribet silke, ligesom en anden stol, der stod under vinduet, men denne var i afsyret nøddetræ. Gruppen stod på et persisk tæppe på parketgulvet, rundt om det gule bakkebord fra Rådebäck, hvorpå der stod en skål med blomster, en antik skål, der anvendtes som askebæger, og en messing snustobaksdåse med cigaretter. I hjørnet bag gruppen stod den ene af mors persiske messingstanderlamper med en off white shantungskærm kantet foroven og forned med borter i samme farver, som den Gustavianske møbelgruppes matgrønne træværk.

Mellem kommoden og stolen ved vinduesvæggen stod en høj kobberbøtte med blomstrende gardenia.

Opad væggen ved siden af de åbenstående fløjdøre ind til dagligstuen, stod Otto's store enkle radiogramfon med Krøyers skitse af søstre Benzons børn over. På den smalle stribe væg mellem hjørnet og den enkelte dør hang Dres uvurderlige udhamrede metalplade af van Dyck. Hjørnevæggene var behængt med gamle Orebystik i to rækker over hinanden og i ens rammer.

Dagligstuen, som stødte op til kabinettet, havde en fløjdør overfor ind til den senere kaminstue (Otto's kontor/dagligstue) og to vinduer ud mod fjorden.

I denne stue bibeholdtes maleriet af den fordums mølle over dørene ind til kabinettet samt Breughels maleri og det af Tordenskjold, som blev flyttet, det store Bochara tæppe, det off white standerur med forgyldninger, Maria Theresia-lysekronen og den lille udskårne alabastlampe, som fik skiftet skærm.

Men hele resten forandrede udseende. Møblerne kom til slotsbiblioteket. Kakkellovnen blev revet ned og hele væggen ind imod den kommende kaminstue blev efter min tegning en bogreol fra gulv til loft, der indbefattede fløjdøren.

Reol, paneler, døre og vægge blev malet møllegrønne, men reolen blev forgyldt indvendigt, og de fleste af mors og Dres indbundne bøger kom til at stå her.

Der kom matrøde bomuldsgardiner med kapper om vinduerne og min champagnefarvede, polstrede udstyrssofa med tre lænestole blev betrukket med løst betræk i cretonne med off white bund og store blomsterbuketter, hvoraf den dominerende matrøde rose gik igen i gardinerne. Sofaen blev stillet op ad væggen overfor vinduerne og under Breughels maleri, som blev flankeret af mors to forgyldte barokspejle med en bronzelysarm hver. En lænestol med benpuf blev stillet op ad kabinetvæggen, forinden fløjdøren, hvor en af mors persiske standerlamper med skærm af gamle stik stod imellem dem. Over denne stol kom Kupetzky's maleri af Abraham Lehn, som Otto's fader forærede mig.

Standeruret stod i sit hjørne, foran det og mellem sofa og lænestol stillede vi et sort bemalet rokokobakkebord. Herpå stod Otto's lille alabastlampe, nu med en silkeskærm i væggenes matgrønne farve, foruden en skål med blomster, en russisk bemalet cigaretæske og en kejserlig kinesisk skål som askebæger.

De to andre lænestole blev stillet skråt under hver sit vindue i hvis karme stod to ostindiske blå og hvide potpourrikrukker. Mellem stolene stillede vi Otto's Nørholm-bakkebord på empire nøddetræsben og bakken i blåt og hvidt porcelæn, en noget mindre pendant kom til at stå ved sofaens anden side. Begge fik ens ostindiske blå og hvide vaser, der var lavet om til lamper

med off white silkeshantungskærme. På førstnævnte bords bakke stod desuden en ostindisk skål med blomster, to ostindiske blå og hvide tallerkener som askebægre og en ciseleret messing snustobaksdåse til cigaretter. Over bordet mellem gardinerne hang et maleri og under det lå et persisk sadeltæppe, hvorpå mormors antikke mini-rokoko-kommode havde sin plads. Den var af udsøgt træ med rokokomessingbeslag på de små skuffer og rød marmorplade med en lille samling gamle lugteflasker.

Bag lænestolen og nær fløjddøren ind til kabinettet stod mormors gamle udhamrede messingdøbefont, på hvis døbefad lå de sidste nye internationale måneds- og ugeblade (Vogue, Life, Harpers Bazar, House and Garden etc.) Over fonden hang et portræt af H. W. Bissen som ung.

I hjørnet og ved reolen stillede vi mit flygel skråt, men ret snart forærede Otto's fader mig et nyt, på hvis sorte låg en af mors (egen forarbejdning) store guld og sorte keramikskåle fyldt med blomster passede smukt. I stedet for nodestativ, stillede vi mormors to barokbronzestager og et stykke derfra den store røde porcelænshummer, Otto forærede mig, den var antik, og dens farve svarede til Tordenskjolds klæder på maleriet, som blev flyttet til væggen overfor. Som klaverstol brugte jeg den ene af barokpendanterne (hvor den anden stod i hallen), der var forgyldninger på det udkårne træ, og sædet var betrukket med silkebrokade i væggens grønne farve.

Mellem flygelet og sofaen stod det førnævnte mindre bakkebord fra Nørholm med en skål med blomster, en emaliebonbonniere som cigaretæske og en ostindisk skål som askebæger samt en Svensk Tin-æske i rødt glas med tinkant. I den var der altid friske chokolader.

Under et maleri og opad væggen mellem vinduet og reolstykket inden fløjddøren, stod et rundt opklappeligt bord, og på dets halvmåneformede mahogniplade stillede vi Otto's antikke elfenbenindlagte skrin med to krystallflasker, der havde sølvskilte om halsene ciseleret henholdsvis med portvin og sherry samt en del små krystalglas. Ved siden af skrinet stod mormors sorte onyxlampe med messingbeslag og en rektangulær gul silkeshantungsskærm. Under bordet blev den gamle Orebyspilledåse stillet, den fungerede endnu.

Mellem bordet og lænestolens ryglæn stod en høj kobberbøtte med en gardeniaplante i blomst.

Dørene mellem just beskrevne dagligstue og den kommende kaminstue stod også altid åbne, og der lå et lille persisk tæppe i døråbningen. Det første der blev gjort var at flytte hele Otto's møblement ud til den senere auktion, dernæst blev smedejernsovnen fjernet, og i dens sted tegnede jeg i panelets stil en kamin, som næsten ikke ragede ud. Der kom felter på de

møllegrønne vægge. Lønsmann Rasmussen snedkererede efter min tegning en lille reol til vægpladsen mellem dagligstuens fløjdøre og fjordvinduet. Saxbjørn malede den i panelets møllegrønne med forgyldte optræk og indre, og her kom en del af mors indiske porcelænskåle og krukker til at stå mellem Vilhelm Bissens brændte lerskitser, såvel indeni som ovenpå. De tre største indiske krukker med låg og skåle blev stillet i hver af de tre vinduer.

Den grønne kaminstue fik rosa forede taftgardiner med kapper og bæltter. Stoffet changederede over i netop den rette grønne farve.

I det modsatte hjørne af, hvor fløjdørene til dagligstuen befandt sig, var et par magen til ind til det kommende kontor (Otto's forhenværende kaminstue).

Den nye kaminstues vinduer var overfor dørene ud mod slottet foruden det imod fjorden. Mellem førstnævnte fik vi lavet en polstret sofa med to lænestole efter min tegning. Disse sidste var kortere end normalt, fordi kaminstuen var smal i forhold til højde og længde (vi gjorde mange forsøg inden det beskrevne, blandt andet havde vi en overgang Cornesels Louis XVI møbelgruppe, som Otto's fader syntes så godt om, men de var ubekvemme at sidde i for os andre). Arkitekt Tvede havde i 1904 bygget stuen som musikværelse til Benedikte Rosenørn-Lehn's musikalske nevø Schimmelmann, derfor var stuens form beregnet på akustikken og meget svær at møblere harmonisk.

En tredje lænestol stod i vinduet ud imod fjorden, og en puf stod i det ene vindue ud imod slottet. Dette møblelement havde (som dagligstuen) løst betræk i svagt grå silkebomuld med store pastelfarvede blomsterbuketter, hvis rosa farver gik igen i gardinerne.

I det andet slotsvindue, det nær fjordvinduet, stod et sjældent eksemplar af en rokokolænestol med rosa silkebetræk og små buketter. Mellem de to stole og i gavlhjørnet stod et lille sort bakkebord bemalet med blomster, hvorpå der var en skål med blomster, et lille fad af det indiske porcelæn til askebæger og en gammel snustobaksdåse i messing til cigaretter. Helt inde i hjørnet stod en af mors persiske messingstanderlamper med en silkeskærm i væggen farve. Foran stolene lå et persisk tæppe. Dette hjørne var et hyggeligt samtalehjørne for to.

I panelet ovenover sofaen hang Exners »Barselsstuen«, og ovenover beskrevne lille bogreol hang Marstrands »Pigen med katten«. Begge malerier dækkede for hemmelige skabe i væggene.

Foran sofaen, der flankeredes af to butlerstrays lå et større persisk tæppe. To ens kinesiske og meget smukke vaselamper i farverigt mønster og med ens skærme af gardinernes silketuft stod på disse borde, der ligeledes hver især havde henholdsvis en rigstelefon og en hustelefon. På begge »trays« stod skåle med friske blomster, kinesiske tallerkener som

askebægre, kobber og messingsnusedåser til cigaretter, og på det ene en Svensk Tin grøn glasæske med chokolader.

Overfor sofagruppen var kaminen med en messingbrændebøtte, ildrager og skovl, og på kaminhylden stod mormors franske bronzeur med statuetten »Fløjtespilleren« flankeret af to store indiske porcelænskrugger med låg. I feltet over kaminen hang mormors antikke rigt udskårne og forgyldte spejl og i felterne ved siden af hang to af fire empire krystallampetter med stearinlys. De andre to hang overfor i hver sit felt som flankerede feltet med Exners maleri.

I loftet hang mormors ametyst-krystal-lysekrone med spejlglassbund. (Den havde tilhørt Dronning Caroline Mathilde).

Min stolthed var to ens armstole, der flankerede kaminen og stod under felterne med lampetterne. Jeg havde fundet dem i en snask og købt dem for en slik, for da var de sortmalede med overpolstrede sæder og ryglæn i rød bomuldsdamask. Jeg afsyrede dem selv, først den sorte farve og derefter en hvid, indtil de fremstod som smukt udskårne empirestole i nøddetræ. De blev ompolstrede, så de passede til stilen med silke i væggens matgrønne farver og med små blomsterbuketter. (Førhen var de kamufleret som 90'ernes klunketidsmode).

Op ad stuens endevæg stod mormors empireskrivechatol på et persisk tæppe flankeret af hendes to empirearmstole med sribet grøn og off white betræk. Den øverste skuffe kunne trækkes ud, og da vi havde indlagt elektrisk lys i den, belyste den den nedslåede skriveklap (der var ikke plads til en lampe). Mormors lille messingtrådindlagte mahogniarmstol stod foran, og det var mit skrivested, lige til vi alle flytte ovenpå ved sidste forandring og ombygning.

I feltet over skrivechartollet hang mormors lille Rørby »Italiensmotiv«, og i felterne over stolene hang to af Otto's aner i pastel og malet af Jens Juel.

Mellem puffen under vinduet og sofabordet stod en høj kobberbøtte med blomstrende gardenia.

Otto's forhenværende kaminstue blev lavet helt og aldeles om (møblerne gik på auktionen siden). Kun bronzekirkekronen bibeholdtes. Denne stue blev til Otto's kontor i mange år, inden han flyttede ovenpå.

Den store grå marmorkamin blev fjernet, og parketgulvet fyldt ud på dens plads. Stuen blev firkantet, efter at Lønsmann Rasmussen havde indsat fyrretræsreoler fra gulv til loft på væggen overfor gårdvinduet. Efter fjernelsen af kaminen blev et lille stykke skorsten stående, og det passedes ind i reolen. I selve skorstenen, som nu var malet væg i off white som resten af rummet, kom et indbygget barskab med en paneleret trædør, på hvis

indre side mit maleri i glas af en djævlekvind, der kommer ud af en flaske blev fastsat.

Vinduet, døre og paneler blev afsyrede, og jeg tegnede et praktisk stort skrivebord til Otto, som svarede til panelerne. Det stod med afstand foran vinduet og med den ene ende op til væggen ind til gennemgangen (med kældertrappedør og gæstetoilet). Otto fik en træskrivestol med lædersæde og ryglæn. Fløjddørene til kaminstuen var lukkede, og den dobbelte enkelt-dør ind til møllefodens entræ tjente kontoret som tredie ud og indgang. Otto havde et geografisk kort på den væg, som skrivebordet stødte op til og to bronzekirkestager med off white skærme på skrivebordet samt et svine-læderskrivesæt, som mor havde foræret ham fra Italien.

I gennemgangen førte den ene dør til trappen ned i kælderen. Her var Ølandssten på gulvene, og i den vinduesløse gang stod hylder til henkogningsglas og flasker. En dør førte herfra ind til mit private forråds-kammer med hylder på alle sider og et halv vindue ud til gården. Ude på gangen, hvor henkogningshylderne var, førte en dør ind til endnu en gang, som endte i køkkendøren med glastrude foroven, og her var yderligere hylder med henkogningsglas, men forinden førte en dør ind til Otto's vinrum.

I køkkenet hængte vi, såvel Otto's som mormors kobbergryder, pander, æbleskivejern med mere på de møllehvide vægge. I gavlhjørnet blev der en fasttømret vinkelbænk, så mange folk kunne spise ved det blåmalede køkkenbord med den hvidskurede bræddeplade. Alt i køkkenet var enten blå-malet eller hvidskuret.

Der var halvvinduer, som vendte ud til fjorden og til sidehaven. Det fasttømrede hvidskurede køkkenbord løb langs køkkenets tre vægge. Der var blåmalede skabe under undtagen i gavlen, hvor grundstenene ragede ud igennem væggen. Gulvet var af ferniserede brædder. Overfor vinduerne stod det meget store gamle jernkomfur med en enorm rektangulær kobberemhætte over og en kobberbrændebøtte på størrelse med et siddebadekar ved siden nær udgangsdøren, som førte ud til en lille entré med Ølandssten. Bag en skydedør overfor trævindeltrappen (som førte helt op til loftet) var den lille oprindelige spisestue til få folk, den blev nu til ventestue og til traktering af fremmede gæstechauffører. Overfor køkkendøren var køkkenhoveddøren med en glastrude for oven, som førte ud til den nedsænkede sandstenstrappe med jerngelænder på gårdspladsen.

På den anden side af komfuret var et åbent rum med et halv vindue ud til gårdspladsen over opvasken (som var så høj, at der var et løst trætrin til brug for de mindre køkkenpiger).

Til venstre for opvaskerummet var døren ind til spisekammeret, hvor

der nu kom et nyt fryseskab, selvom det gamle bevaredes til grøntsager og til at mørne kød i, således blev det nye fryseskab udelukkende anvendt til smør, mælk, fløde og desserter.

På væggen modsat indgangsdøren var skabe med fluenet og på begge sider var der hylder. Under dem stod saltekarret til slagtning, dessert-is-fryseren og centrifugen til at lave tyk fløde af mælk.

På gulvet var der Ølandssten, og der var kun et halvindue.

Møllefoden bibeholdt i første omgang godskontoret med indgangsdør i gavlen. I den lille entré bag møllefodens egen indgang, nær hovedhuset, forblev Ølandsstenene på gulvet, men såvel pigeværelset som trappen op til anden (og sidste) etage blev forandret. Det første blev lavet om til en linnedstue med indbyggede linnedskabe og to strygebræt et foran hvert vindue ud til gårdspladsen. Trappen fik jeg lov til at tegne magen til den, jeg havde tegnet til hovedhuset (med mahognigelænder), den var kort og uden afsatser, den fik en beige løber og begyndte i entreen kun et stykke fra den enkelte smalle dobbeltdør, der førte ind i hovedhuset (først kontor, siden spillestue). Entréen var møllehvid og fik gule chintzgardiner med mønstre, kappe og bæltet om dets ene vindue ud mod slottet. I loftet kom en lille messinglysekroner.

Skopudserummet (hvor gartneren også satte blomster i vand) forblev, men malet møllehvid, ligesom linnedstuen.

Ad trapper kom man op til det, som havde været et tomt bibliotek og en billardstue, og som jeg tidligt fik lov til at lave om til en børnefløj, som så sådan ud; Der hvor trappen endte eller begyndte, tegnede jeg en gang, som førte langs med trappeskakt-gelænderet til en paneleret dør, ad hvilken man kom ind på den tæppebelagte (Velden, beige) afsats med gårdvinduet (gule chintzgardiner) og ad de tre – fire løberbelagte trin til højre op til gangen mellem loftstrappen og Otto's påklædningsværelsesdør i hovedhuset. Til venstre for afsatsen kom en dør, som førte ind i børnefløjens opholdsstue (siden Michaels værelse) med sofagruppe, spisebord og stole, indbyggede skabe og små skabe til legetøj, messingkroner i loftet, to vinduer med chintzgardiner ud til gårdspladsen, tæppe på parketgulvet og en dør ud til den nye lange gang.

Denne gang løb fra trappen igennem hele møllefoden og endte i et gavlvindue med blomstrede cretonnegardiner, hvorunder vasketøjskurven med låg fra Italien stod. Gangen var malet møllehvid som opholdsstuen og havde flere små messinglysekroner og beige løber samt mellem dørene, det eventyr, jeg tegnede og malede til Viveca på Engestofte med mit eventyr maskinskrevet bag på hvert billede, som på så vis havde dobbelt glas.

Overfor opholdsstuen lå Viveca's rosamalede værelse (i Møllefodgavlen,

førend passagen). Der var et vindue ud imod slottet og et med en forhøjning under mod fjorden, hvor Viveca kunne sidde og sy. Om vinduerne var der hvide prikkede molsgardiner og rullegardiner i det samme lysegrønne blomstrede chintz, som sengetæppet, der lå på min barneseng i empirestil (ægte) af mahogni.

Under det andet vindue stod et mahogniklapbord med en mahognistol foran og en lampe på bordet, som blandt andet var beregnet til at læse lektier ved. Væggen ved siden af dette vindue var en indbygget rosamalet bogreol med legetøj fornedet.

Væggen ved siden af døren var et indbygget klædeskab, hvor der var en afdeling med skuffer og hylder samt ved siden af en indbygget vaskekumme med spejl. På parketgulvet lå kludetæpper i pastelfarver.

Efter Viveca's værelse lå pantryet med et vindue ud imod slottet. Her var indbyggede skabe, kogeplader og opvask samt et vægfast bord med stole. Værelset, som var møllehvidt med linoleum på gulvet, var beregnet til at varme mælkeflasker i og til efter-skole-chokolade og stod ellers til nurses disposition.

Det fælles bad i blå fliser stødte op hertil med et vindue ud imod slottet, et badekar med bruser og en vaskekumme og bidet. WC'et var i et adskilt rum.

Overfor badet lå nurses værelse i gavlen med et vindue ud til gårdspladsen, indbyggede skabe og Monnes og min salonsofa (seng) i citrontræ med polstret ryglæn og sæde i blomstret cretonne. Under vinduet ved sofasengens hovedgærde, stod citrontræsbordet fra Cornesel og på det en pastelgrøn fajancelampe med off white skærm. I hjørnet ved vinduet stod en kurvestol med hynder, der ligesom gardinerne og skrive-toiletbords stole-sædet var i sengens blomstrede cretonne. Opad gavlvæggen stod det kombinerede toilet og skrivebord med en lampe, der var pendant til natbordets. (Åbnedes skrivebordet i midten var klappen indvendigt et spejl, og i rummet under var der plads til toiletgrej.)

På parketgulvet lå et tæppe, og værelset inclusive de indbyggede skabe var møllehvide.

Ved siden af nurses værelse lå i rækkefølge Richy's og siden Michaels værelser (oprindeligt opholdsstuen, medens drengene var babys). Begge værelser havde hver to vinduer ud imod gårdspladsen og var fuldstændigt ens bortset fra stofferne, som for Richy's vedkommende var grøn cretonne med jagtskener og for Michaels lyseblå chintz med sejlsportsscener. De havde hver en mahogniseng med messing, sengetæppe, natbord, en lænestol og gardiner. Mellem vinduerne stod en (lysegrønt for Richy's og lyseblåt for Michaels vedkommende) miniskrivebord med tilsvarende ministol foran. Ovenover havde de tavler, som dækkede væggen mellem gardinerne. Foran det ene af deres vinduer havde de en minisofa hver (som

oprindeligt havde været min spanielhund Mullas sofaer, men som nu var istandgjort og betrukne med de respektive stoffer). Begge værelser var i møllehvidt og havde indbyggede klædeskabe med såvel hylder som skuffer samt indbyggede vaskekummer med spejle over. Væggen mellem værelserne var på begge sider udnyttet hertil. Der lå muntre kludetæpper på parketgulvene.

Møllerens bindingsværkshus med halvdøre blev lavet om indvendigt, også efter mine tegninger. Af, hvad der forblev (befandt sig i den halvdel af huset, hvis gavl vendte mod fjorden) var følgende: Rummet til opbevaring af havemøbler. Oliefyret (som var udskiftet med det fordums brændefyr), brænderummet til køkken og kamin, folkedouche og wc (som efter denne ombygning blev Antons private) samt vaskerummet, der fik hvide fliser på væggene og en vaskemaskine.

Galven, der vendte ud imod stalden og solgården (som havde været opbevaringsrum for fasaneriet) kom til at se således ud; Bag den ene halvdør (som bevaredes) kom en dagligstue/hall i møllehvidt med bonede Ølandssten på gulvet. Her var et vindue ud imod gårdspladsen, en dør straks til højre for indgangen, som førte ind til vaskerummet, en løberbelagt (beige) trappe op til loftsetagen overfor indgangsdøren. Trappen havde tykke tovgelændere på begge sider, og ved siden af den, trukket tilbage, en dør ind til pigernes værelser.

Hallen havde på den frie væg en møbelgruppe, bestående af en polstret sofa med tilhørende lænestole og to puffer på ben. De var med i mit udstyr (til brylluppet med Aksel Ahlefeldt-Laurvig-Lehn og bestilt i Gråsten på foranledning af Dronning Alexandrine). Betrækket var som gardinerne af blomstret cretonne på en varm brun bund, der passede til Ølandsstenene. Over sofaen hang et stort maleri flankeret af to krystal-empire-lampetter (kopier). Der lå et tæppe under gruppen i hvis midte stod et lavt bord med blomster, askebægre og blade.

Nær døren ind til pigeværelsernes gang var et udhug i væggen, hvor rigstelefonen stod, og hustelefonen hang, således kunne de benyttes fra begge sider.

Pigegangen var som værelserne i møllehvidt og på væggene hang farvelagte Flora Danica-stik. Gulvet var af parket, ligesom alle fire pigeværelser. Værelserne var ens udstyrede med indbyggede skabe med skuffer og hylde, polstrede senge med skuffer under til sengetøjet om dagen, hvor de blev lavet om til sofaer med puder. Der var rygeborde med hylde, lamper og radioer under vinduerne, som også tjenté som natborde. I stuerne stod en kurvestol med hynder og puder. Overfor sengene var der kombineret toilet/skriveborde med lamper og spejle og en stol med hynde foran. Alt træværk var lyst poleret som parketgulvene og der lå muntre

kludetæpper foran hver seng. Stofferne til gardiner med ruches og alt det øvrige var ens, hvad de små farverige buketter angik, men bundfarverne var forskellige for hvert værelse. Det første, hvis dør var overfor indgangsdøren med vindue ud til sidehaven havde pastelgul bundfarve. De to næste også med vinduer ud imod sidehaven havde henholdsvis rosa og lyseblå bundfarver, og det fjerde med vindue ud til gårdspladsen, stald og solgård havde pastelgrøn bundfarve. Det fælles bad i fliser og med adskilt wc havde to vaskekummer og et badekar med bruser.

Trappen i hallen førte op til en afsats med beige Velden-tæppe. Der var et tagvindue og på væggen under det en stor pastel. På trappeskaktens sider hang farvelagte Flora Danica stik.

På afsatsen førte to døre overfor hinanden ind til gange med tagvinduer, som førte ind til hver deres gavlværelser, og for det enes vedkommende (gavlen imod stald og solgård) blev det stående, indtil det blev et midlertidigt atelier, som i sidste forandring blev til et dobbelt gæsteværelse, men i gavlen, der vendte ud imod fjorden, blev der god plads til bad med pastelgrønne fliser, kar, bruser, bidet og vaskekumme. Badet lå overfor tagvinduet mod sidehaven på gangen og vendte således ud imod gårdspladsen, til hvilken, der var udsigt gennem et tagvindue.

Den lille løberbelagte (beige) gang endte ved en dør, som førte ind til et rummeligt gæsteværelse, der benyttedes af huslærer Sven Holm i to omgange (Richy's og Michaels oplæsninger til Herlufsholm).

Nu blev Møllerens hus kaldt for pigefløjen.

Herskabsstalden blev også ændret. Otto solgte efterhånden de mange nyttesløse køretøjer, og den fra Møllen set fjerneste længe blev malet møllehvid indvendigt, og alle Otto's jagttrofæer (bortset fra en, som han beholdt i sit soveværelse) blev ophængt her. Der kom hvid og blåstribede rullegardiner og et langt bord på bukke, og rummet blev til en gildestue til børneselskaber, og et par gange holdtes jagtfrokoster der.

I den modsatte ydervæg kom en lang række nedfrysningsbokse til okse, kalve, lamme og svinekød og til vildt samt til grøntsager og til bær. Vandpumpen forblev selvfølgelig, og såvel slottets automobil, som varevognen havde fortsat garage her, efter de to sorte køreheste var solgt.

Sidste forandringer af Oreby mølle

En del detaljer blev ændrede, men der kom også større forandringer til, altsom børnene blev store og mit helbred værre. Til detaljerne må henregnes, at Otto's mahogni rejse-skrive-kiste med indlagt messingbånd blev fjernet fra hallen. På dens plads under mahognispejlet ved anretterdøren kom dagligstuens klaverstol i barok med matgrøn silkedamaskessæde, hvis

pendant stod overfor under sit spejl imellem døren til gennemgangen og trappen op til anden etage. Hallen blev herigennem meget harmonisk.

I dagligstuen blev flygelet fjernet (efter at jeg brugte al min fritid til at male og skrive). I dets sted fik Otto lavet en øreklapstol med en benpuf og betræk af stuens cretonne. Bag den helt inde i hjørnet stod en standerlampe med silkeskærm i væggens møllegrønne farve. Et lille bakkebord i sort med maledede kirsebærkviste fik plads ved øreklapstolens side foran reolen. På det stod en skål med friske blomster, et porcelænsaskebæger og en emaljæske til cigaretter. Her ved blev stuen naturligvis meget større, og Otto kunne sidde der med udsyn til os alle. Dagligstuen fik på denne måde syv siddepladser.

I kaminstuen blev mit skrivechatol og de to empirestole flyttet til slotsloftet i afventen på at blive brugt på Rodsnæs. Min skrivebordsstol med indlagte messingtråde kom ovenpå i min nyindrettede lejlighed. Puffen blev omtrukket og stillet op på børnenes nye loftsetage, og Otto's rejseskriveskrin fra hallen blev stillet under vinduet i dens sted. Til kaminstuens endevæg tegnede jeg en bogreol i panelhøjde, som gik fra det ene hjørne til det andet, og dens forgyldte indre blev fyldt med en indbunden bogsamling fra slottet. Udvendigt havde den samme møllegrønne farve som stuen. Ovenpå stod i hvert sit hjørne to forskellige kinesiske lamper, begge i dybtblåt porcelæn med forgyldninger og rektangulære gule silkeskærme. Ind imellem stod persiske spejle, Vilhelm Bissens brændte lerskitser (som nu ikke længere prydede den lille reol i den modsatte gavl, der udelukkende var dekoreret med mormors indiske porcelænsamling). Ydermere lå her emaljæsker og anden pretiosa.

På det persiske tæppe foran reolen kom to lænestole magen til den polstrede møbelgruppe og med samme betræk til at stå skråt overfor hinanden. Imellem dem stod et bemalet bakkebord og på bordet var en skål med friske blomster, en emaljecigaretæske og to antikke askebægre.

Ovenover reolen blev de to Jens Iuel hængende i deres felter, men i midterfeltet kom et middelstort portræt af Abraham Lehn i lyseblå silkefrakke. Det endelige resultat af kaminstuen blev særdeles gunstigt. Der kunne sidde elleve personer, og alle se hinanden.

Kontoret blev fuldstændigt omkalfatret efter Otto fik kontor ovenpå. Træværk og vægge blev malet møllegrønne (som de to andre stuer), og den store indbyggede reol blev forgyldt indvendigt, ligesom alle paneler og døre blev optrukne med gyldne streger i deres felter.

Der kom forede gule damaskesgardiner med kappe og bælte om vinduet ud til gårdspladsen. Parketgulvet fik en smuk Bochara og bronzekronen

bibeholdtes. På det stykke væg ved bogreolen, hvor Otto førhen havde haft barskab, blev skabet urørt indvendig med hylder til andre ting. Det blev skjult (ligesom skabene bag Marstrands og Exners malerier i kaminstuen) af to af de seks farvelagte stik af engelske jagtscener, som i ens forgyldte rammer passede præcist til at hænge ovenover hinanden. (Jeg havde fundet dem antikvarisk og foræret dem til Otto i fødselsdagsgave). På væggen ved gennemgangsdøren kom Schwartz store helfigursmaleri af mor og Mor Else i cyklamenfarvede sælskabskjoler til at hænge (og på deres plads på trappeafsatsen blev Medina's portræt af Otto hængt op i stedet). Over gennemgangsdøren hang Rørbyes italiensmotiv (fra kaminstuen) og over den enkelte dør ind til møllefodsentreen blev hængt et gammelt engelsk hestebillede, jeg som ung havde erhvervet for næsten intet.

Under portrættet af Benzon-søstre kom et smukt engelsk spillebord til at stå med stager og blomster, cigaretæsker og askebægre flankeret af to ud af seks chippendalestole, hvor de fire andre stod rundt om et stort rektangulært engelsk mahognibord med rød læderplade. (Alle disse møbler var mine jule- og fødselsdagsgaver til Otto, og de stammede fra antikvar Houmøller på Østergade i København).

Nu var stuen blevet en ideel læse- eller spillestue til gæster. I reolerne stod blandt bøger en stor kinesisk guldæske til de sidste fotografier og Vilhelm Bissens bronzestatuetter af dyr, og i vinduet stod statuetten i bronze af ham selv. I reolens underskabe, som var panelerede, lå der på hyldeerne kortspil, Backgammon, terninger i terningebægre af læder, domino og skakspil samt en roulet og så videre.

Spillestuen, som den blev kaldt, blev herefter brugt til fødselsdagsgavebord og til julegodtebord af familien. (Det første var hidindtil foregået i kabinettet, og det andet havde stået på bridgeborde med duge).

Da børnene var gamle nok til at passe sig selv og havde brug for lidt mere plads, flyttede de op på loftsetagen, hvor alt blev indrettet til dem.

Richy og Michael fik de fordums gæsteværelser nummer fire og fem, hvis møbler blev flyttet over til gæstepigefløjen. De fik ens møbler i mahogni og messing. Senge, natborde, kommoder, skrivebord med bogreol og stole med sæder i gardinernes og sengetæppernes stof samt mine malerier. (Deres vinduer vendte mod slottet). Skabene i forstuen forblev på såvel endevæggen som mellem deres døre, men gæsteskrivebord med tilbehør og stol blev fjernet, og i stedet fik de ribber.

Badet på loftet med adskilt wc (som var blevet lavet til gæsteværelserne) forblev, og Viveca, som fik det intakte gæsteværelse nummer seks, (havde eget toiletrum med pastelgule fliser, vaskekumme, wc og et halvt vindue) måtte også benytte dette bad.

Viveca's værelse (med fjordmundingsvinduet) i den modsatte gavl af

drengenes, havde beige tæppe, en polstret seng med natborde, indbygget klædeskab, bogreol, toiletbord med spejl, lamper med skærme og puf samt en skriveklapskommode i mahogni og mahognistol med betræk. Væggene var off white og alt stof i stuen var perlegråt og off whitestribet chintz med farverige blomsterbuketter. Der var gamle engelske farvelagte jagtscene-stik på væggene og to grønne lamper på natbordene med skærme af farvelagte stik.

Loftet imellem de beskrevne børneværelser blev fuldstændigt ryddet. Der kom store tagvinduer, såvel ud til fjorden som ud til gårdspladsen. Gulvet blev belagt med en moderne form for linoleum i en ensfarvet varm rød kulør. Lænestole og puffer blev betrukne med lærredsstof i ensfarvede stærke farver. Mod den ene endevæg stod en sofa med mine spatelmalerier (abstrakte) over. Mod den anden stod (onkel Pers) opretstående klaver. Michaels trompet hang på loftsbjælkerne, ligesom det store jagthorn. Her var kastagnetter og meget mere løst. Mit gamle ateliermalebord var kommet herop, ligesom det store udtræksbord (børnenes opholdsstue), som var fyldt med bøger og blade. Foran lænestolene stod TV'et, som de så i ferie og i week-ends, når de var hjemme fra kostskolerne sammen med Otto, der boede lige overfor loftstrappen. Børnene kunne også benytte dem af køkkenvindeltrappen med udgang i anretterværelse og køkkenet.

Otto indrettede sit kontor i mit soveværelse, da jeg flyttede, og Lysberg Hansen og Terp nyindrettede hans sove- og påklædningsværelser på vores direktiver.

Han bibeholdt de gardiner, sengetæppet og den polstrede stols betræk, jeg havde anskaffet (og han betalt), dengang jeg flyttede ind i mit første soveværelse. Det var af grønligt cretonne med engelske jagtscener, hvor rytternes jakker var røde. Ligesom han bevarede mahogni-messing-sengen og de to store brunlige sengeforliggere (Velden) på parketgulvet samt bronzekronen i loftet, mors legemstore spejl i mahogni-ramme overfor sengen og mellem de to vinduer ud til fjorden samt hans fine lille afrikanske buk af en eller anden slags, hvis hoved og hals var udstoppede, som hang over spejlet.

Af nyt fik han et lavt mahognibord under spejlet og en lang mahognikommode med messinghåndtag op ad væggen til påklædningsværelset. Der kom et spejl i mahogniramme over. Møblet var sindrigt indrettet med skuffer i forskellige størrelser, der passede til hans manchetknapper med meget mere. På møblet lå hans børster og kamme i elfenben med monogram, og der stod et fotografi fra 1946 af mig i en sølvramme. Otto fik to natborde i mahogni og messing, som svarede til toiletmøblet og sengen, og i det ene fik jeg Terp til at indlægge en skjult radio som fødselsdagsoverraskelse til Otto. På natbordene stod de to bronzestager med skærme fra

hans forhenværende kontor. På de møllehvide vægge ophængte jeg malerier udelukkende af de gamle ege på Oreby, Rodsnæs, Berritzgaard og fra Storskoven.

Påklædningsværelset, som havde døren ud til gangen i den ene ende (med opgang til børneetagen og et par trin ned til møllefoden) og et vindue imod slottet i den anden, hvorom der var gardiner med kappe og bæltetagen til soveværelset, blev luttet mahogniklædeskabe fra loft til gulv. Der var klædeskab, skoskab, skuffer med skjorter med mere og øverst oppe plads til hans læderkufferter. Foran vinduet stod hans mahogniklædestativ og i loftet hang en messingkrone.

Mit forhenværende værelse, som havde en dør ud til trappeafsatsen og to vinduer imod fjorden, stødte som nævnt op til Otto's badeværelse. Dette værelse blev lavet om til Otto's kontor. Han fik sin afdøde faders skrivebord og skrivebordsstol stillet mellem vinduerne, som fik røde bomuldsgardiner med kapper. Mellem vinduerne hang en rødkridtstegning af hans fader og under det et fotografi af mig (fra fyrrene). På skrivebordet stod, foruden hans læderskrivetøj, mormors tre-løvefodede messinglampe med off white skærm og en masse fotografier af familien samt souvenirs (gaver fra børn og undertegnede). Min forhenværende klædeskabsvæg forblev, men mèsingdelfinhåndtagene blev udskiftet med almindelige messinghåndtag. På to af skabene hang Richy's fortrinlige tegninger af ørne i flugt, enkelt indrammede. I skabenes indre fik Otto plads til papirer og ting.

Ved siden af badeværelsesdøren stod en polstret sofa, hvorover Otto's moders ungdomsportræt i pastel hang. På den modsatte side af vinduerne stod et lavt møbel med faglitteratur og aviser. Over det hang det store smukke kort over alle hans besiddelser, en foræring fra samtlige arbejdere, håndværkere og funktionærer og tjenestefolk til hans halvtredsårsdag.

Forinden døren ud til trappeafsatsen stod en øreklapstol med samme mønstrede cretonnebetræk som sofaen, over den hang Dierk Schröders portræt af mig i profil. Fra loftet hang en bronzekirkekrone, og på gulvet lå et tæppe fra Rådebäck.

Skråt overfor på gangen lå mit gamle glasklædeskabsværelse med et vindue ud til gårdspladsen, og Otto benyttede også dette til ting og sager.

Otto's møllehvide suite strakte sig nu fra hovedhusets gavl (mod slottet) og hen til midt på hovedhuset. Den lå som et knudepunkt med udgange dels til hovedtrappe og hall, dels til loftstrappe (børn) og endelig ned til mit nye domæne i møllefoden og dermed til møllefodstrappen ned til entreen.

I møllefoden blev meget lavet om. Forneden i entreen blev linnedstue og pudserum slået sammen til et gæsteværelse (nummer syv) med to vinduer ud til gården. Det havde indbyggede skabe, og den polstrede seng, toiletbord, puf samt Fagiolistol og gardiner var i rødtligt mønstret chintz. Et

beige Velden-tæppe dækkede næsten parketgulvet. Det havde sit eget brusebad med vaskekumme, bidet og wc i havgrønne fliser og med vindue via loggiaen ud til slottet.

Pudserummet blev indrettet ved siden af brænderummet i gæste-pige-fløjen.

Det var nu den store sidste ombygning foretoges, hvor møllefoden fik tegtag, loft og blev rettet ud med loggiatilføjelsen.

Godskontoret blev siden flyttet ned i huset på Rodsnæsvejen, og dets forhenværende lokaler i møllefoden blev lavet om til glasskabe til det porcelæn og de glas, som ikke anvendtes til daglig. Sølvtojsrummet med boksen ud imod slottet bevaredes, og i det første rum ved indgangen i gavlen kom en vask og et bord til gartnerens blomsterdekorationer.

Der blev fredeligt på det omsider helt private Oreby Mølle, efter at godskontoret med al dens trafik forsvandt.

Fra trappen i møllefodsentreten kom man op til en kort gang, såvel den som trappen og entreten var udelukkende dekoreret med mine egne malerier. Væggene overalt i møllefoden blev fortsat møllehvide, og såvel løbere som væg til væg tæpper var fabrikant Veldens beige og slidstærke kvalitet. Messinglysekronerne bevaredes.

I Michaels forhenværende værelse blev installeret linned-stue med tre vægge, der havde indbyggede skabe (fordi døren ud til den forhenværende gang blev sløjfet) og vaskekumme samt døren ud til afsatsen mellem hovedhus og møllefod (med vindue ud til gården). Foran de to vinduer ud til gårdsplassen stod to strygebræt, belysningen var moderne og praktisk, og der var en stor malet kommode til sygrej, knapper og rester.

Over døren, der afsluttedes, der hvor møllefodstrappegelænderet løb ind i væggen, var der nu kommet en lem med en nedsænkkelig trætrappe op til møllefodens dejlige nye og lyse loft med trækister til stofrester og andet samt hylder til tiloversblevne pryds-genstande og endelig med kasser til julepynten.

Mit nye domæne bestod (efter trappen og den korte gang) af en slags entré med beige væg til væg tæppe. En tænkebænk med naturfarvet hessianbe-træk og puder udgjorde det eneste møbel, men alle fire vægge var dekorerede med mine egne fire store malerier. Trappen ned til loggiaen begyndte her under et vindue ud mod slottet, som havde gardiner og kappe af hessian. I vinduet stod Richy's og Michaels sløjdarbejder. Trappen med løber førte ned til en lille bitte entré med et stort spejl og et messing-paraplystativ fastgjort til væggen samt en knågerække, der var messing-delfinhåndtagene fra mit forrige værelses skabe.

I loftet hang en stjernelygte fra Cornesel. Her var et vindue og en dør ud til loggiaen med endnu en stjernelygte fra Cornesel, gamle bejdsede have-

møbler på Ølandsstengulvet og et stenfuglebad. (Loggiaen lå bortset fra et trin ned plant med græsplænen.) Der var to vinduer ind til gæstebadet og møllefodsentreen, to buer i murværket ud imod slottet og en ud imod fjorden.

Fra selve min private entré ovenfor trappen, førte en dør ved siden af indgangsdøren ind i mit atelier, som lå ovenpå loggiaen. Her var kridhvide vægge af hensyn til farveblandinger, ferniseret gulv, en skabsvæg med indbygget vaskekumme (til pensler etc.) to vinduer ud imod slottet, og et ud til fjorden med naturbeige, korte hessiangardiner med kapper. Belysningen var moderne og stærk. Lønsmann Rasmussen forarbejdede efter mine mål et stort opklappeligt tegnebord med plads til lærreder under klappen, og et tegnebord med et skråt bræt, alt i poleret lyst træ. Staffeliet havde Otto foræret mig fra København. I dette atelier arbejdede jeg godt (når jeg havde tid) i modsætning til de forrige atelier (pigeværrelset på det gamle loft, og siden gæsterummet ud imod solgården i gæstepigefløjjen).

Overfor min private entrés indgangsdør, var døren ind til mit kombinerede sove og arbejdsværelse. Det var en enkelt dobbeltdør med spejle i messingrammer på siderne, og denne lille gang imellem dørene var fremkommet ved, at møllemurerne var så tykke, og at bogreolerne i soveværrelset var indbyggede.

Det store væg til væg tæppebelagte værelse indenfor skar sig tværs igennem møllefoden og havde dybe nichevinduer til begge sider, to ud til slottet og to ud til gårdspladsen. Vinduesnicjerne var de oprindelige buede foroven. Under karmene var der indbyggede radiatorer, og ovenpå karmene stod en Meisners skål eller terrin i hver. Gardiner og kapper var af tykt off white silkebomuld i samme tone som de møllehvide vægge, døre og paneler.

Modsat indgangsdøren, nær vinduerne, førte to enkeltdøre, omtrent i hver sit hjørne, ind til henholdsvis et påklædningsværelse og et badeværelse, der lå i den vinduesløse møllefodsgavl.

I sove/arbejdsværrelset var indgangsdørsvæggen og væggene mellem hvert par vinduer hoftehøje, møllehvide paneler forneden, som fungerede som skabe, og fra dem og helt op til loftet var indbyggede reoler i poleret nøddetræ, fyldt med bøger.

I reolen mellem indgangsdøren og væggen ud imod slottet, var en indbygget kamin med bonede Ølandssten foran (i flugt med det beige tæppe), hvorpå der stod en kobberbrændekurv, ildrager og skovl.

Bogreolen med panel kunne svinges ud i det modsatte hjørne ved væggen mod gårdspladsen, den åbnede sig for et lille rum, hvor jeg opbevarede tegninger og lignende.

Modsat bogreolen stod min sengs hovedgærde opad væggen på midten, den var af matgul silkebomuld, forholdsvis høj og bred med indbygget

bræt (på grund af discus prolaps). Sengen var flankeret af to buede mahognikommoder med skuffer, messingbeslag og udtræksarbejdsplader. Her stod henholdsvis en rigstelefon og diverse hustelefoner, og der lå notesblokke og penne. Foruden stod der to store olivenfarvede glaslamper med matrøde silkeshantungsskærme.

Over hovedgærdet hang Dierk Schröders portræt af Otto og over kommoderne hang Richy og Michaels portrætter. Viveca's, som var noget større end drengenes, hang mellem det ene »slotsvindue« og badeværelsesdøren over Otto's moders antikke sybord. På væggen mellem påklædningsværelsesdøren og et af »gårdspadsvinduerne« hang et langt bemalet Orebyempire spejl over et lille mahogni empirebord med Otto's Venedig-gave, en rosa Muranoglas-springbuk.

Alle møbelstoffer var i samme silkebomuldskvalitet, men i forskelligt afstemte douce kulører, ligesom alle lamper var i forskelligfarvet grønligt glas med tilsvarende skærme. Der var ingen loftsbelysning, men lamperne tændtes også fra indgangsdøren (hvis de var slået til), så hele den rolige stue oplystes dæmpet af de kulørte lamper, der stod inde i bogreolerne på hver side af indgangsdøren over to små lænestole i grønlig nuancer, en i bogreolen mellem »gårdvinduerne« til venstre for mit mahogniskrivebord med messingbeslag, hvor såvel korrespondance som husførselbogføring foregik. På skrivebordet var der, foruden skrivegrej, to mindre sølvstager med stearinlys (Otto's moders). Mormors messingbelagte mahogniarmstol med gult betræk stod foran, og overfor en lille gult betrukket lænestol.

I begge reolhjørner stod messingstanderlamper med off white silkeshantungsskærme og foran den mod gårdsiden stod mit TV.

Overfor på slotssiden var der ligeledes en glaslampe i reolen og bag panelet under var et usynligt indbygget køleskab. Foran det stod en lav butlerstray med et kinesisk fad, cigaretter og lighter mellem to matrøde øreklapstole i forskellige nuancer. Den nærmest kaminen havde en tilhørende benpuf og inden for rækkevidde stod et lille messing og glasrullebord.

Påklædningsværelset havde et vindue ud imod gårdspladsen, omgivet af de samme off white gardiner som sove/arbejdsværelset. Over den indbyggede radiator i den brede karm, var der fløjlsforede smykkeskuffer i gråt og under dem stod værelsets eneste møbel en lang puf (den kunne åbnes) betrukket med beige og blåblomstret cretonne. Rummet var langt og smalt og i de to langvægge var indbyggede skabe til mit tøj. Overfor vinduet endte rummet i en spejlglassdør, og væggene ved dens side var ligeledes indstillelige spejle, som udtrukne kunne danne et trefløjet spejl. Belysningen kom fra runde flade loftslamper med messingkanter.

Badeværelset havde et vindue ud imod slottet, og hele karmen var omdannet til et sort toiletbord med skuffer og tilhørende stol. På bordet stod

et drejeligt spejl og toiletgenstande af ibenholt med guldmonogram lå herpå. Fra de to sider i karmene kom der lys fra to lampetter, og loftsbelysningen var den samme som i påklædningsværelset. Badeværelset havde lyseblå mosaikvægge og sort flisegulv. Karret var indbygget i gavlen med adskilt wc og bidet. Ved siden af døren ind til sove/arbejdsstuen stod langs væggen en massagebænk (rheumatisme).

Det var en dejlig lejlighed (som Otto kaldte kommandobroen), hvor jeg trivedes, også når jeg var syg, fordi jeg kunne føre hus fra sengen og have hele familien på besøg hver dag, og så var der ikke så mange af de, af lægerne, forbudte trapper.

Gæstefløj

Pigefløj blev i sidste omgang lavet om til gæstefløj, fordi de pæne pigeværelser (efter vi havde fast konehjælp i stedet for pigerne) blev anvendt som gæsteværelser for unge og for børnenes venner.

Ovenpå blev gavlværelset ud imod solgården til et dobbelt gæsteværelse. Det fik mit fordums soveværelses blå tæppe på parketgulvet, og nummer fire og fem gæsteværelsesmøbler blev (nu da drengene boede på loftet) flyttet hertil. Sengene var ens, ligesom de lyseblå lakerede natborde med do. lamper. Stoffet var i lyseblåt, blomstret og quiltet chintz. Gardinerne med kapper passede om de to tætsiddende gavlvinduer, hvorunder stod en af mine bogreoler med blomster på.

Toiletbordet passede ind under tagvinduet, som gav lys (sidehaven), og dets to sølvstager med elektrisk lys og skærme fulgte med. Pufferne og Fagioli's polstrede lænestole var velegnede. Ved siden af gavlvinduet kom mors lille fine italienske skrivechatol med Zartmanns Paveoptog over og en skrivebordsstol med sæde i stoffet foran.

Modsat gavlvæggen var hele væggen ind til indgangsdøren, klædeskabe med spejle, hylder og skuffer.

Hele gæstefløj var holdt i møllehvidt.

På den tilhørende gang kom en dør overfor tagvinduet, der førte ind til et bad med tagvindue ud til gårdspladsen og med nøjagtig samme blå farve fliser som værelsets stof. Her var bad med bruser, wc, bidet og to vaskekummer. Som i værelse fire og fem var der stik og malerier på den løberbelagte gang, hvis tredie dør førte ud til gæstefløjens loftsafsats med tagvindue (og tovrappen ned til dagligstue/hallen) og dør ind til gæsteværelse nummer seks.

Dette værelse blev lavet om til mors jule- og sommerophold, efter at hun var blevet enke.

På gangen blev der overfor det store grønflisede badeværelse (med tag-

vindue ud til gårdspladsen, kar, bruser, vaskekumme, bidet og wc) under tagvinduet ud imod sidehaven indbygget et lille køleskab, hvor mor havde sine Ramlösa, whisky og altid friske fyldte chokolader fra Jensine. Gangen havde en beige løber, og der var stik på væggen.

Døren modsat indgangsdøren førte ind til nummer seks, som for det meste var »mors værelse«. Gavlværelset var rummeligt, selvom det (ligesom nummer fire og fem) havde skråvægge. Der var to tætsiddende gavlvinduer med udsigt over fjorden og tagvindue til sidehaven. Skabet var et rum med dør, hvor der var indlagt elektrisk lys, og der var rigeligt plads til tøj og sko. Der stod en kommode i naturtræ til undertøj med mere.

Værelset var, som hele gæstefløjten, møllehvidt og havde beige væg til væg tæppe. Indgangsdøren var i det ene hjørne og skabsdøren i det andet på samme væg. Mellem dem stod en af Lønsmann's små reoler med en skål blomster og et billede over.

Den polstrede sengs hovedgærde stødte op mod den blinde skråvæg ud til gårdspladsen. På hver side af hovedgærdet stod natborde med Muranoglaslamper og shantungskærme i væggenes off white farve. Kikseæsken blev til mor fyldt op med saltlakrids og salmiak. Under vinduerne i gavlvæggen stod et antikt mahogniskrivebord med stol og alt skriveøjstiltbehør samt en skrivebordslampe med skærm, som alle de andre lamper i off white shantung. I denne gavlvægs hjørner stod henholdsvis en polstret stol med betræk og en øreklapstol med benpuf og en standerlampe med skærm bag. Dette hjørne lå mellem fjordudsigten og sidehaveudsigten og langs hele dennes sidstes væg kom en lang lav bogreol, som under tagvinduet dannede et indbygget toiletbord med spejl flankeret af to sølvstager med elektrisk lys og skærme. På dette sted blev der hængt toiletbordsforhæng op foran skufferne, og der stod en toiletsbords puf.

Alt stoffet i dette charmerende rum var i engelsk pastelblomstret cretonne. På væggen ved sengens hovedgærde blev der opsat en huselefon, som svarede til en af dem ved min seng i møllefoden, så at mor og jeg kunne kommunikere privat. Der var malerier på de frie vægge, og på den lange bogreol stod friske blomster, en sølvbakke med glas og en flaske cognac. Der var askebægre, cigaretæske, tændstikker og blade, radio og prydsgenstande. Mor elskede sit værelse med bad, hvor hun kunne være sig selv, også når der var andre gæster.

Slotshaven

I løbet af årene fik jeg lov til at tegne og forskønne slotshaven, bortset fra selve slotsøen, som var perfekt.

Oprindeligt havde haven været i fransk stil, men de snirklede, klippede

lave buskbomshække klarede kun dårligt vintrene, hvorfor de gik ud her og hisset, og roserne inde i bedene var blevet for gamle.

I plænen, meget for nær havevejen og voldgraven, lå der uskønt og på skrå et stort rektangulært bassin med stenkanten omgivet af sommerplanter og med alt for kvælende mange åkander i.

Haven var fuld af spadserestier (som turisterne ikke nøjedes med, de slog sig gerne ned og hold picnic på græsset), som de mange havemænd og koner ideligt skuffede.

Der lå, foruden overgartnerens hus, adskillige drivhuse og en masse mistbænke, samt en tennisbane. Haven endte med en høj mur af teglsten, der stødte op til vejen mellem Kastaniealleén og avlsgården.

Denne grimme mur havde Otto's fader med held skjult af en høj thuja-hæk, som for foden havde smukke azalea og rododendrongrupper.

Otto nedlagde efterhånden, såvel de fleste drivhuse (for dyre i drift) som de mange mistbænke. Han beholdt et stort drivhus, foruden det halve druehus.

Tennisbanen holdtes vedlige i mange år og blev ikke nedlagt, førend børnene var fraværende det meste af året, og da var det med henblik på at anlægge en ny, grøn tennisbane på slotsøen af hensyn til Michael, som dengang, efter alle solemærker at dømme, skulle bo på slottet. Den gamle røde tennisbane blev årligt omlagt af Julius Ahlefeldt-Laurvig, hvis speciale det var, og han boede på Møllen i de fjorten dage, arbejdet stod på.

Fra slotsøen førte en gammeldags, hvidmalet buet bro over voldgraven til havevejen (der løb langs med den fra opkørslen og til havepillerne). Denne bro var vanskelig at holde vedlige i halvfemsernes snirklede stil, så vi udskiftede den med en enkelt i naturtræ og med jerngelænder ligesom opkørselsbroen.

Vi nedlagde de fleste spadserestier (der var ikke længere havemænd og koner) og bevarede kun en, der til gengæld løb langs hele havens udkant og fortsatte ud i skoven på den anden side af Kastaniealleén.

Haven blev lavet om til en mindre engelsk park, buksbom og roser fjernes, og alt blev lagt ud med plæne, hvori der stod gamle og nyplantede træer samt grupper af rhododendron.

Det hæslige bassin blev lavet om, efter at mor havde foræret mig 3.000 kr. ved en af mine større operationer. Bassinet blev »flyttet« længere bort fra voldgravsvejen, stenkanten blev kørt bort, og efter mine daglige direktiver blev der anlagt en lille naturlig sø med sivkanter og enkelte åkander. Otto's faders thujahæk med azalea og rhododendron forblev naturligtvis, ligesom de mange magnoliatræer, han havde ladet plante her og der.

Der, hvor parken stødte op til Kastaniealleén, blev plantet ekstra kraftigt blomstrende buskads og ungskov. (En overgang blev parken indhegnet med de engelske jernhegn, og plænen »klippet« af fårene i den).

Berritzgaard have

Dette lille yndige slots forsømte have fik jeg også lov til at ordne, (med henblik på, at Richy skulle bo på slottet).

Haven, som oprindeligt må have været meget smuk med sin perspektivisk anlagte dobbeltallé bag husets facade, var omgærdet af et umalet tremmestakit. Vi fik samlet natursten til et stengærde med beplantning i og nåede at få det færdigt, medens jeg var på Møllen.

Møllens opkørselspiller kom, som før nævnt, hertil. Begge sider af Berritzgaard Slots indkørsel blev udlagt til plæner, hvortil jeg tegnede to store bede, et til en vældig azaleagrube og på den anden side indkørslen et tilsvarende af rhododendron.

Voldgraven blev gravet ud og en bro på hver side af slottet lagt ud for at flygte med den gamle dobbeltallé's begyndelser. For enden af haven, der, hvor alléerne løber dobbelt sammen, var en kløverformet ø med en lille voldgrav, og her blev plantet en kant af rhododendron, som beskyttede den lille plæne i midten med henblik på thedrikning eller sværmerier. Nu har Richy anvendt den på smukkeste måde som plads for en naturmindesten for hans eneste afdøde søn, Otto.

Familien Rosenørn-Lehn

Assessor Peder Mathisson Rosenørn erholdt Vaabenbrev 20. marts 1679. Kammerherre, oberst Henrik Christian Rosenørn til Baroniet Guldborgland blev ved Patent af 1. april 1826 ophøjet i Friherrelig Stand med navnet Rosenørn-Lehn. Hvad angår resten af slægten henvises til Hovmøllers bog om denne og til adelskalenderen.

Otto's forældre var Fredrik Marcus lensbaron Rosenørn-Lehn og Sigrid Fredrika Brita Beata grevinde Bonde af Björnö født 4. maj 1881. De blev gift i 1904. Fredrik Marcus blev født 8. august 1867 og var eneste barn af Christian Conrad Sophus lensbaron Rosenørn-Lehn, født 10. november 1827 død 22. marts 1899 og Benedicte comtesse Knuth fra Knuthenborg født 2. maj 1842, død 17. december 1909, og de blev gift 1864.

Onkel Fredrik

Otto's farfader og farmoder boede på Rössjöholm ved Munka Ljungby i Sverige, hvor deres eneste søn og Otto's fader tilbragte det meste af sin barndom, og hvor han som voksen plantede, forskønnede og forbedrede skov og have, men som barn boede han ind imellem på Højstrup ved Helsingør, og han blev student fra Frederiksberg Statsskole.

Hans moder var streng mod ham som barn af frygt for nedarvede Knuthske tilbøjeligheder. Hun lod ham sove for åbne vinduer året rundt i grove lagener og i et meget spartansk udstyret sovekammer, og eftersom han, som ganske lille var bange for skud, stillede hun sig med ham tæt ved Kronborgs kanoner, når de blev affyrede, for at hærde ham.

Onkel Fredrik beundrede sin moder, og jeg tror ikke, at hun i hans øjne talte sammenligning, men hun var også både god og dygtig samt noget for sig.

Hun tog sig af sine forældreløse niecer og nevø Schimmelman, og da hun i 1904 indrettede Oreby Mølle til enkebolig, var det med henblik på, at de unge skulle bo hos hende. Hun var meget elsket af arbejderfamilierne, som hun besøgte, når de var syge eller assisterede ved barsler. Hun havde fået syet sin lange spadsereleder tvedelt, således at den egentlig var et par lange bukser, selvom det ikke var synligt. Hun spadserede nemlig ofte til sit barndomshjem Knuthenborg og roede sig selv frem og tilbage over fjorden.

Otto fortalte, at da han flyttede ind på Møllen, stod der stadig et stort chatol med skuffer, hvorpå hans farmoder havde klistret små vejledende

sedler vedrørende indholdet, som bestod i uniformsknapper til tjenernes livrés og lignende.

Onkel Fredrik (som hans svigerbørn kaldte ham) forærede mig hans moders kaffefabrikations-stel i brunt porcelæn. Han satte megen pris på min kaffe, og dagen efter en middag hos os, kom han med tjeneren Johan (Johansen) som bar hans moders kaffestel, der bestod af flere kander med tragte et cetera, som han havde haft indelåst siden moderens død. (De fik deres plads på øverste hylde i mit forråds-kammer, jeg turde ikke bruge dem). Benedicte Rosenørn-Lehns kaffe blev udelukkende lavet af hende selv på disse dryp-kander, og når den var færdig hældtes den på tomme champagneflasker, som kokkepigen varmede op i Mariebad.

Fredrik Marcus Rosenørn-Lehn arvede ikke alene Rössjöholm efter sin fader, Nørholm i Jylland efter en tante, men også hele baroniet Guldborgland med godserne Berritzgaard og Oreby ved Saksøbing efter hans faders Christian Conrad Sophus Rosenørn-Lehn's død i 1899.

Dennes ældre broder excellencen Otto Ditlev Rosenørn-Lehn 1821-1892, som var udenrigsminister i 22 år, ombyggede Oreby Slot i 1872-74. Det var oprindeligt et smukt tofløjet empirehus, der var bygget ovenpå og udenom det oprindelige renæssanceslot.

Da Oreby Slot stod færdig med tårne og spir samt en ny sidefløj meldte den daværende konge sig på et par dages besøg. Der blev gjort al tænkelig stads af ham, den røde løber var lagt ud og i begge vejsider fra Guldborg til Oreby stod begejstrede mennesker og vinkede med flag. Da afrejsen var nær, sagde hans majestæt, at opholdet havde behaget ham så meget, at han gerne ville gentage besøget, men på betingelse af, at det, ligesom denne gang, blev på en ganske dagligdags facon.

Onkel Fredrik var høj og tynd med tykt, gråsprængt hår (oprindeligt sort), en moustache, som på gamle dage tilføjedes et fuldskæg, fordi han ikke længere kunne se at barbere sig, og formodentlig passede det ham ikke at gøre brug af tjeneren Johan, som havde været barber.

Onkel Fredrik var langlemmet og fint skabt. Han var velproportioneret og havde meget smukke hænder. Hans øjne var gråmelerede, han havde kløft i hagen og en anselig næse. Han var fornem helt igennem; Af sind, opførsel og udseende.

Hans gammeldags tøj understregede yderligere dette. Jeg tror ikke, han havde fået nyt tøj siden sin ungdom. Jeg husker ham bedst i smalle småstribe grå bukser, en ensfarvet mørk, lang jakke med vest og urkæde. Hans skjorter havde stiv flip og manchetter. Han havde støvletter på fødderne og af og til gamacher. I varme somre iførte han sig sandfarvet lærredstøj og en panamahat. Han gik med stok uden egentlig at støtte sig til den. Onkel Fredrik havde et særligt sæt rejsetøj med kasket for at kunne læne hovedet

tilbage og hvile nakken i togene. Under revolutionen i Rusland repræsenterede han Østrigs Røde Kors dér.

Onkel Fredrik var uhyre belæst og vidende. Han var velbevandret i alt fra biologi over ornitologi til religionsfilosofi og meget mere.

Onkel Fredrik var meget gavmild mod os. Han forærede mig et nyt flygel, og Otto og jeg fik til jul og fødselsdage malerier, et sæt empire krystalglas og sølvdækketallerkener fra Oreby Slot.

Onkel Fredrik var en personhistoriker af rang og havde selv højt oppe i årerne en glimrende hukommelse om blandt andet kunst, han huskede enhver detalje fra sine italiensrejser.

Onkel Fredrik blev forstkandidat, hofjægermester og kammerherre, og han var eforus for Det Frederik Wallmodenske Legat.

Tant Sigrid

Otto's forældre var diametrale modsætninger, såvel af sind som af udseende.

Tant Sigrid var nærmest lille og lidt buttet med fine små hænder og fødder. Hun havde Otto's smukke profil, blå øjne og en forholdsvis smal mund. Håret var let bølget og gråt i 1946, men blev snehvidt siden, undtagen når datteren Bitten gik med hos damefrisøren i Nykøbing Falster, for så blev det komplet violet. Hun bar det i en rulle i nakken.

Som ung har tant Sigrid været henrivende efter Otto's pastel af hende at dømme. Da havde hun Otto's (senior og juniors) lange sorte øjenvipper, hendes hår var stort, langt og gyldent. Hun fortalte, at når de mange søstre vaskede hår på Trolleholm Slot i Sverige (hendes barndomshjem) hængte de det ud af vinduerne for at tørre i solen. Synet af det pragtfulde slot med de gyldne manker må have været eventyrligt.

Tant Sigrid havde redet og danset godt, men hun var slet ikke intellektuel. Hun spillede nydeligt klaver, men ikke som onkel Fredrik, der af en eller anden grund havde lagt sin klassiske musik på hylden. Tant Sigrid spillede helst muntre wienervalse.

Hun ville gerne have deltaget mere i selskabeligheden, især på Aalholm, hvor der førtes stort hus, men onkel Fredrik forhindrede det, og hun ville frygteligt gerne havde haft mange flere børn, end de tre hun fik, og som hun bestandigt forsøgte at våge over og pusle om. Hun talte helst om sine børn, børnebørn og sine egne tolv søskende.

Tant Sigrid var ikke bemærkelsesværdigt klædt, hun var hverken gammeldags eller moderne. Jo ældre hun blev, des mere gavmild blev hun.

Som sagt fik onkel Fredrik og tant Sigrid tre børn, som alle, ligesom deres ægtefæller, tiltalte dem i tredje form, som på svensk, og indbyrdes

talte onkel Fredrik og tant Sigrid altid svensk. Otto's svigerinde Drude var den eneste, som sagde du til dem.

Et par år efter deres giftemål, fik de en datter, Benedicte Eva Elisabeth. Hun blev født den 14. januar 1906 på Oreby og blev aldrig kaldet andet end Bitten. Den 4. november 1909 blev Christian Carl Otto, kaldet Otto, født på Oreby og den 25. juni 1911 blev den sidste søn Carl Frederik Gustav, kaldet Carl, født på Rössjöholm, Ängelholm, Sverige.

Børnene havde deres første barndom på herresædet Rössjöholm ved Munka Ljungby i Sverige med sommerophold på Oreby Slot ved Saksøbing på Lolland, fordi onkel Fredrik foretrak sit barndomshjem, det smukke Rössjöholm, som han og tant Sigrid beboede fast efter lensafløsningen 1921-22, som fortørnede onkel Fredrik, der ikke alene måtte afstå en mængde jord, som han afgav fra Berritzgaard, for at Oreby kunne forblive så uberørt som muligt, men han måtte tillige af med økonomiske midler og kostbarheder, såsom raderinger af Rembrandt og deslige.

Da krigen i 1940 kom vendte han og tant Sigrid med husholdningen tilbage til Oreby for at bebo slottet permanent indtil deres respektive død.

Bitten

Bitten havde danske, tyske og franske privatlærerinder. Så vidt mig bekendt var hun ikke sportsligt anlagt, men selskabeligt. Hun var som voksen den typiske chatelaine, der iført stråhat og med en kurv over armen enten plukkede blomster, som hun satte i vand eller kantareller på steder, som kun hun kendte.

Bitten var lille og finlemmet med bittesmå hænder og fødder. Hun havde tykt, bølget kastaniebrunt langt hår, som hun under et Københavnerophold med guvernanten lod klippe kort til forældrenes fortrydelse. Som ældre bar hun det halvkort i en naturlig frisure. Hendes øjne var gråmelerede og næsen lige ved at stræbe opefter. Hendes figur var slank og fyldig på en og samme gang. Blandt hendes tilbedere ville hun kun have Eric von Rosen. En høj bredskuldret, smalhøftet svensk officer med krum næse, blonde lokker og lattermilde blå øjne.

Eric Oluf greve von Rosen, kaldet Eric, blev K.M. økonomidirektør og ritmester i livregimentet til hest. Han blev født 3. november 1902 i sit hjemland Sverige og døde der 24.4.1967.

Bitten og Eric blev gift den 12. august 1930 i Saksøbing, og bryllupsfesten blev holdt på Oreby.

I afventen på, at han skulle overtage sin faders kæmpegods med tilhørende landsby og avistrykkeri (nær Stockholm), slog de sig ned på en mindre gård i Sverige. Siden gik Eric ind i Røde Kors, hvor han forblev indtil sin død, og de boede i et henrivende fleretagers hus i Stockholm,

men Eric blev snydt for sin arv, idet hans fader i en sen alder giftede sig for anden gang med en yngre person, med hvem han fik to døtre, som blev hans hovedarvinger.

Eric og Bitten fik tre børn, hvoraf datteren Carin Sigrid Eleonora, kaldet Carin, blev født den 31-3-1933 i Lerbo, Sverige. Derefter kom sønnen Gustaf Fredrik, kaldet Gustaf, som blev født 5-6-1936 og endelig efternøleren Ulric Eugène, kaldet Ulric, der fødtes 23-10-1944 i Stockholm.

Bitten og Eric blev skilt, efter at børnene var voksne og forinden hans død. Bitten giftede sig for anden gang med enkemanden Erik Frederik Adolf Joachim, kaldet Erik, lensgreve Holstein-Holsteinborg til Holsteinborg 9. december 1967, og de boede på Holsteinborg indtil Eriks død, hvor Bitten flyttede til en dejlig tårnlejlighed på Vallø Jomfrukloster, hvor hun (1992) stadig bor.

Carin von Rosen blev en meget flot pige. Hun slægtede sin faders familie på, høj, velskabt med et kønt ansigt, omgivet af bronzefarvet hår med metalglans, leende blå øjne, en lille lige næse og pragtfulde tænder. Carin blev efter diverse udenlandsophold gift første gang den 3-3-1960 med Monnes og min ungdomsven Gustav baron Blixen-Finecke til Hesselagergaard, som var født den 1-9-1920, og som døde i Venezuela den 30-4-1966.

Carin blev gift for anden gang den 12-11-1971 med ambassadør Hans von Haffner, som fødtes den 12-11-1917 og døde den 26-3-1976.

I første ægteskab fik hun datteren Brita Madeleine Blixen-Finecke, kaldet Madeleine, der blev født den 8-2-61 i Nyeri, Kenya. Carin tog sig også kærligt af Gustavs søn, Henrik, af første ægteskab (Scavenius). Efter at have levet i Brasilien, hvor Hans von Haffner var ambassadør, vendte de tilbage til Danmark. Carin tog sig ligeledes af hans børn af første ægteskab. Efter for anden gang at være blevet enke installerede hun sig i et yndigt rækkehus i Kildevænget 25 i Københavns yderkant, hvor hun stadig bor (1992). Carin har længe været prins Henrik's sekretær. Hun er et ualmindeligt sødt og trofast menneske, som har taget sin hårde skæbne beundringsværdigt. Efter fotos at dømmes, har alderen yderligere forskønnet hende.

Hendes yngre broder Gustaf var en høj og ret kraftig ung mand, med mørkt hår og svære mørke øjenomgivelser om de blå øjne. Han var en køn og meget genert dreng, der virkede lidt forsømt, som det ofte er tilfældet med det midterste barn. I dag fungerer han som advokat i Stockholm, hvor han bor. Som ung havde han en forkærlighed for at klæde sig à la onkel Fredrik, og han var overhovedet ikke sportsligt anlagt.

Efternøleren Ulric var temmelig forkælet, men hans barnepige kunne tumle ham, hvad Bitten ikke kunne. Hun lo ad alt, hvad han sagde og gjorde. Han var en ganske køn lille dreng med gule krøller og brune øjne, men som voksen er han blevet mørkhåret om en skaldet isse. Ulric er en dygtig forretningsmand. Den 25-5-1990 giftede han sig med Margaretha

Lolotta, kaldet Margaretha, Steenbock til Sundbygård, Ornö i Sverige. Hun er født den 5-7-1956.

Otto

Otto og Carl havde huslærere, som var temmeligt strenge. De fulgte, ligesom Bittens lærerinder, med fra land til land. Men i 1922 kom brødrene i skole i Hillerød på grund af onkel Fredrik var modstander af kostskoler og hans kendskab til rektoren i Hillerød, der imidlertid ikke forblev på skolen, som ingen af dem brød sig om. De boede i en villa med en af Bittens lærerinder, frøken Svane, som husbestyrerinde.

Otto, som havde været et meget stort og sundt spædbarn, fik, efter at han havde lært at gå, en frygtelig dysenteri, fordi hans barnepige havde sat hans mælk til side, og der var kommet fluer i den. Han var på dødens rand og blev så svækket af sygdommen, at han blev sat et år tilbage rent udviklingsmæssigt set, og han måtte påny lære at gå.

Han havde atter skæbnen imod sig, da han lige inden sin studentereksamen pådrog sig en så alvorlig lungebetændelse, at han fik livsvarige ar på lungerne. Men han tog sin studentereksamen i 1929, ligesom Carl. Herefter, og på grund af Otto's helbred, kom de begge til Schweiz i skolen »Pensionat Bridel« i Lausanne, hvorfra de foretog rejser med skolen til Frankrig og Italien.

Otto blev løjtnant i Livgarden og sin tids bedste pistolskytte og hurtigste løber. Han endte sin militære uddannelse som premierløjtnant af reserven. Medens han gik på landbohøjskolen boede han hos familien Kjær i København. Han blev landvæsenselev både i Danmark og hos fyrst Fugger i Tyskland, om hvem han fortalte, at han var overtroisk med hensyn til sit ur, han var overbevist om, at han ville dø, hvis det gik i stå. Under en ridetur tabte han uret, som hele godset ledte forgæves efter. Dagen efter deltog han i et polospil, hvorfra han blev båret hjem – død! – det rette antal timer efter det mistede ur måtte være gået i stå.

Den forpagter i Danmark, hos hvem Otto lærte landvæsen sammen med andre elever, skal efter hans udsagn have været en stor original, og Otto havde mange morsomme historier at fortælle om ham.

Siden rejste Otto til Kenya for at deltage i storvildtjagter. Han skød glimrende og fik en mængde vildt og omgikkedes mange englændere af begge køn. Han berettede om, hvorledes de om aftenerne efter jagterne spiste telt-middage ved dækket bord med dug, stager, blomster, sølv, porcelæn og glas, omklædte i silkepyjamas og monogramerede silkeslåbrokker.

I Afrika måtte Otto springe ud fra en væltende vogn, hvorved han beskadigede begge knæ og måtte siden i Stockholm opereres i dem begge et par gange, men forinden besteg han sammen med to venner Kilemanjaro.

Otto ville gerne være forblevet i Afrika som storvildtsjæger, men i 1935 blev han hjemkaldt for at overtage Oreby og Berritzgaard Godser 25 år gammel.

Otto var en meget smuk mand. Han var høj, muskuløs og slank. Håret var kastaniebrunt og let bølget, panden høj og bred, øjnene gråmelerede og omgivne af lange, tætte sorte vipper under kraftige bryn, som let sammentrukne gav ham et lidt ulykkeligt udtryk. Hans næse var buet og munden fast, ligesom hans hageparti. Han havde stærke hvide, men lidt uregelmæssige tænder.

Otto var udadvendt for det meste. Han var en morsom personalhistoriker, for han huskede fornøjelige hændelser i forbindelse med de personer, som han talte om, og han vidste en masse om så godt som alle mennesker i alle klasser.

Otto var en særdeles duelig jæger, han holdt af at danse og ind imellem af selskabelighed, for han satte også megen pris på hjemmelivet. Han var en meget god fader og gjorde ingen forskel på Viveca og drengene. Han blev glad for Viveca fra den første gang, han så hende i vuggen på Engestofte, hvor hun omgående holdt fast om hans finger, medens hun smilede til ham. Han ville gerne adoptere hende, men onkel Fredrik sagde, at Wichfeld var et godt gammelt navn at bære og bedre end at hedde frøken Rosenørn-Lehn, og derved blev det.

Som ung havde Otto et meget hidsigt sind, og alle var bange for ham, undtagen familien og jeg. Derudover var han positiv og altid i godt humør. Han kendte ikke til at være sur eller deprimeret. Han var et hjertens godt og gavmildt menneske, som hjalp sine medmennesker, hvor han kunne.

Heldigvis brød Otto sig, som resten af familien, ikke om kortspil, men han holdt af at snakke og var meget vidende på mange punkter. Han havde megen humoristisk sans og fortalte gerne morsomme historier, som han huskede en mængde af. Han var glad for tilværelsen og sit arbejde og var fuld af virkelyst.

Damerne faldt på stribe for Otto, hvilket var højst naturligt, for han var som sagt enestående smuk, morsom og godt klædt, og så var han meget sød, især mod os. Otto sagde nødvendigvis nej til en bøn, men ville gerne glæde andre.

Som yngre fik han ofte bud fra de store filmselskabers talentspejdere, såsom Metro Goldwyn Mayer og lignende, men hver gang afslog han med den begrundelse, at han overhovedet intet skuespiltalent havde. Otto kunne slet ikke forstille sig og drømte ikke om at være andet, end det han var.

Otto's hverv var yderst vanskeligt i begyndelsen, fordi en magtsky, korrumpert og korrupperende godsforvalter ledede bedrift, savværk og håndværksmestre enevældigt. Eftersom onkel Fredrik og tant Sigrid for det

meste var fraværende, idet de havde taget fast ophold på Rössjöholm, og kun var på Oreby i sommerferierne, var det ikke muligt for onkel Fredrik at gennemskue godsforvalter Sebbelov og hans »hvepserede«, som Otto kaldte dem.

Forvalterne på Rodsnæs, Oreby og Berritzgaard samt førnævnte mennesker og nogle betydningsfulde folk fra Sakskøbing sad alle fangne i Sebbelovs net. Han var en stor og fed livsnyder med megen magt.

Otto møblerede Møllen midlertidigt med, hvad han kunne finde på slotets loft (det var meningen, at han siden skulle bo på slottet), og han gik i gang med at forbedre godserne ved i årevis at dræne jordene, han indlagde vand og elektricitet og sidenhen oliefyr, men allerede medens der var brændefyr opstillede han radiatorer på godserne. Han byggede badeværelser og wc'er på slottene, Møllen og i alle husene, såsom skovrider Schmidts, godsforvalter Sebbelovs, forvalter Becks, Rodsnæs, forvalter Krog-Meyers, Berritzgaard og forvalter Lyngbys, Oreby.

Otto førte tilsyn med de 88 huse og kæmpede med Sebbelov om at få sin vilje gennemført og fik ham endelig mange år senere afsat. Ved den lejlighed greb Sebbelov en stol, hævede den for at knuse Otto's hoved, men Otto var ham både for hurtig og for stærk. Jeg husker endnu, hvor rystet Otto var, da han kom ind efter denne uønskede episode.

Eftersom jeg fra mormor har arvet en hurtig og sikker bedømmelse af mennesker, lod Otto, ligesom morfar gjorde med mormor, mig besigtige de mennesker, han ville ansætte under påskud af at ville præsentere dem.

Godsforvalter, revisor Ejvind Nissen anslog jeg til at være lynhurtig og intelligent, men tilbøjelig til selv at ville bestemme, i fald Otto ikke holdt ham i tømme. Han blev ansat, og der kom ro og orden på godskontoret med Nissen og fru Nielsen som kontordame.

Som ungkarl tog Otto ind imellem til København og boede i »klubben«. Han holdt af at gå i teateret, til ballet og til koncerter og være sammen med soldatervennerne Claus Ahlefeldt-Laurvig og Preben de Neergaard.

Otto giftede sig som nævnt med den meget smukke og søde Ulla Poulsen i 1939. Hun var født Iversen og enke efter Johannes Poulsen, og hun forlod i utide sin karriere ved Den Kongelige Ballet, hvor hun var første solodanserinde, hvorved hun mistede sin pension. Aviser og blade var fulde af billeder og beskrivelser af det utroligt smukke par.

Ulla medbragte sit og Johannes Poulsens spanske renæssance-indbo til Møllen. I 1944 blev de skilt på foranledning af Otto, og siden blev hun gift med en jysk hotelejer, som hun overlevede.

Otto forærede hende forinden en dejlig villa med have ved Strandvejen på Sjælland. Den var i flere etager med garage til den bil, han gav hende foruden hendes ridehest med seletøj og sadel og en mindre formue. Familiesmaragderne beholdt hun sammen med en del sølvtøj og pretiosa (sma-

ragderne ville Bitten gerne have til datteren Carin og tant Sigrid begræd dem, hvorfor jeg skrev til Ulla med det resultat, at hun tilbagesendte såvel dem som nogle lugteflasker).

Mor, Dres og jeg var engang til middag hos Ulla i hendes yndige villa. Vi fik fasaner, grøntsager og frugt fra Oreby, som Otto regelmæssigt sendte hende, og vi sad i skæret fra Oreby-sølvstager.

Under krigen var Otto i al hemmelighed aktiv indenfor modstandsbevægelsen. Han roede ud med sine medpatrioter i nattens mulm og mørke for at opsamle nedkastede engelske våben i Saksøbing Fjord til undergrundsbevægelsen. En tid holdt han en eftersøgt frihedskæmper skjult på Møllen.

Efter krigen gik han ind i hjemmeværnet. Han blev valgt ind i sognerådet og var en overgang nævning tillige. Sognerådsmøderne interesserede ham, og indenfor det fik han tilladelse til at omlægge vejene på Oreby Mølle, som jeg tegnede samt at nedrive lodsens rædsomt grimme treeta-gers murstenshus, efter at han var ophørt med at fungere som lods. Huset lignede en stationsbygning fra 90'erne og skæmmede udsigten over den blide fjordmunding med de kønne arbejder-bindingsværkshuse.

Otto var ikke overdrevent sportsligt anlagt, han red glimrende, spillede tennis, svømmede og roede lidt, men han elskede at spadsere lange ture, at cykle og at gå på jagt, og så holdt han meget af at køre sine biler. Otto blev sidenhen hofjærgermester og derefter kammerherre.

Carl

Carl tog studentereksamen i 1929 og kom til Lausanne i Pensionat Bridel sammen med Otto, hvorfra de tog på rejser med skolen til Frankrig og Italien. Herefter studerede han forstvæsen i Norden og på Friedrichsruh i Tyskland, hvorefter han gik på landbohøjskolen i København, førend han blev indkaldt i Sverige. Han blev officer på Kavaleriskolan i Skövde og siden ritmester i det skånske kavaleri-regiment.

Efter studierne satte han Rössjöholm Brygghus i stand for at flytte ind og drive godset, som han overtog, og da onkel Fredrik og tant Sigrid forlod det for at bebo Oreby definitivt, flyttede Carl op på Rössjöholms kønne, hvide hovedbygning med haven, der går ned til vandet og en pragtfuld udsigt over Rössjön.

Carl er umådelig dygtig. Det lykkedes ham først at købe Nørholm i Jylland af Bitten, som arvede det efter onkel Fredrik. Siden efter hans ældste søn havde boet der og drevet det, solgte han det, for at sønnen kunne få sin egen ejendom Lintalee i Scotland. Endvidere havde Carl købt et mindre gods Lunderup nær Nørholm, en tidligere Rosenørnskjöld ejendom, og det i en tid, som var ugunstig for landmænd.

Carl har samme højde som sin fader, han er slank med en elegant skikkelse og smukke hænder. Hans ansigt er kønt og utroligt charmerende på grund af hans tidligt fremkomne smilerynker, som stråler ud fra hans intelligente blå øjne. Han er i sin anselige alder særdeles ungdommelig med en manke af blond hår, hvori der ikke er et gråt stænk. Carl er meget velklædt på den afslappede engelske facon, og han virker international, måske fordi han er kolossalt berejst. Carl er intellektuel, vidende og klog. Han har megen lune og humoristisk sans og har et beskedent en anelse tilbageholdende væsen.

Carl red perfekt, spillede tennis, svømmede, roede og går som sin fader lange ture, og han var en eminent jæger.

Den 15. maj 1943 blev Carl gift i København med Drude comtesse Ahlefeldt-Laurvig, født 14. oktober 1920. Yngste datter af Fritze (født Tesdorpf) og Erik greve Ahlefeldt-Laurvig. Drudes ældste broder var Claus, der nu er død, som i en sen alder blev gift og bosatte sig efter London i Paris. Den næstældste Ulrik, som forblev ugift, er ligeledes død, arvede Bøtøgaard. Hendes ældre søster Irene, som nu er enke, blev gift med Niels lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs til Halsted Kloster.

Såvel Ulrik som Irene var meget morsomme og vittige, men intet overgår Drude. Hun har helt og holdent sin egen form for uimodståelig humor, som får en til at le ad hendes talemåde længe efter, at man har lagt telefonrøret. Desuden er hun intelligent, menneskeklog, godhjertet og hensynsfuld.

Drude er fuld af energi og overkommer det utroligste selv godt op i årerne. Hendes øjne er kvikke og blå, og hun har et dejligt, tykt blondt hår, nu med hvide striber. Hendes ansigt er pikant som hendes ungdommelige skikkelse. Hele hendes apparition er meget tiltalende. Drude havde en fuldendt barm og en meget smækker talje. Hun og Carl har begge bevaret deres ungdommelige skikkelser efter fotos at dømme. Drude har forstand på antikviteter og planter, foruden at være som Carl en Cordon Bleu.

Jeg husker fra vores ungdoms middagsselskaber med dans, hvorledes vi andre kom i vore lange kjoler af silke, fløjl eller organza, men Drude så aldeles dejlig ud i et småt net blå og hvidt køkkengardin, som sad stramt ned til hendes smalle midje og bruste derfra ud i stor vidde. Kjolen var bådformet udskåret og havde bittesmå pufærmer. Hendes smukke barm anedes, og hendes tykke gyldne hår svingede om hendes ansigt i sin kortklippede naturlige frisure. Drudes stående replik, når vi hilste på hinanden var »Quel rêve«!

Carl og Drude byggede længe førend andre mennesker nye praktiske køkkener i deres huse, og de laver selv deres vidunderlige mad. Efter at Carl havde fået the Scottish Highland cattle Janus og Trine samt nogle mufloner til Rössjöholm (alle oprindeligt fra Bøje Benzon fra Zoologisk

Have) krydsede han mufloner med får, hvorved han opfandt en ny slags kød. Jeg husker en af deres herlige middage i Rössjöholm spisestue, som med sine gobeliner og enestående vinduesudsigt er et af de smukkeste rum, jeg har set, der havde Carl lavet gravad laks og en muflon-fåre-steg, som var speciel og Drude en pragtfuld, høj og let sveskesoufflé.

Otto og jeg elskede at besøge Carl og Drude, såvel på Nørholm som på Rössjöholm. Vi fik altid dejlige gæsteværelser med bad og vidunderlige måltider. Der var så smukt på Rössjöholm, både ude og indendøre. Jeg fik lov at benytte flygelet, som stod i den store gule salon. I det tilstødende rum, skænkede Carl før middagen, hans gode dry martinis eller sherry fra et antikt skab, der indvendigt havde en bar.

Den ene af aftenerne holdt de en stor middag for naboerne, ellers morede vi os selv med at gå lange ture og snakke. En gang havde vi alle vore børn med, som legede med Carls og Drudes, og Drude var vældigt ferm til at foranstalte sjove lege.

Carl og Drude har været ualmindeligt gavmilde overfor mig.

Carl og Drude fik tre børn; Henrik Christian, kaldet Henrik, blev født den 27. marts 1944 i Ängelholm. Han blev kaptajn i Kungliga Dalregimentets Reserve. Efter at have drevet og beboet Nørholm, har han nu sit eget gods Lintalee ved Jedburg i Scotland.

Caroline blev født den 6. september 1945 i Ängelholm og gift den 20. januar 1984 med direktør cand. oecon. David Kaastrup-Olsen, som er født 17. marts 1947. De bor i Bagsværd og har tre børn, Michala født 7-1-83 og Frans født 29-11-1984 samt Io Rebecca født 21-5-1988. Børnene bærer efternavnene Rosenørn Kaastrup-Olsen.

Endelig blev Fritz født den 8. marts 1947 i Hälsingborg. Han blev civiljägmästare, og har nu overtaget Rössjöholm. Han blev gift for anden gang i juli 1991 med Viveka, kaldet Vicky, Axon Johnson, født 18-7-1963, og de bebor Rössjöholm hovedbygning, medens Carl og Drude er flyttet ned i det nyistandsatte Brygghus beliggende helt ned til søbredden. Det skal være blevet en sand perle.

Henrik er høj og velskabt med blondt hår og blå øjne, han har et venligt gemyt. Ved siden af at drive sit gods maler han.

Caroline er blond, lille, fiks og pikant og meget afholdt af sine brødre.

Fritz havde jeg den ære at være fadder til, ligesom til Niels og Irene Frijs søn Mogens.

Fritz er meget velskabt, høj og slank med gyldent hår og blå øjne. Han minder ligeligt om sine forældre og er umådelig dygtig og charmerende. Hans kone Vicky skal være henrivende, meget intelligent og en stor personlighed.

Tilværelsen på Oreby Mølle

Den 4. oktober 1946, hvor Otto bragte Viveca, hendes sygeplejeuddannede nurse og mig til Møllen, blev vi modtaget af Otto's tjener-chauffør Anton Hansen. Foruden ham var der hans kone Johanne. Hun kom hver morgen, ligesom han, fra deres hus med have nær Oreby Havn og de gamle magasiner, men medens Anton blev og spiste på Møllen, gik hun hjem med deres lille datter Dagny, når hun var færdig. Dagny fulgte hende som et føl overalt i huset og gemte sig i det øjeblik, man viste sig. Otto blev aldeles rasende (han var meget hidsig som ung) over gang på gang at træde på de honningmadder, som hun ikke spiste, men skjulte under den tomatrøde kokosløber på anden etages gang.

Ægteparret var af polsk afstamning, og Anton var lært op som tjenerdreng på Aalholm, hvorfra han stammede (han havde en broder, som var tjener-chauffør der). Derefter havde han været tjener-chauffør i Københavns omegn, hvor han kom helt af med sin lollske accent, førend han vendte tilbage til Lolland og søgte plads hos Otto, der dengang ikke agtede at beholde ham ret længe.

Anton var en mindre ung mand med sort hår og rødbrune øjne, og hans kone var lille, tynd og lyshåret.

På slottet boede Harald Hansen, som var kusk og chauffør. Han kørte til Sakskøbing med hestevogn og forrettede vore ærinder hver morgen.

I køkkenet var der en meget dygtig gammel kokkepige, frøken Hansen, hun var lille og mager med gråt hår og briller. Hun havde, da hun erfarede, at Otto skulle giftes, sagt op, fordi hun udelukkende tog plads hos ungarle, men hun blev til skiftedagen 1. november, hvor hun skulle tiltræde sin nye plads hos den inkarnerede ungarl godsejer Mogens Dinesen.

Frøken Hansen boede oppe i loftsgavl-værelset ved siden af køkkenvindeltrappen, hvor alle kokkepiger boede, forinden vi fik ombygget møl-lerhuset til pige-fløj.

Frøken Hansen havde en køkkenpige, som boede i det daværende pige-værelse ved møllefodens entre ved siden af pudserummet (det var pige-værelse indtil ombygningen, hvor det i første omgang blev linnedstue og siden gæsteværelse). Samme unge pige havde det ikke for let, eftersom frøken Hansen forlangte det samme af hende, som man havde budt hende selv som ung, blandt andet skulle hun hver morgen klokken fem skure den tre etager lange køkkenvindeltrappe, hvilket var temmeligt overdrevet. Ikke desto mindre kom frøken Hansen og jeg fortrinligt ud af det sam-

men. Hun lavede den dejligste mad, men selv levede hun udelukkende af havregrød, og hun havde besluttet, at hendes gode opskrifter skulle følge hende i graven.

Med så kort varsel fik vi ingen ansøgere, idet skiftedagen var 1. november og 1. maj, så da frøken Hansen forsvandt måtte jeg selv lave maden i cirka en måned, og da det var overstået, og jeg fik en ung pige at lære op, sagde Anton med slet skjult lettelse i stemmen; »Det er nu rarere at have herskabet samlet ovenpå«. Haæ havde sikkert følt sig som en lus mellem to negle, for jeg kunne ikke både lave mad til Otto, Anton, køkkenpigens og nursen samt særskilt mad til lille Viveca og hjælpe til med opvask og orden og nå op og spise med Otto.

Kokkepigen kunnen var meget begrænset, men hun var, om end ikke et talent, så lærevillig. Hun havde kun kendskab til den aller almindeligste danske mad, så hun måtte begynde forfra og kom efterhånden efter den finere udenlandske madlavning.

Men jeg måtte selv forestå griseslagtningen med hendes, køkkenpigens og slottets tjener Johan Johansens kone, den dygtige og søde vaskekone fru Johansens hjælp. Jeg parterede grisen, vi lavede blodbudding, sylte, skinke, grisetæer med laurbærblade i gelé, finker, pølser, medisterpølser og ned-saltede det, som ikke blev røget til flæsk, bacon, hamburgerryg og skinke. Saltekarret stod i spisekammeret. En gang imellem lavede jeg italiensk skinke efter Parma-opskrift.

Dengang havde man jo ikke nedfrysning, så såvel slagting som henkogning og syltning var et ekstra besvær. Men til gengæld havde vi en centrifuge som af ti liter mælk gav knap en liter fløde, der var så tyk, at den ikke kunne hældes ud af sølvkanden, men måtte tages med en ske og plumpes ned i kaffekopperne.

Til mit forråds-kammer og til linnedskabene havde kun jeg nøglerne. Forrådsrummet lå i kælderens med et halvt vindue ud til gårdspladsen og Ølandssten på gulvet. Det var hylder under vinduet og på begge sidevægge fra vinduesvæg til indgangsdør, hvor jeg opbevarede lækkerier, såsom Venturis olivenolie, italiensk koncentreret tomatpuré, sorte og hvide trøfler, der var franske sardiner, som lagredes på dåse, sardel og peberfarserede oliven samt de meget store fra Spanien. Sukkeret opbevarede også her, det vil sige kun kaffesukker i ministørrelse, thesukker i krystaller, brunt og sort sukker til tykmælk og julebag eller honningkager, samt rosin, sukat og pomerans. Honning-lerkrukkerne stod på gulvet under hylderne for at gære et passende antal gange, førend den serveredes. Overgartner Pallesen bragte den fra havens stader, og efter ham blev den bragt af en bi-mand, der havde tilladelse til at opstille sine bistader i frugthaverne, på det at han afgav en del af honninghøsten såvel til slottet som til Møllen, og det gjorde han i rigelige mængder, for der var mere end nok til et år ad gangen. Men ef-

ter overgartner Pallesen pensioneredes fik vi ikke mere den årlige voksbi-kage med frisk honning i til at tygge ud, som vi også altid fik på Rådebäck.

Jeg havde ekstra fin kaffe, hvis bønner vi malede lige forinden, der skulle laves kaffe. Cacao fra England, ligesom Earl Grey Tea på store dåser. Denne sidste smagte bedre på Møllen end andre steder på grund af vandet. Øverst på en hylde stod Benedicte Rosenørn-Lehns kaffe-dryp-stel, som onkel Fredrik havde foræret mig. Jeg havde lager af krydderier, indisk Curry, mangochutney, syltet ingefær og eksotiske kinesiske frugter til at gøre frugtsalaten bedre, ligesom ananas, fersken, abrikos og kirsebær på dåser. Endelig havde jeg en stenkrug med min specielle gamle ost, som blev omsvøbt med et bestandigt cognacsvædet klæde.

Udenfor på gangen og med adgang for kokkepigen stod på hylder vores hjemmehenkogning og syltning af kvædemarmelade, rønnebær og solbærgelé, tyttebærsyltetøj, henkogte blomster, krydderisyltede sveskeblomster, syltede grønne tomater, ribs og solbærsaft, solbærsyltetøj, sure asier og agurker, rødbeder og små løg med mere.

Foråret 1947 ventede jeg barn, og medens jeg overvågede ombygningerne på Møllen, havde jeg en af de dejligste ferier i mit liv. Otto og jeg boede hos onkel Fredrik og tant Sigrid i slottets bedste, store gæsteværelse med to vinduer med udsigt over voldgraven og fjorden. Vi havde et tilstødende badeværelse for os selv, og vi fik morgenmaden bragt op, som vi spiste ved et marmorbord med forgyldte ben.

Disse morgenstunder i fred med kokkepigen frøken Bro's stærke kaffe og lune, nybagte kannelsnegle var vidunderlige. Derefter tog Otto afsted på arbejde, og jeg var sammen med Viveca, overvågede håndværkerne på Møllen, som udførte alt efter mine tegninger og mål, talte med overgartner Pallesen om omlægning af møllehaven og spillede på et af slottets flygler, det som på daværende tidspunkt stod i den store salon. Vi fik lov til at blive der som gæster, indtil vores soveværelse og bad var færdige, derefter flyttede vi tilbage.

Fasanjæger Jørgensen havde flyttet fasanburerne og alt sit grej i Møllerhuset ud til Hyldehus, hvor han og hans kone og to sønner boede, efter de måtte opgive Oreby Kro, som de drev. Fru Jørgensen stod egentlig for det hele, hun var meget dygtig, men var lidt for glad for de våde varer. De kom begge fra Iselinge ved Vordingborg, hvor hun havde været en stor kraftig kokkepige, der havde hun mødt den næsten dværglille fasanjæger, hvis flade ansigt med de store opspilede blå øjne, fik en til at tænke på en pande med to spejlæg. Da Jørgensen pensioneredes flyttede de ned i et fjordhus, som Otto havde ladet bygge i den samme stil, som de andre strandhuse. Med tiden blev fru Jørgensen mager og syg, men hun overlevede sin mand med flere år. Fasanjæger Jørgensen holdt godsets høns og leverede dagligt æg. Han havde gæs, ænder og kalkuner tillige. Vi fik alt fjerkræ fra ham,

ligesom vi fik mælk, lammekød, okse, kalve og svinekød gennem overforvalter Lyngbye på Oreby Avlsgaard. Grøntsager, frugt, bær og blomster kom fra slottets køkkenhave eller overgartner Pallesens mange drivhuse.

Fasanjæger Jørgensen leverede vildtet efter jagterne, samt det Otto skød. Han husede også voldgravens svaner i de kolde vintermåneder, stækkede dem og satte dem ud i voldgraven om foråret. Voldgraven lå så nær fjorden, at de gerne ville ud til de store flokke vilde svaner, som lå der i perioder.

Fasanjægeren, som altid gik med en slags uniform og tyrolerhat med fjer, var landskendt for sine artikler i jagttidender, og i hans tid vrimlede det med hans hønseudklækkede fasaner. Han var en stor original. Det var ham, som til Otto's 50 års fødselsdag blandt andre holdt en tale for Otto, hvor han efter at have pralet med alle de ekskonger, prinser og lensgrever, der havde været på jagt på Oreby, og efter en kort pause erklærede, at »Lensbaroner hænger jo ikke på træerne«. (Otto's 50 års fest blev holdt på Hotel Baltic i Nykøbing F. for at kunne rumme samtlige funktionærer, håndværkere og arbejdere på Oreby, Rodsnæs, Berritzgaard og Guldborg Savværk samt tjenestefolk og adskillige honoratiores fra Sakskøbing).

I overgartner Pallesens tid var der, foruden undergartnere og elever (som han og hans kone husede og bespiste i den store gartnerbolig, som lå med egen lille have i selve slotshaven), tredive havemænd og koner.

Gartneriet var stort, drivhuse og mistbænke mange, og så var der en masse veje og spadserestier at holde.

Efter hans tid blev de fleste drivhuse, som var for dyre i drift, nedlagte, blandt andet et, der mere var som en vinterhave med guldfiskebassin og rindende vand, og et andet, der om vintrene også blev brugt til at opbevare de store baljer med ens orangetræer, der om somrene stod langs slotsmurerne på gårdspladsen. Mistbænkene kom væk, gangene blev mere eller mindre nedlagt som beskrevet under haver og parker (Oreby Mølle 1946 og de følgende års forandringer). Hvorfor der ikke længere var anvendelse for alle de gamle havemænd og koner.

Forinden vi fik lov til at nedlægge Kystvejen og Møllevejen foran huset, var der turister i massevis. En dag slog en familie sig ned foran Møllen og dækkede op til frokost på plænen. Otto, som så rødt, når turisterne overtrådte grænsen, tog deres Hellerup bilnummer, skred helt hen til familien i græsset og spurgte om, hvad de ville syntes om, at han gjorde gengæld næste søndag ved med sin familie at holde picnic i deres have foran deres hus, over hvilket de så ganske uforstående og forargede ud. Déres have var virkelig et privat område, men de pakkede sammen for Otto's lynende øjne og forføjede sig.

En af de første gange, hvor jeg skulle vise overgartner Pallesen, hvor der skulle plantes op ad møllehusenes mure, spurgte han mig om, hvad tid, det

kunne passe mig at overvåge arbejdet, den følgende dag, til hvilket jeg svarede; »Fra og med klokken 7.« Pallesen så undrende på mig og gentog; »Fra og med klokken 7! Jamen, hvad er der så ved at være baronesse?« Selv var han et B-menneske, der må have lidt ved at skulle begynde sit arbejde tidligt.

Pallesen var berømt indenfor sit felt, han blev flere gange præmieret ved udstillinger både for sine blomster og frugt. Det var ham, der skaffede de første overdimensionerede cox orange og pigeoner, og det lykkedes ham hvert år at drive en melon frem til tant Sigrids fødselsdag den 4. maj.

Han skrev artikler til fagblade og holdt foredrag, selv efter han som enkemand havde trukket sig tilbage til sit hus på Orebyvej, hvor jeg besøgte ham hver måned, ligesom jeg gjorde det med alle folk på godserne, der var blevet for gamle eller syge til at arbejde. En overgang havde jeg mellem tyve og tredive personer at se til, og de nægtede at tage deres lægeordnede medicin, før jeg havde sagt god for den og oplyst dem om indhold og virkning. (Jeg medbragte en chokoladeæske »kattetunger« ved mine besøg.)

Pallesen havde altid noget smukt og godt at fortælle om onkel Fredrik, hvis fotografi stod indrammet i hans stue. Han fortalte mig, at ingen trængende blandt arbejderne var gået forgæves til onkel Fredriks private kontor på slottet. De kom aldrig tomhændede derfra. Han gav mig et tilnavn, som rørte mig, idet han kaldte mig de gamles engel. Overgartner Pallesens børn var forlængst voksne i min tid, men de gik i faderens spor forskellige steder i verden.

På avlsgården var der mange spand heste og en hingst i 1946. Kostald og svinesti var fulde. Forvalter Lyngbye boede i avlsgårdshovedbygningen med sin helbredssvækkede kone, børn og tjenestefolk. Han havde karle-husholdning. Lyngbye var en meget dygtig landmand, hvad jorden angik, men han havde ikke held med dyr, så det kom til at passe med tidsskiftet, at hestene blev erstattede af maskiner og køerne solgt, efter at mælk og kød ikke betalte sig, og svinene kom ud til forvalter Beck på Rodsnæs.

I avlsgårdshusene boede førnævnte tømrermester Lønsmann Rasmussen (som var søn af Rasmus kusk og hans søde kone Ida, der var pensionerede og boede i et af strandhusene, hvor slottets forhenværende linnedjomfru, frøken Pedersen, og gamle fisker Anders Andersen blandt andre også havde deres respektive huse.)

Overfor godsforvalterboligen ved Kystvejen boede ligeledes undergartnere og smeden. Denne sidste forsvandt sammen med hestene, ligesom røgterne forsvandt med køerne. (Røgterne bødede i huset på Rodsnæsvejen, som havde været ladefoged Nielsens hus, og som sidenhen blev til godskon-tor).

I min tid udskiftedes forvalter Krog-Meyer med forvalter Pedersen på Berritzgaard. Lyngbye overtog Rodsnæs efter forvalter Beck havde hængt sig og blev derved overforvalter, men fru Beck og hendes to døtre (den ene senere fru doktor Larsen) blev boende i mange år, ligesom Krog-Meyers, der fik et skovhus på Berritzgaard, da han gik af. Godsforvalter Nissen kom i stedet for Sebbeløv, fasanjæger Jørgensen erstattedes af skovfoged Olsen (der efter min tid tog sin kones navn Dreyer), som tilsammen med andre erstattede også skovrider Schmidt. Han og hans kone var blandt de meget få, som ikke fik et af godsernes huse indtil deres død. De havde købt villa på Sjælland. (Langt senere pensioneredes overforvalter Lyngbye, og bosatte sig i Guldborg).

I 1946 og en del år frem havde slottet og Møllen en vægter om natterne, som kontrollerede, at alt var, som det skulle være. Men vægtergerningen ophørte efterhånden. Det var hyggelige, men ikke rationelle tider.

Så såre vi var tilbage fra slottet og installeret på Møllen, hvor der myldrede med håndværkere, blev min spaniel Mulla hentet hos skovrideren på Engestofte, men hun havde nået at få hvalpe og dermed en nyrelidelse, foruden at hun var blevet alt for godt i stand, men gensynsglæden var stor. Jeg fik Interiør i København til at lave to polstrede minisofer til hende, en i cretonne til mit soveværelse og en ditto til dagligstuen, og det forhindrede hende i at springe op i møblerne, men Mulla blev efterhånden for syg og måtte aflives.

Otto havde en stor gammel Newfoundlandser, som kusken Harald Hansen overtog, forinden den døde.

En dag overraskede Otto mig med en skotsk hyrdehundehvalp, som jeg nødtigt ville have, fordi jeg var bange for den, som Mulla, skulle knytte sig for stærkt til mig og blive ulykkelig, når vi tog til København eller rejste til Italien, men jeg døbte den bedårende pelskugle Schnusky. Kusken Harald Hansen overtog den lykkelig efter at have været hundeløs en tid.

Harald havde et værelse på slottet og spiste der, undtagen når han hjalp til med at servere hos os. Han kørte alle ærinder for slottet, godskontoret, og Møllen med de to sorte køreheste, der siden afløstes af en varevogn i møllegrå lakering.

Han hadede at servere iført liberi ved større middage på slottet og hos os, og derfor slap han efterhånden, og vi fik i stedet en lejetjener (ligeledes ved navn Hansen), indtil vi ansatte tjener-chauffør Christensen.

Harald havde hunden (en English Sheepdog) med overalt, også på byture, og da han var ungarl og altid blev hjemme, var det ideelt for den. Det var et kosteligt syn at se Harald med »Snoske«, som han kaldte hunden. Han bar altid en kakifarvet uniform med våbensølvnapper, ridebukser og ridestøvler på de hjulede ben. Han passede først alle køre- og rideheste og

til sidst kun vandpumpen og bilvasken. Når Harald modtog noget, løftede han sin bekrønedede kasket lige i vejret over hans skaldede isse og rungede »tak fored«.

Som gammel kom han på alderdomshjem, hvor jeg besøgte ham og blev klar over, at det ikke huede den raske og rørige mand, hvorfor han kom hjem igen. Han endte med at bo i Jylland hos den selskabsdame/sygeplejerske (Frk. Larsen), der havde passet tant Sigrid i den sidste tid før hendes død.

Da jeg fødte Viveca sagde lægen, det var tvivlsomt, om jeg kunne få flere børn, og det troede Otto, da han giftede sig med mig, derfor var glæden over det kommende barn stor. Men Richy havde det med at drille mig ved at forårsage falske veanfald, et var så stærkt, at jeg blev kørt i ambulance til klinikken i Gentofte og efter resultatløse fødselsfremmende indsprøjtninger, kørte Otto mig slukøret hjem igen.

Den sygeudplejede nurse rejste, som efter forudgående aftale, og igennem Drude og Carl havde vi fået deres skotske nurse, søster Nanny Andersson, som lærte Viveca hendes første engelsk. Hun flyttede, ligesom Viveca, ind i den nyindrettede børnefløj.

Nanny var jordemoder af profession, men på et længere orlov, derfor tog hun pladsen på sin søsters anbefaling, denne var uddannet nurse og blev hos Carl og Drude, indtil børnene var store. Vores Nanny var nærmest ude af sig selv, fordi vi ikke ville lade hende forestå en hjemmefødsel, men det turde vi alligevel ikke.

Richy's fødsel og dåb

Da Richy på Nyeborg og Glerups Klinik i Gentofte den 21. august 1947 bestemte sig til at ville se dagens lys, tøvede han i den grad, at vi sloges i 21 timer. Han var velskabt og sund med lyst, dun på hovedet, en accentueret næse og blå øjne.

Det var glædeligt for familien, at han var en dreng. Dengang betød en stamherre og arving samt fortsættelsen af navnet meget.

Viveca, som var velforberedt på, at babyen var til hende, tog ham for sigtigt og henrykt i sine små arme. Nu var hun næsten to år og meget sød med en yndig skikkelse, store grå øjne og kastaniebrune slangekrøller med pandehår.

Mor og Dres, som havde holdt den første Mølle-jul med os, kom hjem igen til Richy's dåb og herefter nogle måneder hver sommer og om vintrene jul og nytår over. Onkel Fredrik og tant Sigrid tog altid til Rössjöholm for at være højtiden over hos Carl og Drude og deres børnebørn.

Den første jul havde mor og Dres boet i de to skrækkelige gæsteværelser med kakkelovne og servanter, herefter boede de altid på nr. 1 og nr. 2, men

efter Dres død fik mor sit faste gæsteværelse nr. 6, som blev indrettet med henblik på hende i gæste-pigefløjen.

Tant Sigrid bar Otto's første barn i dåben, som foregik i Tårs Kirke og hele familien plus faddere blandt venner var tilstede.

Han fik navnene Fredrik, efter onkel Fredrik, og Andreas efter Dres. Men kort efter, da Nanny gav ham flaske, og han til hendes fryd gav rungende luft fra begge ender, sagde hun stolt og rask væk; »Han skal hedde Richy«, og derved blev det.

Tant Sigrid ophængte en lykkebringende guldmønt over Richy's vugge, som havde været benyttet til Otto og hans søskende, og det samme gentog sig med Michael to år senere.

Richy var en nem baby, bortset fra han altid ville ud af barnevognen, men han lå roligt og stille i mine hænder, når jeg badede ham, og han drak og sov, som han skulle. Siden spiste han alt uden vrøvl. Da han kunne gå, var hans hår så blondt, at det nærmest var lysegrønt. Han var altid glad, undtagen hvis han ikke havde ens fulde opmærksomhed. Formentlig for at blive pustet på og ah'et, lod han som om, han faldt, når han gik tur med tant Sigrid, og det forsøgte han også med mor, som efter et par gange gennemskuede ham og en dag til hans forbløffelse lod være med at hjælpe ham op og i stedet sagde: »Lad være med at skabe dig dreng! Vis, du er et mandfolk!«, og det gjorde han så herefter.

Nanny Andersson var perfekt som nurse, hun var en middelhøj, robust og renskuret person, lidt kraftig med mørkt hår og brune øjne. Hun gjorde Richy's flasker i stand til ham i pantry'et og spiste med Viveca i den fælles spise- og opholdsstue i børnefløjen. (Siden Michaels værelse).

Nanny's appetit fejlede ikke noget, hun fortærede med lethed en forret, en hel stegt and med svesker, æbler, indvolde, brunede kartofler, rødkål og gelé samt salat og derpå dessert.

Michaels fødsel og dåb

Michaels ankomst til verden var meget anderledes end hans søskendes. I forvejen pinte han mig ved at presse min mave med sit store hoved, og da vi omsider nåede den 16. september 1949, havde han så travlt med at tage denne verden i besiddelse, at det kun tog ham tre timer at få det gjort.

Også han, blev som de to andre, født på Nyeborg og Gleerups Klinik i Gentofte. Han var en lang baby med et stort hoved, han havde rødligt-blondt hår og grå øjne.

Som spæd var Michael nem, men det varede ikke ved, for hans selvhævdelsestrang gav sig snart udslag i alle slags vægringer, men han var jo også den yngste og måtte vel gøre sin stærke personlighed gældende. Iøvrigt havde alle tre børn meget forskellige karaktertræk.

Efter dåbsfrokosten, forinden mor holdt Otto's nummer to over dåben i Tårs Kirke, sagde Claus Ahlefeldt-Laurvig til onkel Fredrik; »Hvor er det morsomt, at barnet skal hedde Egon«, over hvilket onkel Fredrik blev meget ophidset, men Otto beroligede ham med, at det var Claus spøg for ingen udover forældrene kendte barnets navn før dåben, og da blev det de to ærkeenglenavne Michael og Johannes, det sidste efter mor, som henrykt holdt den store baby på sin arm og udbrød; »Han er en rigtig ørneunge!«.

Da Nanny Anderssons orlov var forbi, og hun skulle genoptage sin jorde-modergerning i Skotland, rejste hun over Rössjöholm for at besøge sin søster.

Vi fik i stedet store og lille Anna som nurse og medhjælper, for nu var der tre små børn og hele børnefløjen at passe, foruden børnenes tøj. Det var to søde og påpasselige piger.

Så såre børnene kunne sidde på en spisestuestol, spiste de efter mors råd med os, og eftersom de var i efterabelsensalder, lærte de villigt gode bordmanerer, som ganske små holdt de rigtigt på bestikket, spiste suppe af siden på skeen, skrællede frugt med kniv og gaffel uden at berøre den med fingrene og så videre, hvilket i virkeligheden var ret imponerende. De gik aldrig først ind ad en dør eller satte sig før de voksne og sad de i stuerne, når man kom ind, sprang de straks op, indtil de voksne havde sat sig. De bød tidligt cigaretter og chokolader og af disse sidste, tog de kun, når de blev opfordret. Vi øvede dem tillige i at holde taler, hvilket de fandt morsomt, men hensigten var at indgive dem selvsikkerhed overfor flere mennesker, hvis opmærksomhed udelukkende var rettet imod dem. Jeg husker en smuk tale, Richy holdt til mor og Dres. Den var så smuk, at han selv var lige ved at græde af rørelse.

Otto havde foræret mig en dejlig ridehest, som jeg døbte Natatanja, kaldet Tanja, og medens jeg ventede Richy, ventede hun praktisk nok sit første føl og således fulgte vi ad, men såvel hoppen som hendes ialt tre føl blev angrebet eller arvede en sygdom i bringe og forben, de måtte alle slås ned, medens Otto's pompøse fuks Atilla var i bedste velgående.

Siden forærede Otto mig en pragtfuld treårig fuldblod som ikke var fuldstændig tilreden, og den beholdt jeg, indtil den døde af tuberkulose, og jeg selv af lægerne blev forbudt at ride.

Børnene fik ponys, da de blev større, og Viveca red nydeligt uden at bryde sig meget om det, og drengene kunne direkte ikke lide det, så ponyerne kom bort, og til sidst forsvandt også Ottō's fuks Atilla.

Med tiden krævede Møllen mere hjælp, og vi fik ansat flere piger, som alle skulle læres op, og når de var blevet dygtige rejste de for at uddanne dem som sygeplejersker, for det begyndte allerede da ikke at være »fint« at

hjælpe til i huset. (På det tidspunkt var pigefløjen indrettet i Møllerens gamle hus).

Af faste folk var der Anton og fru Hansen, hans kone, som med årerne blev en rund lille kugle. Der var kokkepige med køkkenpige, to stuepiger, en tjener-chauffør og hans kone, som tog sig af vask og stryging, efter at stakkels fru Johansen var død. Hun vaskede for os, indtil da i vaskerummet i pigefløjen, hvor hun i sæbelud gnubbede tøj på et vaskebræt. Mor kaldte hende bag hendes ryg for »Gåsehuden« i omtale, ikke af ondskabsfuldhed, for mor gav alle navne (jeg hed Porco Spino, Otto; Otto Hare, Michael; Missekat Hansen, Richy; Løjtnant von Buddinge, Viveca; Viveca Vipstjert, Helle Danneschiold;, Hyle Helle, Holger Blom;, Hulke Holger, Tant Sigrid; »Alle Karl XII's soldater« et cetera, et cetera).

Efter fru Johansen anskaffede Otto en vaskemaskine til vaskerummet. Tjener-chaufførens kone hjalp til, når der var gæster. I kokkepigen Ella's periode ville hun efterhånden være »selv«, men hendes svenske moder fru Larsen hjalp til i køkkenet, når der var gæster, så fik vi i stedet for køkkenpigen endnu en stuepige.

Jeg tegnede og fik syet uniformerne, der foruden det Rosenørnske-Lehnske livré til tjenerne bestod af blå og hvidstribede jakker om formiddagen med mørkeblå bukser, sorte sko og hvide handsker og tilsvarende kjoler med forklæder og kapper til pigerne, der ligesom tjenerne bar sølvuniformsknapper med Rosenørn-Lehns våben i relief. (Disse sidste var helt fra Benedicte Rosenørn-Lehns tid). Om aftenen skiftede alle til sort og hvidt. Pigerne bar lette små forklæder og kapper med ruche, og tjenerne hvide jakker.

Jeg maskinskrev og uddelte arbejdslistor og klokkeslet til hver person og organiserede og fordelte arbejdet, for at det hele måtte glide smertefrit, når der var gæster, og det gjorde det sandelig også, indtil perfektion. Vi endte med at få ry for at være det bedste sted i Norden.

Gæsterne fik også en speciel behandling. For det første nedskrev jeg altid, hvad hver person havde fået at spise, vinene, borddækning, porcelæn, glas og dollies eller dug for ikke at gentage det for den samme gæst. Dette krævede med årerne en del opfindsomhed, men stort set lykkedes det. De eneste undtagelser var Carls andejagtssoupé, jagtfrokosten og selvfølgelig den traditionelle juleuge til og med nytårsaften.

I gæsteværelserne var der bøger, nye blade, radioer, termokander med kold ramlösa, kikseæsker i porcelæn med chokolade mariekiks, og der var altid friske blomster. På skrivechatollerne stod antikke blækhuse med pen og blyant. Der var holdere til brevpapir og konvolutter, kort af Oreby Mølle og frimærker.

De dygtige folk pakkede kufferterne ud og stillede på plads, ligesom de pakkede kufferterne før afrejsen.

Når week-endsgæster ankom, fik de enten the med ristet brød, små sandwich og bagværk eller, hvis det var senere, sherry eller en drink, der passede om somrene som bestod i gin, campari og orange juice og serveredes kold.

Ved gæsternes omklædning efter et eventuelt lille før-middagshvil, bandede fru Hansen på dør efter dør oppe i hovedhuset (hvor der var et bad til tre, medens hvert værelse havde sin farve toiletrum i fliser med wc og vaskekumme og matchende servietter i kuløren). Hun spurgte om, hvilken temperatur og hvilket badesalt gæsten ønskede, så lavede hun badet til og tilkaldte gæsten. Efter badet var brugt, gjorde hun det hele i stand, og så kom turen til næste gæst, og dette ialt tre gange.

Når gæsterne var gået ned i stuerne, gjorde hun og en af stuepigerne alle gæsteværelserne i stand, hældte frisk kold ramlösa på termokanderne, fyldte kikseæskerne op, lagde varmedunke i betræk i de nyredte senge, udskiftede våde håndklæder, tændte en lampe og trak for. Derefter bar de alt det aftagne tøj ned i linnedstuen, hvor de rensede og pressede det og bragte skoene over i pudserummet, så at Anton tidligt næste morgen kunne udøve sit mesterværk, skopudsning, og stille dem udenfor hver gæsteværelsedør (den dag i dag pudser han Richy's spejlblanke sko). Ialt havde vi en overgang otte gæsteværelser, hvoraf et var et dobbeltværelse, men til sidst, da pigefløjten blev til gæstefløj, kunne vi have tolv liggende gæster.

Ved theen eller cocktailen snart efter gæsternes ankomst, gik Anton bag mig med pen og blok og noterede, medens jeg spurgte hver en, om de ville have morgenbakke bragt op den følgende dag eller gå ned til morgenbordet. Dette sidste var heldigvis sjældent, for det forsinkede Anton og gartnerens borddækning til frokosten. Gæsterne fik nøjagtigt, hvad og hvordan de ønskede; Æg på forskellige måder med eller uden bacon eller skinke, orangejuice, the, kaffe eller chokolade foruden to slags frisk brød, ristet brød og nybagt varm »fletning« samt dagens avis. Morgenbakkerne var fra Cornesel, og de havde udslåelige ben, så gæsten kunne vælge imellem at spise i sengen eller i lænestolen i sit værelse.

Gæster og omgangskreds

Den første middag, vi deltog i på slottet, var en funktionærmiddag med den hensigt at præsentere de tre nyankomne. Det var godsforvalter og fru Nissen (Ejvind og Kirsten) og undertegnede.

Funktionærmiddagen blev slottets sidste, fordi Otto og jeg fra da af holdt en årlig funktionærmiddag og en årlig honoratioresmiddag. Vi endte med at blande funktionærer og honoratiores til de to middage, hvilket gjorde det meget muntre.

Vi havde visse årlige traditioner, blandt hvilke den kæreste var Carls og

Otto's andejagt, som vi begge altid glædede os til. Otto holdt utroligt meget af Carl lige fra da de var børn, og han syntes aldrig, han så nok til ham, efter de var blevet voksne.

Jeg gjorde mig altid ekstra umage, når gourmeten Carl kom. Var han uden Drude, fik han gæsteværelse nummer to, kom de begge fik de dobbeltværelset nummer fire og fem med bad i gæstefløjen.

Til andetræk ankom Carl til et glas sherry om eftermiddagen. Derefter omklædning. Vi ophørte aldrig med at forbløffes over den hurtighed, hvormed Carl tog douche og klædte sig om. Til middag og frokosten dagen efter forsøgte jeg at finde opskrifter, som han ikke kendte, eller som han satte pris på. Jeg husker, jeg havde særligt held med en opskrift fra det sekstende århundrede på hele stegte farserede nyrer. Straks efter middagen drog brødrene afsted på andetræk, og da de begge var fortræffelige skytter, kom de aldrig tomhændede fra det. Tværtimod.

Når de lettere forfrosne vendte hjem, ventede jeg dem i kaminstuen med ild i kaminen og et rullebord, hvorpå der stod en stor glasskål med friskfangne, pillede rejer, kogt i saltet vand med dild. (Af en fisker, der havde tilladelse til at fiske i Stensore, kunne vi købe nyfangede rejer for 10 kr. kiloet). Dertil nybagt franskbrød med koldt smør, øl og snaps. Desserten var lige så enkel, men veltillavet; En stor glasskål med æblepuré af cox orange med reven citronskal og dertil smeltet honning, kanel og den uovertrufne tykke centrifugerede fløde med portvin til.

Vi holdt et par herrejagter og en, hvor damerne kom til middag (Det var på Otto's fødselsdag den 4. november) og en funktionærjagt samt en harejagt mellem jul og nytår.

I begyndelsen formede jagterne sig som week-ends, bortset fra funktionærjagten (med gule ærter og kringle til kaffen bragt ud) og de kortere harejagter, men det blev for trættende i længden, at jægerne langvejs fra kom til the, middag, kortspil og soupé den ene dag, for den næste dag at have stort fælles morgenbord, hvortil nabojægerne kom og deltog, jagt, the og middag, indtil de rejste trediedagen, endda efter frokost for manges vedkommende. Det lavede vi om på (for folkenes skyld) efterhånden, som bilerne fra København ikke regnede de 130 kilometer for noget mere til at samtlige jægere mødtes til morgenbord samme morgen, jagede og kom hjem til den traditionelle frokost, der for hurtighedens skyld bestod af et sildeøje i muslingeskaller, der stod ligesom ølflaskerne direkte på bordet, det vil sige sildeøjerne på sølvdækketallerkener. (I muslingeskallerne lå en rå æggeblomme omkranset af hakkede kapers, derefter en ring af hakkede gaffelbidder-sild og endnu en ring af hakkede rå løg. Hertil varmt, ristet rugbrød med smør.) Når jægerne havde rodet sildeøjerne sammen og nedsvælget dem med iskolde snapse, som blev budt af tjenerne, serverede de (to ad gangen) søvlågfade med Ossobuco a la Milanese og ekstra marv i

saucen samt løse ris og mangochutney. Derefter en meget stor brieost med brød og smør, radiser og bladselleri og endelig stærk kaffe med flødeskum og dertil rå marcipankager bagt i ovnen, som jeg havde opfundet og fik bageren i Saksøbing til at fremstille. Serveringen var lynhurtig, for det svindende lys skyld, og herrerne klatrede påny op på lastvognens lad, hvor de sad på lange bænk overfor hinanden for at køres ud til såterne, altmedens de snakkede livligt og røg deres tobak.

Otto og skovfoged Olsen (Dreyer) ledede jagterne, som altid var vellykkede på grund af de store mængder vildt, der for det meste blev solgt til en vildthandler i København.

Når de i den begyndende skumring vendte tilbage, sad jeg i kabinettet bag en sølvsamovar, hvor jeg lavede the efter ønske; Stærk eller svag, med eller uden kold mælk eller citron og Jamaicarhum. Dertil serveredes tomat, agurk og ostesnitter, hvor brødet var skåret til i størrelse med skiverne, og osten med paprikadrys i samme størrelse, foruden varm kringle eller varme hindbærssnitter. Derefter var der fri adgang til drinks fra et rullebord i dagligstuen.

Middagene varierede såvel i borddækning som blomsterdekorationer og menu. En ting var dog givet; Der var aldrig en ret vildt, for mor havde lært mig, hvad mormor havde lært hende, aldrig at byde på vildt til en jagt (ligesom retterne varierede i farver for appetittens skyld.) Men en sådan middag kunne bestå af hummersuppe, Tournedos Rossini, artiskokbunde med ostecreme, kastaniepuré oprørt med madeira belagt med flødeskum og chokoladedrys serveret i bittesmå cremekopper med låg og endelig Doyenne de Comis pærer, druer og nødder og dertil en passende variation af vine og hedvine.

Blandt jægerne var der nogle selvskrevne, såsom Carl Rosenørn-Lehn, Bøje Benzon, Per Kampmann, Harald Collet og Ernest Wedel-Wedellsborg, Vincent Grandjean og selvfølgelig alle naboerne, såsom Ulrik Ahlefeldt-Laurvig, Heini Haugwitz, Niels Frijs, Aksel Tesdorff, Ejner Reventlow, Mogens Dinesen, Erik von Rosen (den danske), Lauritz Jørgensen og Poul Bertouch-Lehn.

Til Otto's fødselsdag kom damerne til middag, og der var dans i kabinettet, foruden kortspil i spillestuen. Gæsterne fik altid en form for let afslutningsoupé, såsom for eksempel bouillon i kopper med varme ostepinde eller lignende.

Vi forkortede efterhånden vore week-ends ved, at gæsterne kom til the eller drinks om lørdagen og måtte rejse efter frokost om søndagen. De week-ends lettede folkene betydeligt, gæsterne var ikke henrykte, men folkene gik forud, ligesom de automatisk fik en fridag efter anstrengelserne. De havde altid fri på deres fødselsdage, foruden den faste månedlige week-end, juledage og sommerferien.

Da drengene blev gamle nok, holdt Otto drengeljagter, hvor onkel Bøje (Benzon) var det festlige midtpunkt og elsket af alle drenge for sit evige gode humør og sine mange historier (på det tidspunkt var onkel Per Kampmann død).

Apropos jagter husker jeg Otto's to historier om Prins Hans, der var elskeligheden selv, omend ikke overbævet. Den ene foregik ved en jagt, hvor herrerne blev kørt ud til såterne i charabanc. En af jægerne, som røg en stor cigar, blev ulykkelig da asken fløj med vinden lige ind i øjet på Prins Hans, som med tårerne strømmende ned over ansigtet beroligede ham ved at sige med sine stærke tyske accent; »Det skal De skam ikke være ked af, det kan endog være behageligt.« Den anden foregik ved en militær mønstring, hvor en af soldaterne havde haft et lettere anfald af meningitis. Prins Hans udbrød alarmeret; »Ach, den sygdom skal man passe meget på med, for enten dør man eller også bliver man idiot. Jeg har selv haft den.«

Vi havde også mange pürsch-gæster, når der skulle tyndes ud i blandt rådyr og mufloner. Jeg husker, at ekskong Michael og Nane (Anne) af Rumænien med ekskong Michael af Jugoslavien var en week-end for at skyde dyr, fordi jeg blev revet ud af min hidindtil romantiske indstilling med hensyn til mormors Caroline Mathilde prismekrone med spejlglas i bunden (kaminstuen), som jeg altid havde tænkt mig, at Caroline Mathilde og Struensee havde set forelskede op i, medens de dansede under den. Men Michael af Rumænien oplyste mig om, der ofte i kongeslottene var lysekroner med spejlbund, og at grunden var, at kongerne satte sig under dem, når de spillede kort på en sådan måde, at kun de var i stand til at se ned i modspillerens kort.

En mindre morsom årlig tilbagevendende begivenhed var, at vi og tant Sigrid (onkel Fredrik var død) blev bedt til dommer Hillerups middag. Han lejede Kroen med have ved havnen og havde gjort den til en nydelig Dommerbolig.

Deres middag var den fedeste og tungeste, vi oplevede, og bagefter sang fru Hillerup med dommeren ved klaveret. Jeg måtte altid skubbe til tant Sigrid, for at det ikke skulle trække for længe ud.

Siden da børnene blev større foranstaltede vi week-ends med dans for dem. De unge mennesker blev behandlet på samme måde som voksne gæster.

Viveca's første week-end har jeg ikke megen erindring om, fordi jeg nåede at organisere alt og alle, men medens dansen gik nedenunder, kom professor Ole Secher fra Rigshospitalet bilende med en narkosesygeplejerske, og jeg blev strakt for min discus prolaps i mit soveværelse ovenpå. Men til de andre nød jeg at se de glade unge.

Den første unge week-end med dans holdt vi for Carin (von Rosen). Hun bad sine venner, som dels fyldte alle Møllens gæsteværelser, dels slottets.

Den første middag var på slottet, hvorefter al ungdommen spadserede til Møllen for at danse og soupere. Den anden aften spiste de middag på Møllen og gentog dansen et cetera.

Otto holdt i modsætning til mig meget af at gå ud og at have gæster. Jeg syntes om det i moderat tempo i begyndelsen, men alt som mit helbred skrantede, brød jeg mig ikke meget om det.

At organisere egne gæstebud var derimod som at sætte i scene, hvor folkene var mine skuespillere, men jeg havde hellere end gerne ikke deltaget, men nøjedes med at organisere, lede og komponere nye retter og desserter.

Jeg husker, forinden gæstemiddagene, når hele huset var tip top, alle folkene velinstruerede og i fuld form, bordet smukt dekoreret af gartner Hansen på min vejledning og dækket af Anton og Erling, hvorledes jeg omklædt og efter at have overværet børnenes middag, var i færd med at brygge cocktail i anretteværelset (enten Dry Martinis eller champagne med angostura på et stykke sukker i hvert glas eller gin og grapejuice), Anton og Erling stod bag mig i fuld gallalivré og så til, og så havde vi en lille tradition med, at de fik hvert et glas til smagsprøver og blev adspurgt om deres meninger. Otto kom ind, nybadet, velduftende og elegant i sin smoking, roste middagsbordet på vejen, gned sig oplagt i hænderne og fik aftenens første drink, forinden vi begge gik ind i stuerne for at modtage gæsterne. Anton og Erling kom ind med alle de fyldte cocktailglas på sølvbakker, hvor der også stod skåle med oliven, saltmandler (endnu lune af panden med olivenolie og salt) og ovnvarme Canapés St. Antoinés (tynde små snitter med oprørt roquefort og krydderier og en lille bitte skive ristet bacon ovenpå) eller sardelfarserede spanske oliven og varme hjemmelavede ostekiks.

Alle stuers cigaretæsker var påfyldte, blomsterbuketterne friske og i diverse bonbonnières var chokoladekaffebønner, Jensines fyldte chokolader og sukkermandler til kaffen og cognac og likører efter middagen.

Personligt kunne jeg aldrig slippe af indvendigt, fordi mit hjerte var med mine søde folk, som altid ydede deres yderste, såvel i køkkenet som under serveringen og ovenpå, hvor de havde nok at bestille med alle gæsteværelserne, efter at de havde luftet ud, rettet puder og tømt askebægre i stuerne, medens vi spiste.

Så såre middagen var overstået og de animerede gæster drak kaffen på plænen, terrassen og i stuerne, sneg jeg mig op for at sige godnat til børnene, og det var her Michael engang sagde sine visdomsord. Efter at jeg havde bedt bøn og snakket lidt med dem alle, hver for sig, og påny var kommet ud på gangen, hørte jeg ham kalde; »Mor, kom og spild lidt tid med mig, for tid er der jo nok af.« Efter samværet med ungerne så jeg

samtlige gæsteværelser efter, og så ned i anretterværelset og køkkenet for at uddele en begejstret og fortjent ros og endelig retur til mine værtindepligter.

Otto og jeg var altid de sidste i seng, vi hjalp til med at lufte ud, tømme askebægre og gøre i orden, indtil de trætte folk gik hver til sit.

Vores middage og week-ends syntes mig altid vellykkede, men anstrengende, især i de perioder, hvor mit helbred skrantede værst. Derimod syntes jeg, det var herligt at slappe af i København ved at gøre ærinder og gå i biografen. Otto kendte ejeren af Grand Biograf, og vi fik altid billetter til premieren, men gemte dem og gik en ganske almindelig eftermiddag, hvor Otto forsynede mig med slik til filmen.

Otto's og min omgangskreds var temmelig stor, udover vore familier. I begyndelsen efter krigen, bad Ambassaderne i København alle os danskere til festlige sammenkomster. Det var de amerikanske, engelske, franske, argentinske og brasilianske ambassader, som foranstaltede middage med dans, og hvis værtspar vi bad igen til week-ends.

I den engelske ambassade havde jeg engang professor Niels Bohr til bords, han havde et elskeligt væsen og betroede mig, at han den dag i dag ikke kunne huske, hvor lyskontakterne befandt sig i hans laboratorium.

Vi omgikkes Gregers og Gunilla Juel, Margit og Adam Moltke-Huitfeldt, Sigvard og Sonja Bernadotte, Gladys og Frederik de Jonquières, Andreas og Tove Holm, Flemming og Ruth af Rosenborg, Helle Dannekiold-Samsøe, Sybille og Hans Schack-Schackenberg, Ulrik og Claus Ahlefeldt-Laurvig, Niels og Irene Frijs, Poul og Eva Bertouch-Lehn og hans søster Eva Rønholt, Jacques og Birgitte de Bourbon de Parme, Knud og Baby Holstein-Ledreborg og Marie af samme navn. Heini Haugwitz, Jørgen de Wichfeld, Scus og Birthe Scavenius, Reventlowerne og Rosen's, Sponneck's, Åse og Ditlev Ahlefeldt-Laurvig, Barbara Moltke, Aksel og Jessie Tesdorff, Margit og Lauritz Jørgensen, Aksel og Susie Reedtz-Thott, Emil og Helen Lassen, Ole og Birgitte Holst, Harald og Else Collet, Nina og Vincent Grandjean, Knuth-Winterfeldt's, Henrik Wedell-Wedellsborg, Ernest og Tove Wedell-Wedellsborg, Tido Wedell, Oxholm-Tillisch, Sten og Bips Madsen, Torben Madsen, Høffer (som jeg aldrig har kendt under et andet navn), Kiss og Mogens Treschow fra Sverige, Nina Treschow (nu Mallard) og mange flere. En enkelt gang kom Johan Otto Raben-Levetzau, som ingen ville omgås på grund af hans holdning under krigen, og hans kone af andet ægteskab, Agnethe Dommerby, men jeg rottede mig (af misforstået medlidenhed) sammen med amtmanden, Frederik Reventlow, (der så på tingene som jeg), og han lovede at komme til en nabomiddag for Rabens. De andre gæster blev adviserede, men når de hørte Frederik kom, gav de efter for deres nysgerrighed og selskabslyst. Siden blev vi bedt en gang til

en middag på Aalholm, hvor Antonio og Grethe Banti fra Rom var på week-end. Herefter kom Agnethe Raben-Levetzau af og til for at snakke fortroligt med mig og Johan Otto kom til en jagt årligt og vice versa.

Når onkel Fredrik havde besøg af sine gamle venner, Holger og fru Neergaard og Reventlow, kom han forinden over og spurgte, hvilken dag, det passede os at spise middag på slottet, og hvilken dag, vi ville invitere dem alle. Der var ingen vej udenom, men vi gjorde det gerne.

Efter at min Københavnersyerske fra ungpigedagene (Brumse) holdt op, fik skrædder Alm mig overtalt til at få tid hos Holger Blom, som var landskendt. Vi var lige nervøse ved den første prøve betroede vi hinanden – siden, men vi blev meget gode venner og kom privat sammen. Ligesom hos Tove (og Andreas) Hvass (de havde hver deres omgangskreds) var der nye og mere spændende mennesker til Holgers middage, kunstnere, skuespillere og intellektuelle. Her traf vi Sven Kragh-Jacobsen, balletkritikeren, han var meget vittig og morsom. Der kom Danmarks daværende førende kongelige skuespillerinde Bodil Kjær, som vi også kom til at se mere til med flere.

Holgers middage var morsomme, og bordet dækket med antikviteter, hvor ikke to tallerkener eller glas var ens. Den dejlige mad stod hans ældre enepige for. Han spillede hver morgen 1 times skak med hende, førend han tog med taxi til sit arbejde.

Holgers vinkellejlighed med udsigt over Kongens Have var nærmest i klunkestil, men charmerende.

Jeg forblev Holgers kunde, indtil hans alt for tidlige død. Han nåede ikke de 50, men segnede om, medens han prøvede en kjole på Dronning Ingrid. Vi var over to hundrede mennesker, der deltog i begravelsen.

Hans tøj (og noget af mit, som jeg forærede til Sibylle Schack) hænger nu på tøjindustrimuseet. Han forærede mig en masse kjoler, siden fortsatte jeg hos hans »kronprins« Jørgen Bender, som jeg stadig korresponderer med ved højtider, og som i begyndelsen tilbragte otte dage her i en periode, hvor han havde problemer. På Møllen kom han, hans ven og hans overskrædder Werner Lundquist med ven en gang til en frokost udelukkende for dem.

Ved en stor gående sommersoupé på Møllen ankom Holger i en taxi, som stod og tikkede, indtil han tog hjem i den lyse morgen. Han var altid stor i slaget.

Holger inviterede en gang Otto og mig alene til middag på Coq d'or i København. Af en eller anden grund, måske tandlægen, vidste jeg, at jeg ville blive lidt forsinket, hvorfor jeg bad Otto om at tage dertil i forvejen, for at Holger ikke skulle blive urolig.

Da jeg trådte ind i restauranten, så Otto så lettet ud, at det var påfaldende. Holger og han sprang op og tog imod mig, hvorpå Holger be-

stilte det, vi ville spise hos tjeneren, idet han sluttede med; »... og så skal vi have dejlig, dejlig kaffe.«

Otto's beklethed ved at sidde alene med Holger, viste det sig siden, skyldtes, at de tilfældigtvis var fuldstændigt ens klædt i mørkeblå jakkesæt med blå og hvidstribede skjorter, sorte silkesokker og sko. De havde samme manchetknapper, fordi jeg havde lånt Holgers til model for Hertz, som kopierede dem til Otto, og i deres identiske mørkeblå silkeslips sad komplet ens guldsikkerhedsnåle. (Jeg fik i sin tid ideén til at kopiere en sikkerhedsnål i guld, og Hertz forarbejdede tre til mig, hvoraf Dres fik den ene, Otto den anden og Holger den tredje). Om aftenen betroede Otto mig, at han havde frygtet, at man i Coq d'or ville tage dem for et par.

Vi havde en week-end for Holger og hans engelske filmsmennesker, der hvilede ud i Danmark ovenpå anstrengelserne med den færdige film »My fair Lady«, hvori Rex Harrison og Audrey Hepburn spiller hovedrollerne.

Efter middagen sad vi i kaminstuen og en af de berømte herrer stirrede vedholdende og generende på mig, hvorefter han gav mig den underligste kompliment, jeg har fået, idet han udbrød »You have beautiful bones« (De har smukke knogler). Jeg følte mig som en skelet med gennemtræk.

Når tante Alice Danneskiold-Samsøe holdt middage med dans eller karneval for sin yngste datter Helle (den ældste var Tove Moltke-Huitfeldt, den næste Merethe Brockenhuus-Schack) stod der på hver trappeafsats i deres fleretagesvilla i Christianiagade 3, en tjener i den røde kongelige livré, som udover kongen kun er tilladt Danneskiold-Samsøes, fordi de nedstammer fra Christian den V. Vi kom ret meget sammen med den ugifte Helle, som før beskrevet først Monne og jeg lige siden Rüdebäck, men også Otto og jeg. Hun hørte blandt andet til vore årligt flerdages liggende gæster, såsom Aksel Simonsen, bankfuldmægtig From, Christian Kampmann, Marie Holstein-Ledbreborg og Lalla Fogt, der dog ikke kom samtidigt. Vi kom også sammen med Helles kusine Varvara Hasselbalch (baronesse Heyd), når hun var hjemme i Danmark.

Otto og jeg besøgte også onkel Hugo Hasselbalch og hans anden kone Klara (Møller) på Piniehøj ved Strandvejen, men da var han allerede syg. Klara's to døtre af første ægteskab var tilstede. Den ældste Nina var meget smuk, det var inden hun begyndte at synge med van Pallandt, som hun blev gift med (og skilt fra). Da Otto og jeg kørte hjem efter middagen på Piniehøj, udbrød Otto (som vel næppe har været omkring de fyrre) »Nu går det op for mig, at jeg er blevet en bedaget mand, for den yndige Nina nejede Gud hjælpe mig for mig«.

I løbet af de 23 år 10 måneder og to dage Otto og jeg var gift, omgikkes vi, som det fremgår, mange mennesker, men ikke så voldsomt, som det tager sig ud sammentrykt på papiret. Heldigvis var der lange, dejlige intervaller, hvor vi kun var vores lille familie.

Jørgen Grandpapa de Wichfeld kom af og til, ligesom vi ind imellem kom til Engestofte. Der mødte vi Adam greve Knuth til Knuthenborg, han var fraskilt og alene. Otto sad i Qvades bestyrelse med ham, og han besøgte jævnligt tant Sigrid, så i de allersidste par år, blev han indlemmet i omgangskredsen.

Nina og Vincent Grandjean holdt stort bryllup for deres datter på Venerslund. Hun blev gift med Helle Danneskiold's nevø, Jens greve Brockenhuus Schack. Ved den lejlighed gav hun mig kongen (Frederik den IX'ende) til bords, og der var mange forargede damer, som både var ældre og stod højere på rangstigen, men Nina betroede mig, at grunden hertil var at holde kongen i godt humør. Desværre lykkedes det mig kun for en tid.

Dengang førte jeg en sort læderpude med hanke med mig overalt. Efter en lammelse i forbindelse med discus prolaps måtte jeg ikke sidde uden ekstra støtte i ryggen. Kongen tog galant puden fra mig og bar den ind i det store spisetelt, som var opstillet foran husets havetrappe. Konversationen gik livligt om Italien, hvor kongen brillerede med italienske sætninger, vi talte om mor og om fodbold, som ingen af os kunne nære nogen interesse for med meget mere. Kongen blev i bedre og bedre humør, trods hans kedelige bygvandssaft istedet for vine. Da vi gik fra bordet, bar han atter min pude, men kom til at snuble nedenfor havetrappen. Han var meget nær ved at falde, så lang han var. Herover blev han bister, og det gode humør var som blæst bort. Han gav mig puden og vendte mig brat ryggen, men selve middagen nåede jeg da at redde for Nina.

Henrik Wedell-Wedellsborg og Jacques de Bourbon de Parme var begge en overgang vinsælgere i hver sin periode. De kom som regel uanmeldt til frokost på Møllen, hvilket jeg frabad mig. Et telefonopkald forinden var mere passende, så jeg kunne nå at tilføje den daglige menu lidt ekstra, for jeg havde en erfaring med en herre, Otto tog med ind til frokost fra godskontoret uden advarsel, og den dag stod frokosten kun på spagetti og frugt. Gæsten tog ganske vist for sig, men under hele frokosten underholdt han os om her og hisset, hvor han havde spist bøffer, som var så møre, at kniven FALDT igennem dem.

Otto og jeg var årligt bedt til week-end hos Carl og Drude, dels på Nørholm med Ulrik Ahlefeldt-Laurvig, dels på Rössjöholm, hvor de havde nabomiddag om lørdagen. Det ophørte desværre de sidste år for mit vedkommende på grund af mit elendige helbred.

Den sidste gang jeg var på Rössjöholm var efter, jeg var bosat i Sydfrankrig og endnu kunne rejse hjem på sommerbesøg. De havde bedt mig, som hvert år, til week-end, men mit helbred kunne højst klare en frokost. Jeg blev hentet og kørt tilbage og fik en liflig frokost i deres lækre spisekøkken, og efter den kom Carin von Haffner (von Rosen), som jeg lige nåede at snakke lidt med inden hjemturen. Når Otto og jeg var inviterede til Rössjö-

holm, holdt det hårdt for mig i Hälsingborg ikke at køre de ti kilometer langs kysten for at gense mit elskede Rüdébäck, men Carl frarådede det; Jordan var udstykket og hovedbygningen feriehus for piloter. Jeg adlød selvfølgelig den kloge Carl.

Den sidste gang jeg var i Danmark, sommeren 1978, var jeg for svækket til at modtage såvel Carls og Drudes week-ends-invitation til Rössjöholm som Bittens theinvitation på Vallø, hvor jeg havde været det foregående år, men Carin, som har et yndigt hus, Kildevænget 25 i København, lavede en festlig og hyggelig middag, hvortil Carl, Drude og Bitten kom. Carins datter Madeleine var der også. Denne sidste aften står så klart for mig i al dens harmoni, og jeg var så inderlig rørt over at befinde mig midt i den kære familie, som ikke længere var min, men som er forbleven så trofast imod mig.

Otto og jeg tog til Stockholm et par gange i begyndelsen af vort ægteskab, mens jeg endnu var rask og rørig (indtil to år efter Michaels fødsel). Vi aflagde visitter hos tant Sigrids søstre og spiste middag hos Bitten og Eric, hvor alle børnene var hjemme. Vi gik i operaen og spiste frokost i Operakällaren blandt andet, men opholdene strakte sig kun over et par dage. Otto måtte også præsentere mig for hans onkel, tant Sigrids ældste broder, på Trolleholm. Han havde en bemærkelsesværdig samling kabinetskabe, såvel af kvalitet som kvantitet, hvilket antyder slottets dimensioner.

Det var dejlige somre på Oreby, når Bitten og Eric med deres tre børn, og Carl og Drude med deres tre kom til slottet. Alle børnene legede med hinanden, undtagen Carin, der var den ældste. Hun badede med dem og red dagligt på enten en lejet hest eller Otto's Atilla. Det var et skønt syn, at se Carin til hest, hun lignede en valkyrie med sit tykke bronzefarvede hår og lattertårer i de stærkt blå øjne.

Vi badede alle i fjorden. Der løb en lille sti langs strandkanten på den anden side vejen ved godsforvalterboligen, den endte i en træplatform med en stor sandkasse og halvtag over bænke vinkelret på badehuset, som havde to adskilte rum (damer og herrer). Fra det grønmalede badehus løb en lang træbro med gelænder ud i fjorden, den havde trapper ned til bunden på to steder, et hvor vandet var lavt til de små børn, et andet ude ved enden, hvor der var dybere. En jolle til almen brug lå fortøjet ved den.

Drude, Carl, Otto og jeg spillede tennis og badede sammen, og Carl, Otto og jeg red ture. Bitten nuslede i hus og have med blomster, når hun ikke badede, og Eric badede længere og grundigere end nogen anden, efter at han var kommet cyklende fra barberen i Sakskøbing. Derefter kom han op til Møllen for at få sig en lille sludder over hans »lilla Campari«. Eric havde den hjerteligste latter, jeg har hørt. Det meste af tiden fordrev han i slottets store bibliotek, han var meget belæst og et dejligt menneske.

Efter en frokost på Møllen sad vi på havetrappen, og Bitten begyndte at blive bekymret, fordi hendes yngste Ulric pludselig var ude af syne, og da han kort efter dukkede på fra køkkenregionen, og Bitten spurgte ham om, hvor i alverden han havde været, svarede han koket; »Jag har flirtet mej till en småkaka hos kokerskan«.

En sommer fik alle folkene på Møllen ferie på samme gang, og Otto og jeg rejste til Fanø med vores tre og Ulric. Bitten var glad for, at vi tog ham med, for han var ligesom den meget yngre Michael i en spisevægrings-overgang. Men det fik vi ordnet, for når vi sad i hotellets spisesal, øste jeg op til alle, og når jeg kom til de to, sagde jeg henkastet, at de vel som sædvanligt ikke ville have ret meget, og så gav vi andre fire os til at spise. De virkede glimrende, for efter et par dage med leg i frisk havluft og med megen badning, anmodede de af sig selv om at få mere, og det fik de, men kun lidt, indtil de selv bad om større portioner, der endte med at blive normale.

Længe inden vor hjemrejse spiste de som de andre to, og til Bittens henrykkelse var Ulric varigt kureret. Men Michael fik tilbagefald, det er også betydeligt nemmere at opdrage to stædige fyre end en.

Personligt led jeg på daværende tidspunkt af efterveer af en af mine galde- og leverbetændelser med gulsot, hvilket foranledigede, at jeg ikke tålte sol, så Alm havde syet mig en tillukket kakijakke med lange bukser, hvortil jeg fik syet en bredskygget hat i samme stof. Det var ikke førend, at solen var gået ned, at jeg kunne komme frit frem og se almindelig ud.

Jeg nød at passe de fire unger selv. De sov sammen i et værelse, hvor det endte med at blive en langvarig puslen godnat, for når jeg var nået til nummer fire, ville nummer et kæles for igen, og så videre.

Der var en masse unge, og vi dannede hurtigt en klike, hvori Otto og jeg var de ældste. De samledes om os på hotellets terrasse efter frokost, hvor Otto bød på drinks, og jeg slappede af, medens børnene sov til middag. Om aftenene dansede vi, efter at børnene var lagt i seng, og jeg kunne nøjes med at kigge ind til dem nu og da.

De unge damer blev, som sædvanligt, næsten alle dødeligt forelskede i Otto. Der var endda en ung pige, som havde læst i avisen, at vi var på Fanø. Hun forlod sin forlovede og rejste derop, hvor alle kom til at kende hinanden før eller siden.

Hans Schack-Schackenborg, som holdt ferie med sin moder i deres sommervilla, gjorde stormkur til vedkommendes søster, der ligesom hun boede hos deres forældre i et sommerhus. Men hendes fader var meget streng, hun skulle være hjemme igen kl. 21, hvilket jo var lidt trist. For at være i fred satte de sig ind på bagsædet i min Fiat, og så kørte jeg dem med nedslået bakspejl op og ned ad sandstranden, indtil vi afleverede hende foran hendes hjem, men en aften hev hendes rasende fader os indenfor og

skældte frygteligt ud. Hans svarede temmelig hovent, og jeg bedyrede, at jeg chaperonerede dem. Pigebarnet hulkede uhæmmet. Der var ikke andet at gøre end at ty til kvindeligt for at berolige den brølende fader, der iført slåbrok for op og ned ad gulvet, hvorfor jeg afbrød ham med ordene; »Hvor er De smuk i pyjamas!« Han blev så paf og smigret, at han på stedet slog om, blev elskværdig; og det endte med, at vi alle blev bedt til middag hos ham nogle dage efter.

Hans Schacks moder bad mig og børnene til the. De fik lov til at gå ned på stranden og lege på betingelse af, at de forblev sammen og på samme område. Men kort efter, da vi kiggede efter dem gennem vinduerne, var Michael ikke til at se noget sted. Hans og jeg styrtede ned for at lede efter ham i hver sin retning, men det var hans moder, der som en general beslutsomt afsøgte stranden med en kæmpekikkert, og takket være hende fik jeg indhentet Misse, som uanfægtet promenerede sig en tur midt imellem alle badegæsterne på den enormt lange og brede strand.

Om somrene holdt vi fødselsdagsgilder for børnene, medens fætrene og kusinen var på slottet. Det foregik som regel i herskabsstaldens dertil indrettede fløj, hvor ungerne sad ved lange borde med kulørte papirduge, alle slags sodavandsflasker pyntede på det, og »dekorationen« bestod i et bjerg langs bordets midte af al slags slik, som de havde fri adgang til. Her drak de med sugerør og fik alt efter vejret enten hjemmelavet is med kransekage eller varm chokolade med flødeskum og kringle. Otto havde fundet en meget habil tryllekunstner som underholdning. Andre gange foranstaltede vi skattejagt med gaver til hver enkelt enten udendørs eller inde på Møllen. Til disse gilder kom Mogens Frijs (med Irene) også.

Hver sommer fangede vi allesammen krebs i en mergelgrav ved hjælp af net og rått kød på fiskestænger.

Frokosterne på slottet var festlige, når hele familien, gamle som unge var samlet om det store kolde bord, hvor onkel Fredrik uvægerlig, idet han skar sig en skive ost, fik den (højst uvilligt) til at flyve helt over i den anden ende af spisestuen. Den varme ret blev budt om af tjeneren Johan og en konehjælp, Astrid Malkow.

I vindueskarmen i et af vinduerne mod Møllen stod tykmælk i blårandede glasskåle med revet rugbrød og brunt sukker til, og på et anretterbord ved siden af stod to store fade med bjerge af store aromatiske Hansajordbær, melis og fløde. Ligesom ved det kolde bord serverede enhver sig selv.

Kaffen indtoges enten i havestuen eller på dens terrasse, hvor Carin foretrak sit Hopjes-bolche, og Tant Sigrid sad »myste« under sin parasol.

Nedenfor terrassen var der på plænen mellem slotsgangen og voldgraven et flittigt benyttet croquet-spil, og vi på Møllen hørte glade udråb og latter derfra om aftenerne, og vi slog tit vore cykelaftenture den vej om.

I det anneks, som ikke var beboet, men husede vaskerum og brænde, var der en tom stue med pingpongbordet fra Cornesel.

Middagene på slottet var kun for voksne, og når Bitten var der, fik vi budt et fingerbøl sherry forinden, for onkel Fredrik yndede ikke den amerikanske cocktailskik. Bordet var dækket med en lang, hvid damaskdug og de tilhørende servietter var meget store. Dekorationen var et stort ovalt spejl indfattet i bronzefiligran med blomster på, det var russisk og ligesom de to store bronzestager, der hørte til, hjembragt af onkel Fredrik fra Rusland.

Maden var udmærket. Tant Sigrid interesserede sig ikke for mad, og onkel Fredrik måtte passe sin »lille diktator«, som han kaldte sin mave. Han havde i sine yngre dage haft gulsot, og derfor drak han the, som havde været igennem en underlig, rosahvid stor levende svamp, som han havde stående i et vandfad på loftet, hvor den blev fodret med the.

Onkel Fredrik og tant Sigrid bestilte menuen og ofte på tværs af hinanden, men den store mandhaftige frøken Bro, som kokkererede i sommerhalvåret på slottet lod sig ikke gå på. Jeg husker specielt en forret, fordi det var første gang, jeg fik serveret små kogte courgetter med hollandaise-sauce. Jeg var vant til de store, farserede ovnstegte Zucchini (courgetter), Rattatouille eller, som vi på Møllen også fortsatte med, deres gule blomster let panerede og fritterede i olivenolie.

Frøken Bro var høj, mørk og stærk. Hun havde altid en cigar eller cerut i munden, medens hun lavede mad. Tant Sigrid, som var meget nøjreggende med renlighed og sunde spiser (helst grød) og ikke brød sig om krydderier, fik uheldigtvis en portion af frøken Bro's spinatpuré, hvori hun havde tabt et cigarskod.

Frøken Bro havde været kokkepige på avlsgården, som dengang havde karlehusholdning. Mukkede karlene over den manglende variation, kom frøken Bro ind og spurgte om, hvem der turde klage. En dag var der to karle, som sad side om side, der indrømmede, at det gjorde de, hvorefter frøken Bro i et par raske skridt var omme bag dem og knaldede deres hoveder sammen, så det sang. Derefter var der ingen, der kritiserede hendes mad.

Onkel Fredrik, som jeg holdt meget af at tale med, lærte mig en drik til kaffen, der bestod i halv cognac og halv Cherry Heering. På slottet var cognacsglassene små sølvbægre med hanke og indvendig forgyldning.

Mor og Dres kom to gange årligt til Møllen, og efter det allerførste besøg forærede de mig alle deres ejendele med den begrundelse, at børnene skulle vokse op i hjem, som var fuldt møbleret og med mange slægtsting. Mor var da næppe 50 år, og derefter boede de begge i lejede lejligheder i Rom med nyindkøbt bestik, glas, linned, porcelæn et cetera. Vi fik så mange møbler til overs, at vi kunne låne ud til slottet og derefter gemme de væ-

sentligste ting på slotsloftet og slutteligen holde en auktion i herskabsstalden, hvis indkomst hjalp svært til på ombygningen.

Efter Dres død, kom mor alene altid medbringende gaver, såsom persisk kaviar, parmaskinke, julegodter fra Italien samt al den vin og alkohol, der blev anvendt under hendes ophold. Desforuden havde hun personlige gaver med til alle.

Folkene holdt meget af mor og kræsede op for hende. Hendes ophold efterfulgtes altid af en tid på hotel d'Angleterre, hvorfra hun tog på week-ends hos venner og bad en masse mennesker til frokoster og middage. Hun inviterede mig altid til at bo med hende i København, men det blev af kort varighed, for hun omgikkes for mange mennesker hele tiden, og det var mere, end jeg kunne holde til.

Otto lejede et TV til hende på Møllen og en lille bil for hende, som hun kørte på besøg i. Ind imellem kørte hun og jeg til Gedser Strand sammen (efter jeg ikke længere kunne køre selv), hvor hun købte slik til mig, og så snakkede vi intimt på stranden.

Kongen ringede ustandseligt til mor og altid lige midt i frokosten, og da de kom til Nykøbing Falster på kongeskibet Dannebrog, blev mor, Otto og jeg inviteret om bord. Otto kendte såvel kongen som dronningen godt fra gamle dage på Oreby Slot.

I København blev vi inviteret til middag på det dejligt indrettede skib, og mor, som kom lige fra Møllen, hvor hun havde danset russisk med børnene og var kommet til at le så overgivent, at hun tabte balancen og brækkede halebenet, kom anstigende med en gummiring betrukket som en pude med blomstret cretonne. Da vi kom op af lejderen stod kongeparret ved rælingen for at tage imod, og Dronningen rakte taknemmeligt, smilende ud efter puden, formentlig i den tro, at det var en gave, hvorfor mor knugede den ind til sig og råbte; »Nej, nej! den er til mig selv!«

Apropos en gang efter en frokost for Dronning Ingrid og prinsesse Benedikte på Møllen, betroede Erling (som havde serveret sammen med Anton) mig, at han bagefter havde tilladt sig at skrive på undersiden af den spisestol, som Dronningen havde benyttet; »Her har dronning Ingrid siddet«. Da mor fortalte det til Dronningen, blev hun synligt rørt og glad.

Otto og af og til også jeg, alt efter helbredstilstanden, deltog i de årlige hoffester, men det, som jeg havde glædet mig til, var at danse i Adlon bagefter, ligesom mor og Stosser havde gjort, men nu var det ikke længere velset at optræde mere eller mindre offentligt i uniformer med ordener og i gallakjoler med diademer og familiejuveler, og Otto gad ikke klæde sig om i smoking, hvilket var forståeligt nok, men disse fester blev derfor mere anstrengende end fornøjelige.

En tid lang havde jeg besvimelsesanfald efter min tredie bilulykke (uden egen skyld), derfor havde prinsesse Margaretha givet mig en æske med

kapsuler, som knustes i et lommeørklæde, derefter holdt jeg lommeørklædet for næsen, og den meget stærke uddunstning gjorde mig klar igen. Dette lille ritual blev jeg nød til at benytte mig af ved en af hoffesternes balletopvisning, og den hollandske ambassadør, som sad ved min side, skyndte sig at holde sit lommeørklæde op for næsen, for at jeg ikke skulle mistænke ham for en lille diplomatlugt, indtil jeg forklarede ham sagens sammenhæng.

Mors fødselsdag den 7. august blev altid holdt på Møllen, bortset fra det år, hun fyldte 60, og hun inviterede os alle til Venedig. Selvfølgelig var jeg syg og blev det yderligere under deres fravær, fordi det var tvingende nødvendigt, at jeg blev kørt til tandlægen i København, men på vejen stødte vi sammen med en anden bil, hvis fejl, det soleklart var, mit ansigt røg ind i forruden, hvorved jeg kvæstede næsen så slemt, at den måtte opereres ialt fem gange, førend jeg kunne trække vejret igennem den. Det var ved denne lejlighed, at jeg fik en af mine talrige hjernerystelser, men med denne fulgte omtalte besvimelsesanfald i lange tider efter.

Jeg husker tant Sigrid og Bitten kom op og besøgte mig, og for første gang så tant Sigrid bekymret ud på mine vegne, muligtvis fordi hele mit hoved var indbundet, normalt plejede hun lidt bebrejdende at sige, at det var synd for Otto, at jeg altid var syg (hvilket det også var). Otto og børnene kom friske og glade hjem fra Italien.

Møllefødselsdagene for mor forløb med et gavebord (i kabinettet først og siden) i spillestuen om morgenen. Efter frokosten, som hun selv havde valgt, og hvor Kongen telefonerede sin lykønskning, var der varm chokolade med flødeskum og fødselsdagskringle (istedet for kaffe med en nybagt småkage til ære for mor). Hun fik besøg med gaver af slottets indvånere om formiddagen eller til chokoladen. Hendes gæster kom til the eller en drink før omklædningen til middagen, hvor bordet var dækket med tre af hendes egne keramikskåle i sort og guld, som hun havde forarbejdet i Rom. De stod med fire sølvstager imellem ned langs hele det damaskesdugbeklædte bords midte. Krebsene (som var lune og kogt i saltet vand med masser af dild) tårnede sig højt op i hver store skål. Hertil serveredes varmt ristet brød med koldt smør og emmentaler ost, snaps og øl. Skylleskålene med lunkent vand og en skive citron blev udskiftede af og til, ligesom servietterne. Mellem hveranden person stod kobberbøtter på gulvet til skallerne.

Derefter kom en rygepause på terrassen, imedens bordet blev dækket totalt om. Gartner Hansen havde sat blomster i enten tre Gribsholmskåle eller tre Flora Danicaskåle ifølge hvilke af de to stel, vi brugte. Der kom venizianske crufarvede kniplingsdollies på bordet, og de fire stager blev sat tilbage, ligesom de afvaskede sølvdækketallerkener, skylleskåle og glas enten i guldrandet krystal eller onkel Fredriks foræring af empirekrystal.

Anden servering var vildænder med vildtsauce, tyttebærsyltetøj og røn-

nebærgelé (alt hjemmelavet), grønrærter med lidt hakket persille i smør og de lette Annakartofler. Til slut min ingefæriscreme i portionskopper med låg og dertil kniplingslignende lette ingefærkager og endelig cantalupmeloner med portvin i kernernes sted. Om aftenen foranstaltede Otto fyrværkeri.

Mors gæster var blandt andre forfatteren H. C. Branner med hans kone Putte, exminister Fritz Hoeg-Guldberg (Rom), Direktøren for Det Danske Akademi i Rom og forfatter Per Krarup med hans kone Gertrud, Grethe og Antonio Banti fra Rom og exambassadør Vincent Steensen-Leth med hans kone Dolla. Dette par havde trukket sig tilbage og var fornyligt flyttet ind i en lejlighed i Københavns omegn. Mor spurgte Vincent Steensen-Leth, hvorledes Dolla, som aldrig havde lavet mad før, klarede det, til hvilket han svarede sindigt; »Joh, Dolla taber ofte spejlæggene på gulvet, så jeg må suge dem op.«

Om aftenen var der animerede samtaler, indtil godnat-frugtsalaten med alle mine eksotiske frugter blandede med de friske og tilsat Maraschino. Der var flødeskum på de bakker, Anton og Erling bar rundt med portionsglassene samt en sølvtallerken med hjemmelavede mandelkager med pomerans eller ungarske mandelabrikoskringler.

Efter kaffen, hvor vi sad i to stuer, udbrød mor vedrørende en samtale om racer; »Jeg hader jøder og tyskere.« Per Krarup sagde med et lunt glimt i de brune øjne: »Ja, så bryder du dig ikke meget om mig, for jeg er begge dele«. Mor brast i latter og svarede højst ulogisk; »Jamen med dig er det noget helt andet, for dig elsker jeg.«

Dagen efter fik gæsterne morgenbakker efter ønske, og de rejste efter frokosten, der for eksempel kunne bestå af rejgelérand med grøn mayonnaise og det papirtynde, ovnristede melba-brød, derefter mine berømte tallerkenstore entrecôtes, som kunne spises med en gaffel, fordi de var udbankede af velhængte oksemørbrader fra Jylland. Hertil var der bouillon-kartoffelgratin, tomater provencale og koldt maître d'hôtel smør. Osteretten kunne for eksempel være lette osteboller eller lignende. Derefter mors halverede, udstenede, friske fersken side om side med kuplerne opad på et stort Muranoglasfad, hvor de lå badet i frisk knust iskold hindbær-sauce og hertil spånkager eller det kunne være svesker Jeanne, mors store californiske svesker, der havde ligget et døgn i blød i rødvin med nelliker og reven citronskal. I stedet for stenene, som forsigtigt var lirkede ud, var der indsat en smuttet mandel. De blev serveret kolde i deres egen vinsauce med mormors vaniliecreme til. Den blev lavet af 24 æggeblommer, fløde, ægte vaniliestænger og lidt sukker. Til den afskedsfrokost, var der hvidvin, rødvin og portvin. Fløden til kaffen, som efter kørerne var kommet bort, ikke centrifugeredes, blev nu til flødeskum.

Otto's fødselsdag forløb med morgengavebord, selvvalgt frokost og jagt

med damer til middag og dans. Det var liggende gæster samt naboerne. Menuen skiftede efter Otto's smag, men han så gerne, at desserten blev en ud af tre, Hofdessert med Kiss Treshows opskrift på seje marengs i lag med flødeskum som et muldvarpeskud på et sølvfad og overhældt med varm Suchard-Bitra-chokolade eller mormors papirtynde, sprøde kanelkagebunde sammenlagt med flødeskum og glaseret med chokoladeglaseret, eller mormors amerikanske chokoladelagkage, som skulle laves dagen før, idet den helst skulle trække, eftersom den bestod af tykke chokoladelagkagebunde sammenlagte med hendes vaniliecreme og chokoladeglaseret ovenpå med sprøjtet flødeskum på siderne. Her kom gæsterne ligeledes til the, og som før beskrevet under jagter.

Som nævnt holdt vi børnenes fødselsdage med slottets børn og nabobørnene hjemme, men da de blev større ønskede de som regel gavebordet om formiddagen for derefter at køre i samlet trop til København, hvor vi spiste hummer med mayonnaise og is med fødselsdagslagkage med lys på i Hotel d'Angleterres bar. Vi sad om det runde bord nær vinduet ud til Kongens Nytorv, og bartenderne var altid imponerede af børnenes korrekte spisevaner og manerer. Derefter kørte vi til cirkus Schumann eller i biografen og endte med en ordentlig Tivoli eller Dyrehavsbakketur med middag.

I de senere år rykkede vi rundt på fødselsdagene, alt efter som børnene havde friweek-ends eller ferier fra kostskolerne.

Mine fødselsdage begyndte med, at Anton bragte mig en kæmpebuket, røde Bachararoser, som stod med deres lange stilke i min italienske grønne glasvase. Buketten var fra alle tjenestefolkene indbefattet Harald. Dernæst fik jeg gavebord i spillestuen. Otto forærede mig, foruden gaver, at folkene fik fri lige over en tidlig frokost, stegte duer og jordbær. De kom samlede ind i kaminstuen, hvor vi alle drak et glas portvin, forinden de fik deres konvolutter med soldepenge. Derefter gik de hver til sit for at klædes om og fuldtallige bestige en lille bus, som kørte dem til Cirkus Schumann, hvor de bedste pladser var forudbestilte til dem. Efter forestillingen spadserede de til Tivoli, hvor de morede sig og spiste middag, som næsten altid bestod i rejsmørebrød, engelsk bøf og is med øl og snaps. Endelig kørte bussen dem hjem igen om natten.

Familien selv fik besøg fra slottet med fødselsdagsgaver. Derefter cyklede vi alle en tur, forinden slåbrok-middag i køkkenet, hvor Anton om formiddagen havde dækket køkkenbordet til os. Store halverede, kogte hummere ventede i deres gryde med dild i spisekammeret og to slags mayonnaise stod i køleskabet sammen med øl, snaps, sodavand og frugtsalat med marcipankager og portvin til.

Disse tvangsfrie middage, hvor vi var helt alene i huset, blev meget animerede. Otto tog sig af opvasken sammen med børnene, og mor og jeg

ryddede op, så der ikke var for meget besvær for folkene dagen efter. Vi endte med at se TV med slik hver for sig, for derefter at diskutere det sete pr. hustelefon.

Hvert år i december fik jeg lov til at sende en julegås til Rolf Schütze, Lalla Fogt og Aksel Simonsen, ligesom de hver fik et par fasaner efter jagterne. Denne skik fortsatte, indtil de efterhånden døde.

Forinden jul, lavede gartner Hansen en dekoration i store røde træsko med stearinlys til hver af folkene, børnene og mor.

Julene på Møllen, først med Dres og mor (og en enkelt gang tant Sigrid efter onkel Fredriks død, ellers fortsatte hun med at være jul og nytår over på Rössjöholm), og til sidst mor alene, var traditionsrige og meget nordiske, og mor var den mest nydende af børnene.

Vi holdt tyve jul på Møllen. De andre fire blev henholdsvis holdt i Montreux, Lisboa, Paris og Nice.

Den hjemlige jul begyndte lillejuleaften, hvor vi startede med nyslagtet mad, som fortsatte (varierende fra dag til dag) lige til første nytårsdag, hvor alt blev normalt igen og der måske til forskel fra slagtemaden ville være Prydtz' store faste søtunger med hollandaisesauce fyldt med rejer.

Lillejuleaften pyntede Otto og jeg det store juletræ i hallen, som han havde fældet samme eftermiddag med børnene. De to ens graner, som blev stillet på hver side af hovedtrappen, leverede skovfoged Olsen.

Jeg dekorerede alle stuer med gran, kristtjørn og mistelten til Otto's fortvivelse, for han »hadede at få alle de nåle ned ad nakken«, som han udtrykte sig.

Hallen blev aflåst, når træet var pyntet færdigt. Til sidst, når jeg var sikker på, at børnene sov, listede jeg ind hos hver især for at pynte deres værelser med gran, nisser, »julbockar« og selvlysende istapper, som skulle sætte dem i julestemning, så såre de slog øjnene op.

I de senere år var juleaften-frokosten meget anderledes end de andre frokoster, for folkenes skyld. De skulle jo gerne tidligt hjem for at holde deres egen jul, hvorfor de dækkede juleaftensmiddagsbordet om formiddagen, altid med porcelænsnisser med stearinlys fra Rådebäck og røde dollies med stjerner. Gartner Hansen satte sin færdigtlavede, frønnede træstub, hans smukke juledekoration på midten af bordet mellem lysestagerne. Anton sørgede for sølvvarmebakkerne med de to lågfade var på plads på anretterbordet. De indeholdt henholdstvist brunede kartofler og hjemmelavet rødkål. I spisekammeret ventede den store stegte gås med svesker, æbler og indvolde, manchetter på benene og flag på brystet på et sølvfad. I køleskabet stod foruden den mayonnaise, Otto satte pris på til kold gås, et lerfad med riz à la mande med en hel mandel i for mandelgavens skyld (en stor marcipangris). I midten var en frugtfarvet gul klat

marcipan, som illuderede smør. Rundt om kanten og på den tilhørende træslevs skaft red små nisser. Den friske abrikossauce dertil stod også i køleskabet.

Spisestuen blev ligeledes aflåst efter, at alt var på plads.

Til den førtidige frokost samledes familien i kaminstuen, hvor Anton serverede stærk kaffe med flødeskum og en kæmpesølvbakke med hjem-mejulebag. Der var de store Wichfeld'ske peberkager, danske peberkager og pebernødder, klejner, rosinkager, pleskner, kokostoppe, brüsselkiks, finsk brød, kanelkager, vaniliekranse og hindbærnsnitter. Såvel mor som børnene nød dette kagemåltid.

Derefter kom folkene op, og vi ønskede hinanden glædelig jul i portvin, førend de fik deres julekonvolutter med penge og gik hver til sit. Mor (Dres) og børnene kørte med Otto til Taars Kirke for at overvære eftermiddagsgudstjenesten, medens jeg, iført mit juleforklæde (som Marie Larsen i Taars Hvilehjem havde syet, broderet og foræret mig) dækkede julegodtebord i spillestuen med mors farverige ostindiske porcelæn på en hvid dug (porcelænet brugtes til jul på Rådebäck og Cornesel). Fade og skåle var fyldt til randen med smyrnafigen, tørrede bananer, dadler og rosiner, alle slags nødder, franske blommer og kandiserede frugter, hjemmelavet kvædebrød, Lübeckerkuchen, mors calabriske røgede figen med laurbærblade, variationer af torrone (hård og blød hård nougat), tørret frugtkage »Panforte« fra Siena, Feodora Bitra chokolader, Giandua (blød nougat fra Perugia). Der var Jaffaappelsiner, mandariner, clementiner og to store blokke af henholdvis rå marcipan og blød nougat, som børnene altid straks efter juletræet lavede dem en ordentlig sandwich af hver.

I dagligstuens døbefont lagde jeg inden- og udenlandske juleblade, humoristiske bøger og tegneserier, som skulle læses om aftenen i kaminstuen.

Jeg bar gås og mayonnaise samt riz à la manden med abrikossaucen op i spisestuen, tændte levende lys og lusede lågfadene på varmfadet. Julesalaten med rødbeder lavede jeg frisk, ligesom jeg lavede alle salater selv, såvel til hverdag som til gæster.

Rødvin og portvin stod i karafler på bordet, og der var melis og vand til at blande i børnenes vin.

Hele huset blev oplyst, udelukkende af levende lys, og fra den buldrende ild i kaminen brændte jeg grangrene og gik omkring med dem, indtil hele huset duftede af gran, når familien kom hjem.

Disse julemiddage var altid festlige og forventningsfulde. Jeg husker endnu, når jeg skar gåsen for ved anretterbordet og lagde tilbehøret på hver enkelt tallerken, som børnene distribuerede, at mor, Dres og Otto heldigtvis foretrak bryst, for drengene ønskede sig hvert sit store lår, som de fik lov til at gnave, medens Viveca foretrak vinger og »præstens næse« (gumpen).

Efter middagen samledes alle i dagligstuen, og medens Otto og jeg tændte træet med de mange pakker under i hallen, læste mor eller Dres op af Peters Jul.

Vi dansede om træet til julegrammofonplader, og så blev det endelig tid for at åbne de respektive pakker, og for at den stund måtte nydes ved at trækkes i langdrag, pakkede en ud af gangen, og det begyndte altid med den yngste og sluttede med den ældste, men kun en pakke, førend de igen og igen gik på omgang. Denne facon tillod mig at notere pakkernes indhold og givernes navn på en blok til støtte for taksigelsesbrevene.

Når alt var pakket ud, og Otto havde taget sig af kasseret papir og bånd, gik vi alle ind i kaminstuen, hvor vi satte os og forsynede os fra spillestuens julekna og læste i julebladene lige til sengetid. Den 25. var der varm, nybagt julekage med sukat, pomerans og rosiner til morgenmaden.

I juledagene var der harejagt og meget andet. En gang, der var rigelig sne, og Otto havde lovet os en slædetur med hest udover fjorden, gik jeg op for at vække Michael af hans eftermiddagslur, for at han kunne skynde sig med at klæde sig på til turen. De to andre børn gjorde sig hurtigt færdige, men i den periode var Misses spisevægring overstået, i stedet værgede han sig for at klæde sig af eller på, og da han længe havde været i stand til at gøre det hurtigt og korrekt, ville jeg ikke give efter på dette punkt. Denne dag, som vi alle havde glædet os til, havde han fået alt tøjet på med undtagelse af en sok og en sko (overtøjet hjalp jeg ham altid med, det var tykt og svært at iføre sig). Jeg bad ham mindeligt om at skynde sig, og påpegede, at det ikke var en almindelig dag, han kunne selv se, hesten stå og stampe i sneen foran slæden nede i gården under hans vinduer. Det rørte ikke Misse, hvis øjne lignede tinknapper af trods. Jeg betydede ham, at de andre ville køre uden os, fordi hesten ikke måtte stå og blive kold, og alle havde allerede ventet på ham. Michael var urokkelig. Han sad med sokken i hænderne og benet løftet som en stenstøtte – og så kørte de andre, medens vi blev tilbage, indtil han længe efter havde fuldført sin påklædning.

Nytårsaften var bordet dækket med blå dollies med stjerner, og borddekorationen åndede forår. Rundt om et stort, rundt spejl midt på bordet, som illuderede en sø, hvorpå mine og Monnes små Muranoglassvømmefugle blev placerede lavede gartner Hansen en kant af frisk mos, hvori han plantede vintergækker, bellis, anemoner, smørblomster, krokus og lignende, han havde drevet frem til mig.

Medens Dres levede, og vi endnu havde mange folk og klædte os om i smoking til daglig middag, bestod menuen i en stor kabliau fra Prydtz, fast i kødet som en nøddekerne og kogt i saltet vand med hvidvin og laurbærblade samt hel peber. Der var masser af »bukser« (rogn) og lever. Hertil kogte dildkartofler, reven peberrod, hakket persille, smørsauce med hakket, hårdkogt æg eller sennepssauce, snaps og øl. Derefter varme æbleski-

ver med hjemmelavet syltetøj, men siden, da jeg indførte selvservice, for at folkene kunne få fri, begyndte aftenerne ligesom førhen med champagne i kabinettet til Kongens radio-nytårstale. Børnene fik sukker og Ramlösa i deres champagne, og bordet var dækket som før, men nu lagde jeg røget laks op på tallerkenerne med røræg og muskat-spinatpuré eller østers eller lignende, og desserten var min opfindelse af en lagkage af rå marcipan med skiftevis abrikosmarmelade og flødeskum mellem lagene. Champagnen fortsatte, og der sluttedes med Madeira, Marsala eller portvin til kagen.

Om aftenen spillede vi lotteri med gaver til vindere og til tabere. Juletræet blev brændt ud, og Otto foranstaltede et fyrværkeri.

Dengang ungerne var helt små og var tidligt i seng, og mor og Dres var hjemme, gik Otto og jeg ud bagefter. Vi havde en stående invitation til Halsted Klosters store nytårsfester. Irene Frijs gjorde kolossalt meget ud af julen med stjerner klistret på alle de store vinduer, men den nærighed, hun pralede med at have i sin karakter, fik til alles moro sit udslag ved hendes lotteri i biblioteket ovenpå, for da bestod gaverne i dem, hun selv havde vundet året før, eller hvad gæsterne havde efterladt. Mig hændte det til min fryd at vinde en trætrådrulle – uden tråd! Andre vandt et juleblad fra forrige år og deslige, og latteren bølgede helt ned i salonerne, hvor ikke-deltagerne befandt sig.

Første nytårsdag om morgenen blev al julestads og pynt på Møllen pillet ned og gemt væk. Granerne og dekorationerne kørt bort, og Otto indtog lettet sin frokost, som hverken var skandinavisk eller havde det mindste juleagtige over sig. Det nye år var begyndt, og Møllen så ud som til daglig.

Oreby Slot

Eftersom Oreby Slot står tomt, vil jeg beskrive, hvorledes dets interiør var, indtil tant Sigrid, som overlevede onkel Fredrik døde.

Det trefløjede Oreby Slot ligger på en mindre ø omgivet af voldgrave med træbevoksede skrænter. Der var karper, rørfugle, ænder og svaner, som rugede eller svømmede omkring og ernærede sig fra bunden.

Oreby Slot er i en forløren Rosenborg stil, der tager sig meget smuk ud på afstand eller i silhouet mod solnedgangen. Men Otto Ditlev Rosenørn-Lehn, der som før nævnt havde ombygget det empirehus, som var bygget på borgruinerne, har måske ikke haft råd til at gennemføre ombygningen helt korrekt (1871 – 74), for det var kun de to tårne, som havde kobbertage, resten var af skifer, og det som skulle have været i billedhuggereret sandsten blev lavet af cement.

På det største af de to tårne er der et spir på hvis top sidder en kobberørn, der i tredive meters højde ser naturlig ud, men som ifølge Otto's »Spredte barndomsminder« nede på jorden skal være stor som en vædder, hvad en af håndværkerne, der var med til ombygningen, havde fortalt ham.

Indtil 1967 var slottet helt udnyttet om somrene af børn, børnebørn, familie og venner.

Eftersom Otto i alle de år, familien var fraværende om vintrene, havde indlagt elektricitet, varmt og koldt vand og badeværelser, var der ikke brug for fordums tyve tjenestefolk, dog kunne der i de senere år havde været mere hjælp end frøken Bro i sommerhalvåret, tjeneren Johan og hans kone samt konehjælp og kusk-chauffør-tjener Harald Hansen, men dertil skal siges, at når huset var åbent om sommeren mærkedes ingen mangel på grund af løs hjælp, og om vintrene var der ikke brug for megen hjælp til de to gamle personer, som dog aldrig lukkede salonerne af.

Fra slottets gårdsplads udstrålede tre alléer, hvoraf en førte over voldgravsbroen til slotshaven med drivhusene, en anden var indkørslen og næsten forbundet med en Aske Allé, der førte mod Tårs, den tredie standsede der, hvor voldgravsbroen til Møllen engang havde været og ved denne lå to anneks i samme Rosenborg stil, det ene indeholdt vaskerum og et pingpongrum samt brænde, og i det andet, hvortil hørte haver, var der to lejlig-heder, som først beboedes af Johan Johansens og godskontordamen fru Nielsen, siden af tjener-chauffør-parret Christensen og til slut chauffør-tjener Erling Petersen og kokken Aldo Leonardi med familie.

Oreby Slot var trefløjet ud til gården, hvor der var to indgange, en i den ene fløj, som førte op til en lille entré, der førte videre dels til linned, porcelæns og glasskabe, dels til sølvtøjsboksen (et stort rum) og kusken Harald Hansens værelse og endelig førte en jerntrappe herfra ned til kælderregionen og helt op til loftet. Det var på denne modbydelige trappe tant Sigrid fik sit nådestød ved som gammel at falde ned ad den og brække lårbenet, hvilket førte til et sengeleje, som hun aldrig stod op af. Den anden indgang var til hovedhusets hall. Der var en stentrappe flankeret af to sortmalede smedejernslygter, som stod på høje sortmalede smedejernsstænger.

I førnævnte fløj var køkkenindgangen nede i kælderen på den modsatte side af gårdsplassen. Her var en folkestue, et meget stort køkken med hvælvinger over de tilstødende rum, og jeg mener også, der var folkeværelser.

På anden sal i denne fløj lå gæsteværelser og onkel Frederiks smalle soveværelse med vinduer til Møllen og meget spartansk udstyret. Det stødte op til tant Sigrids (hovedhusets gavl) store soveværelse med såvel udsigt til Møllen som over fjorden og et dejligt bad i selve det mindste af de to tårne. Op til det stødte hendes private dagligstue med røde damaskemøbelgrupper, den ene omkring et bord nær vinduesvæggen og den anden overfor en buet hjørnekamin med blå og hvide billedkakler. Denne stue havde to vinduer ud imod fjorden. Her hang portrætter af onkel Fredrik, Bitten, Otto og Carl samt hendes fader og moder på de lyse vægge. Modsat møbelgrupperne stod hendes skrivebord og på den anden side døren ind til soveværelset stod (Christian Kampmann's) mit gamle flygel, der kom hertil, da onkel Fredrik forærede mig et nyt. Gardinerne var af rød damask.

På anden etage i hovedhuset førte en lang gang ud i begge fløje, der hvor gangen knækkede til de gæsteværelser, der lå over biblioteksfløjen var et større frit rum, hvor billardbordet stod, og gæsteværelserne i denne fløj blev ad åre benyttede til arkiver, hvorimod gæsteværelser og bade i hovedhuset benyttedes af familie og venner, ligesom de værelser, der lå bag onkel Fredriks i den anden fløj.

I den modsatte ende af, hvor vindeltrappen var, førte en trætrappe med sennepsgul løber med kulørte borter ned til en slags entré med store malerier på de grå vægge og kister langs med dem. Fløj dørene ud til hallen stod altid åbne, hvorimod fløj dørene, såvel ind til onkel Fredrik's stue som den enkelte dør ind til hans lille kontor var lukkede. Et gæste-wc var bygget ind under trappen.

Biblioteksfløjen var imponerende. Biblioteket fyldte hele fløjens første etage plus det største af tårnenes værelse. Gulvet i biblioteket var af kunstfærdigt lagt forskelligt kulørt marmor. Loftet oppeberedes af sorte mar-

morpiller, og det var inddelt i mindre hvælvinger, der var stukornamenterede, hvorfra der hang en messingkirkekroner i hver.

I de to ydervægge var der store vinduer mellem reolerne. Den tredje gavlvæg var dækket af reoler og her stod et stort flygel med kongefamiliens signerede fotografier på låget. Stadigvæk i denne gavlvæg førte en enkelt dør ind til tårnværelset, som havde et vindue ud imod fjorden og en smuk svensk Rørstrand kakkelovn med pastelfarverde dekorationer. En anden enkeltdør førte herfra ind til onkel Fredriks stue. Herudover var væggene fra gulv til loft dækkede af reoler. Der lå et tæppe på gulvet og i midten af tårnværelset, fra hvis loft hang en bronzekirkekroner, stod et antikt bord med fire gamle fine stole og dannede et ideelt kortspilsrum.

Til forarbejdelsen af biblioteket var importeret såvel italienske håndværkere som marmor. Mellem pillerne i begge bibliotekets gavle var korte mahogniborde med skabe, og på disse stod mine to store alabastlamper, som jeg havde fået i bryllupsgave (det første) af tante Alice og Helle Danne-skjold-Samsøe.

På langsiden (modsat havevinduerne) ud mod gården og onkel Fredriks stue var en stor sort marmorkamin flankeret af to høje kinesiske vaser. På samme væg førte fløjddøre ind til onkel Fredriks stue. Kaminvæggen var derudover fuldstændig dækket af de enormt høje bogreoler. Overfor kaminen lå et tæppe, hvorpå der stod en møbelgruppe, bag dennes sofa stod et indlagt renæssancebord og tre andre møbelgrupper på tæpper stod placeret forskellige steder, og disse var enten i rokoko (poleret, udskåret træ med røde damaskespolstringer) eller i falmet rødt læder.

Oreby bibliotek var den største nordiske bogsamling, og det indeholdt udover uvurderlige bøger også et par eller tre incunabler.

Onkel Fredriks tilstødende stue havde tre fløjddøre, to enkeltdøre og to vinduer ud imod fjorden. Overfor vinduerne stod en antik møbelgruppe (i sort udskåret træ med rotting) om et bord med en lampe. Her drak vi the de sidste år, onkel Fredrik levede. Stuen var malet perlegrå og havde som alle de følgende stuer parketgulv, tæpper og krystal-lysekroner. På væggene hang gamle malerier og et helfigursportræt af tant Sigrid som ung. Gardinerne var neutrale, og der stod en smuk antik hvilesofa med polstret sæde.

Til venstre for møbelgruppen førte en enkeltdør ind til det lille kontor med det store skrivebord og et vindue ud til gården og en enkelt dør ud til trappeentreen. Langs væggen var der reoler til faglitteratur et cetera. Fløjddørene på møbelgruppens højre side førte ud til trappeentreen, og de åbenstående fløjddøre modsat dem til biblioteket førte ind til kabinettet med rariteter. Væggene var grå og behængt med fine malerier fra panel til loft. Gardiner og betræk var i rød silkedamask. Ved siden af de to vinduer ud imod fjorden stod Abraham Lehn's gamle udskårne skab, og foran vindu-

erne stod forgyldte harper. Overfor vinduerne stod en møbelgruppe om et bord, og sofaen var et voldsomt udskåret kongeligt møbel. I stuens ene hjørne stod en glasmontre med pretiosa og på den modsatte væg stod et smukt kabinetsskab i ibenholt, elfenben og skildpadde.

Overfor de åbenstående fløjdøre mellem onkel Fredriks stue og kabinettet var et par magen til, der også altid stod åbne ind til den store pompeiansk-røde salon med store marinemalerier foruden to meget store helfigursportrætter af Abraham og Sarah Lehn på hver side af fløjdøren modsat de tre fag vinduer, og under dem stod antikke kommoder (den ene fra Boule), hvorpå der stod sjældne terriner. Det røde mønstrede gulvtæppe var enormt og dækkede hele parketgulvet. I denne salon var modsat vinduerne en stor, rødbrun marmorhjørnekamin og i det andet hjørne en loftshøj sort kakkelovn. Langs begge de frie vægge stod møbelgrupper og marmorborde med forgyldte ben, og de polstrede sæder, ryglæn og armlæn var, ligesom gardinerne, af gult silkedamask. Her og hisset stod små borde med lamper. Det store marmorbord prydedes af en malakitvase og to store malakitæsker, som onkel Fredrik havde hjembragt fra Rusland. Maria Theresia krystallysekronen var anselig.

Overfor de åbenstående fløjdøre ind til kabinettet førte et par magen til og ligeledes altid åbenstående ind til havestuen med et vindue og en altandør ud imod fjorden. Fra altanen førte en bred stentrappe ned til havegangen tæt omkring huset. Havestuen var holdt i empire af lystpoleret indlagt træ. Her hang familieportrætter fra panel til loft på de lyse vægge. På væggen overfor vinduet og altandøren stod et empireskab med to porcelænsvaser. De var bemalede med henholdsvis Oreby Slot og Berritzgaard Slot. Overfor dørene til salonen og ved siden af de lukkede fløjdøre til spisestuen stod en sofagruppe rundt om et bord, hvor theen af og til blev drukket. Overfor denne stod et opretstående, sjældent empirespinet. Der var en empirekrystalkrone i loftet, og parketgulvet var dækket af et stort lyst tæppe. Gardinerne var lyse og lette.

Spisestuen var det kønneste rum af dem alle med sine gyldne gardiner om vinduerne, hvoraf to vendte ud mod Møllen på hver side af en loftshøj hasselnødfarvet kakkelovn og to vinduer ud imod fjorden og en hjørnedør ind til anretterværelset, der lå under tant Sigrids bad i det mindste af tårnene. Overfor kakkelovnen stod et stort sølvtøjsskab flankeret af anemalerier i ens rammer (deriblandt af Jens Juel) og smukke borde, hvor et havde en plade af messing. På væggen over for fjordvinduerne var to kæmpestore indbyggede og meget smukke hjørneskabe, og imellem dem stod buffeten med aneportrætter over. Alt poleret træværk var lyst med felter og forgyldte optræk. Væggene var cremefarvede. Kakkelovnen flankeredes af anretterborde med hvide duge. Spisebordet var stort og ovalt og stolene

om det og langs de frie vægge var rokoko. I loftet hang en russisk bronzekrone.

I den modsatte ende af indgangsdørene fra havestuen, var på langvæggen en fløjdør magen til, der førte ud til porcelænsskabene og før omtalte jerntrappe med mere. Overfor denne førte fløjdøre ind til en slags forstue til salonen, for det var igennem denne stue, man kom ind fra hallens fløjdør og salonens åbenstående fløjdøre overfor vinduerne. Denne smalle stue (kaldet porcelænsstuen), som havde to vinduer ud imod gårdspladsen og tre fløjdøre ialt, havde en smuk Muranoglaslysekroner i pastelfarver. På tæppet overfor vinduerne, som havde blomsterkasser under karmene, stod en sjælden, fin antik rokoko møbelgruppe med diskrete forgyldninger på det mørkebrune malede træværk, og det samme sennepsfarvede velour på polstringerne, som gardinerne var syet af. I hjørnet ved fløjdøren ud til porcelænsskabene stod en stor kakkelovn, og overfor den, på den modsatte væg, en smuk lille kommode med en terrin på marmorpladen. Mellem fløjdøren og vinduerne stod kinesiske, lakerede kabinets skabe med gyldne motiver på henholdsvis sort og rød bund.

Fløjdørene ud til hallen var placerede overfor dem til porcelænsskabene og således i den smalle stues ene ende. De var som regel lukkede ud til hallen, der domineredes af en meget stor, cirkelrund smedjernsovn med udhamrede gamle motiver. Den ragede ud på gulvet, omtrent midt for hoveddøren. Gulvet var af mindre, bonede Ølandssten. Lysekronen var en kirkekroner. Der var, foruden hoveddøren, to vinduer ud imod gårdspladsen. Væggene var cremefarvede og paneler og døre af lyst træ. På hver side af kakkelovnen stod henholdsvis et stort klædeskab og en stor kiste, og mellem fløjdørene og vinduerne stod henholdsvis et kabinetskab og en kommode med spejl over. Hoveddøren flankeredes af to russiske lampeter, som onkel Fredrik havde hjembragt fra Rusland.

Entrétrappen førte fra anden etage op til loftet (ligesom jernvindetrappen). På det store loft, var der folkeværelser i fløjen over anden sals gæsteværelser og onkel Fredriks og tant Sigrids soveværelser. Selve loftet var inddelt i flere værelser ud til en lang gang. Her fik jeg blandt andet lov til at opbevare tiloversblevne møbler og buster af familien, bortset fra mormors seng og flyglet med videre, som tant Sigrid anvendte. I et andet rum »boede« onkel Fredriks thesvamp.

Udsigten fra tårnernes højdepunkter var enestående. I tårnene førte trævindetrapper helt op under tårntagene og videre til udsigtspladserne ovenover dem. I tårnværelserne opbevaredes mineral og våbensamlinger, og her fik jeg lov til at låne et rum til alle de af mors, Dres, Monnes og mine bøger, Møllen ikke rummede.

(Ovenstående beskrivelse er fra før onkel Fredriks død, for derefter bad

tant Sigrid mig om at finde farver til trappens ommalning samt om at hænge malerier op efter min smag. Ydermere flyttede vi om på diverse ting, såsom de russiske lampetter i hallen, der blev hængt i spisestuen, idet de tilhørte den russiske lysekrone og bronzeopsatsen med stager der).

Onkel Fredriks død

Onkel Fredrik døde 21.7.1951. Han blev næsten blind til sidst, men insisterede på ingen hjælp at ville have fra nogen som helst. Den sidste uges tid blev han i sengen, hvor han sad støttet i ryggen af et sengebræt. Som familien, der var tilstede, besøgte jeg ham. Onkel Fredrik var fuldstændig klar i hovedet til det sidste, 84 år gammel.

En solrig formiddag, hvor jeg passede min husførsel (Otto var i marken, børnene med fætre og kusiner, Bitten og Drude var ved stranden og Eric hos barberen i Saksøbing), blev jeg telefonisk tilkaldt af den sygeplejerske, der var kommet meget kort forinden og styrtede over til slottet.

Carl, som havde læst i biblioteket, ankom samtidigt med mig. Onkel Fredrik sad op i sin seng og var tilsyneladende fredeligt død.

Han blev lagt i en zinkforet, mahognikiste og stillet på lit de parade nedenunder i hans stue omgivet af blomster og med to høje tændte kandelabre ved hovedgærdet og ved fodenden.

Funktionærer og arbejdere, honoratiores og naboer defilerede forbi og viste ham den sidste ære. De kom ind ad hoveddøren og fulgte en til lejligheden anbragt lærredsløber, der løb gennem trappeentréen til onkel Fredriks stue og videre derfra gennem kabinettet, den store salon og porcelænsstuen ud i hallen. Der kom en kolossalt masse mennesker for at tage afsked med ham.

Begravelsen var særdeles smuk. Kisten blev anbragt på ladet af en blomsterpyntet hestevogn, forspændt med de to sorte køreheste, hvis bidsler blev holdt af henholdsvis Harald og en karl.

I skridtgang bevægede det store følge sig efter kisten, dels til fods og dels i langsomt kørende biler. Fra Oreby slot gik vi gennem Askealléen til Tårs, og overalt var vejene dækkede af blomsterhoveder fra Askealléhusenes og småbøndernes haver.

Onkel Fredrik havde selv valgt sine tre verdenstrætte og lidt bitre salmer, som tant Sigrid gerne ville tilføje en mere optimistisk, men det blev, som han havde ønsket det.

Tant Sigrids død

Tant Sigrid overlevede onkel Fredrik med 16 år. Hun døde 86 år gammel 6.6.1967. Hun havde været sengeliggende siden sit fald fra den væmmelige jerntrappe på slottet, hvor hun brækkede et hofteben. Hertil stødte lungebetændelse til slut. Hun havde en selskabsdame/sygeplejerske frk. Larsen, men Bitten og børnene var der tillige.

Eftersom hun blev svagere og magrere, og for det meste lå hen i en døs, skiftedes vi alle til at sidde hos hende. Otto og jeg delte nætterne, hvor Otto tog den hårdeste halvpart fra midnat til tidlig morgen.

Den milde sommeraften, hvor hun gled stille ind i døden, sad jeg ved hendes seng, medens Bitten og hendes børn og frk. Larsen så TV i tant Sigrids dagligstue, som stødte op til soveværelset. Jeg vogtede på hendes åndedrag, og da jeg følte, at det var på tide, bad jeg, om de ville tilkalde Otto, som nåede frem. Tant Sigrid døde med familien om sig, og sin lille hånd i Otto's.

I samme nu hun drog det sidste suk, opløftede en fugl udenfor det åbenstående vindue sin røst i en klar trille, der strømmede ind over soveværelset.

Tant Sigrid blev lagt på en slags privat lit de parade i en zinkforet kiste af lyst træ oppe i sin dagligstue. Hun var iført og blev begravet i en af mine lange, hvide batistnatkjoler med kniplingsborter på kraven og de lange ærmer, fordi sygeplejersken ikke havde sørget for, hun havde en ren natkjole.

Begravelsen fandt sted på Tårs Kirkegaard og følget fulgte efter den blomstersmykkede kiste i en rustvogn. Atter var der strøet blomsterhoveder fra de små haver på vejen.

Derefter var der en stor the i biblioteket på slottet, hvortil naboer og funktionærer kom, og hvor familiens kvindelige medlemmer var værtinder.

Dagligt liv på Møllen

De dage, jeg holdt allermost af på Møllen, var, når vi kun var os selv, og især efter alle børnene gik i Kommuneskolen i Rørbæk og var hjemme hver eftermiddag og aften, week-ends og ferier.

I begyndelsen af mit ophold på Møllen, hvor jeg altid gik ned i køkkenet tidligt om morgenen for at fortælle kokkepigen, hvad hun skulle lave samme dag, vægrede hun sig en dag ved at lave engelsk bøf, med den begrundelse, at hun havde fået ordre, den foregående dag fra tant Sigrid, om at Otto ikke måtte spise oksekød eller indvolde, men kun kunne tåle lyst kød, kogte grøntsager og grødspiser. Otto blev rasende, da jeg adspurgte ham, og herefter satte tant Sigrid ikke mere sine ben i Møllens køkken, men nøjedes med at blande sig i, hvorledes barnepigerne skulle passe børnene, hvilket Otto ikke havde fuldstændigt held med at forhindre. Otto havde en strudsemave, og han elskede oksekød, selvom han fortsat satte pris på sin barndoms grødspiser, i særdeleshed risengrød kogt på mælk og serveret med en smørklat, kanel, sukker og fløde, og såvel han som børnene fik det en gang imellem, men jeg, der som min mor, ikke var opflasket med grød lærte aldrig at spise det. På Møllen serveredes danske forretter som dessert, såsom nævnte risengrød, kærnemælkskoldskål med flækkede mandler, rosiner, reven citronskal og flødeskum, og øllebrød lavet på rigtigt øl med koldt flødeskum til.

Efter de første tre år rejste den kokkepige, jeg havde lært op, og i hendes anbefaling understregede jeg pigens dygtighed under ledelse, men jeg fik vrøvl med Jessie Tesdorph's mor, hofjægermesterinde Hansen, fordi hun havde ladet pigen forestå husholdningen selvstændigt, og det var hun slet ikke egnet til.

Jeg lærte en anden op med samme resultat, at under min daglige vejledning, præsterede de det perfekte, men uden ledelse klarede de sig ikke.

Siden ansatte jeg en af de mest talentfulde kokkepiger, jeg har haft at lære op. Hun var lærenem og havde selv god smag, men Helene Frost blev sindsforvirret, ligesom tjener-chauffør Christensen. Han og hans søde kone, som vaskede og strøg og var stuepige, når vi havde gæster, boede i en af de to lejligheder i slottets anneks, hvor den anden beboedes af godskontordamen fru Nielsen.

Efter Helene Frost og Christensens sammenbrud, som beskrives under rejser, kom Ella Larsen (nu gift Hansen, Sakskøbing). Ella var en forholdsvis høj, slank, men yppig blond pige med blå øjne. Hun var født på Rodsnæs af to fortræffelige forældre, den jyske forkarl Christian Larsen og hans

svenske kone. Ella havde arbejdet som stuepige på slottet og siden som enepige i Vordingborg. Hendes søster Tove arbejdede, inden hun giftede sig med en svensker, som stuepige på Møllen. Ella var lærenem, hurtig og renlig og besad med tiden et glimrende organisationstalant, hvilket var en lettelse, for efterhånden kunne jeg nøjes med at tale tidligt om morgenen med hende i hustelefonen, og ét køkkenbesøg var tilstrækkeligt. Det gav mulighed for at planlægge menuerne et par måneder ad gangen. Ella går nu ud som kokekone ved større lejligheder, og Michael's benytter hende nu og da. Ella blev i 12 år på Møllen, lige indtil hendes giftermål, og derefter gav hun mig en hjælpende hånd ind imellem den engelske koks afrejse og den italienske koks ankomst. Vi korresponderer, og de gange jeg var hjemme på Danmarksbesøg, kom jeg altid til kaffe hos hende.

Efter tjener-chauffør Christensen's sammenbrud ansatte vi Erling Petersen, en høj, velskabt ung mand på 25 år. Han var meget velsoigneret og havde blondt hår med korte bakkenbarter og uskyldige blå øjne. Han var født i Bandholm, i og med hans forældre arbejdede på Knuthenborg, og han blev karl på Oreby Avlsgaard efter at have forladt Livgarden, hvor han aftjente sin værnepligt. Han boede med sin kone og lille søn i et hus med have i Askealléen. Men ægteskabet gik skævt, hun forlod ham for en anden, som han dog forinden nåede at smide ud af huset. Derefter fik han gæsteværelset ved Møllefodens entré, fordi pigefløjen var fuldt optaget af piger, og da kontordamen fru Nielsen flyttede til et af Fjordhusene, fik han hendes lejlighed med have i slotsannekset.

Erling kørte glimrende bil, og han blev en både dygtig og præsentabel tjener, der blev Anton (som jeg i anledning heraf kaldte hushovmester) en god hjælp. Han var elskelig imod børnene og glimrende til at passe bilerne og hestene, når Harald holdt fridag, ligesom han da passede pumpeværket, og varevognskørselen. Efter Harald var rejst, overtog han alt hans arbejde, foruden at slå samtlige plæner. Da jeg blev lammet en overgang, var det ham, som bar mig til og fra rullestolen, fordi Otto's knæ var svage, og Anton havde brok.

Erling bor nu i et hus med have på Rodsnæs, hvor han både går til hånde på hovedbygningen og på Berritzgaard Slot. Antons datter Dagny har slået sig sammen med ham, og bor dér, når hun ikke arbejder som tandlægeassistent i København. De rejser årligt til Syden sammen i deres sommerferie, og et år besøgte de mig her. Vi korresponderer også til højtiderne, ligesom Anton og jeg.

Barnepigen Anna, som stiledede efter at blive sygeplejerske, rejste, og i stedet fik vi den sidste og sødeste af alle nurses, Birthe Fogt Petersen, der stammede fra Nakskov. Mere om hende under rejser.

Jeg var lotte, indtil lægerne forbød det, grundet mit fjollede helbred. Fru

Krog-Meyer (forvalterens kone på Berritzgaard Avlsgaard) var lotteleder, og Otto var en årelang tid i Hjemmeværnet.

Min lottetjeneste ophørte efter forbud fra lægerne, da jeg havde haft min første leverbetændelse med gulsot, hvilket også foranledigede, at jeg for livstid blev kasseret som bloddonor.

Otto's formiddage forløb på godskontoret. Børnene gik i skole, medens jeg var optaget af mad, hus og have eller mine besøg hos syge og gamle. Efter frokost tilså Otto godserne fra hesteryg, bil eller cykel. Han medtog altid sin spadserestok af rått træ med en lille spade for enden, som han brugte til at begrave papirstumper, cigaretskod eller til at stikke ukrudt med.

Til forvalternes ærgrelse, fordi det besværliggjorde markarbejdet, hægede han om de enkelte smukke egetræer, der stod her og der på markerne.

Otto holdt af selv at klippe en smuk, naturlig tunnel, der hvælvede sig over en spadseresti, som løb imellem Christianelund og Rodsnæsvejen. På en af mors fødselsdage, hvor vi ventede hendes gæster, fordrev han tiden med at klippe denne tunnel, så man kunne spadsere frit under den, men han kom for skade at forstyrre en hvepserede, og hvepse i stort antal stak ham på hovedet, i ansigtet og på hænderne. Den week-end måtte han blive i sengen med stærke indsprøjtninger. Han var så deformeret af stik, at han ikke kunne åbne øjnene.

Nogle gange, hvis jeg havde tid om eftermiddagene, tog han mig med i den lille Opel – som mor døbte »Lille Ole« – og så fulgte jeg med til syn af Guldborg Savværk, Storskoven og Berritzgaard eller Oreby og Rodsnæs, og han forærede mig altid en eftertragtet ispind på Orebyvej, hvor den lille købmandsforretning lå.

Foruden mit arbejde ville jeg gerne være sat ind i godsregnskaberne, også fordi jeg fandt det påkrævet, i fald Otto skulle falde fra, men der satte Otto grænsen.

Som nævnt forbedrede og restaurerede han betydeligt, men han beklagede sig over »kun at være en lappeskomager«. Fra ganske ung havde han altid gerne villet være selfmade.

Når Otto mødte onkel Fredrik, spadserede de gerne en tur sammen, og han besøgte af og til tant Sigrid eller mødte hende og hendes søskende, deriblandt Fregge og Märtha Bonde, når de gik ture i haven.

I begyndelsen stillede tant Sigrid ustandseligt i dagligstuen, med eller uden sine gæster, mest hendes familie fra Sverige. Disse uanmeldte visitter kom ret utilpas, fordi jeg aldrig var ubeskæftiget, og de var lidt unødvendige, da vi, som regel alligevel, inviterede dem til frokost. Da tant Sigrid blev alene, bad vi hende hver søndag til frokost, for at hun kunne være

sammen med børnene, og til sidst indrettede jeg menuerne med hensyn til hendes tænder, der med årene var blevet mindre solide. Vi fik derfor kun mosedede grøntsager til farsrande, enten af fisk eller lyst kød og bløde desserter (hvilket morede børnene mindre). Tant Sigrids yndlingssøster Lisa, kom altid til frokost på Møllen.

Tant Sigrid var, som nævnt, blandt de yngste af tretten søskende, alle født på Trolleholm Slot. Hendes unge brødre blev indviede i livets mysterier, når deres fader fandt dem tilstrækkeligt modne. Skovrideren blev tilkaldt og betroet opgaven at vælge en egnet jomfru blandt de undergivne bondedøtre. Han førte den unge mand ind i en skov, hvor pigen ventede. Derpå lod han dem ene om at finde ud af resten, og når det var overstået, nejede pigen og sagde; »Tack herr Greve!«

Tant Sigrid's smukke og statelige moder, som jeg aldrig har set, boede som enke i Stockholm. Otto havde arvet meget af den Leijonhufuud'ske skønhed. De talrige børnefødsler, tærede ikke på hendes fysik. Højt oppe i årene var hun fortsat smuk og rank, men hun blev desværre temmelig senil. Otto tog sin første kone Ulla med til Stockholm for at præsentere hende for bedstemoderen, og ved den lejlighed sagde hun til Otto, at hun aldrig ville glemme, hvor godt han havde set ud til Sigrid og Fredriks bryllup. (Hans forældres!)

Af og til kom onkel Fredrik spadserende op til Møllen, men han gik aldrig uanmeldt indenfor. Michael skreg i vilden sky, når han nærmede sig hans barnevogn, for den lille fyr var hans farfader høj og mørk med et stort skæg, som naturligvis skræmte ham.

Onkel Fredrik stod mig bi, da valget imellem overgartner Pallesens to bedste elever skulle gøres, og den udvalgte skulle træde i den pensionerede Pallesens sted.

Jeg havde lært gartner Hansen, hvorledes han skulle sætte blomster i vand på Møllen, fordi jeg havde min specielle måde samt vores forskellige borddekorationer, når der var gæster. Jeg lærte ham også de sydlandske grøntsager at kende, som han fremstillede perfekt; Hvidløg (som ellers købtes på apoteket), aubergines, store courgetter, rød, grøn, gul peber, mini tomater, røde og gule, runde og ovale, grønne asparges og unge artiskokker samt fennikel, og så var han dygtig til såvel frugt som dyrkning af gardenia.

Otto foretrak hans rival, Børge Juliussen, men takket være onkel Fredrik, til hvem jeg henvendte mig om sagen, blev gartner Hansen eneherkende, og det kom ingen til at angre. Vi kunne endda med held give gardeniaplanter som gave, eller som til tanté Fritze Ahlefeldt-Laurvig's sommermiddage på Bøtø medbringe en dekorativ kurv, som gartner Hansen havde lavet med en kunstnerisk opstilling af alle de sydlandske grøntsager, som hun satte pris på.

Gartner Hansen var meget dygtig. Han var en lille selvsikker ung mand, som var gift med en langt større kone, men da han selv virkelig ikke var større end tobak for en skilling, skulle der meget til at finde hans lige. Ved den første funktionærmiddag, efter at gartner Hansen var blevet udnævnt til overgartner, svarede han på forespørgsel om, hvorledes det følte at være enevældig; »Jo tak, det blæser koldt på toppen«. Han var personligt meget interesseret i orkidéer, og en af somrene, hvor mor var hjemme, inviterede hun ham til at møde sig i en restaurant i København, som var berømt for sin orkidésamling, der pyntede overalt i lokalerne.

Mor fortalte siden, at hun havde mødt ham i foyeren, ulasteligt klædt i mørkeblåt jakkesæt og ganske uimponeret af såvel den gode middag med vine som de sjældne orkidéer. Ved kaffen fremdrog han en cigar, omtrent på størrelse med ham selv, og pulsede løs. Han morede Mor umådeligt.

I en af Otto's telefoner hertil, fortalte han, at han var cyklet op til gartner Hansens en gros orkidédriveri, som han forlod Oreby for at eje. Otto havde, som sædvanligt sagt »Goddag Hansen«, hvortil gartner Hansen, som førhen altid havde tituleret ham, svarede til Otto's moro; »Goddag Rosenørn«.

Da mor lå syg på Maribo sygehus med rheumatisk feber, bad jeg gartner Hansen om at lave et minijuletræ med pynt, som kunne stå på hendes natbord, og det gjorde han så bedårende, at mor aldrig glemte det.

Efter gartner Hansen var flyttet op til sit eget gartneri, havde vi to på hinanden følgende gartnere, hvoraf den ene var en kvinde. Dem lykkedes det også at sætte blomster i vand og dekorere spisebordet på min specielle facon.

Under sommerbesøgene kom mors søster, Mor Else Kampmann (som hun kaldte Pels) årligt til en frokost og ligeledes hendes broder og svigerinde Bøje (som hun kaldte Boge på fransk) og Else Benzon, men ikke samtidigt.

Som sagt havde Otto installeret en privat hustelefon mellem min seng og mors i gæstefløjten. Det hændte, at jeg benyttede mig af hendes stående tilbud til når som helst at komme over til hende, hvis jeg havde svært ved at sove eller bekymringer. Jeg løb over gården i natkjole, tøfler og langt udslået hår efter at have vækket hende per telefon. Ligegyldigt på hvilket tidspunkt af natten, var hun altid frisk, oplagt og parat til at lytte, trods hun begyndte klokken fire om morgenen med at fordrive ventetiden på morgenbakken klokken syv ved at tage sig af sin omfattende korrespondance. Mor holdt ligevægten med hensyn til livets små glæder, igennem at drikke morgenthe med citron om hverdagen og kaffe om søndagene. Når jeg kom uanmeldt over til mor, var hun som regel i færd med at danse til radiomusik, og hun slog med lethed kolbøtter i sin seng, lige til det sidste.

I de første mange år på Møllen var middagene serveret af Anton, og på

bordet stod til dagligt mormors rektangulære sølvskål med friske blomster flankeret af to sølvstager med stearinlys. Vi spiste på det cremefarvede, guldrandede porcelænsstel fra mit udstyr, hvor vi havde fået udskiftet den Ahlefeldt'ske våbenhund med en forgyldt ørn. Et af bestikkene, hvor jeg i sin tid havde fået indgraveret det Wichfeldt'ske våben, lod jeg være med henblik på Viveca's fremtid. Vi drak af Oreforsglas til daglig og havde de ciselerede sølvskylleskåle med indvendig forgyldning, som mor havde skabt som ung, og altid hendes eller onkel Fredriks sølvdækketallerkener. De originale, hankeløse kaffekopper af keramik i rødt og guld brugte vi til daglig. Mor havde modelleret dem i Rom. Til frokosterne, som ligeledes serveredes, brugte vi det cremefarvede Wedgewoodstel.

Vi var alle omklædt til middagen. Otto i smoking med midnatsblå fløjlsjakke med silkerevers. Børnene i aftentøj, de var ens klædt som små og jeg i en lang vinrød fløjlskjole med lange ærmer, knappet hele vejen ned foran med antikke knapper med grøntligt minibroderi under glas.

Otto spiste morgenbord med børnene (på Wedgewoodstel, creme med vedbend), medens jeg fik bragt en tidlig morgenbakke, hvor kaffehætten var en af mors mange smukke broderier. Hun broderede altid, mens vi passiarede.

Maden, som jeg gjorde mig umage med at variere, (jeg komponerede mange retter og desserter i min Orebytid og havde en kartoffelopskrift til hver dag i året) var veltillavet og lækker, og det var en fornøjelse at se de glade ansigter omkring spisebordet.

Alle de vigtigste varer bestilte jeg personligt. Italienske varer fra Venturi i København, oksemørbrad og pølser fra Marburger på Strøget. Fisk og skaldyr fra Prydtz i Nykøbing Falster, specielle selvkomponerede marcipankager hos bageren i Saksøbing, ligesom jeg selv valgte varerne i Saksøbing Ostehus, hvor »ostedamen« lignede en hollandsk ost. Hun havde sin gammelost i en spand tøjret til et frugttræ i hendes have. Otto stod for vinene, så dem bestilte jeg hos ham.

Jeg satte en ære i at videreføre mormors og mors traditionsrige husførsler, dog med undladelse af de kostbareste lækkerier undtagen til fødselsdage. Otto gav mig en sølvring med monogram til alle mine nøgler.

Otto havde, som før sagt, ikke tænkt at blive boende definitivt på Møllen, men efter ombygningerne og forbedringerne, og mors indbo var på plads, befandt han sig så vel i hus og have, at han til min lettelse foretrak at blive boende, da onkel Fredrik påtalte, at det var på tide, at vi byttede boliger. Jeg er ikke sikker på andet end, at onkel Fredrik inderst inde var tilfreds med at slippe for at omkalfatre deres tilværelse på et så forholdsvist sent tidspunkt.

Jeg fik er par gange ugentlig massage af en adventist, som boede med sin mand i Saksøbing.

Hun talte gerne om mad, medens hun formindskede mine rheumatiske smerter. En dag berettede hun om et bryllup, de havde deltaget i, og hun sagde begejstret; »Alt var perfekt, skoven var grøn, solen skinnede, og himlen var som smør.«

Da Viveca var gammel nok til at begynde at gå i skole, fik vi en dame, som altid var iført diakonissenonnernes dragt. Frøken de Mylius læste med Viveca om formiddagen, holdt opsyn med børnene og indtog sine måltider hos os, men hun boede på slottet i et gård-gæsteværelse.

Det er fra en af middagene, jeg henter følgende episode. Frøken de Mylius berettede meget om sit liv som sygeplejerske, også for spedalske, og jeg tøvede derfor ikke med at henvende mig til hende om hjælp, da Anton midt i middagen kom hen til mig og hviskede i mit øre, at køkkenpigen Merry, havde ondt i maven, jeg bad ham sige til hende, at hun skulle gå i seng, og så ville jeg tilse hende efter middagen. Et øjeblik senere kom Anton atter hen til min stol og hviskede indtrængende; At Merry havde MEGET ondt i maven, hvorved der omsider gik et lys op for mig, og det blev helt klart, medens Anton tilføjede; »Hun står og klamrer sig til komfurgelænderet«.

Jeg forelagde min mistanke for frøken de Mylius lettet over at have en kompetent person i huset i det foreliggende tilfælde. Men nej! frøken de Mylius befattede sig ikke med den slags. Uvidende om, hvad jeg gik ind til (bortset fra egne fødsler), styrtede jeg fra bordet og over i pigefløjten, hvor Merry lå smilende på sin seng, kun iført trusser, men da jeg undersøgte hende nærmere, var barnets hoved halvt ude i dem. Jeg fik tilkaldt den vagthavende doktor Møller, men han tog lang tid om at komme. Da han endelig trådte ind, stor kraftig, mørk og smilende, sagde han; »I slige tilfælde gør man klogest i ikke at haste, ellers skal sådan en lille pige allerede have en grav at passe«. Den 14-årige Merry kom på hospitalet med sit alt for tidligt dødfødte barn, og hun var hjemme igen efter et par dage, frisk som en fisk. Medens vi havde ventet på lægen, påstod hun, at aborten skyldtes sæbelud. Merry sagde kort efter op med den begrundelse, at der aldrig skete noget på Møllen!

Viveca legede med overforvalter Lyngbys yngste datter Hanne, som ofte blev inviteret til frokost på Møllen og godsforvalterens Erik Nissen. Michael og Anton's yngste, Jørgen Hansen, rottede sig sammen. De var lige gamle, for fru Hansen ventede sig samtidigt med mig. Richy havde ikke rigtigt nogle stedlige kammerater, forinden han kom i kostskole. Drengene fra godset, som samtidigt med ham gik i Sakskøbing Folkeskole, kom om eftermiddagen eller søndagen i flok op til Møllen, hvor jeg affodrede dem med småkager fra en kasse og kulørte sodavand, og så legede jeg med dem et par timer.

Sidenhen gik såvel Viveca som Richy og Michael til klaverspil, og de

øvede sig på flygelet i dagligstuen, men kun Michael viste senere interesse. Han spillede gerne, men ligesom jeg, helst efter gehør eller egne kompositioner.

Jeg forsøgte forgæves at interessere børnene for målskydning, knivkastning et cetera, men de var ikke indstillede, som jeg havde været i min barndom.

Som lille havde Michael en længere tid hårdnakket spisevægring, og til sidst ville han ikke engang drikke sin mælk. Doktor Poul Larsen, vores stille og kloge læge, bekymredes sammen med mig, og han erklærede, at et menneske ikke kunne klare ikke at få væske i mere end i fjorten dage, og da jeg så frygteligt nødtigt ville af med Misse til en specialist i børnespisevægring holdt vi ud, og så drak han en smule mælk igen den trettende dag, men han var blevet meget tynd efterhånden og ville kun indtage meget lidt næring af det, jeg madede ham med, hvorfor vi alligevel besluttede at få ham kureret hos børnepsykologen, fru Gardelius, hvis speciale det var at modtage og huse børn med spisevægring i hendes hus med stor have på Sjælland.

Vi kørte derop i bil og fik et gunstigt indtryk af stedet, hvor der var flere børn. Viveca og Richy boede også hos fru Gardelius i den tid. Jeg blev indlagt på Skodsborg Sanatorium, hospitalsafdelingen, med mavesår, og der opdagede overlægen, at jeg havde for lavt stofskifte (ligesom Michael langt senere).

Vi besøgte børnene de par gange, det var tilladt, men da Misse den sidste gang ikke alene klamrede sig til mig, men også var blevet radmager med store bedrøvede grå øjne i et lille spidst ansigt, ville jeg have ham med hjem med det samme, men af en eller anden psykologisk årsag, insisterede fru Gardelius på selv at køre børnene til Møllen dagen efter. De ankom til middagen, hvor Misse straks indtog sin plads ved min højre side. Da middagen var overstået, og Misse havde spist en anelse af, hvad jeg madede ham med, sagde fru Gardelius (til min indestængte fortørnelse), at hun meget gerne ville adoptere Michael, hvis personlige charme allerede da var i den grad udviklet. Hun blev bestemt og håndfast afvist, førend hun kørte hjem, og så var hun for altid ude af billedet.

Som voksen fortalte Michael mig, at han i perioden, hvor han ikke ville drikke, var stået op hver nat for at slukke sin tørst af vaskekummevandleren i hans værelse.

Efterhånden blev Michael flink til at spise, så længe jeg madede ham, og derfor lod vi Axel Simonsen, onkel Sim, komme, de sædvanlige otte dage om året. (Han boede nu i København og havde sit atelier der).

Ved det første frokostbord, hvor han havde fået Richy's plads til venstre for mig, sad han således overfor Michael, og jeg havde mit hys med at udvise ligelig interesse for mine bordherrer, medens jeg talte med Sim,

fodrede jeg Misse med den tykmælk, der afsluttede frokosten, og jeg lagde med skam at melde ikke mærke til, at han ikke sank, men opbevarede det hele i kinderne for med et at sprøjte basunkindernes indhold tværs over bordet lige ind i hovedet på Sim med den træfsikkerhed, som han siden er blevet kendt for på jagt. Sim tog det overordentligt pænt.

Efter frøken de Mylius, og da Richy blev skolemoden, fik vi frk. Friis (Richy's første store kærlighed) til at læse med Viveca og Richy. Siden kom en redaktør på orlov i hendes sted. Flemming, der kun lød dette ene navn, kom fra Sakskøbing, hvor han i lighed med frk. Friis boede. Flemming fulgte med på vores Spaniens-tur sammen med Nanny (Fogt Petersen). Derom mere under udenlandsrejser.

Da Michael blev skolemoden, og alle tre børn gik i Rørbæk Kommuneskole, cyklede de derop og hjem. Jeg læste lektier med Michael, som ikke var særlig ivrig efter at erholde skolelærdom, hvilket fremgår af følgende; Når ungerne kom hjem, spurgte jeg altid, hvad Michael havde for, som vi skulle hjælpes ad med, men en dag strålede han over hele femøren, idet han erklærede overbevisende, at hans klasse ingen lektier havde fra nu af. Det undrede mig, men dels regnede jeg med, at det var en af disse nymodens indfald, dels tog jeg ham på ordet.

Efter en uges tid eller mere kom Viveca hjem med en seddel fra rektor, hvorpå der stod, at hvis Michael fortsat udeblev fra skolen uden angiven årsag, så han sig nødsaget til ikke længere at regne ham som elev.

Ud på eftermiddagen kom Misse hjem og blev taget i forhør, hvor han højt og helligt forsikrede mig, at det var den nye form for skolegang, som var meget rarere. Jeg blev vred, ikke fordi han havde snydt for skolen, hvilket var menneskeligt, men fordi han havde løjet hårdnakket for os i mere end en uge dagligt. Løgn var det eneste, der straffedes med tre klask i halen med hånden eller bagsiden af en hårbørste eller et betrukket skojern.

Jeg bad Michael hente mig læderskojernet i hallen, hvilket han trent gjorde, vel vidende hvad der ventede. Men da jeg bad ham bukke sig for, at jeg kunne ramme de tykke dele og ikke komme til at beskadige ham, satte han sig ned på sin rumpe og troede sig reddet. Jeg fik med besvær væltet ham, for han sad fast som en igle, men det lykkedes mig til sidst at give ham de tre klask, medens han rullede sig rundt på gulvet foran den kolde kamin.

Siden fortalte han mig, at han havde fundet på den glimrende, omend noget kortsynede idé med nul lektier, fordi han cyklede afsted med de andre til skole, og når de vendte ryggen til, cyklede han ture i by og på land medbringende sin madpakke, for at vende hjem, når skolen var forbi. Han har sikkert haft det dejligt.

Richy var sandfærdig og havde en stærk udviklet retfærdighedssans og samvittighedsfølelse. Når han havde været utilbens, og vi havde sagt god-

nat uden nogen sinde, at »lade solen gå ned« over vore uoverensstemmelser, kom han alligevel listende om aftenen på tøfler og i sin lille slåbrok og krøb op i min seng og bad igen om tilgivelse. Han var ikke til at stå for.

Michael var den eneste af de tre søskende, der kunne blive rigtig gal i hovedet på mig. Når jeg kom for at bede bøn med ham og få fjernet skyerne, inden han skulle sove, lå han bare og stirrede på mig med sine tin-knappe-øjne, og det var ikke muligt at blødgøre ham, selvom Richy prøvede at tale med ham, medens jeg var inde hos Viveca. Jeg måtte forlade ham med uforrettet sag, trods det var det værste, jeg vidste, for det er rædsomt at skilles, omend for en enkelt nat, uden gensidig kærlighed og varme.

Om somrene fik vi Otto overtalt til at køre eller cykle med os ud på den årlige skovtur, hvor han påstod, han blev hurtigere ædt af myg, end han kunne gnave sin kolde persillefarserede kylling.

Var der en egnet film i Maribo eller Nykøbing Falster biograf, kørte Otto med dertil, hvor han gav is og slik uden selv at nyde noget, ligesom han betakkede sig for de røde pølser med blødt brød, han købte til os på hjemvejen.

I og med han var øm over sin bil, en Jaguar Mark 8, anvendte vi den lille Opel, men i den var Otto heller ikke begejstret for fedtede fingre og spild på bagsædet, hvor ungerne sad og guffede røde pølser dyppede i masser af ketchup og sennep. Han advarede børnene om at kaste papir og affald på en gang ud ad vinduet, hvilket de også gjorde, men fra hver sin siderude. Ved en ubehersket støj og latter, vendte jeg mig om, og så da, at alt den tiloversblevne ketchup og sennep ved gennemtrækken var fløjet tilbage og lige ind i hovederne på ungerne, der var ved at kvæles af grin.

Om somrene cyklede vi aftenture og endte i det, som mor kaldte stikkebeserne (stikkelsbærrene), forinden TV-udsendelsen begyndte.

Efter børnene var kommet på kostskoler og kun kom hjem hver tredje week-end og i ferierne, arrangerede jeg TV-eftermiddage og aftener for Otto og dem på deres loftsetage. Der lå slik og var stillet sodavand til hver (bortset fra Otto), og lænestolene blev stillet foran. Personligt var jeg allerede dengang for træt til at deltage, ligesom mor var det, hvorfor hun og jeg så udsendelsen, medens vi hvilede os i vores respektive værelser. Efter eller under udsendelsen kommenterede vi alle det sete gennem huselefon-systemet.

I ferier eller week-ends ville børnene efter den fælles, lækre frokost, og når kaffen med flødeskum var drukket, al tid have en samtale under fire øjne oppe i mit værelse, og ikke sjældent fulgte de med mig på min daglige spadseretur, som foregik med eller uden Otto, alt eftersom hvor travlt han havde. Bedst syntes jeg om at spadserere med en ad gangen, for der fik jeg indlevet mig i deres forskellige udviklingstrin og synspunkter.

Da de var mindre, tog vi en gang imellem min bil og kørte ud i Stensore, hvor vi satte os på rad og række på diget og gulfede gummibolchedyr, medens vi så ud over vandet og snakkede.

Når de alle var nede at bade i fjorden, kørte jeg i min sort/hvide MGA, som Otto havde foræret mig, op til købmanden på Orebyvej for at købe ispinde og suse til stranden med dem, inden de smeltede. Jeg tror, børnene elskede min lille MGA med hardtop lige så meget som jeg, for de ville altid ligge, sidde eller hænge rundt på bilen, medens jeg kørte dem en forsigtig tur.

Drengene havde en strengt, hemmelig hule i buskadset i Møllehaven, hvortil jeg højtideligt blev inviteret og budt nogle underlige spiser, de selv havde kokkereret.

Efter mit helbred ikke længere tillod mig at køre bil, og jeg derfor ikke kunne lære børnene at køre, som jeg havde gjort det med Gustav von Rosen, fik jeg overbevist Otto om at gøre det, ligesom jeg nødede ham til at lære drengene at skyde i en alder af elleve år. De havde jo den enestående chance at leve på så megen privat jord, og jeg ville, at de skulle skifte gear og ramme lige så let, som de trak vejret, og det gik, takket være Otto, i opfyldelse.

Over en kortere periode boede portrætmaleren Medina hos os, medens han malede Otto's glimrende og mit dårlige portræt, som jeg siden bad Otto destruere (bortset fra min ene hånd, som Richy har på Berritzgaard). Det var omstændighederne, der var skyld i det utilfredsstillende portræt, for »Gåsehuden« den stakkels søde fru Johansen lå på Sakskøbing Sygehus døende af cancer og foruden mine daglige besøg hos hende, kunne hun også tilkalde mig om natten. Den megen morfin gav hende hallucinationer, hvor hun hele tiden troede, at man ville begrave hende levende. Jeg fik overlæge Thygesen til at give hende en anden form for bedøvende middel, men fru Johansen havde kun tillid til mig, der havde lovet at sørge for, at hun fik begge pulsårer skåret over, forinden hun blev lagt i en kiste. Jeg var selvsagt lidt træt ind imellem, når jeg stod for Medina, men han var en original, som morede mig.

Medina var en lille rundbuget, let skallet herre fra Portugal. Han var kendt for sine udpenslede, vellignende portrætter, mest af filmstjerner, der i film skulle være portrætteret og hænge på en væg i studie-interiøerne. Det var Bitten, som anbefalede ham, og da hun sad for ham, havde hun på ægte kvindevis spurgt, om han ikke ville male hendes hals længere, end den var, hvortil Medina gravalvorligt svarede med sin stærke accent og hver stavelse distinkt udtalt på engelsk; »I paint what I see, I cannot paint what I do not see«. Det var Bitten selv, der med humor fortalte det. Otto og mig malede han den ene efter den anden i dagligstuen på Møllen. Han var pertentligt klædt og bar grå ruskindssko, men ingen kittel, og han tabte aldrig så

meget som en lille klat oliefarve, hverken på gulvet eller på sig selv. En dag spurgte jeg ham om, han betragtedes som en nutidig Velasques til hvilket, han højtideligt erklærede; »Velasques is Velasques, but I am the GREAT Medina«. En anden dag tog han tænksomt ordet og forsikrede beklagende; »Once upon a time I was the tango-type; My (h)air was black and brilliant, my (h)ips where small. Ah, but now, when I look into the mirror, I am not my type anymore.«

Børnene, Otto og jeg blev også hver for sig malet af den sympatiske hollænder Dierk Schröder. Jeg måtte standse ham i at gå videre med Otto's glimrende portræt, for han havde en tendens til at overmale. Misses lille portræt forærede han mig og foruden et større siddende portræt af mig, malede han et mindre af mit hoved i profil, som han forærede Otto. Viveca's brystbillede og Richy's skulderportræt blev også strålende.

Da Richy skulle læses op til Herlufsholm, tog Otto derop og fik af rektoren anbefalet en ung student ved navn Sven Holm. Han ankom sammen med sine forældre, flyvergeneral og fru Holm til en frokost på Møllen og fik det gæsteværelse i pige- og gæstefløjten, som senere blev lavet om til mor.

Efter frokosten, hvor vi sad i dagligstuen over kaffen, kom jeg for skade at henvende mig til Sven med ordene; »Jeg kan se, at De går med en bog i maven«, hvilket fik ham til at rødme, samtidigt med han så lige oplivet ud, som faderen virkede forarget, men sidenhen da han blev en kendt forfatter, affandt faderen sig med, at sønnen ikke var fulgt i hans spor.

Richy blev taget ud af skolen og læste hjemme med Sven Holm, indtil han blev optaget på Herlufsholm med hvilket, såvel han (som siden Michael) og først og fremmest Otto var mere end tilfredse. Personligt havde jeg helst set, børnene blive studenter fra Maribo eller Nykøbing Falster, så at vi havde kunnet beholde dem hjemme længere.

Da Michael fik alderen dertil, kom Sven Holm tilbage for at læse ham op, men Michael var ikke læse-interesseret, og jeg husker, at jeg kørte ham op til optagelsesprøven, hvor jeg måtte vente i bilen. Misse så tænksom ud, og så sagde han; »Det ville måske ikke være retfærdigt, om jeg kom ind, nu når der er så mange andre, der gerne vil optages.« Og så vidste jeg, hvad klokken var slået, for Misse var langt fra dum, han udviklede sig i etaper og var at ligne ved en by, hvor der samtidigt er stråttækte hytter og højhuse. Skolelærdom hørte ind under hytterne, for drengen var selvfølgelig fremmelig i alt det, som interesserede ham.

Misse kom derfor først til Tølløse Kostskole og derfra til Herlufsholm, som han holdt meget af.

Viveca, som ikke var tilfreds med Rørbæk Kommuneskole i længden, kom på den franske skole i Ordrup, der var varmt anbefalet af de to søstre Marie Holstein-Ledreborg og Birgitte de Bourbøen de Parme, der, som katolikker, begge havde gået der (ligesom i sin tid min protestantiske ku-

sine Tove Kampmann), men Viveca kunne ikke fordrage den franske skole, og hun beklagede sig hver gang, hun kom hjem, så efter sommerferien, hvor hun blandt andet besøgte sin onkel Viggo de Wichfeld og hans kone i London, kom hun til Pensionat Florissant i Lausanne i Schweiz, hvor hun var så glad for at være, at hun forblev der i to år med hjemkomster i ferier og besøg af os i Lausanne.

Sven Holm, som vi efterhånden kom til at kende godt, var en meget sød og ret så original fyr. Han var høj, tynd og blond med grå øjne og en lille blid mund. Han skrev sin første bog på Møllen. Jeg husker endnu Otto's udtryk, da Sven, som stod foran et af vinduerne i dagligstuen og så ud over fjorden på skoven på den modsatte bred, erklærede tænksomt; »Det er egentlig en kæk skov«. Han havde en masse egne udtryk og megen humor, hvorfor han og mor kom glimrende ud af det med hinanden. Han skrev altid med klassisk musik i ørerne.

Ind imellem fik han lov til at have sine kammerater på besøg, og efter at han var rejst, kom han jævnlige på Møllen med sin første kone Sandra, og han og hans anden kone besøgte nu og da Rodehuset.

Viveca fik sit debutbal i Zoologisk Have, ligesom Richy og hans fætter Fritz, der begge blev studenter fra Herlufsholm, fik et fælles studentergilde, men Viveca's var et par år forinden.

Holger Blom forærede hende en kjole, hvis stof hun selv valgte i mandarinfarvet chiffon, og Otto forærede Hanne Lyngbye en aquamarinfarvet chiffonkjole, som Jørgen Bender syede, for vi syntes, hun skulle med efter at have været Viveca's eneste Oreby-veninde, siden de var små.

Begge baller blev meget vellykkede, for det sidstes vedkommende delte Otto og Carl udgifterne.

Efter at børnene var fraværende på deres skoler, tog jeg (i stedet for at køre frem og tilbage) en uges tid to gange årligt til København for at få ordnet tandlæge, tøj samt alle indkøb og bestillinger til min husførsel. Om aftenerne spiste jeg alene og gik derefter i teater eller til film. Jeg undgik med held alle bekendte og nød disse aftener i fred. Engang imellem var Otto med, når han også havde ærinder, og det holdt vi begge meget af.

Efter tolv år sagde Ella op, fordi hun skulle giftes med Hans Hansen i Saksøbing, og de fik en yndig lille villa med have der, Birkevej 5. Jeg søgte da en kok og fik et engelsk ægtepar, hvor hun tog sig af vask og strykning, men han var umulig at lære op. Han mestrede udelukkende ambassade-soupé-mad uden variation. Han ville helst lave hummere på forskellig vis, men han lærte mig en god chokolademousse, som jeg har forbedret og stadig laver 5-6 gange om året.

Vi afskedigede dem, men de var ikke til at få til at rejse. Hun stemte sig bogstaveligt talt fast til dørkarmen til gæstehuset, hvor de havde boet i pigeværelserne nedenunder. Jeg opgav at søge flere kokke i Danmark. På

vores annonce, kom der en masse, men de skulle alle have for høj løn og alt for megen hjælp i køkkenet.

Ella kom over en kortere periode på cykel fra Saksøbing, men da hun skulle tage sig af sin niece, ophørte hun i køkkenet, efter jeg var kommet hjem fra mit Romerbesøg, og forinden den nye koks tiltræden, hvorfor jeg påny måtte gå køkkenvejen.

Medens Ella var der, søgte jeg med lys og lygte efter en kok i Rom. Det var min erfaring, at der aldrig er vrøvl med mænd, som der ind imellem er det med kvindelige ansatte.

Mor og jeg spiste frokost på den fortræffelige lille Ristorante Andrea i en sidegade til Via Veneto, og der adspurgte vi (som alle vegne) tjeneren, der serverede, om han kendte en kok, der havde lyst til at arbejde i udlandet, nærmere betegnet Danmark. Denne tjener ville forhøre sig og give os svar indenfor et par dage, hvilket han også gjorde, men til vor forbløffelse tilbød han sig selv med kone og barn, idet han påstod, at han mestrede fuldt ud at kokkerere. Vi aftalte, at de skulle komme, så snart deres papirer var i orden. Derefter inviterede han os til frokost hos sine forældre, Leonardis, på deres lille gård udenfor Rom, men mor blev forkølet, så ambassadesekretær Isa Schmidt, en god ven af mor, og jeg kørte derud alene.

Forældrene var små og runde, og der var skinnende rent, men aldrig havde Isa og jeg spist så meget på en gang, for det ville være uhøfligt at sige nej. Først fik vi en entré med afskårne pølser og skinke og deslige til brød og smør, tallerkenerne var helt dækkede af røget formad. Derefter dybe, store topfyldte tallerkener med spagetti i tomat sauce og reven parmasan. Så kom lammesteg, oksesteg og kalvesteg med tilbehør, fulgt af oste, som igen fulgtes af en Monte Bianco dessert (kastanjesne med flødeskum og reven chokolade), og til slut faderens selvdyrkede enorme pærer og druer. Hertil drak vi hans egen mousserende hvidvin. Isa og jeg var som paralyserede i flere dage efter, men hvis Aldo, som den kommende kok hed, lavede lige så god mad som sin moder, var meget vundet. Hans kone Lina var også tilstede hos de gamle Leonardis, og det var, trods frokosten, en vellykket sammenkomst. De ville skrive, hvornår de kom til Rødby, hvor vi ville hente dem.

To gange i løbet af den tid, de var på Møllen, kom Aldo's fader på besøg medbringende sine overdimensionerede pærer og mousserende vin til os.

Aldo og Lina Leonardi samt deres lille søn Roberto ankom dødrætte. Vi hentede dem selv, for de talte udelukkende italiensk, så jeg måtte fungere som tolk.

Forinden havde jeg møbleret lejligheden ved siden af Erlings i slottets anneks med pæne møbler fra Rüdbeck og Cornesel. De havde et badeværelse i hvide fliser med alt tilbehør, et soveværelse med linned, en dagligstue med citrontræ og cretonnemøblementet fra Mons og min salon på

Cornesel, en spisestue med alt tilbehør, ligesom køkkenet, der var fyldt med, hvad der skal til. På loftsetagen var indrettet en strygestue til Lina, som tog sig af Møllens vask, og mellem lejlighederne var et vaskerum med maskine.

Den indhegnede have, der hørte til, var lige noget for Aldo og udmærket til at slippe deres lille søn Roberto løs i.

Aldo bad Otto om lov til at tage nogle af de afskårne rosengrene, som han stak lige ned i jorden i hans have, og de voksede sig snart store og frodige. Han bad tillige om tilladelse til at fjerne fandensmælkebøtterne i plænerne, og af dem lavede han familien Leonardis daglige salat.

Lina var tyk med sorte øjne og sort kruset hår, hvor Aldo var tynd, blond og havde et par ærlige grå øjne, der røbede hans hæderlighed.

Aldo kom tidligere end nogen anden til Møllekøkkenet, hvilket jeg satte ekstra pris på, fordi jeg efter min tidlige morgenløbetur plænen rundt og mit bad, kunne få min morgenbakke klokken seks, ovenikøbet med nybagt »fletning«.

Det viste sig, at Aldo var et naturtalent, for han havde aldrig bagt et brød, endsige kager eller lavet desserter, førend han kom til Danmark. Han vidste ikke noget om madlavning udover hans fortræffelige pastasciutta, risotto og delikate bittesmå omeletter rullet om ostestænger, som smeltede.

Ligegyldig hvilken form for steg anbragte han i ovnen med olivenolie, hvidløg og rosmarin og med rå kartoffelbåde lagt ved. Det smagte herligt, men var for lidt varieret. Herudover stegte han fine paillards, og hans duer med hvidløg var ekstra. Fjerkræ og vildt behandlede han på samme vis. De blev lagt i bradepanden med brystet nedad. Vi beholdt hans bedste retter, og så blev han lært op i resten.

Jeg husker, at mor den første sommer viste ham personligt, hvorledes han skulle røre mayonnaise i et lurfad og med en træslev (for smagens skyld) af æggeblommer, olivenolie og et råt løg, der blev fjernet til sidst. Mor masede energisk, og jeg måtte hele tiden tilkalde Aldo, for at han kunne følge med, for han lod som ingenting og foretog sig andet imedens. Han var for stolt til at tage direkte ved lære, og sidenhen lavede han en perfekt mayonnaise – men på røremaskine!

Aldo var umådelig talentfuld og den bedste elev, jeg har haft, hvis blot man forstod at tage ham rigtigt. Når han havde fejlet ved første forsøg, afviste han min forklaring med ordene; »Det kan ikke laves anderledes«, og når jeg forsigtigt påpegede, at det var lykkedes for hans forgængere, gentog han sin udtalelse, men næste gang retten kom på bordet, var den korrekt.

Aldo sang og fløjtede i køkkenet, hjemme spillede han guitar. Han blev hurtigt vellidt af alle og lærte sig et gebrokkent dansk. Lina derimod lærte det aldrig, hvilket foranledigede mig, som var den eneste udover mor, der

kunne tale med hende til omtrent dagligt at gå derover og snakke en stund eller i hvert fald snakke med hende i den hustelefon, Otto havde sat op i Møllefodens entré og i annekset. Hun lærte heller aldrig at cykle, trods Aldo's, Otto's og mine forenede anstrengelser for at holde hende lige på cyklen. Aldo cyklede altid, også til Saks København, hvor han fik venner, men efter nogle år købte han sig en lille bil. Lina fødte Roberto's lillebror Francesco på Saks København Sygehus.

Efter fem år 1970 sagde Aldo op, fordi jeg skulle rejse fra Oreby Mølle for altid. Otto var ham behjælpelig med at komme til South Africa, hvortil hans brødre var udvandrede. Jeg underskrev, at han var udlært kok, for uden en uddannet beskæftigelse kunne de ikke bosætte sig i Afrika. De kom til Wellkom, hvor de stadig bor, og hvor de fik deres sidste søn Vittorio. Aldo begyndte som kok i en stor restaurant for minearbejdere, siden arbejdede han sammen med Lina, som han stadig gør og blev direktør for endelig at blive manager. Roberto er gift, og alle Aldo Leonardis drenge er opvakte og pæne. Aldo og jeg korresponderer til højtider og fødselsdage, og han følger trofast med i, hvad der hænder familien Rosenørn-Lehn, Antons og Erlings.

De sidste mange år på Møllen var den allerdejlige tid. Jeg fandt ud af, at når børnene var så meget fraværende, kunne vi sagtens undvære den megen hjælp i huset, for når der var gæster, kom de dygtige unge koner, Tove fra Strandhusene og Eva Seelig fra Rodsnæs. De blev perfekt lært op. Således havde vi ved gæstebud fru Hansen, de to nævnte, Anton, Erling, Ella eller Aldo og hans kone Lina til vask og strykning, og det gik bedre end nogensinde, men når vi var alene, også når mor og børnene var på Møllen, havde vi i huset Anton, fru Hansen, Erling og Ella eller Aldo, som alle havde fri efter frokost, på det at middagsmaden, som jeg selv varmede og lavede salat til, var parat i den lille ovn i anretterværelset og desserten i isskabet, hvis ikke Otto og jeg alene nøjedes med frugt. Han og jeg spiste om vintrene eller i dårligt vejr ved det lille klapbord i anretterværelset, hvor børnene kunne spise med, hvis de kom hjem et ad gangen. Om sommeren dækkede Anton Cornesels bakkeborde på ben, som hver især bar ud i gården, efter at jeg havde øst op på de diverse tallerkener og ofte serveret varme portionsgratiner. Øl og snaps befandt sig, som dessert og sodavand, i anretterværelses køleskab. Vi nød at sidde i læ på gårdspladsen med hver vores bakke stående foran os og tale og le tvangfrit. Men om vintrene og i dårligt vejr dækkede Anton middagsbordet efter frokosten, inden han gik hjem, og da serverede jeg og tilberedte maden på en varmeplade eller fra ovnen i anretterværelset.

Denne levemåde medførte mange fordele, altid udhviledt og tilfredse folk, tvangfri konversation, og at vi ikke behøvede at klæde os om før

middagen. Enhver havde sit lille job, for Otto vaskede op, og vi andre tørrede af og stillede på plads.

Mine sidste år på Møllen var muligvis de bedste, fordi alt var så smukt, praktisk og perfekt, som det kunne blive, og fordi jeg ind imellem børne-week-ends og deres gæster samt vore egne og mor, kunne hengive mig til at male meget mere end før. Og denne uafhængighed mellem måltiderne var svært behagelig, enhver havde sit domæne, man var sammen, alt som man lystede efter aftaler, det var ~~et~~ frit, kærligt og varmt samvær.

Om vintrene, når jeg ikke var syg, holdt jeg meget af at fodre fuglene og rådyrene, som i vinterkulden kom helt ind i min loggia for at stille deres sult, men jeg gennemførte uanset vejret altid en daglig spadseretur gennem parken og ud i skovene med eller uden følgeskab.

Møllen blev fredfyldt, efter godskontoret var flyttet ned i huset på Rodsnæsvejen, vejene skubbede tilbage, så der ikke var trafikstøj og slottet lukket. Vi havde det hele for os selv og havde det uforskammet godt, bortset fra alle de sygdomme, jeg blev ramt af, og som forhindrede mig i at deltage i mange af børnenes begivenhedsrige vendepunkter og i den rejse blandt andet til Østen, som mor inviterede os på, og hvor Otto måtte tage alene med hende, ligesom han forholdsvis ofte måtte gå alene til middage eller week-ends. Det var, som tant Sigrid havde sagt; Synd for Otto, at jeg var syg. Når jeg kunne, tog jeg mig sammen, og rimeligtvis gennemførte jeg mit skuespil for godt, for bagefter ville ingen tro andet, end at jeg led af hypokondri. Men det hjalp på sygedagene, efter lægerne foreslog jeg tog det værste af vintrene ved at opholde mig i Syden nogen tid hvert år.

Udenlandsrejser

Som før nævnt udsatte Otto og jeg vores bryllupsrejse til fem år efter brylluppet. Børnene blev overvåget og passet af to barnepiger, og tant Sigrid nød at være eneherskende i børnefløjen.

Vi tog først et par dage til Venedig, hvor Otto forærede mig to store Muranoglashaner, som blev hjemsendt til borddekoration. Vi boede, som for fem år siden, på Grand Hôtel Daniele. Derefter opholdt vi os et par dage på Plaza Athéné i Paris, og her forærede Otto mig en babykrokodillekonvolut taske med guldhjørner fra Hermés (som jeg har endnu). Vi spiste god mad og gik på natklubber eller til varieteer. Fra Paris fløj vi til London og boede tre dage på Dorchester Hotel. Om dagene var vi os selv, og jeg fik foræret en forgyldt Dunhill lighter, medens Otto fik syet sig en tweed kasket efter mål. Men om aftenerne var vi dels til middag hos Claus Ahlefeldt-Laurvig i hans smukke hjem, og derefter inviterede han sine middagsgæster i the 400-natklub, dels til en stor cocktail hos Bill »the terrific Bentleyboy« og endelig til middag hos fotografen Baron, med hvem vi havde været til middag i København hos Esther og Jørgen Bagge. Dengang led jeg af efterveerne af en gulsot, så da han meget smigrende ville fotografere mig til sit album »Verdens smukkeste kvinder« vægrede jeg mig, men lod stå til, idet han fotograferede i sort og hvidt, så min gule hudfarve ikke sås. (Bogen blev udgivet i U.S.A. og England et cetera).

Baron's middag var meget bohème, han havde en taglejlighed, som bestod af et værelse, køkken og bad, og han lavede selv maden, som han serverede på et bridgebord. Foruden os var der Jørgen Bagge alene og en skønhed, som hed Birthe et eller andet og var en fraskilt dansk dame. Under middagen spurgte Birthe Jørgen over bordet; »What have you done with your wonderful muscles?« til hvilket han oplyste; »Oh, I don't develop any right now«. Birthe undrede; »But why?« og i fuldt alvor forklarede han; »Oh, you know, they are so heavy to carry around with«.

Det var en rar lille rejse og herligt at komme hjem til vor nøddekernebørn.

Otto og jeg havde en årlig romerinvitation til at besøge Dres og mor og ligeledes efter Dres død. (Som ved Monnes død, var jeg atter forhindret i at rejse ned til mor for at støtte og trøste hende, for jeg fik Dres død at vide dagen efter en større operation, men ville partout afsted, hvilket jo var udelukket med maven lige skåret op).

Mor og Dres, som havde solgt Cornesel, boede i møblerede lejligheder i Rom.

Når vi rejste, var det efter Otto's kur i januar, og det var en velegnet tid for en landmand som Otto, der havde svært ved at være hjemmefra i en uge.

Vi boede dels hos minister Otto og Sanna Mohr og dels hos Antonio og Elsa di Soragna, efter han var blevet Pavens ambassadør i Rom, og endelig, hvilket ingen af os var begejstrede for, blev Otto indlogeret som gæst på Hotel Victoria, og jeg anbragt i Via Bertoloni's porcelæns-og glasskabsværelse.

De to gange vi boede hos Mohr's i den danske ambassade var ret så behagelige, bortset fra vi måtte dele badeværelse med dem, og at morgenkaffen var så tynd, at mor fandt på at få Maria til at fylde en termoflaske med hendes stærke, gode kaffe, som vi smuglede ind i vores dobbeltværelse hver aften for næste morgen at tømme ambassadekaffen i natpotten, som Otto styrtede ud i badeværelset med for at hælde i wc'et.

Sanna var en sød og energisk person, og Otto Mohr var en meget sindig mand. Til en af deres store middage, hvor han havde prinsesse Margaretha til bords, svarede han på hendes indtrængende; »Jamen eet kan vi da være enige om minister Mohr, krigen var grusom for alle de unge, som faldt eller lemlæstedes.« Mohr strøg sig tankefuldt om hagen og svarede sin vane tro; »Jah, Deres Kongelige Højhed, men det må jeg tænke nærmere over«.

Hos di Soragnas, som vi også havde opholdt os hos, på deres smukke gods i Parma, hvor sønnen Lupino og hans familie nu bor, boede vi i Pavens ambassade, der var et meget stort og smukt gammelt palæ med en indvendig gård, hvorfra hovedtrappen førte op til første etage, marmortrinene var usædvanligt flade og brede, fordi trappen var konstrueret til, at flere personer ad gangen til hest kunne ride lige ind i hallen.

Salene var overdådige af dimension og udsmykning.

Onkel Antonio, marchese Lupo Meli di Soragna Tarasconi, var en høj elegant og ualmindeligt elskværdig mand, og tante Elsa havde været og var endnu en meget smuk kvinde, der næsten var lige lattermild som mor (ungdomsfægtevenner). Deres eneste søn Lupino var blevet gift. Han var forretningsmand i stor stil. De unge boede i en smuk lejlighed, hvor vi besøgte dem, forinden de flyttede til godset i Parma.

I den pavelige ambassade havde Otto og jeg to mindre op til hinanden stødende soveværelser ud imod gården og her lagde vi os begge til sengs af en grim influenza, som de gamle fugtige rum ikke gjorde bedre, men desforinden deltog vi i den kolossale reception, ambassaden gav for syv kardinaler. Vi var forberedte hjemmefra på denne begivenhed og havde det rette tøj med. Jeg medbragte en stramtsiddende sort velourkjole, kort, men med lange ærmer. Dertil havde jeg fået syet en kæmpestor, sort velourhat pyntet med mormors og siden Mons sorte paradisfjer. Hattens størrelse krævede en kjole-æske til transporten, og der var ikke plads til den i

vores kupé, hvorfor Otto rørende, som altid, foretog den natlige togrejse med hatten på maven. Til gengæld glædede det ham, at både den og jeg blev udførligt beskrevet og med et stort fotografi sat på avisernes forside. (Det var trods alt noget andet end de hjemlige billedblade, som ustandseligt fotograferede os).

Når vi siden kom til at bo adskilt, savnede vi vores aftensnak om dagens hændelser. Mors og Dres skabsværelse alias mit gæsteværelse var knapt så bekvemt, når de holdt middag, og lejetjeneren Romeo måtte frem og tilbage efter glas og porcelæn just, medens jeg klædte mig om. Det var også her, jeg lå og vred mig efter en Fritto-misto-mare-middag med di Soragnas. Her fik jeg mit første af uendeligt mange efterfølgende galdestensanfald med leverbetændelse og gulsot. (Samtlige røntgenfotos og hospital-sophold viste ingen galdesten, men doktor Larsen fra Sakskøbing var overbevist om, at de var der, omend usynlige, og han fik ret. Ved en galdestensoperation i Cannes fremkom nogle store og syleskarpe sten.)

Mors enepige Maria, som kom fra landet nær Venedig, var kraftig og tyk med en anelig moustache, som mor fik hende til at barbere af. Hun havde et brus af gråsprængt, kruset hår under den hvide kappe og var meget charmerende. Mor havde lært hende op til at lave en fantastisk god mad og at servere perfekt, iført hvide handsker. Trods sin volumen dansede Maria let som en fjer, medens hun løftede lidt op i den sorte kjole og det hvide baptistforklæde. Her gang kongen var på besøg, ville han altid se hende danse.

Mor flyttede ikke fra Via Bertoloni, førend Maria skulle pensioneres, og da foretrak hun at bo på hôtel Savoia på hjørnet af en sidegade til Via Veneto.

En dag kom mor på en af sine lange spadsereture forbi den bar, der lå nær hendes gamle hjem. Hun gik ind og bestilte sig en espresso og blev til sin store forbavselse belært om, man der kendte Maria. Mor havde arbejdet meget med Maria's diæt og forbud om vin på grund af hendes forhøjede blodtryk, og Maria adlød, hun rørte ikke spiritus, uanset at mor havde en lille bar, der stod fremme og selv drak vin til måltiderne. I baren erfarede hun, at Maria dagligt, i forbindelse med indkøbene, var smuttet indenfor for at snuppe sig en halv flaske hvidvin i en fart.

I de første år deltog Otto altid i vores årlige romerbesøg, og vi fik italienske bekendte indenfor mors og Dres omgangskreds.

Siden, da Otto ikke længere kom med, inviterede eksminister Fritz Høeg-Guldberg mig altid til en frokost, enten i hans fornemme italienske klub, eller han kørte mig til en kystrestaurant i Ostia. En gang viste han mig de to søstre Rosenørn-Lehns grave i Vatikanets indre kirkegård.

Når jeg var i Rom, forærede mor mig en stor balkjole fra Fontana, og selv foretog jeg alle mine læderindkøb der. Samo syede samtlige mine sko, også dem i silke, der passede i farver til mine aftenkjoler.

En gang mor var på rejse, lånte hun Otto og mig lejligheden og Maria. Vi havde et ovenud vellykket ophold, hvor vi spiste middagene på Ristorante Capricci og dansede sammen i natklubberne hver aften. Vi undgik omhyggeligt bekendtskabskredsen.

Efter min første leverbetændelse, kørte Otto mig over Firenze til et kursted Chianciano i Norditalien, og han kom tilbage for at hente mig igen tre uger senere. Kuren under specialisten, doktor Caramazza var hård, rent diætmæssigt set, og det stærke svovlvand, man skulle drikke på tom mave klokken syv morgen i kurhaven, gav mig mavesår det andet år, og det satte punktum for Chianciano, men leveren blev kureret.

I anden og sidste omgang besøgte jeg mor og Dres i Rom før kuren, og tog derfra til Chianciano. Ved ankomsten blev jeg foran hotellet modtaget af direktøren, receptionschefen og chefportieren, som stod på rad og række efter rang. Dette forbavsede mig højeligen, især da den første bukkede, hilste mig velkommen, som var jeg en filmstjerne, og sagde; »Der er kommet blomster«. Den næste tilføjede; »Der er kommet mange blomster« og den sidste strålede; »Der er kommet i massevis af blomster«. Jeg forstod ikke et ord, førend jeg blev ført op til min etage. Langs korridorens vægge og hen til min dør stod store prægtige blomsterbuketter, og i mit værelse og badeværelse var der ikke en plet uden buketter af alle blomstersorter. På et kort vedhæftet den største buket stod blot, at en herre af mors og Dres bekendtskabskreds ville invitere mig til middag samme aften. Det var ham, der havde sendt en lastvogn fuld af blomster. Det passede mig ikke. Jeg var kommet for at gennemgå kuren, men det var mig ikke muligt at sende afbud, idet jeg ikke kendte adressen på hans vingård nordpå. Vi spiste på kurstedets restaurant og dansede ind imellem, og da jeg ville trække mig tidligt tilbage, overlod han mig nøglerne til sin vogn, der ville være til min disposition under kuren. Selv ville han hente mig til koncerter i Pisa med meget mere. Men jeg modtog naturligvis ikke hans tilbud, så han kørte bort og blev taktfuld væk.

De vintermåneder, hvor Otto et år lukkede huset og tog os alle med til Spanien, havde jeg haft en vanskelig sæson.

Det begyndte med, at vi havde en week-end med middag om sommeren, og det gode vejr foranledigede heldigvis, at samtlige gæster foretrak at indtage kaffe og cognac på terrassen og på plænen. Det var i før omtalte kokkepige Helene Frost og tjener-chauffør Christensens tid. Som sædvanligt gik jeg ned i anretterværelset og køkkenet for at uddele ros efter at have sagt godnat til børnene og gået gæsteværelserne igennem, og da jeg denne aften nåede anretterværelset stod alle folkene samlede der og stirrede ud af vinduet, medens de rystede af skræk. Ude i gården var Christensen i fuld livré ved at trække sin kone, (som fungerede som stuepige) rundt i gruset ved håret. Han svingede hende uophørligt omkring sig,

medens hun holdt sig til hovedet. Jeg fik fart på, forinden gæsterne opdagede dramaet og fik beroliget Christensen igennem myndigt at sige, han øjeblikkeligt skulle genoptage sin tjenergerning og lade sin kone i fred. Han adlød mærkeligt nok, og resten af aftenen forløb normalt, men da jeg nogen tid herefter skulle til København, og Christensen kørte for mig, satte han på hjemvejen farten altfor stærkt op, og for hver gang, jeg bad ham køre langsommere, satte han den yderligere op. Da vi kom til, hvor vejen deler sig i to, udenfor Vordingborg, racede han ned i retning mod Iselinge i stedet for at køre mod Guldborg. Han fattede intet, førend jeg gjorde mig streng og gav mig til at kommandere. Kort efter brød hans stakkels søde kone sammen og tilstod, han kom fra en sindssygeanstalt, hvor han var deklareret helbredt, men hans jalousi overfor konen, gav ham et tilbagefald, så han blev indlagt påny.

Ikke længe herefter hændte det, at den meget talentfulde kokkepige, Helene Frost, mistede fornuften, fordi hendes kæreste brød med hende. Hun lagde sig i sengen og blev der, indtil en tidlig morgen, hvor jeg indtog min morgenmad på et bakkebord i kaminstuen. Pludseligt stod Helene i døren på bare fødder og med forklædet snoet mellem brysterne, så de strittede ud til siderne som to store meloner. Jeg rejste mig op for at tage mig af hende, for hendes øjne var vilde under det tjavsede, uredte hår, hvorved hun straks satte sig på min plads og gjorde sig tilgode med min morgenmad, som køkkenpigen havde tilberedt. Doktor Larsen kom, og også Helene måtte indlægges på sindssygehospital.

Da vi søgte efter en kokkepige, meldte Ella Larsen sig, men hun arbejdede som enepige i Vordingborg og kunne ikke gå fra sin plads førend til forårsskiftet. Hun var ikke kokkepige, men det skulle vise sig, at hun var meget talentfuld og let at lære op.

I de mellemliggende måneder havde vi kun en lille køkkenpige, og et halvt års køkkengerning var for meget for mine efterhånden svækkede kræfter, og husholdningen var for stor, så Otto bestemte, at vi alle skulle rejse sydpå i nogle måneder, således kunne Anton og fru Hansen puste forinden hovedrengøringen. Vi manglede tillige en stuepige og en tjenerchauffør, denne første blev overladt til Anton at engagere, til vi atter kom hjem.

Børnene havde dengang den søde nurse, Birthe Fogt Petersen, kaldet Nanny og de to ældste huslæreren Flemming. Nanny og han var henrykte, ligesom børnene ved tanken om denne rejse.

Vi drog afsted i to biler, Otto i sin store jaguar, og jeg i min Fiat. Bagerummene var fyldte med lærebøger forudën kufferter, og de fem mennesker blev på skift fordelt imellem vores vogne.

Målet var det billige Costa del Sol i Spanien, men på vejen fik børnene, Nanny og Flemming set mest muligt, eftersom vi gjorde korte ophold her

og der. Otto var som altid utålmodig efter at nå frem, men vi skulle jo overnatte og fik derved lejlighed til at se os om i Tyskland, Holland, Belgien, Spanien og Frankrig, hvor vi blandt andet fra Paris tog til Versailles.

Børnene var nemme og søde, bortset fra Michaels spisevanskeligheder. (Fra Portugal husker jeg en pudsigt situation, hvor det eneste Misse valgte fra den rullende hors d'oeuvre var en skrækelig musling med en fingerlang tynd orangefarvet tunge, der først hang udenfor skallen og derefter udenfor Michaels mund, medens han beholdt muslingen dér i stedet for at spise den eller spyttede den ud, som jeg opfordrede ham til. Formentlig frydede det ham at se os gyse ved synet).

For det meste valgte ungerne at sidde i min vogn, fordi jeg kørte forrest og hurtigt, og Fiat'en bumpede forfriskende. På en bjergvej i Spanien sad Richy fastspændt på forsædet, da der pludselig gik ild i vognen. Jeg flåede hans sikkerhedsbælte op og smed ham, som en hundehvalp, ud i rabatten. Han ikke så meget som fortrak en mine, men satte sig op og beskuede ilden, som hurtigt slukkedes ved Otto's og Flemmings hjælp.

Flemming var intelligent og morsom at snakke med. Hans udseende var temmeligt originalt. Han var under middelhøjde med viltret, ret langt brunt hår, kloge grå øjne og the og tobaksbrune tænder. Hans tøj hang poset og upresset om han, og han lignede alt andet end en skolelærer. Flemming havde en evne til, uden undtagelse, ikke at aflevere sine hotelnøgler ved afrejser, og han opdagede det ikke, førend det næste hotels nøgle skulle puttes i hans lomme. I Paris så han konsterneret ud, da man udleverede ham hans nye nøgle, for den gamle fra Rouen, der var fastgjort til en trækugle på størrelse med en stor appelsin, lå stadigvæk i hans lomme uden han havde opdaget det. Portieren smækkede et frimærke på trækuglen og sendte på denne enkle måde nøglen retur til Rouen.

Nanny, Birthe Fogt Petersen, var en høj slank askeblond pige med store grå øjne. Hun var sjældent sød, dygtig, påpasselig og renlig.

Omsider ankom vi til bestemmelsesstedet, Torremolinos, en lille bitte fattig fiskerflække ved vejen med en eneste bar-restaurant og ingen butikker. Lidt udenfor lå et nybygget to-etagers engelsk pensionat, hvor vi fik hver vore værelser med bad, bortset fra børnene, som sov sammen, og Flemming, der fik logi i et nærliggende middelaldertårn.

Viveca og Richy gik i skole om formiddagen, og før frokost samledes vi alle for med Otto i spidsen og Michael med Nanny bagest (for i den periode ville han ikke gå) at spadsere hen til Torremolinos bar, hvor ungerne fik appelsinjuice og vi andre en drink.

Torremolinos landsbytosse Titi vandrede frit omkring. Han hjalp til med at på eller aflæsse bussen fra Malaga og fik dagligt sin café au lait i baren, som han nød, så hans overdimensionerede flagreøre glødede.

Vi spiste alle i pensionatet, og Michael sad af gode grunde hos mig. Viveca var en meget sød og intelligent lille pige med et kærligt sind, og Richy var ligeledes kærlig og meget kvik. Michael var dejlig, udover denne hans stædighed, som jeg forsøgte at forklare ham var en udmærket egen-skab, hvis han satte den ind på noget positivt, hvilket han langt senere kom til at gøre.

Når børnene sov, og Nanny passede på dem, kørte Otto og jeg ned til et lille sted på den anden side Torremolinos og pensionatet. Vi kom der kun for at danse, det holdt vi begge meget af, men andre kom for at spise. Orkesteret bestod af et opretstående klaver og »la batteria«-trommesla-geren – med adskillige trommer.

Vi fik bekendte og venner efterhånden, og i baren om formiddagen forelskede en fransk maler sig i Nanny, som ikke var begejstret, og han sukkede; »Jeg, som har haft den ene lille yndige ballerina efter den anden, går hen og falder pladask for det lange rær«. Roland nåede hende til skuldrene. Ikke desto mindre bad vi Flemming om at våge over børnenes søvn en aften og inviterede Nanny og Roland ud. At se dem danse Passo double var uforglemmeligt.

På den lille danserrestaurant fik vi også bekendte, der iblandt zigeuner-dronningen og hendes mand, som dansede lidt for tit spansk med mig, hvilket gjorde hende åbenlyst jaloux. Alligevel inviterede hun os med til en sen aftenfest i hendes villa ved havet, hvor de bedste dansere fra Granada optrådte til det bedste zigeunerorkester.

En af malerne, Francois Xavier del Chambre og hans flotte kone Brigitte, blev også vores omgang. Francois havde mistet et øje i fremmedlegionen og det meste af synet på det andet, ellers var han en ganske pæn, mørkhåret fyr. Han og hans kone lejede et hus ved stranden.

Richy forelskede sig hovedkulds i Brigitte. Hun var høj og meget vel-skabt med et overordentligt stort bronzefarvet hår. Hun havde et smukt, stærkt ansigt, gylden lød, store brune øjne og en tandrække, jeg ikke har set magen til. Når fiskerbådene kom ind om morgenen, gik hun ned på stran-den, og til fiskernes fornøjelse knasede hun de levende småfisk mellem sine stærke tænder.

Richy var i den syvende himmel, når han fik lov til at spise frokost med hende alene i hendes hus, og hun bagefter sad med ham på skødet. Richy var i det hele taget tidligt moden med hensyn til det modsatte køn, som han fra ganske lille af udøvede en sælsom tiltrækning på.

Viveca var, som sin Daddy, den mest indelukkede af børnene, og Richy den mest umiddelbare og åbne. Som det fremgår var Michael allerede som lille en »sej fyr«, men han var meget kærlig.

Richy fortalte mig så sent som i fjor, at han havde nydt sine besøg hos Brigitte. Han har vel været omkring de syv år, og at han af lutter kærlighed

til hende havde spist en ret, hun havde lavet, som han ellers ikke kunne fordrage før denne skelsættende frokost.

Mor og Dres foreslog per brev os alle at holde jul og nytår med dem i Lisboa, Portugal. De fløj dertil, og vi sagde værelserne i pensionatet op for den tid og drog atter afsted. Men i Portugal kom vi ud for en oversvømmelse og måtte overnatte på en kro. Det var iskoldt, så børnene måtte sove i deres tøj. Otto og jeg fik et fælles værelse med en stor seng, og vi sov i overtøjet, men alligevel fik jeg ischias i begge ben, der varede under næsten hele Lisboa-opholdet. Jeg lå i et af hotellets kælderværelser det meste af tiden, medens mor og Otto drog til den ene portvins-vingård efter den anden. Børnene, Nanny og Flemming muntrede sig i byen eller på stranden, og Dres var, så vidt jeg husker, også lidt sløj.

Ved hjemturen til Costa del Sol satte Otto og jeg de andre af og aflæsedede kufferterne i pensionatet, som ikke havde Otto's og mine værelser ledige før dagen derpå, hvorfor vi i øsende regn kørte til Malaga for at overnatte. Det var mørkt, og vejen var glat af regn. Den buede nedefter med grøfter på begge sider. Jeg kørte langsomt og forrest, som Otto ville have det, og med et skintede jeg igennem usigtbarheden to forlygter, der kom imod os. Vejen var uoplyst og regnsløret så tæt, at jeg ikke førend i sidste sekund opdagede, at i vores vejbane og ved siden af den modgående bus, kørte en lille lygtefri æselkærre med en mand på bukken. Jeg gearede ned, men blev nød til også at bremse i små forsigtige stød, for det var enten æselkærren eller mig, men vognen drejede en halv omgang rundt på den glatte, buede vej og stoppedes i den modsatte vejbane af en kilometersten, som kilede sig op under højre forskærm. Bussen kunne heller ikke bremse, så den brasede ind i Fiat'ens bagende og krøllede den sammen. Den blev aldrig til bil igen, men fragtedes hjem for forsikringens skyld.

Stakkels Otto, som havde været vidne til det hele, standsede sin vogn og kom løbende, ligesom buschaufføren og samtlige passagerer, men den lille æselkærre forsvandt sikkert lettet i regnen.

De måtte dirke fordøren op, jeg havde fået rattet op i brystet, og hånden, som endnu holdt om gearstangen, gjorde ondt, men jeg var kommet mirakuløst fra det, troede vi. Otto kørte os til Malagas store mauriske hotel, hvor vi fik et par martinis, og alt så ud til at være gået godt, bortset fra bilen, men nogle uger senere begyndte de smerter i ryggen, som langt senere i Danmark blev diagnosticeret som discus prolaps.

Eftersom jeg tilsyneladende ikke fejlede noget, efterlod Otto mig sin jaguar og fløj hjem for at tilse bedriften. Vi andre fortsatte livet og ventede ham tilbage med nyheden om, at den knuste Fiat var ankommet.

Imedens Otto var væk, var jeg i flere politiforhør, men da buschaufføren og samtlige vidner var enige, blev det betragtet som et hændeligt uheld, og sagen blev lukket.

Omsider var Spaniens-opholdet forbi.

Eftersom samtlige kufferter og skolebøger skulle stuves ind i Otto's jaguar, kørte Otto den med Roland ved sin side til Paris. Nanny, Flemming, børnene og jeg fløj til Paris via Madrid, som vi alle havde besøgt for at opleve seværdighederne, især museer, ligesom vi havde gjort udflugter til Gibraltar, Barcelona, Sevilla og Granada og i Malaga overværet en tyrefægtning, som den følsomme Richy ikke var glad for. I Granada havde vi foruden mauriske paladser besøgt zigeunerbyen, som bestod af en lang gade, til hvilken de hvidkalkede grotte-boliger vendte ud. De var indhuggede i klipperne og kunne godt have flere »værelser«.

Otto og jeg sendte Flemming, Nanny og børnene med deres bagage hjem pr. fly med ophold på Hotel d'Angleterre, hvor vi stødte til dem ved vor hjemkomst pr. bil.

Otto og jeg overnattede i Paris. Francois og Brigitte stødte til Roland og os før middagen, i hvilken Otto deltog. Den blev holdt af nogle af deres venner. (Jeg lå til sengs med galdestensanfald på hotellet).

Brigitte og Francois skulle skilles. I separationstiden inviterede vi ham med til Danmark, fordi hun havde andre planer. Det var ikke udelukkende af medlidenhed, for han var særdeles underholdende og fik os ustandseligt til at le.

Eftersom Otto sin vane tro havde hast med at komme hjem, var hovedrengøringen på Møllen ikke overstået, og den nye stuepige Gunvor og kokkepigen Ella ikke fri til at ansættes. Derfor ventede vi Påsken over i København, hvor Michael blev indlagt en kort tid for at få taget sine mandler. Han gav sig overhovedet ikke, han har altid været en »hård hund«, når det angik ham selv, hvorimod han var sjældent følsom overfor andres ubehag. Jeg husker den periode, hvor han havde nedgroede storetånegle, og han aldrig beklagede sig, medens jeg blev forfærdet, da jeg tog hans sko og sokker af, som drev af blod. Han sagde end ikke et ord, da neglene blev fjernet. Men jeg må tilføje, at Richy, som iøvrigt altid har haft et godt helbred, ligesom Otto, ikke sagde en lyd efter sin blindtarmsoperation (før han tog til England som landvæsenselev). Viveca havde let til tårer som barn, men det var af psykiske årsager, for hun var rask og frisk. Det er sidenhen, at hun er kommet til at lide under sine mangfoldige arthroser og rheumatisme, som hun har været så uheldig at arve fra mig.

Det var en velsignelse at komme hjem til Møllen. Jeg gik straks i gang med ansættelserne af Gunvor, Ella og Erling og derefter med at lære dem op.

Francois blev installeret i gæstefløjen ovenpå med udsigt til gården. Han brugte det dengang tomme rum som atelier og boede i et gæsteværelse i hovedhuset. En anden af vore spaniens-venner, englænderen John, kom på besøg, og de opnåede begge at deltage med os i en stor fest, som Aksel og Susie Reedtz-Thott holdt på Gavnø.

Francois rejste, førend mor og Dres kom hjem på deres sommerophold, og de gik desværre glip af hans morsomme væsen.

Børnene kom efterhånden i Saksøbing Folkeskole, og Flemming blev igen redaktør ved et blad i Jylland. Nanny forblev sommeren over, børnene var nu så store, at jeg sagtens kunne se efter dem selv.

Efter Otto havde foræret mig den lille MGA i stedet for den knuste Fiat, forærede han mig den lille Jaguar, som blev malet i samme grå farve som den Bentley, han købte af Mør Else efter onkel Pers død. Erlings chaufføruniform var blevet syet i samme farve, og den nye Volkswagen blev tilsvarende malet. Otto havde afhændet sin store Mark 8.

Jeg foretog, foruden Rom, også adskillige kortere rejser blandt andet til Paris, hvor jeg boede et par dage på et lille hotel på den venstre Seinebred, og Otto tog en gang til London, hvor Fritze Ahlefeldt-Laurvig havde bedt ham om at hjembringe en speciel ost til hende. På grund af tåge måtte hans fly fra London lande et sted i England, hvor passagerne overnattede i et hotel. Osten var af de ildelugtende, og Otto svor, at han ikke mere ville gøre den slags tjenester, for såvel hans værelse som flyet og han selv stank så uhumsk, at folk veg fra ham.

Efter adskillige år med sengeliggen hver vinter for mit vedkommende, rådede lægerne os som sagt til at tage sydpå i de værste vinter måneder og forblive i et mildt klima, indtil det blev mindre råt hjemme. Otto og jeg valgte Nice i Frankrig, og det viste sig at være et helbredende sted. Den første gang kørte vi dertil i min Jaguar og med Erling, som vaskede vognen hver morgen. Efter nogen tid fløj Otto hjem, han havde ingen interesser, såsom ski, sejlsport, golf eller tennis, der kunne optage ham, (kort fra Nice ligger der skisteder i bjergene), og det var svært for ham at være længere borte ad gangen.

Jeg husker Otto's fryd, da vi på en restaurant i Hamburg, hvor jeg ikke havde tilstrækkeligt i min evigt medbragte sorte læder-ryg-pude, hørte Erling på ærkeløsk henvende sig til en tjener med; »Må jeg godt be' om en lille pu'e til Lensbaronessens ryg«. Han fik minsandten fremskaffet puden!

Den næste gang fløj Otto med mig til Nice, hvortil Erling var kørt alene og stod parat i lufthavnen med min rullestol, som det under opholdet i det gavnlige klima, efterhånden lykkedes mig at komme ud af.

Mor kom til Nice, hvert år, efter Otto var fløjet hjem og boede med mig en otte dages tid. Mors besøg var festlige, og hun døbte Erling Kyle på grund af hans uskyldige væsen og lyst blonde hår.

Så såre mor rejste, gav jeg mig atter i lag med at skrive på min roman.

I forbindelse med drengenes respektive konfirmationsrejser, til hvilke mor inviterede dem, ligesom hun havde gjort det med Viveca, på et otte dages ophold hos hende i Rom, hentede jeg Richy der, og han, Erling og jeg kørte hjem derfra i Jaguaren. Richy var uhyre morsom på denne tur,

hvor han for første gang udviste, at han havde »næse« for gode madsteder. Allerede dengang var gourmeten i ham udviklet.

Michael kom flyvende fra sit konfirmations-romer-ophold og tilbragte otte dage med mig i Nice, hvor vi nød at være sammen og køre sightseeingsture i de omkringliggende landsbyer, holde picnics og spise på forskellige restauranter. På dette tidspunkt var der ikke længere noget i vejen med hans appetit, tværtimod.

Efter et par år at have boet på det samme gamle hôtel Trois Rois, talte Otto med receptionschefen på hôtel Negresco, som var et luksushotel med beliggenhed ned til Promenade des Anglais og en enestående udsigt over Middelhavet. Eftersom det var vintersæsonen, vi frekventerede Nice, opnåede Otto at få værelser med mere eller mindre udsigt med bad og inklusive morgenmad for mellem 55-60 francs i døgnet (alt efter udsigten).

Efterhånden var jeg i stand til selv at flyve til Nice og hjem og endda modtage mors invitation til et otte dages ophold i Rom i denne forbindelse. I Nice skrev jeg ialt to romaner og nød at være alene.

En jul holdt vi alle, inklusive mor, i Nice, og da de andre rejste efter nytår, blev Richy en dag mere med mig, der forblev en længere tid.

Den aften gjorde Richy sin første voksne erobring. Jeg tror, han allerede var i Livgarden. Efter at have spist middag ude i byen, vendte vi hjem til hôtel Negresco, hvor vi hallen mødte en skønhedsåbenbaring, som var i familie med hotelejeren og hjemme på ferie alene fra U.S.A., hvor hun var forholdsvist nygift. Jeg så, hvorledes hun faldt for Richy med det samme, og opmuntrede dem til at tage på natklub. Næste morgen gik jeg ind i Richy's værelse for at vække ham i tide til at nå flyvemaskinen til København og så til min forbløffelse, at han var påklædt og frisk som en havørn, endskønt han lige var kommet ind ad døren.

Når mor kom, ophørte jeg med at skrive, dels for at hellige mig hende, dels fordi hendes ungdomsveninde prinsesse Margrethe de Bourbon de Parme boede i Monaco, og vi besøgte gensidigt hinanden.

Et år holdt hun en festlig frokost på en Monacorestaurant til ære for kongeparret med eskorte: En hofdame og livlægen, Sten Madsen.

De kom også på besøg på Negresco, hvor mor lå i sengen med influenza, men kongeparret insisterede på at besøge hende, medens jeg underholdt prinsesse Margrethe i baren.

Da kongen var rejst, forblev dronning Ingrid og hofdamen i en dejlig villa i Antibes, som hun havde lånt af en bekendt. Hun inviterede os til the der, men mor følte sig for sløj og bad mig om at gå alene, fordi hun ikke mente, at jeg kunne være bekendt at afslå, eftersom dronningen havde bedt mig, også uden mor. Da hun rejste, tog prinsesse Margrethe mig med i sin vogn, og hun, hendes lille bulldog og jeg skulle forkorte dronningens ventetid i den private salon, hun blev tildelt ude i lufthavnen. Det var en

oplevelse af se, hvor smukt denne store stue var møbleret med de bedste antikviteter, stoffer og tæpper.

Mor nåede lige at blive rask nok til at spise en frokost, der afsluttedes med en Grand Marnier-Soufflé, som hun nød ubeskriveligt. Jeg fulgte hende til lufthavnen og røg direkte i seng med en influenza, som jeg ikke kom mig helt af inden min hjemrejse, og det var muligvis den, der var skyld i tre måneders sengeleje med hjernehindebetændelse på Møllen.

Mors 75-års fest

Mor var som sædvanligt på Møllen sommeren 1969, da hun fyldte 75, og idet hun gerne ville glæde os, familie og venner, bad hun mig om at tage mig af arrangementet, som vi i fællesskab havde planlagt til en stor fest, som skulle afholdes på Langelinie Pavillonen i København.

Otto og jeg og drengene (Viveca og hendes mand var i udlandet) blev inviterede til at stå som officielle medværter til en middag med dans og soupé i Langelinie Pavillonens øverste tre lokaler den 7. august, og som således blev holdt for tre generationer.

Efter samtaler med mor, om hvorledes aftenen skulle forløbe, kørte Erling mig et par gange til København, hvor jeg udover hyppige telefonsamtaler organiserede det hele med Langelinie Pavillonens direktør. Det blev til diverse cocktails, snacks og cigaretter, der blev budt om af flere tjenere til douce baggrundsmusik. I det tilstødende lokale var der dækket på runde 8-personernes borde. Der var smukke blomsterdekorationer på de hvide duge, levende lys i stager og en udsøgt menu med vine til taffelmusik og kaffe, cognac og likører i det første lokale. Siden bredte gæsterne sig i de tre lokaler, det ene med sofagrupper, det andet ydermere med en lang bar, og i det tredje spillede et stort orkester med en pausepianist til dans. Soupeen var gående.

Mor skrev sine indbydelseskort, jeg vores og børnene deres.

Om morgenen fik mor gavebord, og efter frokost kørte Otto, hende og drengene til Hotel d'Angleterre, hvor de hvilede og klædte sig om. Jeg foretrak at køre med Erling direkte til Langelinie Pavillonen i mageligt tøj. På dametoiletet der klædte jeg mig om. Det var mere praktisk end at skulle ligge i en hotelseng med ekstra brædt, og eftersom Erling lånte vognen til sig selv og hans daværende veninde, kørte han mig direkte hjem næste morgen, og jeg kunne på så vis være parat til at modtage min familie. (Når Otto og jeg kørte ud til middage, hvor jeg hverken kunne drikke eller spise mere end »for syns skyld«, lå der altid en pakke »Kavli«-ost og whisky i vognen, som jeg hundesulten og dødtræt fortærede, og det gjorde jeg også samme morgen.)

Jørgen Bender havde syet mig en off-white zebbelin-organzakjole med tværstriber. Den var meget enkel og smuk mēd en buket liljekonvaller i det brede bæltets sløjfe og med lange (gennemsigtige) ærmer og en lille skjorte-krave. Hertil bar jeg udelukkende brillanter og perler, ligesom mor, der var iført en smuk syren-farvet italiensk kniplingskjole. Iøvrigt var Jørgen Ben-

der og hans førstemand, Verner Lundquist, og deres daværende venner også inviterede.

Mor, Otto, jeg og drengene stod på rad og række for at modtage de mange, mange gæster i alle aldre. Alle gæsterne var i færd med cocktail og samtaler, da prinsesse Benedikte og prins Richard ankom og til sidst kong Frederik og dronning Ingrid. (Ekskong Konstantin og dronning Anne Marie var i Italien og kronprinsesse Margrethe med prins Henrik i Frankrig). De kongelige kom fra kongeskibet Dannebrog med en chalup, der lagde til ved Langelinie Pavillonens mole.

Mor havde været i stærk tvivl om at ville bede dem, men vi andre syntes, det kunne være morsomt for de øvrige gæster. Men stakkels mor fik ret for hendes eget vedkommende.

Personligt tror jeg, at hendes ønske om at frabede sig taler skuffede mange, som havde forberedt sig. Blandt andet var kongen en strålende taler og balletkritikeren Svend Kragh-Jacobsen uhyre vittig og morsom.

Ved cocktailen før middagen havde mor bedt Otto om fra orkestertribunens højtaler at holde en meget kort velkomsttale og at erklære, at alle taler var bandlyst.

Under middagen og dansen morede alle sig, festen var meget vellykket og langvarig. Men mors betænkeligheder blev desværre alt for velbegrundede. Hun havde gerne villet snakke med alle sine gamle venner, men det blev udelukket, fordi kongen og dronningen havde sat sig i et hjørne med hende i midten, og selvom dronningen blev budt op til dans gang på gang, rørte kongen sig ikke af flækken og ingen turde, korrekt nok, byde mor op, så længe han sad ved hendes side, og eftersom de kongelige blev usædvanligt længe, var mor blevet træt, da de endelig gik, så hun og en del gæster tog afsted, og det var kun yngre og unge, som blev tilbage. Børnene, Otto og jeg havde ofte forsøgt at bryde ind og befri mor, men det var uladsiggørligt, og det var synd for hende.

Som den sidste kørte Erling mig hjem klokken seks morgen.

Otto's og min skilsmisse

1970 (den 3. august) blev Otto og jeg skilt, som de bedste venner af verden, og det forblev vi lige til hans død, hvor han tilmed betænkte mig i sit testamente.

Hele foråret og en del af sommeren 1970 tilbragte jeg med at skrive inventarlister over mit og over Otto's indbo, foranlediget af sagførerens råd.

Imedens underholdt mor sig med Jean Louis Laran, som jeg havde truffet i Nice og inviteret på et kort ophold på Møllen. Han var nøjagtigt på alder med Richy, som lå inde som officer ved Livgarden, men Michael og han, såsom resten af familien, kom godt ud af det sammen. Siden kom Richy og Anne også hjem på sommerferie.

Jeg tog mig personligt af at maskinskrive de lange inventarlister med henblik på slægtstingene, som jeg ville skulle forblive på Berritzgaard Slot og Rodsnæs, som Richy og Michael snart skulle istandsætte til beboelse, og Viveca fik senere sendt sin part per flyttevogn til Mallorca.

Mine planer var at tage sydpå for at finde en bolig, men jeg medtog intet inventar af værdi, udelukkende mine soveværelsesmøbler til hvilke Otto fik lavet og forærede mig en sofa. Sengen medtog jeg ikke, hvorimod hele mit atelier, og mor var bedrøvet, da hun så mit kommende indbo stå i et hjørne af den tomme spisestue på Oreby Slot.

Det var frygtelig svært for mor, selvom hun skjulte det, aldrig mere at skulle færdes mellem hendes slægtsmøbler.

Jeg regnede med at købe seng, linned, køkkengrej, glas og bestik i udlandet, og selv male de malerier, jeg skulle have på væggene, og sådan blev det. Jeg turde ikke tage tæpper eller andet med, fordi børnene skulle have dem inden længe.

Den sommer hentede både Otto og jeg mor i lufthavnen for at få lejlighed til at fortælle hende den triste nyhed i fred. Som sædvanligt tog hun det fuldstændigt fattet, og hendes eneste kommentar var; »Ja, andres liv kan man ikke blande sig i«, og dermed afsluttedes videre samtale om det emne. Men det tog langt hårdere på hende, end hun ville vise, hun mistede jo sin faste sommer og jule-pied a'terre i familiens skød. Men som altid beholdt hun sin sorg for sig selv, og delte sine glæder med andre.

Mor forblev længst muligt på Møllen.

Efterhånden kom Susie Reedtz-Thott på besøg, hun var desperat over Aksel ikke ville gå med til en skilsmisse og samtidigt ulykkelig over at forlade deres fire børn, der ikke var voksne som vores.

Den dag mor skulle køre bort fra Møllen for at bo den resterende tid på Mosehøjvej, opdagede jeg meget tidligt om morgenen efter min løbetur på plænen, at Susies åbne vogn med en dyne i holdt bag møllefodens gavl. Hun var kommet om natten, og Otto havde anbragt hende på nummer 1, hvor hun lå og hulkede ude af sig selv.

Afskeden med stakkels mor blev forvirret, jeg nåede lige at se hendes baglygter forsvinde, førend jeg måtte tage mig af Susie, der havde behov for en nerveberoligende pille og at bistå Otto med at trøste hende. Susie forblev den sidste tid, jeg var på Møllen og deltog i samtlige måltider.

Mor og jeg telefonerede dagligt sammen, og fra Mosehøjvej kørte hun til week-ends hos venner på landet.

To måneder og to dage førend Otto og jeg kunne have holdt sølvbryllup, kørte Richy og Anne, der holdt ferie på Møllen, mig om ad Berritzgaard på vejen til Kastrup Lufthavn. Alle havde sagt farvel til mig inklusive Susie, men Anton som stod i hallen og Erling på gårdspladsen tog jeg afsked med til sidst. Otto fulgte mig til bilen og blev stående for at vinke.

I oktober samme år (1970) blev Susie, som var født Else Grethe Susanne Tholstrup og Otto gift i al stilhed. Aksel Reedtz-Thott havde til sidst givet op.

Susie har altid været meget venlig overfor mig, den dag i dag telefonerer hun på Otto's dødsdag og sender mig pebernødder til jul. Susie og jeg omgikkedes uden gnidninger.

I lufthavnen ved min afrejse fra Danmark, mødte Mor Else op med en lille rejse-sølvkniv i lædertui som gave. (Mor var vist nok hos tante Inger på Wedellsborg og Michael vist nok på Alslevgaarden ved Karise). Mor Else, Anne og Richy var de sidste, jeg så.

Jeg fløj til Génève for at se, om jeg kunne leje en lejlighed i Schweiz, men det kunne ikke lade sig gøre, hvis man ikke havde penge i banken der, ydermere ville det have været for dyrt at bo i Schweiz, viste det sig siden.

Selvom jeg gerne var vendt tilbage til Italien, frygtede jeg ikke at kunne isolere mig der for at male og skrive i fred på grund af de mange bekendte. Spanien tiltalte mig ikke tilstrækkeligt. I Sydfrankrig hjalp JL (Jean Louis Laran) mig ved at finde denne lejlighed i Le Cannet nær Cannes. Klimaet er godt, og der er ikke langt til Nice Lufthavn. Det var tilmed et fordelagtigt lejemål i betragtning af lejlighedens størrelse, enorme terrasse med udsigt over Cannes og Middelhavet samt med græsplæne og blomster på taget.

Imod at gå mig til hånde med indkøb, rengøring, vask og strykning samt pasning af det udendørs, fik JL kost og logi i pigeværrelset med douche og egen indgang samt salær, og han er her Gud være lovet endnu, for han laver nu også maden, efter jeg ikke selv kan mere. Han skærer den i små stykker og bringer mig den på en bakke i atelieret, hvor jeg ligger ned og spiser, medens jeg læser. JL spiser i køkkenet og ordner opvasken.

JL fortjener en beskrivelse, efter at have passet mig indtil nu, i 22 år!

JL er høj og velskabt og var meget køn som ung. Nu er han i fyrrerne. Han har gråmelerede øjne og gråsprængt, mørkebrunt hår om en skaldet isse. Han er en original og har en stor personlighed, megen intelligens og humor, og så er han talentfuld til overhovedet alt, for eksempel er det ham (som mod vederlag) restaurerer og maler ude og inde, og ham, der har syet samtlige gardiner, betrukket møblerne og lagt væg til væg tæppe i mit soveværelse. Han ordner blikkenslageriet og elektriske installationer, reparerer vaskemaskine, gør alle indkøb og kører for mig, når jeg skal til øjen- eller tandlæge.

JL's eget arbejde foregår i hans værksted i Cannes gamle bydel. Han er »Courtier«. Han handler med fine træsorter, hajskind, skildpadde, elfenben, perlemor et cetera. Han restaurerer antikviteter, når de passer i hans smag og skaber nogle meget smukke møbler efter eget hoved. Hans viden om træsorter er bemærkelsesværdig og ligeså om antikke møbler. Han bliver som hans tiptiptipoldefader af samme navn, som har skrevet bøger om antikviteter, regnet for ekspert. Han bliver tilkaldt blandt andet helt til Paris for at afgive sin bedømmelse (og når han skal på forretningsrejse, laver han i de senere år, hvor jeg er for svag til at lave mad, al min mad i staniolbakker, lige til at tage ud af køleskabet. Ydermere forærer han mig det hele. Hans gavmildhed giver sig udslag i omtrent daglige smågaver, i form af lækkerier og skrivemateriale med mere).

JL er en ubetinget tilhænger af personlig frihed og hæger nidkært om sin. Derfor drømmer han ikke om at gifte sig og blive afhængig af børn, om disse har han sagt en morsom ting: »Børn er som voksne, men uden selvbeherskelse«.

Mor og Otto og nu mine børn føler sig trygge ved, at han bor her og gør alt for mig, hans evne til at kurere mindre sygdomme sparer mig for mange (dyre) lægebesøg.

Så længe jeg var stærk nok til at rejse, tog jeg hver sommer en let overskuelig tid til Danmark, hvor jeg ikke har været siden 1978 og ved juletid et par dage til Rom for at sætte fire potteplanter Cyklamen i hvert af gravens hjørner der. I Rom har jeg ikke været siden 1979, men nu sørger den elskelige godsfuldmægtig Bente Vangkilde for, at der bliver sat mine fire potteplanter (oldemor, Mons, Dres og mor) på graven ved juletid. I det hele taget sørger fru Vangkilde for alt for mig i Danmark, udover at maskinskrive de sidste seks års bøger (som jeg efter, jeg ikke længere kan sidde med benene ned, har erstattet mit maleri med af beskæftigelsestrang.) Fru Vangkilde er uvurderlig og et meget sødt menneske. Vi korresponderer, og hun telefonerer nu og da til mig.

Børn og svigerbørn, venner og bekendte besøgte mig her, så længe jeg var i stand til at se nogen. Otto og Susie kom årligt, og når de boede i gamle

fru Tholstrups lejede villa, ankom Otto alene om eftermiddagene for at snakke hyggeligt om alt og alle.

I begyndelsen lavede jeg middage her, som JL hjalp mig med at servere og vaske op. Siden bad jeg til restaurationsmiddage, indtil jeg ikke mere var stærk nok til at gå ud. Familien og først og fremmest Otto medbragte altid en masse dejlige gaver.

Apropos mine Danmarksbesøg, var de gamle, funktionærerne og lægerne glade, når Otto kom med indenfor. Den allersidste gang, jeg så mine gamle, husker jeg særligt Inger Christensen i Tårs Hvilehjem. Personligt var jeg intetanende om, jeg ikke længere ville kunne komme hjem, men da hun fulgte mig ud til vognen, sagde hun, med tårerne trillende ned ad kinderne; »Så får jeg aldrig Lensbaronessen at se mere.« Om det var hendes instinkt, skal jeg ikke kunne sige, men hun fik ret (men vi skriver stadig sammen).

Richy, Anne, Michael og Elisabeth fejrede min 60 års fødselsdag (for over 11 år siden) ved at komme til eftermiddagsdrinks med gaver her, og de inviterede JL og mig til middag på den berømte restaurant Moulin du Mougins.

Richy var den allersidste, der bad mig til restaurationsmiddag med ham alene på Hôtel Majestic. Det er mange år siden, men jeg husker menu og vine samt vores indbyrdes harmoni endnu.

Nu er mine kræfter skrumpet ind, men jeg har nået at male en utrolig masse billeder. Jeg ser ingen mennesker mere med undtagelse af børn, svigerbørn og børnebørn. Jeg har med vilje isoleret mig helt, og er godt tilfreds sådan, fordi det sparer på mit svækkede helbred.

For 22 år siden i oktober 1970 flyttede jeg ind her i Residence le Vougeot, og Otto kom straks efter flyvende med min første halvårige, prisindexerede apanage, som drengene siden sender. Han medbragte en masse gaver desforuden og holdt langt senere sin 70-års fødselsdag her, kun med Susie og mig.

Otto og drengene var rørende imod mig under mine to tarmslyngsoperationer på Rigshospitalet i København, hvortil jeg fløj herfra og til den tredje og alvorligste tarmslyngsoperation med lyn-indlæggelse på en klinik i Cannes, kom de alle tililende. (Ved denne lejlighed nåede jeg at dø en smule, og det var en optimistisk oplevelse.)

På klinikken konstateredes efter operationen (med forkert blodtransfusion), at der indvendigt i nakkesøjlen var arthroses, som havde vokset sig så store, at de klemte rygmarven til en sjettedel, hvorfor jeg måtte til Paris og indlægges til operation. Der var hospitalsstrejke, og de forfædelige otte dage, jeg tilbragte med rygmarvsindsprøjtninger (hvori der er jod, som jeg er allergisk overfor) og med at slå et væld af store fede, kakkellakker ihjel, kostede en mindre formue, ligesom det læderbeklædte jernkorset, som gik

fra hofterne til op over hovedet, med en indretning, der kunne åbnes ved spisning. Det blev fremstillet efter mål på hospitalet. (Dette torturinstrument måtte ikke aftages i et halvt år).

En week-end, hvor jeg slap ud på grund af strejken, og fik klippet mit talje-lange hår meget kort af hensyn til operation og instrument, ringede jeg til Otto fra et hotel, med det resultat, at han betalte det dyre ophold (i stedet for at låne mig beløbet).

Idet strejken fortsatte blev jeg hjemsendt efter otte dage med påbud om at komme igen, når strejken var ophørt. Otto og drengene forærede mig en sum til den kommende operation, som takket være dem aldrig blev til noget, fordi de sendte overlæge Jørgen Wendelbo fra Nykøbing Falster sygehus hertil i tre dage for at undersøge mig. Han frarådede operation, fordi man derefter for livstid bliver helt stiv i nakkesøjlen, og han mente, at de mange ubehageligheder, denne lidelse medfører, var at foretrække. Jeg fulgte hans råd og var Otto og drengene dybt taknemmelig, for de bestod, såvel overlægens rejse som hans ophold i Cannes og fik ham til at sørge for, at alt ville være parat til en eventuel operation på Nykøbing Falster sygehus, men det har lykkeligvis ikke været nødvendigt.

Alt dette for at bevise, hvilke enestående mennesker Otto var, og drengene er.

Mors død

Mor kom efter sin afrejse fra Danmark 1970 i september til Cannes og boede i en uges tid på et lille hotel. Hun bad JL og mig til alle måltider og biografer og forkælede mig med gaver og chokolader. Desværre nåede hun aldrig at se min lejlighed end ikke tom, for JL fandt den først efter hendes afrejse.

Det var meningen, at mor skulle komme tilbage hertil for at fejre jul og nytår med mig, men hun blev angrebet af, hvad hun troede var en smitsom gulsot, som raserede Rom og via en af hendes hyppige telefoner og breve, forbød hun mig på grund af smittefaren at rejse ned til hende. Men da hun blev indlagt på en privatklinik for at opereres for galdesten, hvoraf gulso-ten kom, indvilligede hun i, at jeg omgående rejste ned til hende, og hun inviterede mig på såvel rejse tur-retur som på samtlige mine måltider, for jeg blev indlogeret i hendes eget spartanske lille værelse på hôtel di Savoya. (Hvor hun, typisk for hende, dengang hun var rask, når hun ikke var inviteret ud eller selv havde gæster, kogte sig et æg i en dyppekoger og spiste det til middag med en dåse sardiner).

Fra hendes hotel tog jeg tidligt om morgenerne op til den klinik, hvor hun havde et eneværelse for at sidde hos hende, indtil hendes sengetid klokken tyve.

Efter nogle slemme galdesten var blevet fjernet, kom hun sig tilsyneladende, men så skred sårets indvendige syninger, og en morgen svigtede hendes i forvejen svækkede hjerte, men indsprøjtninger og massage restituerede det.

Mor ville ikke se et menneske, hvilket siger noget om, hvor syg hun følte sig, med undtagelse af Isa Schmidt, som i begyndelsen, før jeg kom, havde bragt hendes post.

Medens mor døsede hen, telefonerede jeg efter aftale til hendes store bekymrede vennekreds for at de kunne være underrettede om dagens bulletin, for i mors sidste dage, ville hun end ikke tage telefonopkald, og hun lå med drop, blod og ernæringstilførsler, selv i fødderne.

Mor klagede aldrig, når hun vågnede af en døs, var hun så munter og lattermild, som hun i sin tilstand kunne være. Hun kunne intet spise, fordi alt sved smerteligt, og hun var blevet forfærdelig mager. Men vi glædede os til, hun skulle komme på rekreation til Cannes og være i min lejlighed. Da hun blev meget svagere bad hun mig om at telefonere til JL og invitere ham på rejsen og til at bo på Savoya, for at han kunne være mig behjælpelig. Hun havde forinden, hun blev indlagt skrevet et brev til mig om, hvor-

ledes jeg skulle forholde mig, når hun engang døde, angående papirer, banker og lignende.

JL kom straks og i sidste øjeblik. Mor var glad og betrygget ved at se ham, og han kyssede spontant hendes hærgede ansigt.

Samme aften turde jeg instinktivt ikke lade mor alene natten over, så JL og jeg spiste et tidligt og hurtigt måltid på en nærliggende restaurant og vendte straks tilbage til hendes værelse, hvor vi belavede os på at våge.

Hun faldt hurtigt i en lettere søvn, men lidt før klokken 23 mumlede hun noget uforståeligt, som jeg igen og igen bad hende gentage med øret ned mod hendes mund. Da jeg omsider opfattede sætningen, troede jeg, at jeg tog fejl, for hun hviskede; »Møllen er i de gale hænder«, hvorved bevises hvor nær denne skilsmisse var gået hende. Derefter faldt hun hen for pludseligt at indtræde i en vag døds kamp, hvorved hun nær havde frigjort sig for de slanger, som var fastgjorte til hende. Hun udåndede i mine arme præcis klokken 23 den 9. marts 1971 76 år gammel. Det var hendes hjerte, der svigtede.

JL var enestående, han tog sig lynhurtigt og effektivt af alt, såsom at betale kirurgens honorar, der med et var steget til det dobbelte, men JL lod sig ikke gå på. Medens jeg pakkede mors få ejendele og forærede det meste bort, tog han sig af alt, han lovligt kunne.

Forinden mor blev for svag til at holde en pen, underskrev hun en del checks for, at jeg kunne betale klinikopholdet ugentligt med mere. Med resten trak JL, Savoyas receptionschef og jeg efter hendes instrukser i brevet, alt hvad der stod på hendes konto (bortset fra nogle hundrede lire), forinden den ville blive lukket.

Da JL havde gjort, hvad han kunne gøre, rejste han tilbage til Le Cannet. Dagen efter ankom Mor Else, iført chaufførfrakke og med krokodilletasken, hvis hanke var fastsurrede med sejl garn. Hun boede i et dobbeltværelse på Hôtel Eden i samme gade som Savoya og bad mig til alle måltider i de par dage, hvor hun var der. Til den første før-middags drinks i hôtel Edens bar, klappede hun på sin udspændte taske og sagde; »Bare rolig, jeg har masser af penge med«, og hun lånte mig den sum, jeg måtte udlægge af mit fremtidsbudget. (Jeg tilbagebetalte dem efter den førstkommande apanage). Som altid var Mor Else på pletten til støtte, opmuntning og hjælp, når man var i vanskeligheder.

Børnene ville være kommet til begravelsen, men Otto fandt det var bedre, at de blev og passede hver deres dont. Onkel Bøje og tante Else Benzon udeblev af helbredsårsager. Sålunde var det kun mors søster og datter, der foruden en mængde romervenner fulgte hende til hendes sidste hvilested på Il Cimitero Acattolico i Rom.

Mor havde, meget imod min vilje, ligget på lit de parade, i klinikkens

store, dertil indrettede rum. Det syntes at være obligatorisk, førend hun efter ønske blev brændt.

På den protestantiske kirkegård var der en højtidelighed i kapellet, hvor det kneb for mig ved synet af mors lille urne, som var dækket af et gennemsigtigt sørgeslør, men Mor Else, som sad rank og fattet ved min side i sin chaufførfrakke og uden hat, foregik som et godt eksempel.

Udenfor var et hav af blomster og kranser, der ret viste, hvor elsket, mor havde været. Fire overdimensionerede smukke kranser af forskellige blomster dominerede blomsterhavet. De var så enorme, at de var ophængte på hver deres store træstativ og pyntede med guldtrykte silkebånd. De var henholdsvis fra kong Frederik og dronning Ingrid, kronprinsesse Margrethe og prins Henrik, prinsesse Benedikte og prins Richard og ekskong Konstantin af Grækenland og eksdronning Anne Marie.

Isa Schmidt var til megen hjælp. Hun samlede alle kort og nedskrev afsenderne, således at jeg vel hjemme i »Le Vougeot« kunne takke alle de mange mennesker, som havde deltaget i begravelsen, sendt blomster og kondolencebreve. Det tog mig en måned fra morgen til aften at svare, hvilket siger noget om, hvor mange mennesker fra alle lande, der holdt af mor.

Hendes urne blev sat ned til oldemor, Mons og Dres, og typisk for mor havde hun allerede ladet indridse sit navn, sit fødselsår og data samt 19.. for at spare mig besvær og udgift.

Svend Kragh-Jacobsen skrev en meget smuk artikel om hende i Berlingske Tidende (mit arkiv).

Forinden min afrejse (Mor Else var vendt tilbage til Danmark) gik jeg ud til graven med mors giftering, som man havde overrakt mig i kapellet, fordi det ikke var lovligt, som mor havde ønsket det, at brændes med den på.

Jeg stak et hul i jorden så dybt, som jeg kunne med min paraply, og puttede Dres glatte guldring derned og dækkede den til.

Otto's død

Det var et forfærdeligt slag, da min bedste ven og velgører Otto døde. Igennem alle de 17 år vi var skilt, telefonerede han en à to gange om ugen, og han havde forkælet mig på alle tænkelige måder med gaver, fra et TV over radioer og køkkentøj til danske bøger, blade og saltlakrids samt malerkartoner fra Stelling i København og skitseblokke.

Otto og Susie fik i de sidste år en lejlighed i Toldbodgade i København til brug i vintermånederne og til overnatning ved Københavnerture resten af året.

Otto, som altid havde haft et godt helbred, bortset fra barndommens dysenteri, ungdommens lungebetændelse og beskadigede knæ samt alderdommens rheumatisme og derudover var meget ungdommelig, fik influenza og lå til sengs i deres lejlighed i København.

Der stødte lungebetændelse til, og han blev indlagt på Rigshospitalet, hvortil jeg i min uro for ham telefonerede, men da var han allerede for svag til at tage telefonen. Han havde telefoneret til mig, medens han lå med influenza i Toldbodgade, og lidet anede det mig, at det skulle blive sidste gang, jeg hørte hans glade stemme.

Otto fik betændelse omkring hjertet på hospitalet, og det standsede dets slag. Min bedste ven Otto døde den 12. februar 1987, 77 år gammel, og ligger som sine forfædre og sønnesøn Otto begravet på Tårs Kirkegård i slægten Rosenørn-Lehn's private indhegning.

Viveca

Som det fremgår af forudgående, er Viveca født 6. september 1945. Hun var en sød og forholdsvis nem lille pige, som klarede sig pænt i skolen og var dygtig til vask og stryging samt ekstra god til madlavning. Jeg husker endnu hendes første lille franskbrød, der til min forbløffelse var perfekt, men hun havde en vanskelig pubertetsperiode. Viveca var ikke sportsligt anlagt, men hun dansede glimrende.

Viveca er meget praktisk, og hun har altid haft en eminent humoristisk sans og en god hukommelse. Hun lærte hurtigt sprog og glemte dem ikke igen. Hun taler fem sprog flydende. Hun er meget hensynsfuld, gavmild, ordholdende og pligtopfyldende.

Viveca var et meget intelligent barn og følsom indtil det overfølsomme. Hun har altid været uhyre hjælpsom overfor sine medmennesker, som desværre ofte har skuffet hende bittert, men hun er meget afholdt af sine talrige internationale venner, der aldrig går forgæves til hende med deres bryderier, som hun efter bedste evne søger at hjælpe dem ud af.

Efter eget udsagn – for jeg har aldrig oplevet det – har hun et voldsomt temperament, der efter overdreven provokation bryder ud i et kortvarigt, men aldeles hvidglødende raserianfald. (Bissenarv!)

Som ganske ung var Viveca lidt buttet og tung med et yndigt ansigt omgivet af langt kastaniebrunt hår, hendes farmoders Monica's grå øjne og smukke hænder.

Men såvel efter sigende som efter de mange fotos, hun har tilsendt mig, er hun blevet meget smuk. Hendes hår er gråt og hverken langt eller kort. Hun er som sin fader Ivan vokset i højden på et sent tidspunkt, hun er slank, og hendes grå øjne synes store bag brillerne, og hendes smil er blændende hvidt. Forståeligt nok har hun meget herretække.

Efter (som nævnt) først at have læst med frøken de Mylius, dernæst Flemming, have gået i såvel Rørbæk Kommuneskole som på Den Franske Skole i København og endelig to år i ungpigepension i Lausanne, Schweiz, tog Viveca 3-sproget korrespondenteksamen fra Handelsskolen i København, medens hun boede til leje hos fru Holter, og hun fortsatte med at bo der, da hun fungerede som 3-sproget korrespondent i et større firma. Hun fik sig en mængde venner i København og kom mere sjældent hjem. En enkelt gang bad hun en ung mand til week-end, men derudover foretrak hun at komme af og til alene. Da morede vi os herligt sammen. Om aftenerne raserede vi leende og snakkende spisekammeret (dog uden Otto's bistand).

Viveca blev hurtigt selvstændig og havde megen uafhængighedstrang, og vi respekterede, at hun ønskede sit privatliv i fred efter hendes 18. år.

Den 30. juli 1966 døde hendes grandpapa, Jørgen de Wichfeld, og Viveca arvede en trediedel efter ham, eftersom hendes fader var død. Viveca, som er meget medfølelse, stemte for, at hendes onkel, Viggo de Wichfeld, (London og Elba) beholdt Engestofte hovedbygning, park, kirke og kirkegård, hvor Varinka de Wichfeld (København) ville have solgt for at dele fortjenesten i tre.

Viveca fik medlidenhed med Viggo, der fortsat elskede sit barndomshjem over alt andet. Af indboet modtog Viveca et par gamle stik. (Viggo satte Engestofte smukt i stand i dyre domme, men havde nogle år senere ikke råd til at beholde en så stor og indtægtsløs sommerbolig).

Til Otto's og min store overraskelse, idet vi troede Viveca i København, ringede hun fra Skotland en aften 1967, hvor Otto og jeg spiste middag i anretterværrelset. Samme dag var hun blevet viet til en skotte under overværelse af hans fader. Viveca's mand hed Thomas Laurie (kaldet Laurie) Kenney. Vi bad dem selvfølgelig straks til Møllen, men de ville nøjes med en præsentationsfrokost. Viveca's yndlingsretter kom på menuen, og bordet blev dekoreret med det, hun syntes bedst om. Vi fandt bryllupsgaver frem af egne ting, for der var ikke tid til at tage til København.

Viveca var chik og bar mange nye smykker. Hun så lykkelig ud, og Laurie, som var cirka ni år ældre, var høj, slank og forbavsende mørkhåret med grønne øjne. Han lignede en forstørret udgave af filmskuespilleren Dirk Bogarde, han havde et meget livligt væsen og megen charme, men han gjorde ikke indtryk af at være stabiliteten selv. Han arbejdede i chokoladebranchen, og Viveca havde truffet ham i København.

De rejste til Mallorca og slog sig ned i en ejerlejlighed i Calamayor, Palma de-Mallorca.

I 1972 blev de skilt, og Viveca genantog sit pigenavn og beholdt sin tagelighed med en stor terrasse, og der bor hun stadig sammen med sine tre katte. Hun har en stor omgangskreds, for hvilken hun af og til laver sine vidunderlige middage og soupeer, og det hænder, at det, de ønsker sig i fødselsdagsgave, er en af Viveca's berømte middage i hendes hjem. Men Viveca befinder sig bedst alene og ser kun vennerne af og til.

En tid lang var hun lykkeligt beskæftiget som veterinærassistent hos en gammel doktor, der til sidst rystede så meget på hænderne, at Viveca udførte samtlige operationer. Hun elskede dette arbejde med dyr og ville gerne være vedblevet, men da veterinæren trak sig tilbage, og en yngre kvindelig veterinær kom i hans sted, kunne Viveca – som ikke havde eksamen i dette fag – ikke fortsætte hos hende.

Siden købte og drev hun en bar, der betragtedes som en klub af englænderne der på stedet. Efter nogle udmærkede år solgte hun baren med

fortjeneste. Nu skaber hun efterspurgte, originale og meget smukke abstrakte lerfigurer. Hun har lige sendt mig et stort album med fotos af hendes forbavsende livfulde og dejlige kunst.

Viveca rejste af og til til København, hvor hun som oftest spiste frokost med Otto og Susie eller Otto alene. Når hun ringede blev hun inviteret til Møllen, men afslog, hun foretrak ikke at bo i det forandrede hjem. Hun spiste ligeledes frokost en gang med Michael og hans kone Elisabeth. Susie, som havde et sommerhus på Mallorca at se til og siden afhænde, rejste med Otto dertil, og han spiste frokost med Viveca og en af hendes spanske venner. Richy og hans anden kone Trine besøgte hende med deres sammenbragte børn i hendes hjem under et ferieophold på Mallorca.

Viveca har bedt mig om at ringe efter hende, hvis jeg bliver dårligere, i så fald har hun rørende nok sagt, at hun vil passe mig. Vi har lange og intime telefonsamtaler mindst en gang månedlig, og jeg nyder at følge med i hendes liv.

Viveca deltog, oktober 1991, i min sønnesøn Otto's begravelse. Hun boede et par dage på Rodsnæs med en af middagene på Berritzgaard, og hun fortalte mig, hvor lykkelig hun havde følt sig imellem familiemedlemmerne, selvom det var under så forfærdeligt sørgelige omstændigheder.

Richy

Richy, der som nævnt er født 21. august 1947, var, som det fremgår af forudgående, et nemt og kærligt barn. Han havde tilsyneladende ingen overgangsalder, hans stemme blev dyb, uden at man lagde mærke til det, og han sprang fra drengeårene ind i manddommen.

Allerede som lille var han kvindekær, og hans foretrukne piger skiftede ikke uden tænders gnidsel fra deres side.

Som ganske ung var Richy smuk, han var velproportioneret, finlemmet og muskeltrænet. Hans lyse hår mørknede med årene til mørkeblond, næsten brunt, ligesom den moustache, han tidligt anlagde sig, og som passer til ham, som var han født med den. Richy har garderhøjde, han er bredskuldret og har smukke ben og hænder. Øjnene er blå med lune glimt, der vidner om hans specielle humor. Næsen er lige og ret stor, tænderne regelmæssige og hvide.

Richy var meget afholdt, såvel af lærere med rektor i spidsen som af kammeraterne på Herlufsholm, hvor han tog sig specielt af de, som havde genvordigheder. Det samme gjaldt i Livgarden, hvor han aldrig tøvede med at række sine menige en hjælpende hånd.

Som barn var Richy meget følsom, fantasifuld og åben, men med tiden har han lukket sig til, og han skjuler sin følsomhed. Det bevirker, for de, som ikke kender ham, at han kan synes lidt tør og stiv.

Richy er loyal, ansvarsbevidst, pligtopfyldende, ordholden og en lynhurtig organisator med et uomtvisteligt talent indenfor det økonomiske område. Richy er et meget gavmildt og hensynsfuldt menneske.

Desværre har han lagt ungdommens tegne og malerkunst på hylden, for han var både sikker og original.

Fra hans eneste søn Otto's første sygdomsanfald og til hans død, har Richy udvist en beundringsværdig åndsstyrke og selvkontrol. Han var uhyre nært knyttet til sønnen, og jeg har aldrig set et smukkere forhold mellem fader og søn.

Richy er meget intelligent og et hjertensgodt menneske, men efter hvad han selv siger, har han arvet det Bissen'ske, Otto's og mit ungdomstemperament, hvilket kan give sig udslag i et rødglødende hidsighedsanfald, hvis han bliver tilstrækkeligt tirret.

Richy udgik fra Herlufsholm Kostskole som student, og efter ferien blev han landvæsenselev på West Lexham Hall i England, hvor han samtidigt fik udvidet sit skoleengelsk. Som det var på mode, vendte ham hjem med

længere hår, der lokkede i spidserne på hans flip og fik ham til at se meget romantisk ud, syntes jeg, men Otto og mor kritiserede det ustandseligt, hvilket foranledigede ham til, uden nogens vidende, at få håret plyset hos barberen i Sakskøbing.

Som ung var Richy splittet mellem ønsket om et maler-bohême-liv i Paris og Hæren, men han nåede end ikke at blive landvæsenselev i Frankrig, fordi han blev indkaldt for at aftjene sin værnepligt i Livgarden 1967. Der forblev han, indtil han i 1970 blev premierløjtnant i reserven og forbindelsesofficer mellem Livgarden og Luftvåbenet indtil 1977, hvorefter han gik ind i Hjemmeværnet på Lolland og blev kaptajn. Han studerede til civiløkonom på Handelshøjskolen i København, og Otto installerede ham i en lille lejlighed, hvor han boede sammen med sin forlovede, Anne Marie Juel, kaldet Anne fra Juelsberg på Fyn, født den 3. september 1947, datter af kammerherre, hofjægermester Gregers Juel (20. januar 1896 – 9. april 1983) og Gunilla Hilma Inga Charlotta Ankarcrona (22. september 1915 – 21. juni 1979). Anne studerede til tresproget korrespondent.

Den 26. juni 1971 giftede de sig, men det store Juelsberg bryllup oplevede, hverken mor eller jeg. Mor døde cirke fire måneder forinden, og jeg lå alvorligt syg i Frankrig.

Anne var den næstyingste i Gregers og Gunnilla's store børneflokk. Hun var kun 14 dage yngre end Richy, og det bekymrede mig, ikke for min ligevægtige svigerdatters vedkommende, men Richy syntes mig for ung og temperamentsfuld til at binde sig. Jeg havde altid håbet, at han ville vente med at gifte sig, til han havde løbet hornene af sig. Ikke desto mindre var jeg henrykt for min søde svigerdatter.

Anne er middelhøj og havde honninggyldent glat hår, som er mørknet til brunt. Hun har meget store blå øjne i et sødt ansigt, og hendes tænder er pragtfulde. Hun var meget slank og havde en pæn figur.

Berritzgaard Slot blev delvist istandsat til dem, og de kunne møblere det med nogle af mine møbler, som endnu stod på Møllen, og som Otto og Susie erstattede med hans arv fra Oreby Slot, ligesom Otto forærede dem noget af hans nedarvede slotsindbo. Richy har sidenhen forskønnet såvel hus som park, og Berritzgaard er endt med at blive, hvad mor altid kaldte det: Et drømmeslot.

Richy og Anne var eksperter i madlavning, og Richy var også tidligt en vinkender.

Jeg husker de dejlige middage, såvel i deres lille lejlighed i København som på Berritzgaard. De inviterede mig altid til at bo der, ligesom Michaels gjorde, når jeg kom hjem på besøg, men jeg fandt, at jeg var til mindre ulejlighed ved at bo på Hotel Hvide Hus i Maribo, og så skiftes med dem og Møllen til eftermiddagsbesøg med middag, og ligesom under de korte ophold på Hotel d'Angleterre at invitere såvel børnene som Otto og Susie til

måltider. Den første gang jeg kom hjem efter skilsmissen, foranstaltede Richy og Anne en stor middag til min ære med familie og venner.

Anne var foruden at kokkerere som en gourmet meget interesseret i sin køkkenhave, hvor hun tillige dyrkede krydderurter, hun er velbevandret i botanik. Anne havde en hest, som hun dagligt red, og hun så ualmindeligt godt ud til hest.

Den 12.12.1975 fødte hun en dejlig datter, som blev døbt med omtrent det gamle Rosenørn-Lehn'ske navn Henriette Christiane, blot blev dette sidste lavet om til Christina. Jeg fik lov til at bære deres førstefødte som gudmoder (men kunne ikke gennemføre det under hele ceremonien på grund af svækkelse i armene).

Den 22.7.1977 fik de en prægtig søn, som blev døbt Otto efter sin farfar, Gregers efter sin morfader og Vilhelm efter hans tiptipoldefader, Vilhelm Bissen (jeg var for syg til at deltage i denne dåb, men kom sidenhen hjem og så de små børn på Berritzgaard).

Richy og Anne blev skilt i 1985 og Richy købte hende et hus med have ned til Øresund. Anne fik forældremyndigheden over børnene, men i week-ends og ferier skiftes de til at have dem. Richy medtog dem på mange rejser, blandt andet besøgte de mig, medens de opholdt sig i Cannes, hvor de badede.

Efter nogle år flyttede Anne og børnene sammen med Frederik baron Juel-Brockdorff (kaldet Freddie), som er enkemand og bor i en stor villa med have i Charlottenlund. Hans to ældste sønner er voksne og bor ikke længere hjemme, men det gør hans yngste, datteren Ann-Sophie, der er på alder med Christina.

I 1986 giftede Richy sig for anden gang med Anne Cathrine Juel, kaldet Trine, der er født 5. december 1949 i København og datter af direktør Aage Aksel Pontoppidan og Else Petersen. Trine har en helsøster, en halvsøster og to halvbrødre og var enke efter Annes broder Gregers Rudolf Juel, kaldet Pelle, som var læge i Odense, hvor Trine fortsatte som hospitalssygeplejerske efter hans død.

I andet ægteskab medbragte hun datteren Rikke født den 20. februar 1970 og sønnen Niels Sebastian, kaldet Sebastian, født den 5. juni 1976, som kom utrolig godt ud af det med deres kusine og fætter, Christina og Otto.

Richy købte sammen med Trine en villa med have i Charlottenlund, for at børnene vedblivende kunne gå i skole i København. Nu i 1992 har de solgt villaen på Hovmarksvej og i stedet indrettet en dejlig lejlighed i Nyhavn, idet Christina og Sebastian er optagne på Herlufsholm Kostskole. Efter sommeren 1992 tog de fast ophold på Berritzgaard Slot.

Trine, som er høj, slank og velskabt har sort kortklippet hår med grå stænk. Hun har venlige grågrønne øjne, en lille lige næse og smukke tæ-

der, og hendes ansigt er meget kønt. Foruden at være meget sød er hun knusende dygtig og energisk.

Trine laver pragtfuld mad, såvel i København, som på Berritzgaard, også til de store middage og med 14 dages liggende gæster af familie og venner. Hun har trofast holdt ved sine gamle venner fra Fyn. Trine er en strålende værtinde, trods alt det meget, hun har at se til, overkommer hun flere gange i ugen at være narkosesygeplejerske på en privatklinik i København.

Trine spiller tennis, svømmer og står på ski, ligesom Richy.

Trines breve til mig indgiver mig et fyldestgørende indblik i familielivet.

Richy tilser skovene og samarbejder på godskontoret med den dygtige og søde godsfuldmægtig Bente Vangkilde, der dagligt holder ham à jour med børskurser et cetera, når han er i udlandet.

De week-ends og ferier, hvor samtlige børn forsamles, tager de som regel til Berritzgaard, hvis ikke de i ferierne rejser til udlandet, om vintrene til Schweiz for at stå på ski.

Rikke lever dog efterhånden sit eget liv. Hun blev 22 år i 1992 og bor i en lejlighed i København, som Richy har købt til brug for hende og siden Sebastian. Rikke studerer til to-sproget korrespondent. Hun er en køn, høj pige med regelmæssige træk, blå øjne og kortklippet mørkt hår, og hun er meget sød og kærlig.

Sebastian, som i 1992 blev 16 år og går på Herlufsholm, er næsten 2 meter høj. Hans hår er blondt, øjnene blå, og han ser meget godt ud, desuden har han et betænksomt og kærligt sind. Han er meget intelligent og følsom. Han var Otto's bedste ven og fætter, men Otto sagde til mig, at han mere betragtede ham som sin eneste broder. Han var særdeles god mod Otto, især i hans sygdomsperiode til sidst, ligesom han var Richy en stor støtte ved begravelsen. Sebastian spiller tennis, svømmer, står på ski og er et naturtalent til at skyde, hvilket han gør hos onkel Michael på Rodsnæs.

Mit gudbarn Christina er (i 1992 16/17 år gammel), omtrent lige så høj som sin moder Anne. Hun er meget velskabt, finlemmet, spinkel og graciøs. Hendes hår er lyst og halvlangt, øjnene blå, tænderne regelmæssige og hvide. Hun har en fin hud, og ansigtet lover fremtidig skønhed, nu er det yndigt.

Christina er hensyntagende, medfølelse og intelligent med en tidligt udviklet personlighed, og så har hun kunstnerisk talent.

Christina bruger sin fritid til at tegne, danse og stå på ski, men det meste af den fordriver hun på hesteryg. Richy har foræret hende en dejlig ung hest (med seletøj), og hun har deltaget i den ene springkonkurrence efter den anden. Hun er fuld af gåpåmod og livsglæde, og så er hun en modig pige (Christina gør, efter hvad jeg har erfaret, stor lykke blandt drenge.) Christina og jeg korresponderer regelmæssigt. Hendes moder Anne skri-

ver sjældnere, men lange udførlige breve, så jeg kan følge med i (børnenes) Christina's og hendes egen udvikling. Hun er stadigvæk »min sviredatter« og jeg hendes »sviremor«, titlerne er Annes egen opfindelse.

Otto var en meget smuk dreng, velskabt med brede skuldre, men finlemmet. Hans hår var mørkt, og han havde sin farfaders lange sorte øjenvipper og øjenbryn. Øjnene var store og violblå og altid smilende. Hans næse var lige, og når han lo fremviste han sin smukke, hvide tandrække, hvis størrelse vidnede om, at han ville være blevet høj.

Otto var velbegavet og kvik. Han var, sin unge alder til trods, nær ved at være en personalhistoriker. Han var umådeligt underholdende og livsglad.

Han kørte bil, knallert og racercykel, og han var en udmærket lerdue-skytte og dygtig til at stå på ski. Han elskede at svømme og tog flere medaljer i denne sport. Han spillede gerne tennis og deltog i det hele taget i alt, hvad der blev ham tilladt.

Otto var en livsnyder, som anede det ham, at han ikke skulle blive mere end 14 år. Han var tidligt en gourmet (som forældrene), og ingen kunne nyde sin mad mere end han.

Otto var elsket og beundret for sit væsen, sit enestående mod og sin store selvbeherskelse. Alle, som kom i berøring med ham, faldt for hans charme og ekstraordinære personlighed. Han var kærlig, naturlig og sød. I skolen var han den udvalgte leder og elsket af såvel elever som lærere.

Vedrørende Otto's liv, død og begravelse se Richy's mindebog om ham med titlen »OTTO«.

Otto gennemgik utallige operationer uden nogen sinde at klage. Da han en overgang var totalt blind, rejste Richy med ham hertil i nogle dage. Han spiste kager og drak coca cola uden at spilde. Hans følsomme fingre fandt selv frem til alt, og han underholdt mig livligt i timer. For sine soldepenge havde han anskaffet sig drabelige våben, som han behændigt fremviste uden selv at kunne se.

Otto døde (af hjernesvulster) omgivet af sin nærmeste familie den 27. september 1991, og med ham forsvandt ikke alene et elsket familiemedlem, men også den sidste mandlige ætling af denne gren af slægten Rosenørn-Lehn. Otto ligger begravet ved sin mednavne og farfaders side på Tårs Kirkegård.

Dette modige barn nærmest tvang sine nærmeste til også at udvise ligevægt og livsglæde, hvilket de alle gjorde beundringsværdigt lige til det sidste.

Richy, Anne og Trine skabte Otto en lykkelig tilværelse. Richy tog sig 100% af ham, når han var sammen med ham, ellers telefonerede de dagligt, og i den sidste svære tid, besøgte ham ham hver dag. Han gjorde alt, hvad der stod i menneskelig magt for sin søn, åndeligt og materielt set, og

det var et under, at drengen ikke blev forkælet, men det blev han ikke. Otto satte til sin død pris på alt og var taknemmelig.

Richy tog hele familien med på talrige rejser i udlandet, endog til Amerika (for blandt andet at se Disneyland).

Richy er en bestemt, men kærlig og gavmild fader med megen indsigt i samtlige børns psyke. Desuden er han en klog og forudseende mand, og da jeg engang påpegede det overfor ham, svarede han med et lunt glimt i øjet: »Forudseenhed er et udtryk for utryghed«.

Richy og Michael

Dengang børnene endnu var ganske små legede de i solgårdens sandkasse på Møllen, og pludselig sagde Richy triumferende, at hans farmoder havde sagt, at han var stamherren og skulle arve alle godserne, hvorover jeg blev fortørnet og svarede ham, at den dygtigste og mest egnede af brødrene ville komme til at overtage deres fædrene arv.

Dette gjorde naturligtvis intet indtryk på drengene, som fortsatte deres leg med Viveca, men det gav anstød til, at jeg talte med Otto om uretfærdigheden i, at den ene uforskyldt skulle have alt og den anden intet. Efter nogen tids samtaler og betænkning, fordi det ville være et brud på traditionen at fordele besiddelserne ligeligt mellem arvingerne, gav Otto efter, og det blev således ordnet, at den ene skulle arve (eller overtage) Berritzgaard med Storskov og Savværk og den anden Oreby og Rodsnæs. (Savværket blev dog solgt fra i Otto's tid).

Richy har siden sagt mig, mere end en gang, hvor glad han var for denne ordning, fordi uretfærdigheden ved at være enejer med en broder, der måtte uddanne sig til en fremtidig stilling, ville havde tynget ham og indgivet ham skyldfølelse. Desuden har Michael aldrig interesseret sig for andet end landbrug og jagt, fra han var ganske lille, hvorimod Richy, trods han er en udmærket skytte, ikke går på klapjagter, og som barn kendte han ikke forskel på træer eller planter. I stedet belærte han mig på vore spadse- reture om fysiske fænomener og deres indvirkning på naturen.

I 1970 blev Richy og Michael ejere af godserne, men forpagtede dem ud til deres far til 1975, og de har indeværende år 1992 sålunde drevet dem med succes i 17 år og ejet dem i 22 år. Deres samarbejde har vist sig umådeligt lukrativt og er en fortræffelig konstellation, i og med Richy er skovinteresseret og en strålende økonom og handelsmand, medens Michael er en ovenud dygtig landmand og leder. Deres samarbejde fungerer perfekt.

I 1975 oprettede de Driftsinteressentskabet Oreby og Berritzgaard Godser og i 1983 indrettedes nye store kontorlokaler i den forhenværende overforvalter Lyngbyes bolig på Oreby Avlsgaard.

De købte i 1980 aktieselskabet Dronninglund Storskov i Jylland for 13 mill.kr., og i 1987 solgte de skoven ud af aktieselskabet for 70 mill.kr., hvorefter aktieselskabet fik navneforandring til FREMIC A/S og fungerer som finansielt støtteselskab for Oreby og Berritzgaard Godser.

I 1981, på foranledning af Richy, købte de skov i Georgia, U.S.A. og i 1989 endnu en nærliggende skov.

Personligt står jeg i dyb taknemmelighedsgæld til dem, først og fremmest

fordi de i 1992 er kommet mig til en kolossal hjælp, idet mit lejemål her skulle ophøre, og jeg havde, trods JL's ihærdige søgen, ikke kunnet finde andet at leje. Drengenes firma FREMIC A/S købte lejligheden den 3. juli indeværende år, og jeg insisterede på at betale husleje til dem. Jeg er lykkelig for at kunne ende mine dage her i fred.

Dernæst er jeg dem meget taknemmelig, fordi de forlængst har overtaget såvel romergravens stigende vedligeholdelse som min syge- og hjemtransportforsikring. Og til min 70-års fødselsdag fik jeg en så rundhåndet fødselsdagsgave, at jeg har kunnet købe stof for den til mit slidte soveværelse.

»Drengene« fryder mig jævnligt ved at telefonere til mig og lade mig følge med i deres liv og levned.

Det har glædet mig, at de hvert år foranstalter, hvad jeg gerne have villet i min tid (men det var ikke tradition) en stor høstfest for samtlige arbejdere og funktionærer på godserne. Godsfuldmægtig Bente Vangkilde arrangerer festen. (Dekorationerne laves af Elisabeth). Høstfesten er årets clou for deltagerne.

Michael foranledigede til min store glæde, at hushovmester Anton Hansen fik fortjenstmedaljen efter Otto's død på grund af hans 50 års jubilæum som ansat for familien. Dronning Margrethe modtog ham i audiens, og i mit arkiv (Oreby og Berritzgaard Godskontor) ligger et maskinskrevet referat af Antons levnedbeskrivelse til Ordenskapitlet, som fru Vangkilde har skrevet efter hans diktat, og som blev mig tilsendt i kopi. (Da vi i et af de senere år på Møllen tilkaldte en af Lysberg, Hansen & Therps møbelsnedkere for at polere Det Hagenske cubamahognispisebord, så Anton til i de par dage, det varede, og derefter udviklede han sig til ekspert på dette område. Den dag i dag polerer han alle møblerne på Berritzgaard bedre end nogen professionel).

»Drengene« og deres søde, dygtige og kønne koner bevarer et smukt, nært og meget loyal forhold indbyrdes, og det er morsomt, at de har genoptaget forbindelsen med familien Lassen og Bernstorff-Gyldensteen.

Michael

Michael, der som sagt er født den 16. september 1949, var, som det fremgår af forudgående, ikke altid ligefrem et nemt barn. Han udviste tidligt sin stædighed, viljestyrke og smidighed, men først efter puberteten lykkedes det ham at anvende disse egenskaber positivt og fordelagtigt.

Hans pubertet var et langvarigt hvalpe stadium, og han voksede fra at have været temmelig lille pludselig, som skulle han aldrig standse, og han havde ikke altid lige let ved at anbringe sine forvoksede lemmer, men resultatet blev, at han kom til at måle nær ved de 2 meter, og han blev en smuk ung mand at se til, slank, langbenet med rødblondt, let krøllet hår og lidt skråtstillede, gråblå øjne, hans faders buede næse, en køn mund og en fejlfri tandrække.

Jeg vidste, han ville vokse sig høj, for det røbede hans barndoms store knæskaller og øjne, og det dengang sparsomme hår blev tykt, men da Michael er praktisk anlagt (eller ugidelig?) og langt fra at være forfængelig, lod han det klippe alt for kort med jævne mellemrum.

Michael har bevaret sin barndoms betænksomhed, og hans dengang haltende intelligens (ikke at forveksle med klogskab eller kløgt) kom susende efter ham som udvokset.

Michael er kærlig, klog og meget morsom, og han har helt sit eget syn på alt og alle og er absolut psykologisk indstillet. Han har sin egen form for altruistisk følsomhed, omend han ind imellem kan virke hård, når han finder det tiltrængt.

Jeg spurgte ham i går i telefonen, om han også havde det Bissen'ske og Otto seniors temperament, til hvilket han svarede, at det var han ikke rigtig klar over, for han gjorde altid sit yderste for at beherske sig. Michaels humoristiske sans er udtalt, og han har en egen charme, som alle falder for og det af begge køn. Han er særdeles afholdt af medarbejdere og venner.

Michael er ordholden, loyal, pligtopfyldende, ansvarsbevidst, smidig, hensynsfuld og gavmild.

Som førnævnt har hans hu aldrig stået til andet end landbruget, og han betroede mig engang, at han hellere ville arbejde som forvalter på godserne under en anden ejer, end at finde en anden levevej.

Efter min mening er der kun tre vigtige ting i hans liv; Hans kone Elisabeth, hans jord og hans jagt.

Michael er blevet en specielt dygtig landmand, som rådspørges, og hvis afgrøder altid er ypperlige i forhold til andres. Han dyrker også Berritzgaards jord.

Michael spiller fortsat på mit gamle flygel eller et moderne orgelspil, og Elisabeth spiller også klaver.

Den yndige Elisabeth var hollandsk og er født Elisabeth Adolphine de Vogel, datter af Reinier de Vogel, som døde 7. februar 1992 og Cornelia Marie-Claudine født baronesse Bentinck van Schoonheeten.

Elisabeth blev født i Haag den 27. januar 1948 og efter en veludnyttet ungdom i diverse lande, hvor hun foretog sig alt fra hofjuvelerassistente over antikvar til Røde Kors Hostess, blev hun gift med Gorm Reventlow-Grinling til Krenkerup og skilt fra ham efter at have født en søn ved navn Patrick den 9. november 1974. Hun og Michael blev gift i 1975 ved en helt privat højtidelighed.

Til hendes store sorg var hun ikke i stand til at få flere børn efter sønnen Patrick Reventlow-Grinling af første ægteskab, som Michael holder meget af og tager sig meget af. Det er også en charmerende ung mand, der går på Herlufsholm Skole, og jeg betragter ham, såsom Rikke og Sebastian som barnebarn. Disse sidste kalder mig farmor, men eftersom Patrick har en ægte farmoder (født Reventlow) kalder han mig Omimo (onkel Michaels moder). Også han besøger mig her med Elisabeth og Michael. Patrick er ret høj med tykt mørkt hår, gråblå øjne og et stort hvidt smil.

Elisabeth er meget energisk og, når man ser hendes lille, finlemmede elegante skikkelse med det yndige hoved omgivet af kortklippet sort hår, skulle man ikke tro, at hun er så dygtig til alt, hvad hun rører ved. Til gengæld røber hendes hasselnøddebrune, lidt skråtillede øjne, såvel følsomhed som intelligens. Hendes mund er gavmild med dejlige tænder.

Foruden at tage sig af madlavning, vask, strykning og have samt at sætte blomster ualmindeligt smukt i vand, er hun en perfekt værtinde ved de mange større selskaber på Rodsnæs. Elisabeth klæder sig tilmed yderst smagfuldt og med international chik, og så er hun et meget sødt menneske.

Michael har for nyligt foræret hende et par heste, og hun valgte islændere. Hun holder, modsat Michael, af at ride, derudover står hun glimrende på ski, hvad Michaels ryg forbyder ham. Hun spiller tennis og svømmer ligesom han. De har hver sin hund, hvor Michaels selvfølgelig er en jagthund. Og ligesom alle i familien (undtagen jeg) har de hver deres bil.

Elisabeth har mange sidebeskæftigelser. Hun er freelance tolk hos kriminalpolitiet og tilsynsførende for kriminalforsorgen samt igangsætter i selvhjælpsgruppen, Anemonen, for hvilken Benedicte Frijs (Niels og Irenes datter) er leder. Hun har med iver lært sig at tale og skrive flydende dansk oven i hendes andre 5 sprog.

Desværre har Elisabeth siden sit 16. år haft et svagt helbred, men da hun aldrig beklager sig, ved jeg kun gennem Michael, hvor ofte og hvor meget hun lider af forskellige, alvorlige dårligheder.

Elisabeth er den yngste i en stor søskendeflok, som er spredt rundt om i

verden, men om somrene gæster de på skift Rodsnæs, og Elisabeth klarer alligevel al madlavning. Jeg tænker med glæde tilbage på de dejlige Rodsnæs-middage, både i køkkenet og i den smukke spisestue.

Elisabeths lange breve til mig indeholder de skønneste naturbeskrivelser.

Michael har ladet anlægge såvel et svømmebassin som en tennisbane på Rodsnæs til fryd for samtlige gæster, dem selv og Berritzgaardbeboerne.

Efter realeksamen på Herlufsholm 1968 rejste Michael til England, for der at påbegynde sin landvæsenskarriere og lære sproget. Han kom til samme sted som Richy i sin tid, West Lexham Hall, og da Michael, som alle musikalske mennesker har sprogøre, voldte det ham ingen vanskelighed både at tale engelsk og dialekt.

Efter sommerferien på Møllen kom han til Chateau la Garenne ved Crepy en Valois i Frankrig, hvor godsejeren fungerede som borgmester.

I 1970 rejste han til Paris for at følge et sprogkursus i og med han ikke fandt, at hans læretid var tilfredsstillende. Samme år blev han ejer af Oreby og Rodsnæs og på grund af svækket hørelse («skydeører») blev han i stedet for soldat indkaldt som brandmand i Civilforsvaret i Padborg.

Han var landvæsenselev i et halvt år på Alslevgaarden ved Karise og i 1971 på Valbygaard ved Slagelse. Derefter gik han et halvt år på Lyngby Landbrugsskole i Hillerød, og han blev uddannet driftsleder i 1972. Michael var kvægbrugselev på Falkensten ved Slagelse og udgik efter 2 år som agrarøkonom i 1974 fra Næsgaard Agerbrugsskole ved Stubbekøbing. Endelig blev han forvalter for sin fader, som da var forpagter af godserne, og flyttede ind på Rodsnæs. (Under en af disse landvæsensperioder gjorde han af mangel på folk en andens arbejde foruden sit eget slid med at passe køer, hvilket gav ham en dårlig ryg, som han sig selv lig aldrig beklager sig over).

Elisabeth og Michael var enige om at blive boende i Michaels istandsatte ungarkebolig på Rodsnæs Hovedbygning i stedet for at flytte op på Oreby Slot, som havde stået tomt siden 1967. De gjorde så meget mere ved hus og have på Rodsnæs, at det blev et ideelt temmelig stort, men overkommeligt og meget smukt hjem. Det ligger tilmed som knudepunkt for landbruget ud mod avlsgården, hvortil Michaels kontor vender, og de smukke gamle avlslænger flankerer en fugledam med plæne foran indkørslen. På den modsatte side af huset, er en stor have med plæne omgivet af et mandshøjt, blomstrende hegn foran skoven, som fører lige ned til vandet. De foretrak forståeligt nok at blive boende på Rodsnæs, fremfor at flytte op på Oreby Mølle, som er lejet ud fra 1. august 1992 efter, at Susie havde boet der, indtil hun købte og indrettede et fem-etagers hus i København samt en villa i Hornbæk.

På direkte opfordring af den cancerangrebne Norman greve Moltke, kaldet Manny, (Barbara's søn) til Lystrup og Jomfruens Egede, er Michael

med i tilsynrådet på godserne efter hans død. Dette delikate og vanskelige hverv, udfører Michael pligtskyldigt og efter sigende meget tilfredsstillende. December 1991 blev han (sikkert modvilligt) valgt til medlem af det rådgivende udvalg efter naturforvaltningsloven og indtrådte i 1992 i Naturbeskyttelsesrådet i Storstrøms Amt.

Michael er en stor og fin jæger. Allerede som 11-årig udviste han et særligt talent for al form for jagt. Som ganske ung på Møllen stod han tidligt op for at pürsche og egenhændigt brække dyret op. Han havde på et så tidligt tidspunkt et grundigt kendskab til dyre- og fugleliv. Når han gik på gåsetræk udvalgte han sig en bestemt gås, som indenfor gæssenes verden bedst kunne undværes, og han skyder uhyre sjældent forbi. Han deltager i elgjagter i Sverige og i klapjagter i Holland, England og Danmark. I de sidste par år har han helliget sig og taget eksamen i den svære, moderne bue og pil skydning, hvor han har vist sig at have et udpræget talent. (I september 1992 skød han en stor kronhjort i spring på 7 meters afstand i Jylland og indtil november yderligere 7 dyr på Oreby).

Selv holder Michael og Elisabeth store klapjagter med liggende gæster, hvor familiens unge blander sig med klapperne.

*

Efterskrift

Hermed er min »Skitse over fortiden«, som er løbet ind i nutiden slut, og jeg håber meget, at mine efterkommere vil tage den løse ende op og fortsætte, hvor jeg slap med at skrive deres indtryk og syn på forældre, familie, børn og deres eget livsforløb, så at dette manuskript kan blive en slags familiebog.

Oktober 1992

Hanne Rosenørn-Lehn